

Серія «12-річна школа»
Заснована 2006 року

Усі уроки
ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
8 клас
А. В. Хорошилова

Харків
«Видавнича група “Основа”»
2008

УДК 37.016
ББК 74.26
Х82

Хорошилова А. В.

Х82 Усі уроки зарубіжної літератури. 8 клас. — Х.: Вид. група «Основа», 2008. — 368 с.: іл. — (Серія «12-річна школа»).

ISBN 978–966–333–727–2.

Плани-конспекти із зарубіжної літератури для 8 класу розроблено відповідно до програми 12-річної школи.

Посібник містить календарний план, детальні розробки 70 авторських уроків, художні тексти, багатий ілюстративний матеріал.

У планах-конспектах уроків широко застосовуються традиційні та інтерактивні прийоми роботи на уроці («Мікрофон», «Броунівський рух», «Продовж речення», «Займи позицію», «Метод ПРЕС», робота в групах, парах).

Для учителів, адміністраторів, студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів.

УДК 37.016
ББК 74.26

Навчальне видання

Серія «12-річна школа»

ХОРОШИЛОВА Аліна Валентинівна

УСІ УРОКИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

8 клас

Навчально-методичний посібник

Головний редактор *Н. Д. Львіна*

Редактор *В. С. Голяковська*

Коректор *О. М. Журенко*

Технічний редактор *О. В. Лебедєва*

Комп'ютерне верстання *Є. С. Островський*

Підп. до друку 14.03.2008. Формат 60×90/16. Папір газет.
Гарнітура Ньютон. Друк офсет. Ум. друк. арк. 23,0. Зам. № 8–03/17–05.

ТОВ «Видавнича група “Основа”».

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2911 від 25.07.2007.

Україна, 61001 Харків, вул. Плеханівська, 66.

Тел. (057) 731-96-32. E-mail: zl@osnova.com.ua

Віддруковано з готових плівок ПП «Тріада+»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1870 від 16.07.2007.

Харків, вул. Киргизька, 19. Тел.: (057) 757-98-16, 757-98-15.

ISBN 978–966–333–727–2

© Хорошилова А. В., 2008

© ООО «Видавнича група “Основа”», 2008

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО 7

КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ 8

I СЕМЕСТР

ВСТУП 11

Урок № 1. Художня література як мистецтво слова, її місце серед інших видів мистецтва 11

Урок № 2. Місце національних літератур у всесвітньому літературному процесі, їх взаємодія і взаємовпливи. Веди як пам'ятка світової літератури 15

Урок № 3. Біблія як історико-літературна пам'ятка світової культури. Легенди Старого Заповіту 22

Урок № 4. Новий Заповіт. Мудрість та повчальність євангельських притч 27

Урок № 5. Розвиток мовлення. Написання творчої роботи на тему «Біблійні сюжети у віршах російських поетів» 34

Урок № 6. Коран — священна книга ісламу 39

Урок № 7. Тематична атестація № 1 43

ЛЮДИНА ТА ЇЇ СВІТ У ДАВНІХ ЛІТЕРАТУРАХ. 45

Урок № 8. Антична література — вихідна основа європейських літератур 45

Урок № 9. Міф як основа і джерело сюжетів, тем, образів і мотивів античної літератури 48

Урок № 10. Гомер — легендарний засновник європейської літератури 55

Урок № 11. Поема Гомера «Іліада». Читання уривків «Заспів», «Щит Ахілла» 60

Урок № 12. Читання та аналіз уривка «Двобій Ахілла з Гектором» 66

Урок № 13. Образи Ахілла й Гектора як уособлення ідеалу людини, героя, воїна. РМ. Складання характеристики літературного героя. Гуманістичний пафос «Іліади» 81

Урок № 14. Поема Гомера «Одіссея». Пригодницький, казковий і побутовий елементи поеми	86
Урок № 15. Звеличення людського розуму, винахідливості та допитливості в образі Одіссея	106
Урок № 16. Тематична атестація № 2	112
Урок № 17. Давньогрецька лірика та її особливості. Творчість Тіртея.	114
Урок № 18. Творчість Архілоха — засновника ямбічного жанру	118
Урок № 19. Любовна лірика Сапфо	121
Урок № 20. Життєствердна лірика Анакреонта	126
Урок № 21. «Сильніше зброї — сила слова». Виразне читання напам'ять віршів античних поетів	132
Урок № 22. Давньогрецький театр та його особливості	134
Урок № 23. Есхіл як видатний давньогрецький драматург	140
Урок № 24. Поема Вергілія «Енеїда» як літературна обробка легенди про троянця Енея — засновника Рима	148
Урок № 25. Творче наслідування Вергілієм поем Гомера «Іліада» та «Одіссея»	154
Урок № 26. Квінт Гораций Флакк — один із найвидатніших поетів римської літератури. Ода «До Мельпомени» як початок традиції підбиття поетом підсумку свого творчого шляху	161
Урок № 27. Публій Овідій Назон — видатний римський поет. Збірка Овідія «Сумні елегії»	169
Урок № 28. Поема Овідія «Метаморфози» та її міфологічна основа	176
Урок № 29. Урок позакласного читання. Овідій «Метаморфози» («Потоп», «Філемон та Бавкіда»)	185
Урок № 30. Тематична атестація № 3	187

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ

СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	189
Урок № 31. Середньовіччя як історична та культурна доба	189
Урок № 32. Середньовічна китайська поезія. Лірика Лі Бо.	192
Урок № 33. Лірика китайського поета Ду Фу.	199

II СЕМЕСТР

Урок № 34. Особливості персько-таджицької поезії	204
Урок № 35. Рудаки як засновник персько-таджицької літератури	208
Урок № 36. Оспівування жінки та кохання в ліриці Гафіза	212

Урок № 37. Омар Хайям — корифей персько-таджицької лірики	217
Урок № 38. Урок виразного читання. «Маленькі поеми» Омара Хайяма.	223
Урок № 39. Урок розвитку мовлення. Написання власних рубаї	225
Урок № 40. Середньовічна європейська лірика. Творчість провансальських трубадурів	228
Урок № 41. Поезія Бертрана де Борна	234
Урок № 42. Лірика вагантів	238
Урок № 43. «Пісня про Роланда» — французький героїчний епос. Історична правда та вигадка в поемі.	247
Урок № 44. Роланд — головний герой епосу. Карл як ідеал державної мудрості. Зрадник Ганелон — антипод Карла і Роланда	250
Урок № 45. Данте — видатний поет і мислитель Італії. Поема «Божественна комедія» — філософсько-художній синтез середньовічної культури	256
Урок № 46. «Божественна комедія»: подорож до Пекла	261
Урок № 47. «Рай»: «любов, що водить сонце й зорні стелі»	264
Урок № 48. Тематична атестація № 4	269

ЗЛЕТ ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

В ЛІТЕРАТУРІ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ	273
Урок № 49. Особливості культури і мистецтва доби європейського Відродження	273
Урок № 50. Франческо Петрарка — видатний італійський поет-гуманіст. Оспівування кохання в «Книзі пісень»	277
Урок № 51. Багатство людської душі, краса і щирість людських почуттів у «Книзі пісень» Петрарки	281
Урок № 52. Мігель де Сервантес Сааведра — автор роману «Дон Кіхот»	284
Урок № 53. Мандрі Дон Кіхота у пошуках справедливості	289
Урок № 54. Романтизм Дон Кіхота та твереза розсудливість Санчо Панси	292
Урок № 55. Дон Кіхот — вічний образ всевітньої літератури	297
Урок № 56. Розвиток мовлення. Написання листа літературному героєві. Лист Дон Кіхоту	301
Урок № 57. Підсумковий урок за темою «Література Відродження».	302
Урок № 58. Тематична атестація № 5	304

Урок № 59. В. Шекспір — геніальний англійський драматург і поет доби Відродження	306
Урок № 60. Трагедія В. Шекспіра «Гамлет».	
Історія створення трагедії	312
Урок № 61. «Что ему Гекуба, что он Гекубе..?»	319
Урок № 62. «Бути чи не бути?»	324
Урок № 63. «Повесть бесчеловечных и кровавых дел...»	
Трагічний фінал п'єси «Гамлет»	330
Урок № 64. Гамлет — вічний образ світової літератури	332
Урок № 65. Філософська проблематика трагедії Шекспіра «Гамлет»	339
Урок № 66. Синтез гуманістичного та трагічного світосприйняття у сонетах В. Шекспіра.	345
Урок № 67. Заглиблення в людську психологію, поетизація людини та краси її почуттів, оспівування кохання і дружби в сонетах Шекспіра	351
Урок № 68. Урок позакласного читання. Ствердження величі і краси справжнього кохання у трагедії В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта»	355
Урок № 69. Тематична атестація № 6	358
Урок № 70. Підсумковий урок. «Гортаючи сторінки прочитаних книг...»	361
ЛІТЕРАТУРА	368

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

«Дорогу здолає той, хто йде...» Саме ці слова спадають на думку, коли тримаєш у руках програму із зарубіжної літератури для 8-го класу 12-річної школи. Адже цей курс літератури надзвичайно насичений та складний, і засвоїти його учні зможуть лише за умов зацікавленості предметом та якісної підготовки учителя до уроків.

Велика кількість творів, запропонованих для вивчення у 8-му класі, та обмежена кількість годин, відведених на читання й обговорення книг окремих авторів здатні створити чимало перепон на шляху учителя і учня до храму Літератури.

Програма 12-річної школи пропонує для вивчення надзвичайно важливі теми, присвячені вивченню Біблії, античної літератури (причому лише у 8-му класі), і тому зрозумілим є бажання учителя-словесника протягом усього декількох уроків якнайкраще познайомити своїх учнів з безсмертними надбаннями світової літератури та закласти основи філологічної освіти у дітей. У той же час важливо не «завчити» своїх вихованців, побудувати уроки настільки майстерно, щоб надлишок теоретичного матеріалу не викликав у них нелюбов до надзвичайно цікавого предмета.

Отже, метою автора було сказати просто про складне, геніальне та взірцеве... Автор прагнула, з одного боку, надати якомога більше інформації за темами, що вивчаються, з іншого — подати її у доступній для восьмикласників формі, щоб зацікавити їх, залучити до вивчення класики світової літератури.

Означеній вище меті підпорядкована і методична палітра планів-конспектів уроків, що складається з обраних ефективних прийомів, запозичених із різних методичних систем. Наприклад, окрім традиційних прийомів роботи з текстом, використовуються також інтерактивні («Мікрофон», «Броунівський рух», «Продовж речення», «Займи позицію», «Метод ПРЕС», робота в групах, парах). У планах-конспектах знайшли належне застосування прийоми, що застосовуються у межах проекту розвитку критичного мислення (гронування, складання сенкана, кола Вена, щоденник подвійних нотаток).

Велика увага приділяється використанню міжпредметних (історія, образотворче мистецтво) та міжлітературних зв'язків. У розробках уроків учитель знайде чимало завдань, спрямованих на виконання компаративного аналізу: для порівняння наводяться переклади поетичних творів, зроблені різними авторами, пропонуються твори сучасної літератури, в яких переосмислюються вічні образи світової класики.

Учитель може творчо використовувати матеріали, надані у посібнику, залежно від власних уподобань та рівня підготовки класу.

Тексти окремих художніх творів, які надає посібник, та багатий ілюстративний матеріал, покликані полегшити працю учителя та скоротити час на підготовку до уроку.

КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення
І семестр		
<i>Вступ</i>		
1	Художня література як мистецтво слова, її місце серед інших видів мистецтва	
2	Місце національних літератур у всесвітньому літературному процесі, їх взаємодія і взаємовпливи. Веди як пам'ятка світової літератури	
3	Біблія як історико-літературна пам'ятка світової культури. Легенди Старого Заповіту	
4	Новий Заповіт. Мудрість та повчальність євангельських притч	
5	РМ. Написання творчої роботи на тему «Біблійні сюжети у віршах російських поетів»	
6	Коран — священна книга ісламу	
7	Тематична атестація № 1	
<i>Людина та її світ у давніх літературах</i>		
8	Антична література — вихідна основа європейських літератур	
9	Міф як основа і джерело сюжетів, тем, образів і мотивів античної літератури	
10	Гомер — легендарний засновник європейської літератури	
11	Поема Гомера «Іліада». Читання уривків «Заспів», «Щит Ахілла»	
12	Читання та аналіз уривка «Двобій Ахілла з Гектором»	
13	Образи Ахілла й Гектора як уособлення ідеалу людини, героя, воїна. РМ. Порівняльна характеристика героїв поеми	
14	Поема Гомера «Одіссея». Пригодницький, казковий і побутовий елементи поеми	
15	Звеличення людського розуму, винахідливості та допитливості в образі Одіссея	
16	Тематична атестація № 2	
17	Давньогрецька лірика та її особливості. Творчість Тіртея	
18	Творчість Архілоха — засновника ямбічного жанру	
19	Любовна лірика Сапфо	
20	Життєстверджувальна лірика Анакреонта	
21	«Сильніше зброї — сила слова». Виразне читання напам'ять віршів античних поетів	
22	Давньогрецький театр та його особливості	

№ з/п	Тема уроку	Дата про- ведення
23	Есхіл як видатний давньогрецький драматург	
24	Поема Вергілія «Енеїда» як літературна обробка легенди про троянця Енея — засновника Рима	
25	Творче наслідування Вергілієм поем Гомера «Іліада» та «Одіссея»	
26	Квінт Горацій Флакк — один із найвидатніших поетів римської літератури	
27	Публій Овідій Назон — видатний римський поет. Збірка Овідія «Сумні елегії»	
28	Поема Овідія «Метаморфози» та її міфологічна основа	
29	Урок позакласного читання. Овідій «Метаморфози» («Потоп», «Філемон та Бавкіда»)	
30	Тематична атестація № 3	
<i>Жанрово-тематичне розмаїття середньовічної літератури</i>		
31	Середньовіччя як історична та культурна доба	
32	Середньовічна китайська поезія. Лірика Лі Бо	
33	Лірика китайського поета Ду Фу	
II семестр		
34	Особливості персько-таджицької поезії	
35	Рудакі як засновник персько-таджицької літератури	
36	Оспівування жінки та кохання в ліриці Гафіза	
37	Омар Хайям — корифей персько-таджицької лірики	
38	Урок виразного читання. «Маленькі поеми» Омара Хайяма	
39	РМ*. Написання власних рубаї на задану тему	
40	Середньовічна європейська лірика. Творчість провансальських трубадурів	
41	Поезія Бертрана де Борна	
42	Лірика вагантів	
43	«Пісня про Роланда» — французький героїчний епос. Історична правда та вигадка в поемі	
44	Роланд — головний герой епосу. Карл як ідеал державної мудрості. Зрадник Ганелон — антипод Карла і Роланда. РМ. Характеристика героя епосу	
45	Данте — видатний поет і мислитель Італії. Поема «Божественна комедія» — філософсько-художній синтез середньовічної культури	
46	«Божественна комедія»: подорож до Пекла	

* РМ — розвиток мовлення.

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення
47	«Рай»: «любов, що водить сонце й зорні стелі»	
48	Тематична атестація № 4	
<i>Злет людського духу в літературі доби Відродження</i>		
49	Особливості культури і мистецтва доби європейського Відродження	
50	Франческо Петрарка — видатний італійський поет-гуманіст. Оспівування кохання в «Книзі пісень»	
51	Багатство людської душі, краса і ширість людських почуттів у «Книзі пісень» Петрарки	
52	Мігель де Сервантес Сааведра — автор роману «Дон Кіхот»	
53	Мандри Дон Кіхота у пошуках справедливості	
54	Романтизм Дон Кіхота та твереза розсудливість Санчо Панси. РМ. Порівняльна характеристика героїв твору	
55	Дон Кіхот — вічний образ всесвітньої літератури	
56	РМ. Написання листа літературному герою. Лист Дон Кіхоту	
57	Підсумковий урок за темою «Література Відродження»	
58	Тематична атестація № 5	
59	В. Шекспір — геніальний англійський драматург і поет доби Відродження	
60	Трагедія В. Шекспіра «Гамлет». Історія створення трагедії	
61	«Что ему Гекуба, что он Гекубе?»	
62	«Бути чи не бути?»	
63	«Повесть бесчеловечных и кровавых дел...» Трагічний фінал повісті	
64	Гамлет — вічний образ світової літератури	
65	Філософська проблематика трагедії Шекспіра «Гамлет». РМ. Домашній твір-роздум на тему «У чому трагедія Гамлета?»	
66	Синтез гуманістичного та трагічного світосприйняття у сонетах В. Шекспіра	
67	Заглиблення в людську психологію, поетизація людини та краси її почуттів, оспівування кохання і дружби в сонетах Шекспіра	
68	Урок позакласного читання. Ствердження величі і краси справжнього кохання у трагедії В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта»	
69	Тематична атестація № 6	
70	Підсумковий урок «Гортаючи сторінки прочитаних книг...»	

I семестр

ВСТУП

УРОК № 1

Тема. Художня література як мистецтво слова, її місце серед інших видів мистецтва

Мета: пригадати види мистецтва, коротко охарактеризувати їх; з'ясувати, яке місце серед інших видів мистецтва посідає література; зробити висновок щодо унікального впливу художньої літератури на людину; розвивати увагу, усне мовлення; виховувати повагу до літератури як мистецтва слова.

Обладнання: схема, епіграфи, словник-довідник «Зарубіжна література», словник «Естетика».

Літературу вилучено із законів тління. Вона одна не визнає смерті.

М. Є. Салтиков-Щедрін

Істинно говорю вам: дано друкованому слову бути не тільки в часі, а й понад часом.

М. Лесков

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Багато віків тому один античний мудрець зауважив: «Життя коротке, а мистецтво вічне». І з ним не можна не погодитися: людина завжди йде рука об руку з мистецтвом, а кращі його зразки переживають не одне покоління шанувальників та поціновувачів.

Що ж таке мистецтво і в чому його велика таємниця?

II. Робота над темою уроку

1. «Продовжте речення»

Мистецтво — це можливість...:

- самореалізуватися;

- відчуті «очищення душі»;
- розважатися;
- пізнавати нове;
- переживати і співчувати;
- відчувати естетичну насолоду.

2. Слово вчителя

Словник «Естетика» дає таке визначення поняття «мистецтво»:

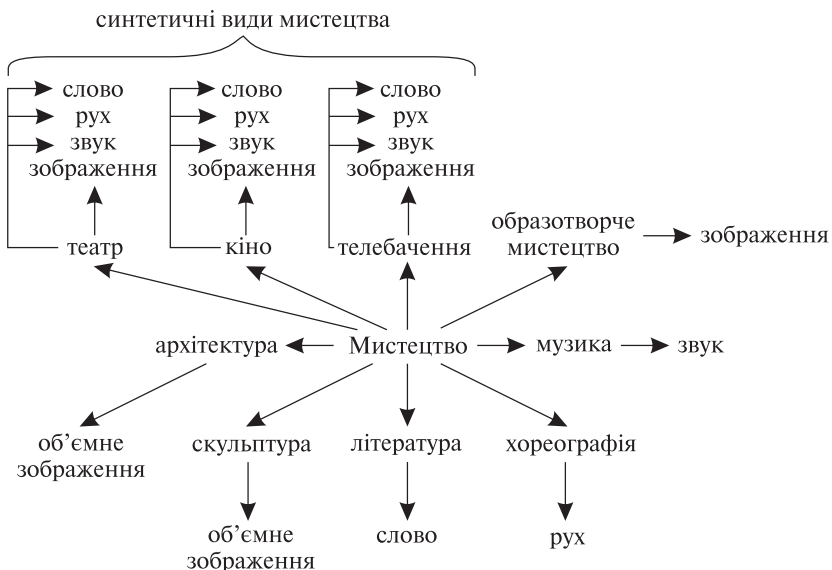
Мистецтво — це вид духовного освоєння дійсності людиною, що має на меті формування й розвиток її здатності творчо перетворювати довкілля і саму себе за законами краси.

З мистецтвом тісно пов'язане поняття *катарсис*. Вперше використав цей термін Аристотель для позначення певного естетичного переживання, яке «прояснює» моральне почуття. Просвітляючи й підносячи, воно захоплює людину цілком і впливає універсально, даючи поживу розуму, почуттю та волі.

Якщо ви плакали, співчуваючи героям книги чи кінофільму, щиро раділи за своїх улюбленців, переживали обурення або прагнення змінити цей світ на краще, — ви відчували на собі силу мистецтва. Якщо у вашому житті є книги, фільми, картини, музичні твори, про які можна сказати: «Вони дійсно вплинули на моє життя», — ви зазнали катарсису.

3. Групування

1) Створення інформативного грона до слова «Мистецтво»

2) Бесіда за створеним гроном

- Назвіть відомі вам види мистецтва.
- Що є основою образності цих мистецтв? (*Слово, звук...*)
- Чому деякі види мистецтв мають один матеріальний носій образності, а деякі більше? (*Такі види мистецтв, як театр, кіно, телебачення, називають синтетичними, тому що образ створюється за допомогою декількох матеріальних засобів.*)
- Які види мистецтва найбільш популярні у наш час? Чому?

4. Робота з літературним твором

1) Читання сонета Уільяма Вордсворта «До прекрасного».

Уільям Вордсворт (1770–1850) — англійський поет, представник «озерної школи». Оспівував у своїх творах красу природи та сільське життя.

Святе мистецтво! В пензлі чи пері
Є сила дати вічність кожній рисі
Хмарини, що пливе в небесній висі,
Веселих промінців химерній грі;
Вони спиняють порух віт вгорі
І подорожніх, що ідуть у лісі,
І корабель, що при скелястім мисі
Навік в заливі кинув якорі.
Дитя весни, і літа, й падолисту,
Що вірно тчуть ясну твою окрасу,
Мистецтво, ти даруєш благодать.
І стримане, просте, хоч повне змісту,
Ти вмієш вирвать мить із плину часу
І в ній божисту вічність передать.

(Переклад М. Стріхи)

2) Визначення теми та ідеї поезії

Тема: захоплення безмежною силою мистецтва.

Ідея: мистецтво «в пензлі чи в пері» увічне життя людини й природи, бо спроможне «вирвать мить із плину часу і в ній божисту вічність передать».

5. Література як вид мистецтва

1) Робота зі словником «Зарубіжна література» Н. І. Дорофєєвої.

Література (лат. *literatura* — написане, від *litera* — буква, літера) — сукупність писаних і друкованих творів певного народу, епохи, людства; різновид мистецтва — мистецтво слова, що відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність; результат творчого процесу автора, зафіксований у відповідному тексті за допомогою літер.

Вирізняють літературу технічну, наукову, довідкову та художню, призначену спеціально для задоволення пізнавальних, інтелектуальних та естетичних потреб.

2) Слово учителя

— Отже, література — це мистецтво слова. Слово — найцінніше надбання людства, начало всіх начал. В Євангелії від Іоанна сказано: «На початку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово. Воно в Бога було на початку. Усе через нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без нього. І життя було в Нім, а життя було Світлом людей» (1; 1–4). Думка ця стала основою поезії російського поета М. Гумільова:

В оный день, когда над миром новым
Бог склонял лицо свое, тогда
Солнце останавливали словом,
Словом разрушали города.
Не забыли мы, что осиянно
Только слово средь земных тревог
И в Евангелии от Иоанна
Сказано, что слово — это Бог..

Тож будемо шанувати слово, яке і в наш час високих технологій не втратило своєї могутності, як і література — мистецтво слова.

3) Робота з епіграфами

— Чи справедливі вислови М. Є. Салтикова-Щедріна та М. Лескова? Аргументуйте свою точку зору.

III. Підсумки уроку

Учитель. Діти, попереду новий для вас систематичний курс вивчення не окремих літературних творів, а світового літературного процесу, починаючи з найдавніших пам'яток мистецтва слова до епохи Відродження. Всі твори, що увійшли в програму для 8-го класу, є класичними, тобто взірцевими, перевіреними часом. Тому ви не витратите свій час даремно, а навпаки, розпочнете здобувати класичну літературну освіту.

Російський письменник XIX ст. О. І. Герцен писав своїй дочці Наталії: «Читай якомога більше і, звичайно, **вічні книги** — їх небагато — читай “Іліаду”, “Одіссею”, читай Шекспіра, Гете, Данте».

Тож, у путь — за авторами **вічних книг!**

IV. Домашнє завдання

Підготувати повідомлення про Веди як пам'ятку світової літератури.

УРОК № 2

Тема. Місце національних літератур у всесвітньому літературному процесі, їх взаємодія і взаємовпливи. Веди як пам'ятка світової літератури

Мета: ознайомити з поняттями «всесвітня література», «всесвітній літературний процес»; повідомити про Веди як найдавнішу книгу людства, прочитати гімни з «Рігведи»; розвивати уміння навчаючи інших, навчатися самому; виховувати шанобливе ставлення до давніх культур.

Обладнання: словник-довідник «Зарубіжна література», тексти гімнів з «Рігведи», лінія часу, картки, схема.

*Столетия — фонарики! О, сколько вас во тьме,
На прочной нити времени, протянутой в уме!*

В. Брюсов

*Где вы, о древние народы!
Ваш мир был храмом всех богов,
Вы книгу Матери-природы
Читали ясно без очков!*
Ф. Тютчев

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Український письменник Іван Франко вважав: «Кожен чільний сучасний письменник — чи він слов'янин, чи німець, чи француз, чи скандинавець — являється неначе дерево, що своїм корінням впивається якомога глибше і міцніше у свій рідний національний ґрунт, намагається ввібрати в себе і переварити в собі якнайбільше його живих соків, а своїм пнем і короною поринає в інтернаціональній атмосфері ідейних інтересів, наукових, суспільних, естетичних і моральних змагань».

- Як ви розумієте вислів І. Франка?
- Який образ використав письменник, щоб донести свою думку до читача?

II. Вивчення нового матеріалу

1. Робота з літературно-критичними матеріалами

Засвоєння літературознавчих понять.

«Броунівський рух»

Учні отримують картки з уривками з літературознавчих статей. Завдання учнів: засвоїти зміст своєї картки та передати його однокласникам,

а також сприйняти інформацію від інших учнів. Під час виконання завдання діти вільно переміщуються по класу, самостійно обираючи собі партнерів. Одночасно можна спілкуватися лише з одним учнем.

Картка № 1

...поняття всесвітньої літератури було сформульовано Гете.

І.-Р. Бехер

(О литературе и искусстве.— М., 1981.— С. 103).

Картка № 2

У 1827 р. секретар Гете Еккерман записав висловлювання великого німецького письменника про те, що «народжується всесвітня література» (Weltliteratur). Гете не говорив про те, що вона вже існує, він відмічав тільки момент початку її формування. Це було глибоке провидіння. В XIX ст. літератури втрачають регіональність, починають тісніше взаємодіяти одна з одною. Під впливом європейської літератури в попередньому столітті почала бурхливо розвиватись російська література, а в XIX ст. вона поступово входить у коло світових лідерів.

В. А. Луков

(Луков В. А История литературы.— М., 2003.— С. 257).

Картка № 3

Європейці починають знайомитись зі скарбами східної класичної поезії і прози. У свою чергу твори європейських письменників набувають дедалі ширшої читацької аудиторії в Азії, Латинській Америці, Австралії. Складається ситуація, яка визначається терміном «всесвітність».

В. А. Луков

(Луков В. А История литературы.— М., 2003.— С. 257).

Картка № 4

Якщо справді створиться найближчим часом всесвітня література, — а це неминуче, бо постійно збільшується швидкість засобів пересування, — то ми не повинні від неї чекати нічого більшого і нічого більше, ніж те, що вона насправді може нам дати і вже дає.

Весь світ, хоч яким би просторим він був, все ж тільки розширена батьківщина...

Й. В. Гете

(Гете И. В. Собрание соч.: В 10-ти т.— М., 1980.— Т. 10.— С. 415).

Картка № 5

...Ось уже півтораєста років минуло відтоді, як Гете висунув у 1827 році своє відоме визначення світової літератури (Weltliteratur) як єдиної

всесвітньої літератури, в якій об'єднуються колись і, наче в дружньому хорі, зіллються голоси усіх національних літератур...

Альгімантас Бучіс

(Бучис А. *Национальная самобытность и мировой контекст // Литература. Творческое содружество.*— М., 1985.— С. 42).

Картка № 6

...Ми підходимо до ще одного важливого висновку щодо поезії у Європі. Жоден народ, жодна мова не досягли б того, що досягли, коли б те саме мистецтво не плекалося в різних країнах різними мовами. Ми не зможемо зрозуміти жодної європейської літератури, не пізнавши достатньо іншої. Глянувши на історію поезії у Європі, ми побачимо щонайгустіше мереживо взаємовпливів. Навіть ті визначні поети, котрі не знали жодної іншої мови, крім власної, впливали на інших письменників свого краю й зазнавали зворотного впливу.

Т. С. Еліот

(Еліот Т. С. *Єдність європейської культури // Всесвіт.*— 2003.— № 1–2.— С. 143–150).

Картка № 7

Ми завдячуємо християнській спадщині безліччю речей, окрім суто релігійної віри. Крізь її призму ми простежуємо еволюцію наших мистецтв, завдяки їй маємо концепцію римського права, що значною мірою сформувала весь західний світ, з неї походять наші концепції приватної й громадської моралі. Через неї передалися нам спільні стандарти літератури — зі Стародавньої Греції й Риму. Єдність західного світу закорінена у цій спадщині, в християнстві та в стародавніх цивілізаціях Греції, Риму й Ізраїлю, з яких, завдяки двом тисячоліттям християнства, ми виводимо свій родовід.

Т. С. Еліот

(Еліот Т. С. *Єдність європейської культури // Всесвіт.*— 2003.— № 1–2.— С. 143–150).

Учитель перевіряє засвоєний матеріал, звертає увагу на те, що зміст власної картки, який учень прагнув передати іншим, запам'ятовується якнайкраще, звідси назва прийому — «Навчаючи інших, навчаюся сам».

Висновки

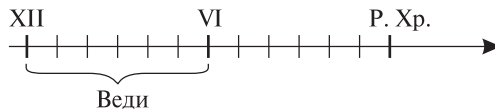
- Поняття всесвітньої літератури було сформульовано Й.-В. Гете в 1827 р. Він наголошував на тому, що за нових історичних обставин народи вступають у тісний взаємний обмін і відбувається взаємопроникнення культур, а час національної обмеженості йде в минуле.
- У сучасному літературознавстві **всесвітньою (світовою) літературою** називають сукупність літератур усіх народів світу від давнини до

сьогодення. Література кожного народу має свою національну і художню своєрідність, але вона сприймає досягнення літератур інших країн у взаємодії з ними, запозичуючи окремі елементи (факти, ідеї, поетичні форми).

- **Всесвітнім літературним процесом** називають історичне існування, функціонування та поступальний розвиток літератури протягом як певної доби, так і всієї історії нації, країни, регіону, всього світу. Термін «літературознавчий процес» виник у 20–30-х рр. ХХ ст.

2. Слово вчителя

— Сьогодні ми розпочнемо знайомство з найдавнішими книгами, що створені людством. Щоб не розгубитися в плінні тисячоліть і століть, пригадаємо рядки з поезії В. Брюсова: «Столетия — фонарики! О, сколько вас во тьме На прочной нити времени, протянутой в уме!» — та намалюємо у своїй уяві (і не тільки) лінію часу.

— На цій лінії часу позначимо головну відмітку — час Різдва Христового — та рисочками помітимо століття. Тепер ми наочно бачимо, коли були складені книги Вед та можемо легко це запам'ятати.

3. Виступ учня із повідомленням про Веди

Орієнтовна відповідь

Веди — найдавніші пам'ятки індійської літератури. Протягом багатьох століть вони існували тільки в усній формі. Слово «веда» означає «знання», точніше, вище духовне знання, і тому пам'ятки вед прихильниками індуїстської релігії вважаються вічно існуючим і безсмертним божественним одкровенням.

Поряд з тим веди мають неперехідну літературну цінність. До їх складу входять твори у віршах і прозі, гімни богам і фольклорні пісні, героїчні легенди і притчі, дидактичні настанови і філософські коментарі.

У ведах відбилися уявлення давніх індійців про довілля, космос, ритуал, соціальний устрій, етичні цінності і мораль.

Всього відомо чотири веди: Рігведа — веда гімнів, Самаведа — веда наспівів, Яджурведа — веда жертвених висловів та Атхарваведа — веда заклинань. Вони були створені для чотирьох груп жерців, які виконують певні дії під час жертвоприношення: Рігведа адресована головному жерцю, який співає гімни і спілкується з богами, Самаведа — знавцю мелодій, Яджурведа — організатору жертвоприношень, Атхарваведа — брахману, що керує всім процесом.

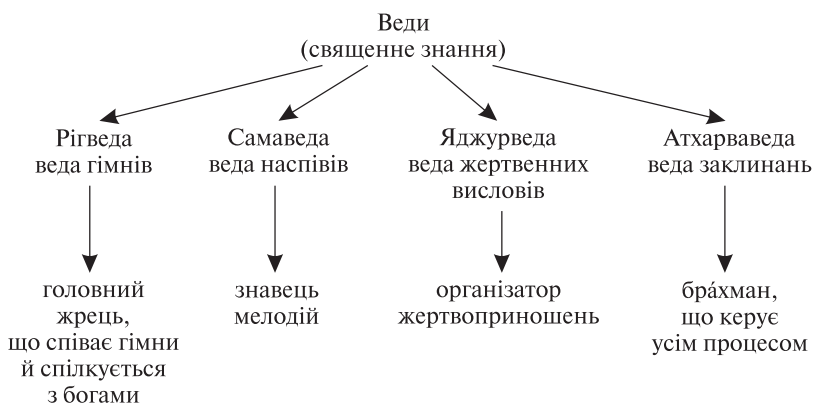
Рігведа — найдавніша частина вед. Вона складається з 1028 гімнів різного обсягу і змісту. Вони згруповані в книги, або мандали, і зосереджені навколо декількох міфів, що складають ядро збірки і слугують певним взірцем.

Зміст більшості гімнів складає прославлення богів і прохання жертвувачів.

Култ ведійських богів має в основі уявлення про своєрідний кругообіг жертвених дарів. Віруючий приносить жертву і вихваляє чесноти богів: військові подвиги Індри — бога грому і блискавки, головного бога Рігведи; Агні — бога священного вогню і домашнього вогнища, другого за значенням бога вед; Сурії — бога Сонця, всевидяче око богів. На подяку віруючий отримує те, чого бажав, — багатство, нащадків, прощення.

Серед гімнів Рігведи виділяються космогонічні гімни про виникнення світу та гімни-замовляння, хоча останні були характерні для Атхарваведи, тісно пов'язаної з народною містичною поезією. В Атхарваведі відбилися давні уявлення людини про сили зла, що викликають хвороби та нещастя. Її гімни — це своєрідні замовляння, що звернені не тільки до богів, а й до злих сил з проханням позбавити хвороб, навести лад у сім'ї і т. ін.

4. Складання схеми «Веди — найдавніші пам'ятки індійської літератури»

5. Знайомство з текстами Рігведи

Читання 129-го гімну (з мандали)

И того, чего нет,— не было,
И не было того, что есть.
Ни воздуха, ни вечного неба,
Ни понятий ТАМ или ЗДЕСЬ.

Было только само движенье —
 Безначально туда и сюда,
 Было только тьмы напряженье,
 И глубже глубин вода.

Ни смерти, ни бессмертия не было,
 Как не было ни ночи, ни дня,
 Только не задевавшее небо
 Единое дыхание огня,
 Ибо мрак в пучине таился,
 В пучине безвидных вод,
 И вот из огня явился
 Мир жизни в безднах пустот.

Кто владеет тайной рожденья?
 Кто в силах силою слов
 Представить нам ход сотворенья
 Сотворивших миры богов,
 Что себя же создали сами?
 Кто на это найдет ответ?

Даже Тот, Кто свыше следит за мирами,—
 Может быть, знает, а может — нет...

(Переклад В. П. Бетаки)

Бесіда

- Про що йдеться у гімні? *(Про початок творення світу)*
- Що хвилює автора гімну? *(Хто ж знає все про створення світу і може це розповісти?)*
- Чим здатний здивувати зміст цього гімну? *(Автор не впевнений, що навіть Всевишній знає напевно, як утворився світ.)*
- Чи можна назвати цей гімн космогонічним? *(Так, бо в ньому робиться спроба осягнути й зобразити шлях створення світу.)*

Читання гімну до Сонця (у перекладі Лесі Українки).

ГІМН ДО СОНЦЯ

Сонце святе, що все віда, встає перед поглядом світу,
 Коні блискучі несуть його. І перед сонцем,
 Оком світовим, зникають, як злодії, темрява й зорі.
 Промені, наче палкії вогні, освітили живучих.
 Сурія, прудкий їздець! Ти нам світло приносиш,
 Сявом небо сповняєш! Перед богами ти сходиш,
 Ти очищаєш, од лиха борониш! Ти світлом вкриваєш
 Землю і люди, а небо й повітря ти нам заливаєш.

Міряеш ночі і дні, споглядаєш створіння наземні.
 Сім ясних коней твій повіз везуть, о Сурія, боже!
 Боже-споглядачу, маєш вінець ти з проміння над чолом.
 Іде твій повіз, сім коней упряг у ярма окремі.
 Вглядівши сяйво твоє, що блищить після темряви ночі,
 Падаєм ниць: ти найвищий з богів! Ти Найкраще світло!
 О доброчинець, зійшовши сьогодні високо на небо,
 Тугу з серденька мого прожени, а з лица мого блідість.
 Кидаю блідість пташкам лісовим, щоб мені не марніти,
 А жовтяницю на жовтій квіти я кину.
 Син Адіти¹ встав потужний, — він ворога мого поборе!
 Сам же не маю я сили змагатися з лихом жерущим.

Бесіда

- Кому присвячений гімн? (*Богу Сонця*)
- Чому автор звертається за захистом і допомогою до Сурії? (*Автор ушлявлює всемогутнього Сурію і просить його про допомогу, тому що сам не має сил змагатися із лихим ворогом.*)

Словесне малювання

— Як виглядає Сурія? Опиши його зовнішній вигляд, користуючись описом бога у прочитаному гімні (вінець з проміння над чолом, сім коней у колісниці...)

III. Узагальнення й систематизація вивченого матеріалу

Чи знаєте ви...

- Хто і коли вперше використав термін «всесвітня література»?
- Що називають всесвітньою літературою?
- Яке місце національних літератур у всесвітньому літературному процесі?
- Що означає слово «веди»?
- Коли були створені веди?
- З яких частин вони складаються?
- Який з гімнів більше сподобався і чому?

IV. Домашнє завдання

Вивчити визначення всесвітньої літератури, всесвітнього літературного процесу.

Принести Біблію.

Індивідуальне завдання: підготувати повідомлення про Біблію.

¹ Адіта — матір Сурії.

УРОК № 3

Тема. Біблія як історико-літературна пам'ятка світової культури. Легенди Старого Заповіту

Мета: повідомити про історію виникнення Біблії, її склад, ознайомити з легендами про царя Соломона та його притчами, зробити висновки про особливості жанру притчі на матеріалі прочитаних біблійних переказів; розвивати уміння логічно мислити, робити правильні висновки; виховувати бажання бути мудрою, справедливою, неординарною людиною.

Обладнання: Біблія, схема, ілюстрації-гравюри Г. Доре, «Біблійні історії».

*...Щоб пізнати притчу і загадкову мову, слова мудреців і загадки їх.
Книга притч Соломонових*

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

Дайте визначення:

- всесвітньої літератури;
- всесвітнього літературного процесу.

II. Мотивація навчальної діяльності

— Микола Письменний, автор переказів, що вийшли під назвою «Біблійні історії», писав: «Той, хто не знає головних сюжетів Біблії, ніколи не зустрічався з розповідями про праведників і пророків, схожий на людину, позбавлену зору. Одна справа чути про сонце, зовсім інша — бачити сонячні промені».

Впевнена, що промінчики біблійних істин вже торкалися ваших очей, тому сьогодні ми продовжимо знайомство зі знаменитою, стародавньою, шанованою Книгою Книг, або Святим Письмом.

III. Вивчення нового матеріалу

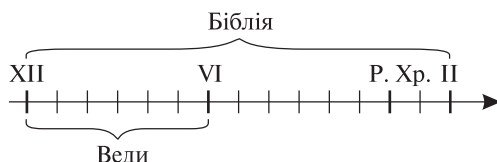
1. Виступ учня із повідомленням про Біблію

Біблія — це священна книга іудеїв та християн, релігійна та історико-літературна пам'ятка світової культури. Свою назву Біблія отримала від грецького слова «біблос», що означає «книги». Слово це з'явилося

ще в II тис. до н. е., коли в місті Біблос фінікійці створили склад папірису і, зшивши окремі листки, винайшли прообраз сучасної книги.

Біблія має свою неповторну історію створення. Віруючі люди вважають, що автор Біблії — Бог, а люди, які записали натхненне Богом, лише виконували його волю. Цих людей було більше сорока, і серед них не було жодної жінки. Писалася Біблія на трьох континентах: в Європі, Азії, Африці — і трьома мовами: давньоєврейською, арамейською, давньогрецькою. Створювалася Книга Книг протягом тривалого часу: з XII ст. до н. е. до II ст. н. е.

Робота з лінією часу.

Біблія складається з 77 книг (66 — канонічних та 11 неканонічних), що розподіляються між Старим Заповітом (50) та Новим Заповітом (27).

Святе Письмо перекладене більш ніж 1800 мовами й досі залишається книгою, що виходить найбільшими накладками у світі, отже, має величезну кількість читачів.

Проблемне запитання

— Як ви вважаєте, чому така старовинна та поважна книга, дуже далека від розважальної літератури, має найбільшу кількість прихильників у світі? У чому ж секрет її молодості?

(Відповісти можна словами М. Письменного: «Чи потрібно читати Біблію? Безглузде запитання. За глибиною задуму, охопленням матеріалу та силою впливу нічого подібного не було написано у людей. Біблійні сюжети та образи увійшли в плоть і кров художньої творчості світу останніх двох тисяч років, наклали відбиток на мислення людини, а головне — висунули ідеали, згідно з якими людина вимірює свою людяність. Не вбивати, не красти, любити ближнього свого, як самого себе, — усього цього і багато чого іншого навчило і продовжує вчити Святе Письмо».)

Слов'янський переклад Біблії був зроблений з тексту, написаного грецькою мовою Кирилом і Мефодієм у IX ст. Перший переклад Святого Письма сучасною українською мовою було здійснено в кінці XIX — на початку XX ст. П. Кулішем, І. Нечуєм-Левицьким та І. Пулюєм.

2. Стислий переказ біблійних легенд

Пригадайте, які легенди Старого Заповіту вам відомі. («Створення світу», «Каїн і Абель», «Всесвітній потоп», «Вавилонська вежа»)

3. Слово вчителя

— Чимало сторінок Старого Заповіту присвячено ізраїльському царю Соломону. Чим же уславився цар Соломон?

Соломон — син Давида, цар ізраїльського народу, який жив і правив у X ст. до н. е. Справедливо вважається одним із наймудріших царів у світовій історії. З мудрістю царя Соломона можна було порівняти лише його багатство. Чому ж так багато було відпущено одній людині? Ось як Біблія відповідає на це питання.

Соломону було всього 18 років, коли він по смерті свого батька сів на престол. У юнака ще не було достатньо життєвого досвіду та мудрості, щоб правити цілою країною.

«І приніс Соломон Господу тисячу цілопалень» (жертвоприношень). «Тієї ночі з'явився Бог Соломонові та й сказав йому: “Зажадай, чого дати тобі! І сказав Соломон до Бога”: “Ти зробив велику милість з батьком моїм Давидом і поставив царем мене замість нього... Дай тепер мені мудрість та знання, щоб умів я виходити і входити перед цим народом, бо хто зможе судити цей великий твій народ?” І сказав Бог до Соломона: “За те, що оце було на серці твоїм, і ти не жадав багатства, маєтків та слави, ані душі ворогів твоїх, а також довгих днів не жадав ти, а жадав для себе мудрості та знання, щоб судити народ Мій, над яким Я настановив себе царем, то дасться тобі мудрості і знання, а багатство, і маєтки, і славу дам тобі такі, яких не було між царями перед тобою, і по тобі не буде таких!”» (Др. Кн. Хр., 1 : 7–12)

Так і сталося. Соломон успішно і довго правив своєю країною. Люди в ній жили багато: навіть срібло в той час не вважалося дорогоцінним металом. Соломона любили його піддані, слава про його мудрість ширилася по усьому світу.

Навіть цариця Савська, одна з найрозумніших жінок світу, була вражена, побувавши в гостях у царя Соломона, і промовила такі слова: «Щасливі люди твої, і щасливі слуги твої, що завжди стоять перед обличчям твоїм та слухають твою мудрість!»

Тому і в наш час мудрі рішення називають соломоновими. Ось приклад одного з них.

Одного разу до Соломона прийшли дві жінки, кожна з яких стверджувала, що саме вона — матір новонародженої дитини. Оскільки вони не поступалися одна одній, то прийшли до царя Соломона, щоб він їх розсудив. Подумав Соломон і сказав: «Розрубайте дитину навпіл і віддайте їм!» Тоді одна з жінок закричала: «Не треба цього робити! Нехай дитина залишається їй!» Тоді цар Соломон вирішив: «Ця жінка — справжня матір дитини. Вона пожаліла її, забувши про свої бажання».

Важливою справою свого життя вважав Соломон будівництво Храму Божого. Він будував його 7 років, і лише після цього почав зводити свій дім, що не мав собі рівних за багатством та розкішшю.

Соломон вважається автором ліричної Пісні Пісень, що присвячена темі кохання, та книги притч, у яких зібрані мудрі вислови-повчання.

4. Повторення літературознавчих термінів

Притча — невеликий твір, що містить повчання в алегоричній формі.

Алегорія — зображення абстрактного поняття або явища через конкретний образ.

5. Робота з текстом

Цар Соломон промовив близько 3000 притч, які увійшли у 31 розділ Книги притч Соломонових.

Навіщо Соломон складав свої притчі? У Біблії є така відповідь:

«Притчі Соломона, сина Давидового, царя Ізраїлевого, — щоб пізнати премудрість і карність, щоб зрозуміти розсудні слова, щоб прийняти напоумлення мудрості, праведності, і права, і простоти, щоб мудрості дати простодушність, юнакові — пізнання й розважність. **Хай послухає мудрий — і примножить науку, а розумний здобуде хай мудрих думок, щоб пізнати ту притчу і загадкову мову, слова мудреців і загадки їх**».

Іншими словами, притчі Соломона — це настанови молодій людині, як треба жити на світі.

Читання притчі

БЕРЕЖИ СВОЄ СЕРЦЕ

Мій сину, прислухайся до моїх слів, до речей моїх ухо своє нахили!

Нехай не відійдуть вони від очей твоїх, бережи їх усередині серця свого!

Бо життя вони тим, хто їх знайде, а для тіла усього його лікування.

Над усе, що лише стережеться, серце своє стережи, бо з нього походить життя.

Відкинь ти від себе лукавство уст, віддали від себе крутість губ.

Нехай дивляться очі твої уперед, а повіки твої нехай перед тобою простують.

Стежку ніг своїх вирівняй, і стануть міцні всі дороги твої: не вступайся ні вправо, ні вліво, — усунь свою ногу від зла!

- Чому Соломон закликає: «Над усе... серце своє стережи, бо з нього походить життя»? (*Людина повинна зберігати свою душу чистою, а серце добрим. Це, на думку Соломона, найважливіше.*)
- Що означають слова: «Стежку ніг своїх вирівняй; не вступайся ні вправо, ні вліво, — усунь свою ногу від зла!» (*Соломон образно*

змальовує поведінку людини в житті як шлях стежкою, яку треба ретельно обирати й не звертати зі шляху істини, щоб не занести свою долю.)

Читання притчі

ЛІНИВСТВО ВЕДЕ ДО ЗЛИДНІВ

Йди до мурашки, ліноху, поглянь на дороги її і помудрій: нема в неї володаря, ані урядника, ані правителя; вона заготовляє літом свій хліб, збирає в жнива свою їжу.

Аж доки, ліноху, ти будеш вилежуватись, коли ти зі сну свого встанеш? Ще трохи поспати, подрімати ще трохи, руки зложити, щоб полежати, — і прийде немов волоцюга, твоя неможливість, і злидні твої, як озброєний муж!..

- У чому відмінність першої притчі від притчі про ледаря? (*Перша притча містить у собі пряме повчання, одразу зрозуміле адресату, притча ж про ледаря не має конкретного повчання (потрібно бути працелюбним), а на нього є лише натяк. Притча про ледаря багата на алегоричні образи: мурашка — працелюбна людина, антипод ледаря, волоцюга — неможливість, озброєний муж — злидні.*)
- Які твори, що вивчалися раніше на уроках зарубіжної літератури, ви пригадали, читаючи притчу про ледаря? (*Байки Езопа «Мурашка і Цикада», І. А. Крилова «Стрекоза и Муравей»*)

Висновок

- Звідки Соломону відомо, як потрібно жити праведній людині? (*Із заповідей Божих*)
- Перерахуйте заповіді. Поясніть їхнє значення.

IV. Підсумки уроку

— Значення Біблії в житті людини важко переоцінити. Це дійсно вічна книга, кладезь мудрості. Вважається, що в ній можна знайти відповідь на будь-яке питання. Необхідно тільки знати, де саме шукати цю таємничу пораду.

Біблія несе нам мудрість і культуру, навчає розуміти навколишній світ, інших людей і навіть самих себе.

V. Домашнє завдання

Написати твір-мініатюру «Найскладніша заповідь» (поміркувати над тим, яка з заповідей Божих є для тебе найскладнішою, пояснити чому).

УРОК № 4

Тема. Новий Заповіт. Мудрість та повчальність євангельських притч

Мета: ознайомити з відмінністю Нового Заповіту від Старого Заповіту; провести словникову роботу; познайомити зі змістом євангельських притч про сіяча, про загублену вівцю, драхму, блудного сина; зробити висновок про сенс використання в Біблії жанру притчі, розвивати увагу, логічне мислення; виховувати повагу до християнського вчення, прагнення до високих моральних ідеалів.

Обладнання: Біблія, «червоне серце».

Любовь Бога к человеку так велика, что он не может принуждать.

Вл. Лосський, рос. богослов

В Боге надо почувствовать просящего подаяние любви нищего, ждущего у дверей души и никогда не дерзающего их взломать.

Вл. Лосський

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Повторення вивченого

Опитування.

- Чому Біблія має таку назву?
- Коли і ким, якими мовами писалася Книга книг?
- З яких частин складається Біблія?
- Що таке притча?
- Що вам відомо про царя Соломона?
- Навіщо Соломон складав свої притчі?

2. Перевірка домашнього завдання:

твір-мініатюра «Найскладніша заповідь»

II. Мотивація навчальної діяльності

На дошці — червоне серце з кольорового паперу з надписами на ньому.

— Прочитайте надписи. Про що можуть свідчити усі ці вислови, підкріплені символом серця?

Дійсно, це любов. Вона довготерпить, не заздрить, милосердствує, не думає лихого, не радіє з неправди, не величається, не шукає тільки свого...

Саме про неї і йдеться у Вічній книзі — Біблії.

ГІМН ПРО ЛЮБОВ: ЛЮБОВ НАД УСЕ!

Коли я говорю мовами людськими й ангельськими, та любови не маю,— то став я як мідь *та* дзвінка або бубон гудячий!

2 І коли маю *дара* пророкувати, і знаю всі таємниці й усе знання, і коли маю всю віру, щоб навіть гори переставляти, та любови не маю,— то я ніщо!

3 І коли я роздам усі маетки свої, і коли я віддам своє тіло на спалення, та любови не маю,— то пожитку не матиму жадного!

4 Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається,

5 не поводиться нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого,

6 не радіє з неправди, але тішиться правдою,

7 усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить!

8 Ніколи любов не перестає! Хоч пророцтва й існують,— та припиняться, хоч мови існують,— замовкнуть, хоч існує знання,— та скасується.

(Перше послання ап. Павла до Коринфян)

Слово «любов» у Біблії асоціюється з іменем Ісуса Христа, бо саме він був проповідником нової віри — християнства, яка вже не закликала: «Око за око, зуб за зуб»,— а вчила любити ближнього свого як самого себе і прощати тим, хто ображає вас.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Герої відомої книги В. Тендрякова «Замах на міражі» вирішили провести експеримент: за допомогою комп'ютера відповісти на запитання: чи існував Ісус Христос насправді? Обробивши закладену інформацію з історії людства, розвитку його культури, комп'ютер видав однозначну відповідь: якби на Землі не з'явився свого часу Христос, все на нашій планеті було б не так, як зараз.

«На думку» штучно створеного інтелекту, вплив особистості Христа, людини-Бога на світ був таким могутнім, всеохопним, що сумнівів в його існуванні не може бути.

Польський письменник Г. Сенкевич так писав у своєму романі «Камо грядеши» про особливості нового вчення — християнства: «Надлежить оскорбляючих нас не тільки прощати, но любити їх и платити им добром за зло; и недостаточно любить добрых, но надо любить и злых, ибо только любовью можно истребить в них зло». «...Одновременно Виниций чувствовал, что в самом безумии этого учения есть что-то более могучее, чем во всех прежних философских учениях. Он подумал, что по безумию своему оно неисполнимо, но по неисполнимости — божественно. Виницию казалось, что в этом учении нет ничего жизненного, но также, что рядом с ним жизнь нечто столь жалкое, что думать о ней не стоит».

Саме про життя та смерть Ісуса Христа, його вчення, наслідувачів і розповідається у Новому Заповіті, до якого ми звертаємось сьогодні.

2. Словникова робота

Біблія — книги.

Заповіт — Союз.

Ісус — спаситель.

Христос — месія.

Євангеліє — блага звістка.

3. Читання та аналіз євангельських притч

У Священному писанні Євангелія (їх чотири) посідають особливе місце. Записали їх ті, хто особисто знав Ісуса або його учнів, покликаних ним для виконання священної місії: Матвія, Марка, Луку, Іоанна.

Кожне з Євангелій по-своєму розповідає про одні й ті самі події: народження Христа, його життя, проповідування та мученицьку смерть заради інших людей.

Христос навчав людей притчами: «Відкрию у притчах уста свої, розповім таємниці від почину світу». Настав час і нам ознайомитись з ними.

1) Притча про сіяча

Читання притчі

ІСУС НАВЧАЄ НАРОД ПРИТЧАМИ

Того ж дня Ісус вийшов із дому та й сів біля моря.

2 І безліч народу зібралась до Нього, так що Він увійшов був до чобна та й сів, а весь натовп стояв понад берегом.

3 І багато навчав Він їх притчами, кажучи:

ПРИТЧА ПРО СІЯЧА

«Ось вийшов сіяч, щоб посіяти.

4 І як сів він зёрна, упали одні край дороги,— і пташки налетіли, та їх повидзьобували.

5 Другі ж упали на ґрунт кам'янистий, де не мали багато землі,— і негайно походили, бо земля неглибока була;

6 а як сонце зійшло,— то зів'яли і, коріння не мавши,— посохли.

7 А інші попадали в терен,— і вигнався терен, і їх поглушів.

8 Інші ж упали на добру землю — і зродили: одне в сто раз, друге в шістдесят, а те втридцятеро.

9 Хто має вуха, щоб слухати, нехай слухає!»

ЧОМУ ІСУС НАВЧАВ НАРОД ПРИТЧАМИ

10 І учні Його приступили й сказали до Нього: «Чому притчами Ти промовляєш до них?»

11 А Він відповів і промовив:

«Тому, що вам дано пізнати таємниці Царства Небесного,— їм же не дано.

12 Бо хто має, то дасться йому та додасться, хто ж не має,— забереться від нього й те, що він має.

13 Я тому говорю до них притчами, що вони, дивлячися, не бачать, і слухаючи, не чують, і не розуміють.

14 І над ними збувається пророцтво Ісаї, яке промовляє:

«Почуєте слухом,— і не зрозумієте,
дивитися будете оком,—
і не побачите.

15 Затовстіло бо серце людей

цих,
тяжко чують вухами вони,
і зажмурили очі свої,
щоб коли не побачити очима
й не почути вухами,

і не зрозуміти їм серцем,
і не навернутись,
щоб Я їх уздорóвив!»

16 Очі ж ваші блаженні, що бачать, і вúха ваші, що чують.

17 Бо поправді кажú вам, що багато пророків і праведних бажали побачити, щó бачите ви,— та не бачили, і почути, щó чуєте ви,— і не чули.

ПРИТЧА ПРО СІЯЧА

18 Послухайте ж притчу про сіяча́.

19 До кожного, хто слухає слово про Царство, але не розуміє, приходить лукавий і кра́де посіяне в серці його; це те, що посіяне понад дорогою.

20 А посіяне на кам'яністому ґрунті,— це той, хто слухає слово, і з радістю зараз приймає його;

21 але кореня в ньому нема, тому він непостійний; коли ж úтиск або переслідування настають за слово, то він зараз спокúшується.

22 А між тóрен посіяне,— це той, хто слухає слово, але клóпоти віку цьогó та омана багатства заглúшують слово,— і воно зостається без плóду.

23 А посіяне в добрій землі,— це той, хто слухає слово й його розуміє, і плід він принóсить, і дає один у сто раз, другий у шістдесят, а той утри́дцятєро».

(Євангеліє від Матвія; 13:1–23)

Бесіда

- Чому Христос говорив притчами? (*Щоб на простих прикладах з життя усі люди могли б осягнути філософські ідеї його вчення*)
- Назвіть приклади алегорій у притчі. (*Сім'я — слово; душа людини — добрий ґрунт, кам'янистий чи земля під терном; сіяч — Бог*)
- Доведіть, що ця історія — притча (за визначенням).

2) Притчі про загублену вівцю, драхму, про блудного сина

Словник

Митарі — збирачі податі.

Драхма — монета.

ПРИТЧА ПРО ЗАГУБЛЕНУ ВІВЦЮ Й ЗАГУБЛЕНУ ДРАХМУ

Наближались до Нього всі мїтники й грішники, щоб послúхати Його.

2 Фарисеї ж та книжники нарікали й казали: «Приймає Він грішників та з ними їсть».

3 А Він їм розповів оцю притчу, говорячи:

4 «Котрий з вас чоловік, мавши сотню овець і загубивши одну з них, не покине в пустині тих дев'ятидесяти й дев'яти, та й не піде шукати загинулої, аж поки не знайде її?

5 А знайшовши, кладе на рамена свої та радіє.

6 І, прийшовши додому, скликає він друзів і сусідів, та й каже до них: «Радійте зо мною, бо знайшов я вівцю свою тую загублену».

7 Говорю вам, що так само на небі радітимуть більш за одного грішника, що кається, аніж за дев'ятдесятьох і дев'ятьох праведників, що не потребують покаєння!..

8 Або яка жінка, що має десять драхм, коли згубить драхму одну, не засвічує світла, і не мете хати, і не шукає уважно, аж поки не знайде?

9 А знайшовши, кличе пріятелькок та сусідок та каже: «Радійте зо мною, бо знайшла я загублену драхму!»

10 Так само, кажу вам, радість буває в Божих анголів за одного грішника, який кається.

ПРИТЧА ПРО БЛУДНОГО СИНА

11 І він оповів: «У чоловіка одного було два сини.

12 І молодший із них сказав батькові: «Дай мені, батьку, належну частину маєтку!» І той поділив поміж ними маєток.

13 А по небагатьох днях зібрав син молодший усе, та й подався до далекого краю, і розтратив маєток свій там, живучи марнотратно.

14 А як він усе прожив, настав голод великий у тім краї,— і він став бідувати.

15 І пішов він тоді і пристав до одного з мешканців тієї землі, а той вислав його на поля свої пасти свиней.

16 І бажав він наповнити шлунка свого хоч стручками, що їли їх свині, та ніхто не давав їх йому.

17 Тоді він спам'ятався й сказав: «Скільки в батька мого наймитів мають хліба аж надмір, а я отут з голоду гину!»

18 Устану, і під'ю я до батька свого, та й скажу йому: «Прогрішився я, отче, против неба та супроти тебе».

19 Недостойний я вже зватись сином твоїм; прийми ж мене, як одного з своїх наймитів».

20 І, вставши, пішов він до батька свого. А коли він далеко ще був, його батько вгледів його, — і переповнився жалем: і побіг він, і кинувся на шию йому, і зачав цілувати його!

21 І озвався до нього той син: «Прогрішився я, отче, против неба та супроти тебе, і недостойний вже зватися сином твоїм».

22 А батько рабам своїм каже: «Принесіть негайно одєжу найкращу, і його зодягніть, і персня подайте на руку йому, а сандалі на ноги».

23 Приведіть теля відгодоване та заколіть,— будемо їсти й радіти.

24 Бо цей син мій був мертвий — і ожив, був пропав — і знайшовши-ся». І почали веселитись вони.

25 А син старший його був на полі. І коли він ішов й наближався до дому, почув музики та танці.

26 І покликав одного зо слуг та й спитав: «Що це таке?»

27 А той каже йому: «То вернувся твій брат, і твій батько звелів заколотися теля відгодоване, — бо ж здоровим його він прийняв».

28 І розгнівався той,— ввійти не хотів. Тоді вийшов батько його й став просити його.

29 А той відповів і до батька сказав: «Ото, стільки років служу́ я тобі, і ніко́ли наказу твого не пору́шив,— ти ж ніко́ли мені й козеняти не дав, щоб із прія́телями своїми поті́шився я».

30 Коли ж син твій вернувся оце́й, що проїв твій маєток із блудни́цями,— ти для нього звелів заколотися теля відгодо́ване».

31 І сказав він йому: «Ти завжди зо мною, дитино, і все моє — то твоє!»

32 Веселитись та тішитись треба бу́ло, бо цей брат твій був мертвий — і ожив, був пропав — і знайшовся!»

(Євангеліє від Луки; 15 : 1–32)

Бесіда

- Чому Христос підкреслює, що і людина, і Бог однаково радіють тому, що було загублено і знайдено? *(Пояснює вчинки Бога через психологію людини)*
- Чи правильно вчинив батько, відпустивши сина?
- Чому батько простив молодшого сина? Чому про нього сказав: «Був мертвий і ожив»? *(У духовному сенсі, моральному)*
- Що могло б статися, якби батько не простив блудного сина? Спроектуйте цю історію на сучасність.

Висновок. Чому притчі розташовані у такій послідовності? *(Перша та друга притчі допомагають зрозуміти третю.)* Висновок для них спільний: грішник, що розкаявся, важливіший для Бога, ніж праведник.

IV. Підсумки уроку

- Що таке притча?
- Кому належать найвідоміші біблійні притчі?
- Чого Христос повчав притчами?
- Чого навчають євангельські притчі?

Висновок. Нова мораль, носієм якої уперше виступив Ісус Христос, стала наступною сходинкою у розвитку людства. Можна дотримуватися заповідей Божих чи не робити цього, та ідеалом великої частини людства протягом двох тисяч років залишається християнська мораль.

Досягти цього абсолютного ідеалу неможливо, але в прагненні до нього й полягає сенс життя людини.

V. Домашнє завдання

Прочитати притчі про бідного самарянина (Луки; 10), про гірчичне зерно (Матвія; 13) та підготувати їх переказ. Пояснити епіграфи до уроку.

Індивідуальне завдання. Учням-читцям вивчити поезії К. Бальмонта, А. Ахматової, Б. Пастернака.

Учням-мистецтвознавцям підготувати повідомлення про картину Рембрандта «Повернення блудного сина».

УРОК № 5

Тема. Розвиток мовлення. Написання творчої роботи на тему «Біблійні сюжети у віршах російських поетів»

Мета: ознайомити з шедеврами живопису та поезії, присвяченими біблійній темі, зробити висновок про магічну силу вічних сюжетів Книги книг, вчити порівнювати літературні твори, знаходити інтертекстуальні елементи, писати, дотримуючись наукового стилю; розвивати письмове зв'язне мовлення; виховувати інтерес до порівняльного аналізу літературних творів.

Обладнання: Біблія, тексти віршів О. Пушкіна, І. Буніна, О. Жемчужникова, репродукція картини Рембрандта «Повернення блудного сина».

*Всего прочнее на земле печаль
И долговечней — царственное слово.*

А. Ахматова

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Переказ притчі про доброго самарянина, про гірчичне зерно.

II. Узагальнення й систематизація знань

1. Слово учителя

Біблійні теми та мотиви через вічність та високість моральних ідеалів були й є улюбленими для багатьох поетів, письменників, художників. Протягом багатьох століть звертаються до біблійних сюжетів творці різних рівнів: від геніальних до нікому не відомих.

Сьогодні ми звернемося саме до таких переспівів біблійних сюжетів талановитими російськими поетами.

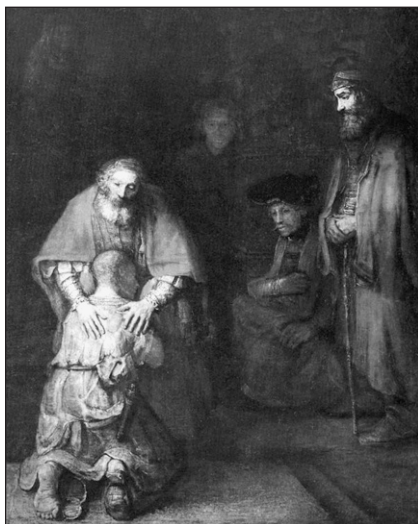
2. Літературна композиція

1-й учень-читець декламує вірш К. Бальмонта «Одна есть в мире красота».

* * *

Одна есть в мире красота.
 Не красота богов Эллады,
 И не влюбленная мечта,
 Не гор тяжелые громады,
 И не моря, не водопады,
 Не взоров женских чистота.
 Одна есть в мире красота —
 Любви, печали, отречения
 И добровольные мученья
 За нас распятого Христа.

1893

Худ. Рембрандт.
 Повернення блудного сина

2-й учень-читець розповідає поезію А. Ахматової «В каждом древе распятый Господь».

* * *

В каждом древе распятый Господь,
 В каждом колосе тело Христово.
 И молитвы пречистое слово
 Исцеляет болящую плоть.
 Кого когда-то называли люди
 Царем в насмешку, Богом в самом деле,
 Кто был убит — и чье орудье пытки
 Согрето теплотой моей груди...
 Вкусили смерть свидетели Христовы,
 И сплетницы-старухи, и солдаты,
 И прокуратор Рима — все прошли.
 Там, где когда-то возвышалась арка,
 Где море билось, где чернел утес, —
 Их выпили в вине, вдохнули с пылью жаркой
 И с запахом бессмертных роз.
 Ржавеет золото и истлевает сталь,
 Крошится мрамор — к смерти все готово.
 Всего прочнее на земле печаль
 И долговечней — царственное слово.

1945

3-й учень-читець декламує поезію Б. Пастернака «Дурные дни».

ДУРНЫЕ ДНИ

Когда на последней неделе
Входил он в Иерусалим,
Осанны навстречу гремели,
Бежали с ветвями за ним.

А дни все грозней и суровой,
Любовью не тронуть сердец.
Презрительно сдвинуты брови,
И вот послесловье, конец.

Свинцовою тяжестью всею
Легли на дворы небеса.
Искали улик фарисеи,
Юля перед ним, как лиса.

И темными силами храма
Он отдан подонкам на суд,
И с пылкостью тою же самой,
Как славили прежде, клянут.

Толпа на соседнем участке
Заглядывала из ворот,
Толклись в ожиданье развязки
И тыкались взад и вперед.

И полз шепоток по соседству,
И слухи со многих сторон.
И бегство в Египет и детство
Уже вспоминались, как сон.

Припомнился скат величавый
В пустыне, и та крутизна,
С которой всемирной державой
Его соблазнял сатана.

И брачное пиршество в Кане,
И чуду дивящийся стол,
И море, в котором в тумане
Он к лодке, как посуху, шел.

И сборище бедных в лачуге,
И спуск со свечою в подвал,
Где вдруг она гасла в испуге,
Когда воскресенный вставал...

3. Виступ учня-мистецтвознавця з розповіддю про картину Рембрандта «Повернення блудного сина» (1668). Ермітаж

Євангельська притча про блудного сина розповідає про те, як легковажний юнак, забравши свою частку батьківського майна, залишив рідний дім у пошуках розваг. Переживши чимало випробувань і сорому, він вирішив повернутися в батьківський дім, де знайшов прощення, любов та відпочинок.

Тема повернення блудного сина давно цікавила Рембрандта. Він неодноразово використовував її в офортах і малюнках. У картині велична ідея втілюється в лаконічній та виразній композиції. Домінують чіткі вертикалі спокійних та величних фігур, що застигли у німоті. Одяг батька спадає широкими складками, обриси його фігури повністю включають у себе контури фігури сина, що ще більше підкреслює нерозривний зв'язок цих двох людей та надає групі особливої монументальності.

Емоційний вплив картини визначається нерозривним поєднанням освітлення й колориту. У яскравому буянні кольорів фігури ніби виростають з темряви, і серед приглушених зеленувато- і краснувато-коричневих тонів оточення і променів світла найбільше виділяється червоний колір плаща батька. Особливу широту і свободу має в цій картині складний живопис, характерний для пізнього мистецтва Рембрандта. В освітлених місцях фарба накладається опукло-шорсткувато — часто не пензлем, а шпателем чи пальцем. Поверхня картини, що зблизька здається хаотичною палітрою різної форми мазків, на відстані стає виразною та вражаючою.

4. Підготовка до творчої роботи «Біблійні сюжети у віршах російських поетів»

- 1) Мета роботи — прочитати вірші О. Пушкіна, І. Буніна, О. Жемчужникова, порівняти їх з відомими біблійними сюжетами, зробити висновки про спільне та відмінне у цих творах та епізодах Священного Письма (чи йде поет за біблійним сюжетом, чи додає щось до нього, якою мірою...)
- 2) Стиль викладання — науковий.

Початок може бути таким:

«Байдужих до біблійних сюжетів серед творців немає. Не стали винятком і такі російські поети, як О. Пушкін, І. Бунін, О. Жемчужников...»

ПРИТЧА О СЕЯТЕЛЕ И СЕМЕНАХ

Шел сеятель с зернами в поле и севал;
И ветер повсюду те зерна развеял.
Одни по дороге упали; порой

Их топчет прохожий небрежной ногой,
 На них нападает голодная стая.
 Другие на камень бесплодный легли
 И вскоре без влаги и корня взошли,—
 И в пламенный полдень дневное светило
 Былинку палящим лучом иссушило.
 Среди терния пало иное зерно,
 И в тернии диком заглохло оно...
 Напрасно шел дождь и с прохладной зарею
 Поля освежались небесной росой;
 Одни за другими проходят года —
 От зерен тех нет и не будет плода.
 Но в добрую землю упавшее семя,
 Как жатвы настанет урочное время,
 Готова стократно умноженный плод,
 Высоко, и быстро, и сильно растет,
 И блещет красою, и жизнию дышит...
 Имеющий уши, чтоб слышать,— да слышит!

1851

(Алексей Жемчужников)

* * *

Свободы сеятель пустынный,
 Я вышел рано, до звезды;
 Рукою чистой и безвинной
 В порабощенные бразды
 Бросал живительное семя —
 Но потерял я только время,
 Благие мысли и труды...
 Паситесь, мирные народы!
 Вас не разбудит чести клич.
 К чему стадам дарить свободы?
 Их должно резать или стричь.
 Наследство их из рода в роды
 Ярмо с гремящими да бич.

(А. С. Пушкин)

* * *

И цветы, и шмели, и трава, и колосья,
 И лазурь, и полуденный зной...
 Срок настанет — Господь сына блудного спросит:
 «Был ли счастлив ты в жизни земной?»
 И забуду я все — вспомню только вот эти
 Полевые пути меж колосьев и трав —

И от сладостных слез не успею ответить,
К милосердным коленям припав.

(И. Бунин)

5. Написання творчої роботи

Робота у чернетках.

III. Підсумки уроку

«Мікрофон»

У поезіях на біблійну тему мене вразило...

IV. Домашнє завдання

Переписати роботу в зошити.

УРОК № 6

Тема. Коран — священна книга ісламу

Мета: ознайомити з історією створення Корану, особливостями його побудови, засвоїти поняття «сура», «айят», прочитати уривки з Корану; розвивати пізнавальний інтерес; виховувати толерантність і пошану до інших культур.

Обладнання: зображення Корану, тексти уривків з Корану.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Здача творчих робіт учнів

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Коран (у пер. «читання») — це священна книга мусульман. Вони вважають, що все записане в Корані — слово Аллаха, передане через пророка його Мухаммада (517–632 рр.). Пророк Мухаммад проголошував проповіді, молитви, повчальні оповіді у Мецці і Медіні. Потім ці тексти були впорядковані у рукописну книгу в 651 р. Вона і вважається першим виданням Корану.

У Корані немає єдиного зв'язного тексту; книга складається з **сур** (у пер. — «ряд цеглин»), які, у свою чергу, діляться на вірші — **айяти**

(Мухаммад вважав кожен вірш священної книги дивом, арабською «айя»). Більшість текстів мають форму римованої прози.

Сури Корану поділяються на мекканські (ранні) і медінські (пізні). Всього їх 114.

Перша сура Корану — найбільш популярна у мусульман, вони часто повторюють її як молитву, що частково нагадує «Отче наш».

2. Засвоєння літературознавчих термінів

Айят — ритмічна або смислова частина сури; вірш.

Сура — сукупність декількох айятів, об'єднаних певними спільними ознаками.

3. Читання окремих сур Корану

1) Сура, що відкриває книгу

СУРА, ЩО ВІДКРИВАЄ КНИГУ

мекканська, і в ній 7 айятів

1. В ім'я всемилостивого, всемилосердного Бога.
2. Слава Богу, Господу всього сущого.
3. Всемилостивому, всемилосердному.
4. Володареві Судного дня.
5. Тобі поклоняємося і в Тебе благаємо допомоги.
6. Веди нас праведним шляхом.
7. Шляхом тих, кого Ти облагодіяв, а не тих, що прогнівили Тебе, і не тих, що заблукали.

Прочитайте молитву «Отче наш», порівняйте її з прочитаною сурою.

2) Сура 51 — «ті, які розвівають»

СУРА П'ЯТДЕСЯТ ПЕРША — «ТІ, ЯКІ РОЗВІВАЮТЬ»

мекканська, і в ній 60 айятів.

Провозвіщена після сури «Аль-Ахкаф» — «Піски»

В ім'я всемилостивого, всемилосердного Бога.

1. Клянуся вітрами, які віють на всі сторони світу,
2. І хмарами, які набрякли дощем,
3. І кораблями, які долають водні простори;
4. І ангелами, які виконують Боже веління.
5. Адже те, що вам обіцяно,— справдиться.
6. І Страшний Суд справді настане!
7. Клянуся небом, де пролягають зоряні дороги.
8. Воістину, ви марнуєте час на суперечки та суєслів'я.
9. Люди відвертаються від того, хто сам від них відвертається.
10. Нехай згинуть брехуни та обманщики.
11. І ті, яких закрутив вир легковажності.

12. Вони питають: «Коли настане день Страшного Суду?»
13. Настане він тоді, коли вони опиняться в пекельному вогні.
14. Карайтеся вашою карою! Ось чого ви прагнули!
15. Воістину, богобоязливі розкошуватимуть у райських кушах біля прохолодних джерел.
16. Приймавши те, що дарував їм Господь їх. Але ж, воістину, вони прожили благочестиве життя.
17. Не досипали вони своїх ночей та молилися
18. І зрання благали у Бога прощення,
19. І завжди у них щось знаходилося для жебрака та убогого.
20. І на землі є віщі знаки для тих, які знають істину.
21. І в душах ваших також вони є. Невже ви їх не бачите?
22. І на небі вас чекає благодать і все те, що вам було обіцяно.
23. А тому, клянуся Господом неба й землі, що це правда, як і те, що говорите ви.
24. Чи знаєш ти розповідь про поштивих гостей Ібрагіма?
25. Зайшли вони в його дім і мовили: «Мир тобі!» Він одрік їм: «Мир вам, чужинці!»
26. Потім він вийшов до челяді і приніс вгодоване теля,
27. І поставив перед ними, сказавши: «Може, хочете їсти?»
28. І він відчув страх перед ними, а вони сказали: «Не бійся!» — і втішили його благою звісткою про те, що у нього народиться мудрий син.
29. Тут прийшла його жона з лементом, б'ючи себе по обличчю й кажучи: «Я ж — стара і безплідна!»
30. А вони сказали: «Так прорік твій Господь, а він розумний високомудрий!»
31. Тоді він запитав: «Чого ви завітали сюди, о посланці?»
32. Одрекли вони: «Воістину, ми послані до грішного народу,
33. Щоб наслати на них зливу каміння,
34. Вже поміченого в твого Господа для невірних!»
35. І ми вивели звіттіля тих віруючих, хто був у ньому,
36. Але ми знайшли в місті один будинок людей, які ввірили себе Богові.
37. У ньому ми позоставили віщий знак, щоб урятувати їх від нещадної Божої кари.
38. Саме цей знак був у Муси¹, коли ми послали його до фараона з явним доказом.
39. А фараон із своїм військом відвернувся й мовив: «Він великий маг або божевільний!»
40. І взяли ми його та його воїнство й кинули в море, бо він заслужив кари.
41. І в адян також був цей знак, коли ми наслали на них смертоносний вітер,
42. Який спустошує все на своєму шляху і залишає тільки зотлілі кості,

¹ Так мусульмани називали Мойсея.

43. Та в самудян, коли сказано було їм: «Недовго ви будете веселитися!»
44. Але вони знехтували попередженням свого Господа, і вразила їх блискавка просто в очі.
45. І не могли вони звестися на ноги, і не було в них рятівників.
46. А ще раніше було попереджено люд Нуха¹, то були і грішники і нечестивці.
47. А Ми воздвигнули небо власними руками і Ми, воістину, всемогутні.
48. І Ми ж розпростерли землю. Які ж Ми чудові творці!
49. І з усього живого Ми сотворили пару людей. Тож, може, ви схаменетесь.
50. Поспішайте ж до Бога! Воістину, я посланий вам Його провозвісник!
51. І не сотворяйте собі інше божество, крім Бога! Воістину, посланий вам провозвістити Його.
52. Так само і тим людям, що жили раніше. Кожному посланцеві Бога, що приходив до них, вони казали: «Ти великий маг або божевільний!»
53. Чи заповідали вони це одні одним? Ні, бо вони є люд, що вийшов з покори Божої.
54. Одвернися від них, і тебе омине Божий осуд.
55. Нагадуй про це іншим, бо, воістину, нагадування допоможе тим, які вірять в істинного Бога.
56. Я сотворив джинів і людей лише для того, щоб вони поклонялися Мені.
57. Я не жадаю від них життєвих благ і не хочу, щоб вони Мене годували.
58. Воістину, Бог є податель благ, міцний, могутній.
59. І, воістину, тих, які чинили кривду, спіткає така ж доля, як і їхніх спільників, тож нехай вони краще не гнівають мене!
60. Тож горе тим, які не увірували в той день, який їм було обіцяно!

- Які біблійні історії ви згадали під час читання 51-ї сури? (*Історія Авраама, згадка про Мойсея та Ноя*)
- Що спільного у моральних настановах Біблії та Корану (за прочитаним уривком)? (*Основа звертання до людей — заклик до праведного життя в очікуванні Судного дня, коли кожному буде дано по заслугах його, переконання, що ті, хто страждали на цій землі, але жили праведно, будуть щасливими в іншому житті.*)

4. Літературні паралелі

— Коли О. С. Пушкін прочитав французький переклад Корану, давня пам'ятка викликала в нього захоплення від урочистої сили вірша, що нагадує біблійний, багатой східної фантазії та екзотики мусульманських звичаїв. Ці риси поет підкреслив у своєму циклі «Наслідування Корану». Ось один із віршів цього циклу:

¹ Так мусульмани називали Ноя.

С Тобою древле, о Всесильный,
Могучий состязаться мнил,
Безумной гордостью обильный;
Но ты, Господь, его смирил.
Ты рек: — Я миру жизнь дарую,
Я смертью землю наказую,
На все подъята длань Моя.
Я также, рек он, жизнь дарую,
И также смертью наказую:
С тобою, Боже, равен я.
Но смолкла похвальба порока
От слова гнева Твоего:
Подъемлю солнце Я с востока;
С заката подыми его!

1824

IV. Підсумки уроку

Складіть гроно на тему «Коран».

V. Домашнє завдання

Підготовка до тематичної атестації.

УРОК № 7

Тема. Тематична атестація № 1

Мета: здійснити контроль знань за темою «Найдавніші літературні пам'ятки людства», розвивати творчі здібності; виховувати прагнення досягти найкращого результату.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку

II. Ознайомлення із завданням до атестації

I варіант

1. Тестове завдання (2 бали)

- 1) Слово «веди» означає:
 - а) читання;
 - б) духовне знання;
 - в) одкровення.

- 2) Біблія складається з:
- а) трьох книг;
 - б) *сімдесяти семи*;
 - в) дев'яноста восьми.
- 3) Слово «Євангеліє» означає:
- а) нова радість;
 - б) прихід Бога;
 - в) *блага звістка*.
- 4) Навіщо Соломон промовляв свої притчі?
- а) *Щоб навчити людей*;
 - б) щоб прославитися;
 - в) щоб розважитися.

II. Теорія літератури (2 бали)

Дайте визначення притчі, алегорії.

III. Аналіз творів

Чим пов'язані три євангельські притчі (про загублену вівцю, драхму, блудного сина)?

II варіант

I. Тестове завдання (2 бали)

- 1) Слово «Коран» означає:
- а) радісна звістка;
 - б) слово Аллаха;
 - в) *читання*.
- 2) Скільки Євангелій у Біблії?
- а) 40;
 - б) *4*;
 - в) 15.
- 3) Що просив цар Соломон у Бога?
- а) Багатства;
 - б) *мудрості*;
 - в) слави.
- 4) Хто першим використав термін «всесвітня література»?
- а) *Й.-В. Гете*;
 - б) О. С. Пушкін;
 - в) Ф. Шиллер.

II. Теорія літератури (2 бали)

Дайте визначення айяту, сури.

III. Аналіз творів (3 бали)

Порівняйте притчу Соломона про ледаря та відому байку І. Крилова («Стрекоза и Муравей»).

IV. Творча робота на тему (5 балів)

«Чого навчають євангельські притчі?»

«Біблійні сюжети у світовій культурі» (за вибором учня).

ЛЮДИНА ТА ЇЇ СВІТ У ДАВНІХ ЛІТЕРАТУРАХ**УРОК № 8**

Тема. Антична література — вихідна основа європейських літератур

Мета: з'ясувати, чому необхідно вивчати античну літературу; повідомити, коли, де, якими народами створювалася антична література; зробити висновки про причини її популярності; розвивати логічне мислення, увагу; виховувати зацікавленість до вивчення давніх літератур.

Обладнання: портрети Гомера, Есхіла, Овідія, зображення архітектурних та скульптурних пам'яток античності.

Ви змужніли у храмі Гомеровім.

О. Пушкін — М. Гнедичу

Кто не видит вещим оком

Глуби трех тысячелетий,

Тот в невежестве глубоко

День за днем живет на свете.

Й. В. Гете

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності****1. Слово вчителя**

— Одного разу О. Пушкін, зустрівши М. Гнедича, який перекладав «Іліаду» Гомера і, захоплений цією справою, зовсім не з'являвся на людях, був дуже здивований змінами, що сталися з поетом-перекладачем. Помічені ним зміни Пушкін охарактеризував такими словами: «Ви змужніли у храмі Гомеровім». Але ж Гнедич нікуди не їздив, і храмів Гомерових не існує! Що ж мав на увазі великий поет?

(Відповіді учнів.)

Храм Гомерів — це поема «Іліада», дух якої пронизаний громадянською доблестю давніх греків, їхньою мужністю та патріотизмом. Пушкін хотів сказати, що, навіть перекладаючи таку книгу, людина зазнає змін на краще, оскільки відчуває на собі вплив цієї геніальної поеми.

2. Пояснення епіграфа (вислову Гете)

— Як ви розумієте слова Гете стосовно теми, яку ми обговорюємо?

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Навіщо потрібно вивчати античну літературу?

Неможливо переоцінити величезний вплив античної літератури на людство, яке й досі вважає все, створене у ті часи, найкращим.

Все, що нас оточує, впливає на нас постійно й непомітно. Але чи багато навкруги нас того, що ми б назвали найталановитішим, найгеніальнішим, найдосконалішим? На жаль, ні.

А сьогодні ми маємо можливість доторкнутися до культури, яка вважається гармонійною і досконалою, а отже, можемо й самі стати більш освіченими, більш досконаліми.

2. Робота над темою уроку

«Питання — відповіді»

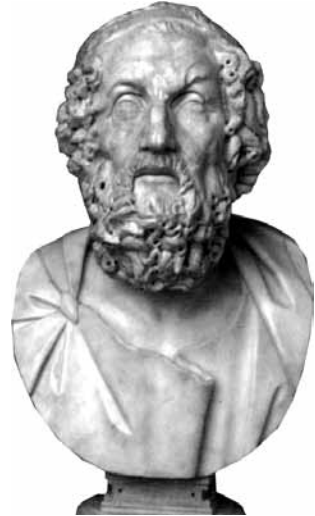
1) Що таке антична література?

Засвоєння літературознавчих термінів

Термін «античний» походить від латинського слова *antiquus*, що означає «давній».

Антична література — це література греко-римського рабовласницького суспільства, яка мала найбільше значення для формування європейської культури.

Робота з лінією часу.

Гомер

2) Якими мовами й народами створювалась антична література?

Антична література — це література давніх греків і римлян, що являє собою єдність, утворюючи особливу сходинку в розвитку світової літератури. Потрібно пам'ятати, що римська література розпочала свій розвиток значно пізніше за грецьку й створювалась на її основі, використовуючи її досвід та досягнення.

Грецька література найдавніша з усіх європейських літератур і єдина, що розвивалась самостійно, не спираючись безпосередньо на досвід інших літератур.

Греки писали свої твори давньогрецькою мовою, а римляни — латиною.

3) Які жанри існували в античній літературі?

В античній літературі виникли всі літературні жанри, про що свідчать їхні, головним чином, грецькі назви: епічна поема, трагедія, комедія, ода, елегія, сатира, епіграма, новела, роман. Саме в античні часи виникає теорія стилю і художньої літератури.

4) Коли відбувалося підвищення інтересу до епохи античності?

Історичне значення античної літератури у світовому процесі настільки велике, що європейська література неодноразово зверталася до античності як до творчого джерела, з якого черпалися теми і принципи художньої обробки.

Суттєва орієнтація на античність існувала у добу Відродження, що протиставляла аскетичному світосприйняттю середньовіччя новий, гуманістичний світогляд, стверджуючи в такий спосіб велич земного життя і земну людину. Весь гуманістичний рух проходив під лозунгом «відродження» античності.

«В урятованих під час загибелі Візантії рукописах, у виритих із руїн Риму античних статуях перед здивованим Заходом постав новий світ — грецька давнина; перед світлими образами її зникли привиди середньовіччя; в Італії досягло нечуваного розквіту мистецтво, яке було немов відблиск класичної давнини і яке в подальшому вже ніколи не досягало такої висоти». (Ф. Енгельс)

Другою добою, для якої орієнтація на античність була літературним лозунгом, був період класицизму XVII—XVIII ст.

Класицизм прагнув суворих незмінних правил, яким повинна бути підпорядкована композиція кожного художнього твору. Особливою увагою користувалася «Поетика» Арістотеля, з якою класицисти пов'язували закон трьох єдностей у драмі: єдності місця, часу, дії.

Розглядаючи свої правила як вічні норми художньої літератури, класицисти вважали своїм завданням не тільки наслідувати давніх поетів, але й змагатися з ними, щоб перевершити їх у наслідуванні цих правил.

5) *У чому полягає заслуга античного мистецтва?*

Створення ідеалу людини, хоч і в обмеженій статичній формі, є історичною заслугою античної думки та античного мистецтва.

Провідна тема античної літератури — оспівування людини та її світу.

6) *Чому не всі твори античності дійшли до нас?*

Велика кількість античних творів не знайомі сучасному читачеві. Наприклад, з 90 п'єс Есхіла збереглося повністю 7, із 120 драм Софокла — теж 7, з 92 творів Еврипіда — 19.

У тому, що одні твори античної літератури збереглися, а інші — ні, є, звичайно, елемент випадковості, але не він зіграв вирішальну роль. Справа в тому, що зберігалось лише те, що являло інтерес для поколінь, які жили у той час.

Головним матеріалом для письма, починаючи з VII ст. до н. е., був папірус (пергамент з'явився пізніше і був досить дорогим матеріалом). Античний текст, записаний на папірусі, міг зберігатися лише у тому випадку, якщо його час від часу переписували. Таким чином, до нас дійшли лише ті твори, які постійно переписувалися через їхню популярність у читачів.

IV. Підсумки уроку

«Мікрофон»

Чому необхідно вивчати античну літературу?

V. Домашнє завдання

Прочитати давньогрецькі міфи «Пігмаліон та Галатя», «Сізіф», «Цар Мідас» та підготувати їх переказ.

УРОК № 9

Тема. Міф як основа і джерело сюжетів, тем, образів і мотивів античної літератури

Мета: повторити визначення термінів «міф», «міфологія»; повідомити про основні цикли давньогрецьких міфів; з'ясувати, що міф є основою і джерелом сюжетів, тем і образів античної літератури; переказувати прочитані міфи; засвоїти, що міфологічне світосприйняття є особливою стадією в розвитку художнього пізнання людиною дійсності; розвивати зв'язне мовлення; виховувати прагнення вчитися на чужих помилках.

Обладнання: п'єса Б. Шоу «Пігмаліон», есе А. Камю «Міф про Сізіфа», картина Тиціана «Сізіф», Пікассо «Пігмаліон».

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Читання вчителем вірша М. Гумільова «Канцона».

КАНЦОНА¹

Об Адонисе с лунной красотой,
О Гиацинте тонком, о Нарциссе
И о Данае, туче золотой,
Еще грустят Аттические² выси.
Грустят валы ямбических морей,
И журавлей кочующие стаи,
И пальма, о которой Одиссей
Рассказывал смущенной Навзикае.
Печальный мир не очаруют вновь
Ни кудри душевные, ни взор призывный,
Ни лепестки горячих губ, ни кровь,
Стучавшая торжественно и дивно.
Правдива смерть, а жизнь бормочет ложь...
И ты, о нежная, чье имя — пенье,
Чье тело — музыка, и ты идешь
На беспощадное исчезновенье.
Но мне, увы, неведомы слова —
Землетрясения, громы, водопады,
Чтоб и по смерти ты была жива,
Как юноши и девушки Эллады.

— Герої яких міфів згадуються у вірші? Як ви зрозуміли зміст поезії?

II. Актуалізація опорних знань**1. Слово вчителя**

— В основу античної літератури покладено давньогрецьку міфологію. Неможливо уявити собі твори античної літератури без численних богів, що населяють гору Олімп, наділених безмежною силою, безсмертям, але водночас схожих на людей: вони так само закохуються, сваряться, ревнують, заздять, допомагають іншим.

2. Повторення літературознавчих термінів

Що таке міф?

Міф у перекладі з грецької (*mythos*) означає слово, оповідання, переказ.

¹ Канцона — в середньовічній поезії ліричний вірш про лицарське кохання.

² Аттика — область Стародавньої Греції, населена іонійцями, з центром в Афінах.

Міфи — це перекази, що розповідають про виникнення явищ природи та предметів матеріальної культури, релігійних обрядів, про створення світу (космогонія) та походження богів (теогонія). Герої міфів — боги, напівбоги та видатні смертні — герої. Міфи, на відміну від казки, завжди вважалися справжньою історією, а не вигадкою.

Що таке міфологія?

Слово міфологія утворене від грецьких слів *mythos* — розповідь та *logos* — слово, думка. Воно має два значення: 1) сукупність, система міфів якогось народу; 2) наука, що вивчає міфи.

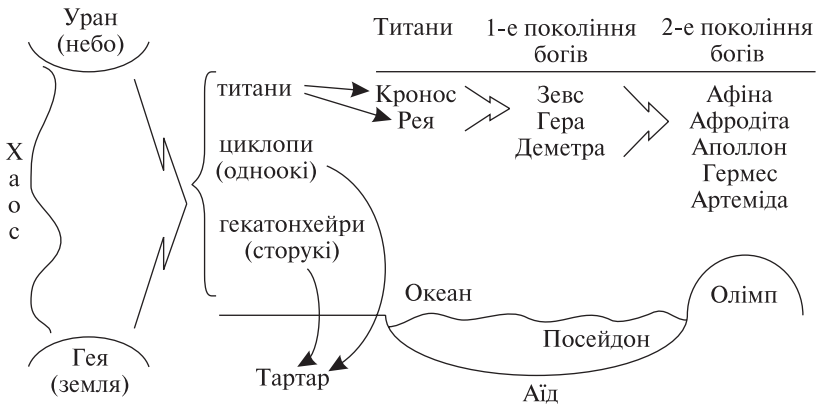
3. «Відгадай ім'я героя»

Перестав букви у словах і прочитай імена героїв давньогрецьких міфів:

рейометП — ферОй — кІар —
ноЯс — црисНа — фізіСі —

(Прометей, Ясон, Орфей, Нарцис, Ікар, Сізіф)

4. Розповідь про створення богів (теогонія) за міфами давніх греків

III. Узагальнення та систематизація знань

1. Міфологічне світосприйняття як стадія розвитку художнього пізнання дійсності

Виникнення міфологічних уявлень відносять до дуже раннього етапу розвитку людського суспільства. У народів, що перебували на стадії мисливського та збиральницького господарства, міфи найчастіше розповідали про походження тих чи інших предметів, явищ природи, тварин, обрядів, наявність яких відіграє значну роль у суспільному житті. Наприклад, згідно з міфами австралійців, дихальний отвір у кита з'явився внаслідок того, що, будучи людиною, він отримав удар списом у потилицю.

Предметом міфу виступають і небесні світила; міф розповідає про їх виникнення на небі і створення їхньої форми, напряму руху.

Значну роль відіграє у цих розповідях мотив перетворення (наприклад, утворення Молочного шляху від крапель молока Гери і т. ін.)

Однією з передумов міфотворчості є перенесення особливостей людської психіки та поведінки на предмети довкілля. Все живе і те, що здатне рухатися,— тварини, рослини, море, небесні світила — сприймаються як певні сили, що здійснюють свій рух подібно до людей. Причину будь-якої речі вбачають у тому, що хтось колись її зробив або знайшов.

В той же час міф ніколи не вважався вигадкою, відтак первісні народи ретельно відмежовують вигадки, які існують лише для розваги, від міфів, які сприймаються як справжня історія.

Але міфотворчість не є простою грою фантазії; це стадія в процесі вивчення світу, через яку пройшли всі народи. У міфах відбивається вигадка, фантазія та історичні факти (наприклад, у міфах про Троянську війну).

Які бувають міфи?

Відомі основні цикли давньогрецьких міфів:

- про богів;
- про героїв;
- про аргонавтів;
- троянський;
- фіванський.

2. Робота над прочитаними міфами

1) Міф про Сізіфа

Переказ міфу

Фразеологізм міфологічного походження.

У переносному значенні *сізіфова праця* — виснажлива й безплідна праця.

— Образ Сізіфа використовували у своїх творах Есхіл, Софокл та Еврипід, широковідомим є есе А. Камю «Міф про Сізіфа».

А ми з вами познайомимося з мініатюрою Ф. Кривіна «Сізіф».

СІЗІФ

Он катил на гору камень. Он поднимал его до самой вершины, но камень опять скатывался вниз.

Тогда он пошел на хитрость. Он взял щепочку, подложил ее под камень, и камень остался лежать на вершине.

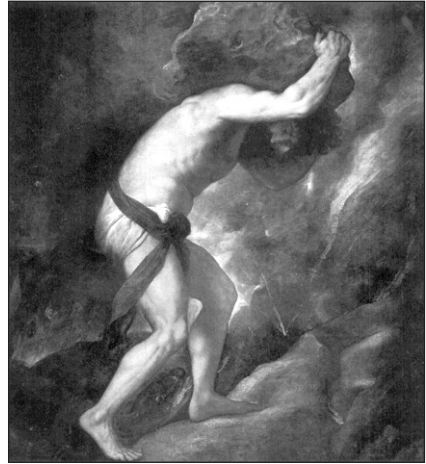
Впервые за много веков он свободно вздохнул. Он отер пот со лба и сел в стороне, глядя на свою работу.

Камень лежал на вершині, а он сидел и думал, что труд его был не напрасен. Ничто не менялось вокруг. Сегодня было то, что вчера. Завтра будет то, что сегодня.

У него отекли ноги и онемела спина. Ему казалось, что если он еще немного посидит, то и сам превратится в камень.

Он встал и полез на гору. Он вытащил щепочку, и камень равнулся вниз, а он бежал за ним, прыгая с уступа на уступ и чувствуя прилив новой силы.

У подножья горы он догнал камень и остановил его. Потом поплевал на руки и покатил камень вверх, к вершине горы...

Худ. Тиціан. Сізіф

— У чому полягає новий погляд на працю Сізіфа? (*Краще працювати безплідно, ніж взагалі ніяк*).

2) Міф про Пігмаліона та Галатею

Переказ міфу

Фразеологізми міфологічного походження

— У переносному значенні у сучасній мові пігмаліон означає «людину, закохану у свій витвір».

Міжлітературні і міжпредметні зв'язки

— Міф про Пігмаліона та Галатею інтерпретується у творах Овідія, Руссо, Баратинського. Цікавим буде ознайомлення із п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон» та оперетою «Моя прекрасна леді».

А прочитати оповідання-мініатюру Ф. Кривіна можна вже зараз.

ПИГМАЛИОН

Персей много говорил о своих подвигах, но был среди них один, о котором он не любил вспоминать. Отрубив голову Медузе Горгоне, Персей по дороге домой заехал на остров Кипр к знаменитому скульптору Пигмалиону. Пигмалион в то время был влюблен в только что законченную статую, как обычно бывают влюблены художники в свое последнее произведение.

— Это моя самая красивая, — сказал он, и статуя вдруг ожила.

От таких слов ожить — дело естественное, но скульптор увидел в этом какое-то чудо.

— О боги! — взывал он. — Как мне вас благодарить?

Боги скромно молчали, сознавая свою непричастность

Пигмалион долго не находил себе места от радости. Потом наконец нашел:

— Я пойду мастерскую, немножко поработаю, — сказал он ожившей статуе. — А ты тут пока займи гостя.

Женщина занимала гостя, потом он занимал ее, и за всеми этими занятиями они забыли о Пигмалионе.

Между тем скульптор, проходя в мастерскую, наткнулся на голову Медузы Горгоны, которую оставил в передней неосторожный Персей. Он взглянул на нее и окаменел, потому что таково было свойство этой головы, о котором знали все, кого она превратила в камень.

Прошло много долгих часов, и вот в прихожую вышли Персей и его собеседница.

— Какая безвкусица! — сказала ожившая статуя, глядя на окаменевшего творца. — Знаете, этот Пигмалион никогда не мог создать ничего путного.

Так сказала женщина, и Пигмалион навеки остался камнем...

- Чому Пігмаліон залишився кам'яним? (*Його Галатя не вірила у нього так, як він повірив у неї.*)
- Що потрібно людині, щоб стати кращою? (*Мати віру — про це свідчать і міф, і оповідання нашого сучасника*)

3) Міф про царя Мідаса

Переказ міфу

Фразеологізми міфологічного походження

Цирульник Мідаса — базака, людина, що не вміє зберігати таємниці.

Мідасів суд — суд неука.

Мідасові вуха — неуцтво, яке не можна приховати.

Цікаво!

• Англійські дослідники — археолог Дж. Прег та відомий спеціаліст з відновлення обличчя за черепом Р. Нів — представили світові уявне зображення царя Мідаса, ім'я якого оточено легендами. Це він отримав від бога Діоніса здатність перетворювати на золото все, чого він доторкнеться. Нелегко було йому позбутися згубного дара. А бог Аполлон нагородив його осялячими вухами за те, що Мідас не визнав його перевагу у музичному змаганні з пастушим богом Паном.

Мідас — це цілком реальна історична особа, один з найбільш відомих фрігійських царів. Роки його царювання — 738–696 рр. до н. е.

Вважалося, що він покінчив життя самогубством чи був убитий кіммерійцями, що захопили країну. Та навряд чи це узгоджується з його багатим похованням, знайденим у Туреччині.

Можливо, легенди про Мідаса в основі мають реальні відомості. Скажімо, його міфічна здатність все перетворювати на золото є художньою обробленою інформацією про колосальне багатство царя, що володів золотими родовищами Фрігії. Розповідь про «ослячі вуха», можливо, свідчить про те, що у Мідаса були так звані дарвінові горбики — вирости на вушних раковинах, що надають вухам незвичайної форми.

2. Робота над проблемним запитанням

Використання методу ПРЕС.

Чи повчають нас міфи, чи тільки розповідають про подвиги, виникнення речей та явищ?

Метод ПРЕС

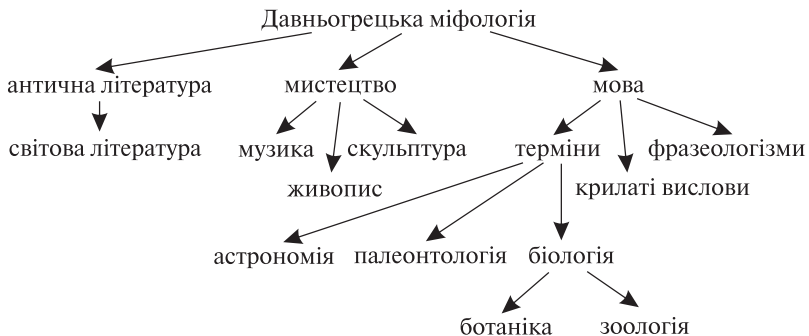
- 1) Я вважаю... (позиція)
- 2) Тому що... (пояснення)
- 3) Наприклад,... (докази, аргументи)
- 4) І тому... (висновок)

Справа в тому, що метою міфа є пізнання світу, пояснення його явищ, а не повчання людей, як, наприклад, у казках та прислів'ях. Але оскільки міфи для давніх греків втілювали в собі релігійні уявлення, й історичні, й етичні правила, і філософські міркування, то, звичайно, вони містять й елементи повчання.

Міфи ненав'язливо навчають вірити у себе, у свою мрію (міф про Пігмаліона та Галатею), не бути хитрим та підступним (міф про Сізіфа), не бути жадібними та не судити інших щодо того, чого не розумієш (міф про царя Мідаса).

IV. Підсумки уроку

Вплив давньогрецької міфології на європейську культуру величезний.

V. Домашнє завдання

Повторити терміни; записати 10 фразеологізмів міфологічного походження.

УРОК № 10

Тема. Гомер — легендарний засновник європейської літератури

Мета: продовжити роботу над фразеологізмами міфологічного походження; ознайомити з фактами життя давньогрецького поета Гомера; з'ясувати, у чому полягає гомерівське питання; вчити працювати з опорними конспектами; розвивати увагу, уміння слухати, конспектувати; виховувати прагнення наслідувати зразки патріотизму, справедливості, мужності.

Обладнання: портрет Гомера, опорні конспекти № 2, № 3, зразки давньогрецького мистецтва.

Греки творили своїх богів зі свого власного генія і своєї власної краси.

I. Бродський

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

1. Опитування

- Що таке міф?
- Дайте визначення міфології.
- Чим було міфологічне світосприйняття у житті народів?

2. Зачитати 10 фразеологізмів міфологічного походження

- 1) Авгієві стайні — бруд; велике безладдя, занедбані справи.
- 2) Ахіллесова п'ята — слабке, вразливе місце в людини.
- 3) Ахіллесів щит — неперевершений мистецький твір.
- 4) Нитка Аріадни — спосіб, що допомагає розв'язати якесь важке питання, вийти зі скрутного становища.
- 5) Посіяти зуби дракона — породити ворожнечу, виплекати безліч страховищ.
- 6) Олімпійський спокій — незворушність, велична поведінка.
- 7) Танталові муки — страждання, яких зазнає людина через усвідомлення близькості бажаної мети та неможливості її досягти.

- 8) Бочка Данаїд — марна, нескінченна праця.
- 9) Скринька Пандори — осередок лиха, підступний дарунок.
- 10) Осідлати Пегаса — стати поетом.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

Особливості ідеалу людини, створеного давніми греками

— Щоб краще зрозуміти давньогрецьку літературу, пояснити виникнення світових шедеврів у цій країні, потрібно дізнатися про особливості менталітету давніх греків, або еллінів.

Важко назвати в історії інший народ, який за такий короткий період часу дав би світові стільки чудових зразків досконалої краси і був настільки захоплений ідеями доблесті і свободи, як давні греки.

Життя Давньої Греції не було легким. Але греки були одним із найжиттєрадісніших та найжиттєлюбніших народів. Це був народ-трудівник, народ-борець, що приніс людству ідеї патріотизму і явив світу взірці громадянської доблесті. Це був народ-мудрець, який замислювався над будовою Всесвіту, розмірковував про те, що таке матерія і дух, простір і час, що таке добро і зло.

Давньогрецьке мистецтво виховувало у вільних громадянах героїв, воно було силою, що об'єднувала і зближувала людей.

Греки вважали, що демократія може існувати лише тоді, коли громадяни матимуть такі найважливіші якості: справедливість, помірність, мужність та мудрість. Позбавлена цих рис, людина не може бути корисною державі. Честолюбство, лицемірство та лінкватість вважалися пороками та головними ворогами демократії.

Достоїнством людини була любов до праці. Досить пригадати, що навіть боги у греків зайняті кожен своєю справою, вони повинні були трудитися.

«Добре жити,— говорили елліни,— означає жити суспільним життям». Інтереси полісу були для громадянина важливіші за його власні інтереси.

«Впевнені в тому, що щастя — в свободі, а свобода — у мужності сміливо дивитися в обличчя небезпеці»,— говорив Перікл, нагадуючи грекам, що вільна людина — це і громадянин, і солдат. Зрозуміло, що такі міркування були зумовлені необхідністю захищати поліс — свою батьківщину.

Ідеалом греків було гармонійне поєднання духовної і тілесної краси. Тому багато античних скульптур зображують людей і богів оголеними. Вміння володіти своїм тілом і духом було тим, що робило людину подібною до богів, бо й самі грецькі боги, непосидючі, діяльні, були схожі на греків.

2. Робота з ілюстративним матеріалом

— Розгляньте зображення статуї дискобола та Аполлона Бельведерського. Порівняйте їх.

(Відповіді учнів.)

Аполлон, бог-покровитель мистецтв, та простий дискобол, учасник Олімпійських ігор, дуже схожі між собою. Як і більшість античних скульптур, вони майже не мають одягу, демонструючи в такий спосіб міцну статуру свого тіла. Правильні риси обличчя, курчаве волосся — і жодного сумніву у досконалості власної краси. І що цікаво: бог і людина надзвичайно схожі між собою! Це ще один доказ на користь думки, що давні греки створювали своїх богів «за образом і власною подобою», тому, мабуть, і не відчували страху перед ними.

«Греки творили богів із свого власного генія і своєї власної краси», — вважав І. Бродський.

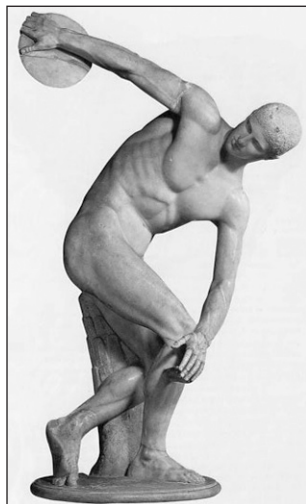
3. Слово вчителя

— Гомер — знаменитий поет, батько грецької поезії. Жив він приблизно у VIII ст. до н. е. Ім'я його означає «сліпий», тож Гомера уявляли мандрівним сліпим співцем, аедом, що грав на кіфарі (музичному інструменті, подібному до ліри) і першим став складати замість коротких пісень героїчні поеми-епопеї — великі за обсягом епічні твори про героїчні подвиги та пригоди.

Слава його була настільки великою, що сім грецьких міст (Смірна, Родос, Колофон, Саламін, Хіос, Аргос, Афіни) сперечалися за право називатися батьківщиною Гомера.

У грецьких школах поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея» були предметом постійного вивчення. Герої поеми Гомера перетворились на взірці неперевершеної доблесті, а їхніми подвигами кожний грек пишався більше, ніж своїми власними.

Гомерівський епос — це взірць художньої творчості, зразок для наслідування.

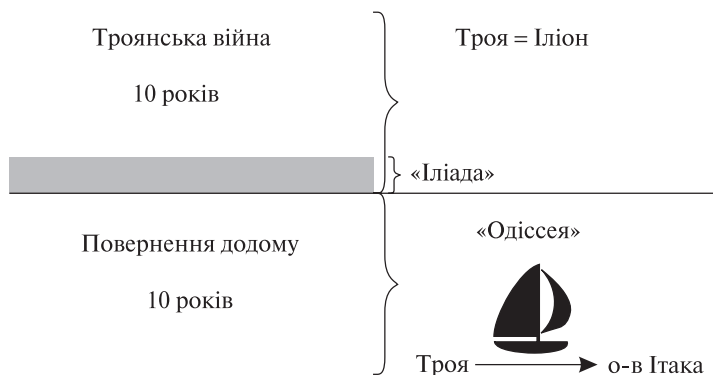

Скульптор Мірон. Дискобол

Скульптор Леохорд.
Аполлон Бельведерський

ОК № 3
Енциклопедія життя давніх греків

Можлива відповідь за опорним конспектом № 3

Поєми «Іліада» та «Одіссея» можна вважати енциклопедією життя давніх греків. З них можна дізнатися про звичаї, обряди, одяг, зброю, моральні закони, притаманні цьому народу.

Троянська війна, про яку йдеться в поемі «Іліада», тривала 10 років. Греки узяли в облогу місто Трою, яке ще називалося Іліоном; звідси й назва поеми. У поемі Гомера розповідається лише про останній, десятий рік війни.

У поемі «Одіссея» йдеться про повернення царя Ітаки Одиссея з Троянської війни додому. Цей шлях, сповнений пригод і втрат, тривав 10 років.

III. Підсумки уроку

«Продовжте речення»

Сьогодні на уроці ми...:

- продовжили роботу над фразеологізмами міфологічного походження;
- дізналися про особливості менталітету давніх греків;
- ознайомилися з відомостями про життя Гомера;
- вчилися працювати з опорними конспектами.

IV. Домашнє завдання

Підготувати розповіді за опорними конспектами № 2, 3.

Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про місто Трою.

УРОК № 11

Тема. Поема Гомера «Іліада». Читання уривків «Заспів», «Щит Ахілла»

Мета: познайомити з міфологічними подіями, що пояснюють зміст поеми «Іліада»; встановити зв'язки між троянським циклом міфів та поемою Гомера; розвивати увагу, логічне мислення, уміння працювати з опорними конспектами; виховувати повагу, інтерес до давніх епічних творів.

Обладнання: ОК № 2, 3, 4, 5, 6, тексти уривків з «Іліади».

*Гомер кожному може дати
стільки, скільки кожен
візьме в нього.*

Народна мудрість

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань**

Перевірка домашнього завдання.

Опитування

- Які особливості менталітету давніх греків вам відомі?
- Який загальнолюдський ідеал створили греки?
- Що вам відомо про Гомера?
- Розкрийте суть гомерівського питання.

Відповіді учнів за ОК № 2, 3.

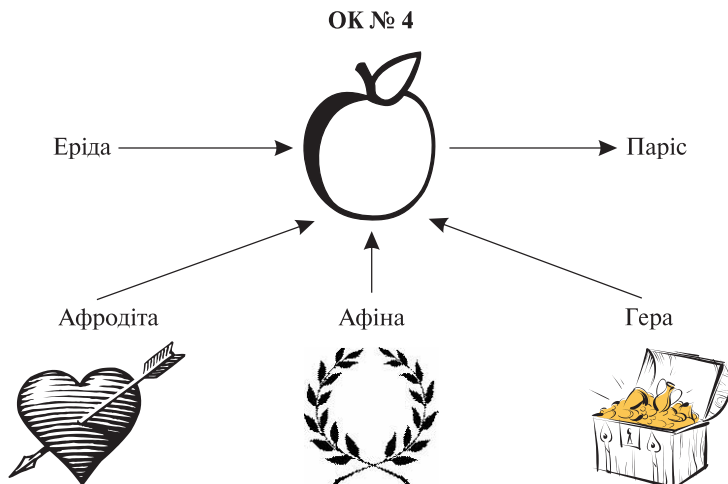
II. Вивчення нового матеріалу**1. Виступ підготовленого учня з повідомленням про Трою****2. Слово вчителя**

— Поема Гомера «Іліада» складається з 15693 віршів, які поділені за кількістю букв грецького алфавіту на 24 пісні.

Дія поеми відбувається на 10-му році Троянської війни, але ні причини розв'язання війни, ні хід її у поемі не описані. Весь матеріал поеми пов'язаний з одним головним героєм — Ахіллом — і зосереджений навколо однієї теми: гнів Ахілла, спрямований на вождя походу еллінських племен проти Трої, царя Аргосу Агамемнона. Розгнівався Ахілл на Агамемнона на 10-му році Троянської війни, і гнів цей став причиною численних нещасть. Події, пов'язані з гнівом Ахілла, тривали протягом 50 днів.

3. Робота з опорними конспектами

Чому ж розпочалась Троянська війна?

Розповідь за ОК № 4

Чи пам'ятаєте ви, у чому полягала таємниця смерті Зевса, відома Прометееві? Вся справа була в тому, що якби у Зевса народився син від морської богині Фетиди, то він був би сильніший від батька і міг би принести йому загибель. Дізнавшись про це, Зевс вирішив видати Фетиду заміж за Пелея, сина егінського царя Еака. На весілля забули запросити богиню чвар та розбрату Еріду. Вона страшенно образилася на це і вирішила помститися. Богиня кинула на святковий стіл яблуко з написом «Найвродливіший», яке потрапило до рук Паріса, сина троянського царя Пріама. Три наймогутніших богині намагалися схилити юнака на свій бік: Афіна, богиня ремесел та справедливої війни, обіцяла йому мудрість і військову славу, Гера, дружина Зевса, — владу і багатство, Афродіта ж, богиня краси і кохання, запропонувала любов найвродливішої у світі жінки. І Паріс обрав любов!

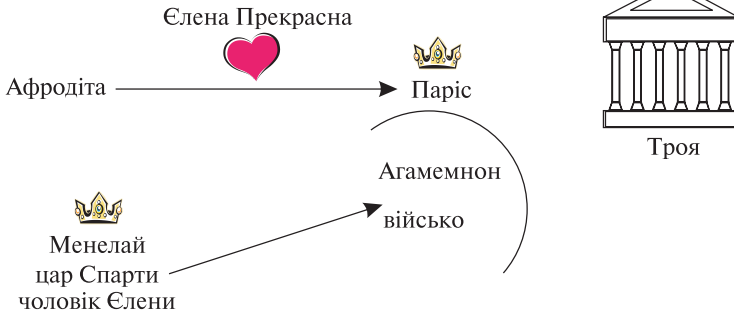
Розповідь за ОК № 5

Афродіта стримала своє слово: у Паріса закохалася Єлена Прекрасна, дружина спартанського царя Менелая. Богиня кохання допомогла викрасти Єлену і привезти її до Трої. Обурений Менелай збирає військо на чолі з Агамемноном і починає Троянську війну.

Чому ж розгнівався Ахілл?

Агамемнон відібрав у Ахілла його полонянку Брісеїду. Через це найсильніший воїн ахейського війська відмовився брати участь у подальших військових діях, що призвело до численних поразок ахейців.

ОК № 5

3. Читання уривка з поеми

ЗАСПІВ

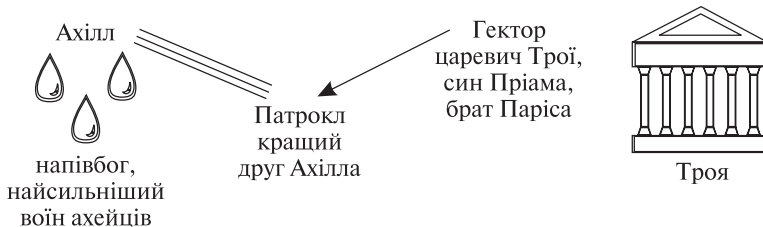
(пісня 1, вірші 1–10)

Гнів оспівай, о богине, Ахілла, сина Пелея¹,
 Пагубний гнів, що лиха ахеям багато накоїв:
 Душі славетних героїв навіки послав до Аїду
 Темного, їх же самих він хижим лишив на поталу
 Псам і птахам. Так Зевсова воля над ними чинилась,
 Ще відтоді, як у зваді лихий розійшлись ворогами
 Син Атреїв, володар мужів, і Ахілл богосвітлий.
 Хто ж із безсмертних богів призвів їх до лютої сварки?
 Син то Зевса й Лето. Владарем тим розгніваний тяжко,
 Пошесть лиху він на військо наслав.

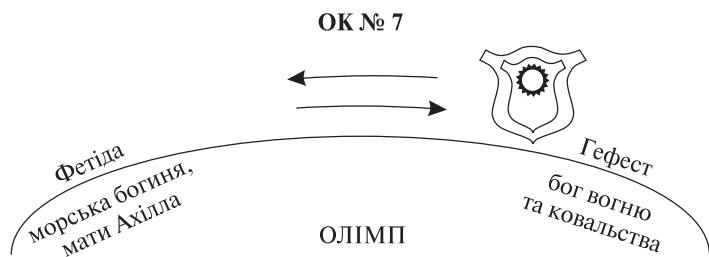
4. Підготовка до сприйняття розділу «Щит Ахілла»

Робота з ОК № 6, 7

ОК № 6

¹ Богиня, до якої звертається поет і яка повинна надихнути його на оспівування гніву Ахілла, — це Муза. З дев'яти муз богинею епічної поезії вважали Калліопу.

Через відмову Ахілла воювати на боці ахейців у поєдинку з Гектором, братом Паріса, гине краший друг Ахілла — Патрокл. Ахілл плаче за ним та вирішує повернутися до війська.

Але, щоб перемогти, треба бути сильнішим за інших. Богиня Фетіда, мати Ахілла, просить бога вогню та ковальства Гефеста змайструвати щит, який би міг захистити її сина. Гефест пам'ятає, як Фетіда переховувала його, коли Зевс скинув сина з Олімпу, і прагне віддячити їй, зробивши справжній витвір мистецтва.

5. Читання уривка з поеми «Щит Ахілла» (пісня 18, вірші 478–599)

- Приготував він насамперед щит — міцний і великий,
 Гарно оздоблений всюди, ще й викував обід потрійний,
 480 Ясноблискучий, та ззаду посріблений ремінь приладив.
 Щит той з п'ятьох був шарів шкіряних, а поверх він багато
 Вирізьбив різних оздоб, до дрібниць все продумавши тонко.
 Землю на нім він зобразив майстерно, і небо, і море,
 Сонця невтомного коло, і срібний у повені місяць,
 485 І незліченні сузір'я, що неба склепіння вінчають,
 Посеред них і Плеяди, й Гади, і міць Оріона,
 Й навіть Ведмедицю — інші ще Возом її називають.
 Крутиться Віз той на місці й лише вигляда Оріона,—
 Тільки один до купань в Океані-ріці непричетний.
 490 Вирізьбив ще на щиті він для смертних людей два прекрасні
 Міста. В одному із них — весілля та учти справляють,
 Юних дівчат при світлі ясних смолоскипів виводять,
 З їхніх світлиць і ведуть через місто під співи весільні.
 Жваво кружляють в танку юнаки, і лунають довкола
 495 Флейти й формінги дзвінки, а жінки, стоячи на порозі
 Власних осель, на юні веселощі з подивом зирять.
 Сила народу на площі міській гомоніла. Знялась там
 Буча бурхлива — двоє мужів про пеню сперечались
 За чоловіка убитого. Клявся один при народі,
 500 Що заплатив, а той — заперечував це при народі.
 Врешті звернулись вони до судді, щоб зваду скінчити.
 Гомін стояв навкруги: свого підтримував кожен.

- Люд вгамувати старались окличники. Колом священним
Сіли старійшини всі на обтесанім гладко камінні,
505 Берла у руки взяли від окличників дзвінкоголосих
І, встаючи зі сидінь, вирікали по черзі свій вирок.
А посередині в них золоті два лежали таланти,
Щоб їх віддати тому, хто докаже, що має він слухність.
Друге з тих міст оточили навколо численні два війська
510 В зброї блискучій. Та в раді військовій вони розділились —
Чи зруйнувати все, силою взявши, чи скарби коштовні,
Що так багато їх в місті прекраснім, навпіл поділити.
Ті ж не здавались і засідку потай нову готували.
Вийшли на мури міські боронить їх і любі дружини,
515 Й діти маленькі, й мужі, яких уже старість зігнула,
Вої ж пішли. На чолі їх — Арей і Паллада Афіна,
Йшли золоті вони та в золотому одінні обоє,
Збройні, величні, прекрасні, як справжні богове, усюди
Зразу помітні: багато-бо нижчі були від них люди.
520 Швидко дійшли вони місця, де мала їх засідка бути,
Біля ріки, куди ходять стада усі до водопою.
Там заховались вони, блискучою міддю укриті.
Двоє підглядачів спереду йшли, окремо від війська,
І дожидали приходу овець та биків круторогих.
525 От підійшли вони; два пастухи їх спокійно гонили,
Награючи на сопілках, — ніякого лиха не ждали.
Ті ж, лише-но здаля їх побачивши, кинулись раптом
І зайняли срібнорунних отару овець і велику
Череду гарних корів, пастухів же обох повбивали.
530 Гомін і шум біля стада почули іздалеку в стані,
Сидячи в раді військовій, і зразу на коней рисистих
Скочили всі, і, миттю до берега річки домчавши,
У бойовому порядку у бій з ворогами вступили,
І один одного мідними били завзято списами.
535 Звада тіснилася там з Сум'яттям і погрозлива Кара;
Ранених то ледь живих, то й неранених Смерть забирала,
То волочила за ноги убитого труп з бойовища, —
Шати на плечах її червоніли від крові людської.
Воїни, наче живі, у бою тім тіснилися й бились,
540 І один в одного трупи убитих старалися виривати.
Далі родючих ланів змалював він широкі простори,
Зорані тричі, й багато на них орачів із плугами
Впряжених в ярма волів туди і назад поганяли.
А як, дійшовши межі на ріллі, завертатъ уже мали,
545 Келих вина, наче меду солодкого, в руки щоразу
Муж подавав їм. І борозну знову вони повертали,
Щоб якнайшвидше родючі лани до кінця доорати.
Наче поорана нива, рілля іззаду чорніла,
Хоч була з золота вся. Таке-то він вирізьбив диво.

- 550 Далі лани змалював владареві. Достигле колосся
Скрізь по тих нивах жінці гостролезими жали серпами.
Падали густо на землю колосся важкі оберемки.
Їх снопов'язи тоді перевеслами туго в'язали.
Три снопов'язи стояло оподаль. А хлопчики ззаду
- 555 Зжате збирали колосся й, його охопивши обіруч,
Їм подавали ретельно. І тут же, радіючи серцем,
Мовчки стояв на межі володар, на берло обершись.
Далі під дубом окличники учту уже готували,
В жертву принісши бика, й навкруги метушилися; а жони
- 560 Борошном ячним його приправляли жінцям на вечерю.
Далі він вирізьбив ще обважнілий від грон виноградник
З золота,— кетяги сині, аж чорні, по ньому рясніли;
Віття його на срібних підпорах тримались надійно;
Ровом він темним обведений був, а навкруг олив'яний
- 565 Тин височів, лиш одна пролягала крізь нього стежина
Для носіїв, що проходили нею на збір винограду.
Стежкою тою дівчата і хлопці, веселощів повні,
В плетених кошиках грона несли, наче мед той солодкий.
Хлопчик, між ними йдучи, награвав на дзвонистій формінзі
- 570 І про прекрасного Ліна виспівував пісню чудову
Голосом ніжним. А ті, його співам вторюючи дружно,
Тупали в лад їм ногами, і весело всі танцювали.
Далі він череду вирізьбив дужих биків круторогих.
Деякі з золота, інші із олова їх поробив він.
- 575 Голосно мукали всі, ідучи із кошари на берег
Річки бурхливої, густро порослий гнучким очеретом.
Четверо йшло золотих пастухів по боках проводжати
Череду, й бігало дев'ять за ними собак прудконогих.
Спереду раптом два леви жахливі на стадо напали
- 580 Й поволокли вже бика, що ревів і мукав страшенно
В лев'ячих кігтях, а пси й юнаки поспішали на поміч.
Леви ж тим часом, зідравши з бика величезного шкуру,
Кров його й нутрощі хтиво ковтали. І марно старались
Їх одігнати пастухи і псів нацькувать прудконогих.
- 585 Ті ж, боячись підійти і в левів зубами вчепитись,—
Часом наблизяться, й гавкають тільки, і тут же тікають.
Пастівень вирізьбив далі кульгавий митець незрівнянний
І білорунних отару овець в тій чудовій долині,
Кригі хліви, й курені, і кошару, й повітки пастуші.
- 590 Далі ще змалював на всі руки митець незрівнянний
Місце для танців, подібне до того, що в Кносі просторім
Славний Дедал Аріадні колись спорудив пишнокосій.
В розквіті сил юнаки й багатом жадані дівчата,
Міцно за руки побравшись, кружляли у танці веселім.
- 595 В легких одиннях дівчата були, юнаки ж у хітонах,
Шитих з тонкої тканини й ледь маслом для блиску натертих.

Ті — у віночках чудових були, а ці — на ремінні
 Срібному мали ножі, з щирого золота куті.
 В жвавому танці на звиклих ногах вони легко кружляли.

- Що зобразив на щиті Гефест?
- Чи переможе Гектора Ахілл з таким щитом?

III. Підсумки уроку

— Як ви розумієте давньогрецький вислів, винесений в епіграф уроку?

IV. Домашнє завдання

Підготувати розповіді за ОК № 4–7; намалювати щит Ахілла.

УРОК № 12

Тема. Читання та аналіз уривка «Двобій Ахілла з Гектором»

Мета: продовжити роботу над змістом поеми «Іліада»; прочитати уривок «Двобій Ахілла з Гектором»; вчити аналізувати прочитане, висловлювати власну думку щодо вчинків героїв, характеризувати особливості художніх засобів, використаних у творі; розвивати навички вдумливого читання; виховувати критичне ставлення до героїв твору, повагу до слова.

Обладнання: тексти поеми «Іліада», ОК № 4–7.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Відповіді за ОК № 4–7
2. Презентація учнівських малюнків із зображенням щита Ахілла

II. Вивчення нового матеріалу

1. Читання уривка «Двобій Ахілла і Гектора» (пісня 22, вірші 139–376)

«ДВОБІЙ АХІЛЛА Й ГЕКТОРА»
 (пісня 22, вірші 139–411)

- 140 Так же, як сокіл у горах, з пернатих усіх найбистрійший,
 Легко під хмарами гонить сполохану горлицю дику
 Й мечеться там на всі боки, а сокіл із клетотом хижим
 Швидко її настигає, здобичі прагнучи серцем,

- Рвавсь так Ахілл уперед, та вздовж іліонського муру
З трепетом Гектор тікаючи, дужими рухав коліньми.
- 145 Мимо дозорного пагорба й смоков, овіяних вітром
Бігли вздовж муру міського обидва шляхом вони битим,
До струменистих джерел вже добігли вони. Дві криниці
Витоки звідти дають течії вирового Скамандру.
Теплою перша струмує водою, і завжди парує
- 150 Хмара над нею густа, як дим лісового пожару.
Друга ж і влітку холодним, як лід, струменіє потоком,
Наче той град крижаний або снігу завія студена.
Поряд із ними — просторі, обкладені каменем гладко
Гарні водойми, що в них блискуче вбрання своє мили
- 155 Жони прекрасні хоробрих троян та їх доньки вродливі
В мирні часи, як сюди не приходили вої ахейські.
Мимо промчали вони, той — рятуючись, той — здоганявши.
Сильний попереду мчав, настигав же, як вихор, багато
Дужчий від нього, — не бик — бо жертовний, — не шука бичача
- 160 Ціллю була їм, як це в бігових перегонах буває, —
Тут же ішлося за Гектора душу, впокірника коней.
Як в бігових перегонах, змагання мету обминувши,
Однокопитні проносяться коні, й їх жде нагорода —
Мідний триніг або жінка — на шану померлого мужа, —
- 165 Так вони тричі оббігли навколо Пріамове місто
В дужім бігу, аж стали дивитись на них і богове.
Отже, почав тоді мовити батько людей і безсмертних:
«Горе! На власні очі я гнаного круг Іліона
Любого воїна бачу, журбою за Гектора тяжко
- 170 Серце моє засмутилося! Скільки биків круторогих
Він на ущелинах їди в верхів'ях і високоверхій
Трої мені попалив! Сьогодні ж Ахілл богосвітлий.
Гониться швидко за ним круг священного міста Пріама.
Отже, богове, подумайте й пильно тепер обміркуйте,
- 175 Чи врятувати від смерті його, чи дозволить Пеліду
Все ж подолать його, хоч він великою доблестю славен».
В відповідь мовить йому ясноока Афіна:
«Батечку наш темнохмарний, о що ти сказав, громовладче!
Смертного мужа, якому давно вже приречена доля,
- 180 Від неминучої смерті хотів би ти все ж увільнити.
Дій, як волієш, та ми, усі інші боги, з цим не згодні».
Відповідаючи, так їй сказав на це Зевс хмаровладний:
«Трітогенеє, дитя моє любе, не бійся! Хоч часом
І не ласкаво я мовлю, до тебе я завжди прихильний.
- 185 Зробиш, як розум підказує, хай тебе це не спиняє».
Те, що він мовив Афіні, було і самій їй до серця, —
Кинулась швидко вона із високих вершин олімпійських.
А прудконогий Ахілл безустанно за Гектором гнався.
Наче на оленя юного пес по узгір'ях полює,

- 190 Вигнавши з лігва, й жене по ярах та ущелинах диких,
Той, хоч умкне на хвилину, у хащах густих затаївшись,
Пес по сліду його знайде й женеться за ним, поки схопить.
Так від Пеліда не міг прудкононого й Гектор умкнути.
Скільки не кидався він, щоб Дарданської брами добігти
- 195 І заховатись під захистом міцно збудованих мурів,
Де б і трояни його захистили, стріляючи зверху,
Стільки й Пелід забігав наперед і на голу рівнину
Знов одганяв його, сам же міської тримався твердині.
Як уві сні не впіймать чоловікові іншого мужа —
- 200 Ані цей утекти, ані той наздогнати не може,—
Так ні настигнуть Ахілл, ані Гектор не міг і умкнути.
Як пошастило б од Кер ухилитись йому і від смерті,
Коб Аполлон дальносяжний востанне йому не з'явився
На допомогу, надавши снаги й підбадьоривши ноги.
- 205 Воям ахейським кивав головою Ахілл богосвітлий
Ратищ на Гектора довгих і стріл гірких не метати,
Щоб не здобув би хто слави, а він тоді б другим лишив.
А як обидва вони до джерел учетверте добігли,
Батько безсмертних богів, терези золоті натягнувши,
- 210 Кинув на шальки два жереби довгопечальної смерті —
Гектора, коней баских упокірника, й другий — Ахілла,
І посередині взяв. Долі Гектора день похилився,
Вниз, до Аїду пішов,— Аполлон одвернувся од нього.
До Пелеона ж богиня прийшла, ясноока Афїна,
- 215 Та, перед ним зупинившись, промовила слово крилате:
«Зевсові любий Ахілле ясний! Сподіваюся, нині
До кораблів принесемо з тобою велику ми славу,
Гектора, хоч який він неситий в бою, подолавши.
Не пошастить відтепер йому більше від нас ухилитись,
- 220 Не допоможе і Феб дальносяжний, хоч як би старався
Й повзав би в Зевса в ногах, у егідодержавного батька.
Тож зупинись на часину й спочинь! А сама я подамся
До Пріаміда й схило його вийти на бій із тобою».
Так говорила Афїна, і радо Ахілл їй скорився.
- 225 От зупинивсь він і сперся на ясен свій мідяногострий.
І до божистого Гектора миттю вона поспішила,
Постать Дейфоба прибравши і голос його неослабний,
Та, перед ним зупинившись, промовила слово крилате:
«Любий, як тяжко Ахілл утісняє тебе прудконогий,
- 230 Гонячи швидко навкруг священного міста Пріама.
Отже, спинімось, заждім його й будемо вдвох боронитись!
В відповідь Гектор великий промовив їй шоломосяйний:
«Тож і раніше мені, Дейфобе, ти був найлюбіший
З рідних братів моїх, котрих Гекуба й Пріам породили.
- 235 Нині ж тебе я повинен тим більш поважати душею,
Що, мене в скруті на власні побачивши очі, ти зваживсь

- Вийти з-за мурів, тоді як інші за ними сховались».
В відповідь мовить йому ясноока богиня Афіна:
«Любий мій брате! Наш батько, й шановна матінка наша,
240 Й товариші всі один перед одним уклінно благали
В місті лишитись: таким-бо вони переповнені страхом!
Тільки ж за тебе тривоگوю там моє серце смутилось.
Ну-бо, сміливо ставаймо до бою й списів не шадімо
В січі завзятій,— побачимо ще, чи Ахілл прудконогий
245 Нас повбива й поволочить озброєння наше криваве
До кораблів глибодонних, чи ти його списом здолаєш!»
Мовила так і підступно його повела за собою.
А як, один проти одного ставши, зійшлись вони близько,
Перший Ахіллові Гектор сказав тоді шоломосяйний:
250 «Більш я не буду, Пеліде, як досі, тебе уникати.
Тричі оббіг я Пріамове місто священне, не смівши
Стріти твій напад. А зараз — дух мій мене спонукає
Стати грудьми проти тебе — здолаю чи смертю загину.
Але звернімось до вічних богів: вони кращими будуть
255 Свідками нам і нашу пильніше доглянуть умов.
Не оскверню я тебе, коли над тобою звитягу
Дасть мені Зевс, і душу із тіла твого відберу я.
Тільки славетне озброєння з тебе зніму я, Ахілле,
Тіло ж ахеям верну. Так само зі мною ти вчиниш».
260 Глянув спідлоба і мовив до нього Ахілл прудконогий:
«Не говори мені, Гекторе клятий, про жодні угоди!
Як не бува між людьми і між левами клятв непорушних,
Як між вовками й ягнятами згоди не буде ніколи,
А без кінця споконвік одне з одним вони ворогують,—
265 Так і між нами не буде любові, не бути ніяким
Клятвам нерушним, аж поки один з нас чолом не поляже
Й крові його Арей не нап'ється, боєць войовничий.
Всю спогадай свою доблесть. Слід нині тобі особливо
Списником бути несхибним і дужим бійцем войовничим.
270 Більше тобі не втекти. Незабаром Паллада Афіна
Списом моїм подолає тебе. Спокутуєш нині
Сум мій по друзях моїх, повбиваних лютим тобою!»
Мовивши так, розмахнувся і свого довготінного списа
Кинув, та вгледів його й ухилився осяйливий Гектор,
275 Вчасно присів, і спис мідногострий, над ним пролетівши,
В землю уп'явся. Вирвавши спис той, Паллада Афіна
Потай від Гектара, люду вождя, повернула Ахіллу.
Гектор тоді бездоганному сину Пелея промовив:
«Схибив ти! Видно, усе ж таки, богоподібний Ахілле,
280 Ти не від Зевса дізнався про долю мою, як хвалився.
Був балакун ти, словами готовий мене ошукати,
Щоб з переляку я сили позбувся й снаги бойової!

- Не утікати му я, не вженеш мені списа у спину!
Прямо іду проти тебе, проймеш мені груди, як тільки
- 285 Дасть тобі бог. А тим часом і сам ти мого стережися
Мідного списа. Бодай би цілком ти прийняв його в тіло!
Легшою стала б, напевно, війна й для троян із твоєю
Смертю. Для них-бо усіх найбільше являєш ти лихо!»
- Мовивши так, розмахнувся, і свого довготінного списа
- 290 Кинув, і прямо у щит Ахіллові вціпив несхибно.
Але далеко одскачив той спис од щита. І розсердивсь
Гектор, як глянув, що спис пролетів із руки його марно.
Став він, збентежений: іншого-бо не було в нього списа
Голосно він білощитного став Деїфоба гукати,
- 295 Щоб йому ратище дав, а того не було уже й близько.
Все зрозумів тоді Гектор, і так він до себе промовив:
«Горе мені! Мабуть, справді до смерті боги мене кличуть.
Я-бо гадав, що герой Деїфоб недалеко від мене,
Він же за мурами, в місті, й мене обманула Афіна!
- 300 Ось вже зловісна наблизилась смерть, і нікуди від неї
Не утекти. Як видно, давно уже це до вподоби
Зевсу й його дальносяйному синові, котрі раніше
Допомагали мені. І от доля уже настає.
Але нехай уже не без борні, не без слави загину,
- 305 Діло зробивши велике, щоб знали про нього й потомки!»
Мовивши так, він з піхов загострений вихопив меч свій,
Довгий, важенний, що при стегні його дужім був завжди,
Зшуливсь і кинувся, наче орел отой високолетний,
Що на рівнину раптово із темної падає хмари
- 310 Ніжне ягнятко вхопити або полохливого зайця,—
Кинувся так же і Гектор, підносячи гострий меч свій.
Так же й Ахілл тоді з серцем, сповненим буйної сили,
Кинувся, груди могутні щитом прикриваючи круглим
Гарного виробу, а на чолі красувався блискучий,
- 315 Міддю окутий, шолом, розвівалась над ним золотиста
Грива густа, що вправив Гефест її щільно у гребінь.
Так же, як сяє між зір незліченних у темряві ночі
Геспер, що в небі немає від нього яснішої зірки,
Сяяло так і відточене вістря на списі Ахілла,
- 320 Що у правиці стрясав ним, готуючи Гектору лихо
І виглядаючи, де б йому ніжне уразити тіло.
Але ховалося тіло вождя під озброєнням мідним,
Славним, здобутим, коли подолав він Патроклову силу.
Там лиш, де кості ключиці поєднують шию з плечима,
- 325 Горло біліло,— найшвидше душі там сягає загибель,—
Саме туди своїм списом ударив Ахілл богосвітлий,
І пройняло його вістря те ніжнюю шию навиліт.
Мідноважкий не пробив, проте, Гектору ясен горлянки,
Щоб у розмові з Пелідом мінятися міг він словами.

- 330 В куряву впав він, і крикнув, зрадівши, Ахілл богосвітлий:
«Гекторе, вбивши Патрокла, невже врятуватись самому
Ти сподівався? Й мене не страшився, бо я був далеко?
Дурню ти! На допомогу йому набагато сильніший
Ззаду, поміж кораблів глибодонних, товариш лишався —
- 335 Я, що коліна розслабив твої! Тебе розтерзають
Птахи з ганьбою і пси, а його поховують ахеї».
Весь знемагаючи, Гектор одрік йому шоломосяйний:
«Задля твоєї душі, і колін, і батьків твоїх рідних,
Псам, я благаю, не кидай мене під човнами ахеїв,
- 340 Матимеш золота й міді за це ти від мене багато:
Щедрі дарунки мій батечко дасть тобі й мати шановна,
Тільки верни моє тіло додому, щоб Трої синове
Й жони троянські, вогнем попаливши, його поховали».
Глянув спідлоба і мовив до нього Ахілл прудконогий:
- 345 «Псе, не благай мене задля колін і батьків моїх рідних.
Тільки б дав волю я серцю і гніву своєму, то м'ясо
Рвав би із тебе й сирим пожирав би,— таке ти накоїв!
Нині ніхто вже від псів голови не врятує твоєї,
Хоч би і в десять, і в двадцять разів привезли мені більший
- 350 Викуп і, зваживши на терезах, обіцяли ще стільки,
Й золотом чистим вагу твого тіла звелів замінити
Син Дарданів Пріам,— і тоді твоя мати шановна,
Що народивсь ти від неї, на ложі тебе не оплаче,—
Пси лиш та хижі птахи розірвуть на шматки твое тіло!»
- 355 Смертю конаючи, Гектор одрік йому шоломосяйний:
«Бачу, що добре я знаю тебе і дарма намагався
Переконати, бо серце у грудях у тебе залізне!
Та начувайся, щоб гніву богів не зазнати за мене
В день, коли славний Паріс і Феб-Аполлон дальносяжний
- 360 Вб'ють біля Скейської брами тебе, хоч який ти хоробрий».
Мовив він так, і смерть йому пітьмою очі окрила,
Вийшла із тіла душа й подалась до оселі Аїда,
З плачем за долю свою, покидаючи юність і силу,
А до померлого все ж промовив Ахілл богосвітлий:
- 365 «Смертю умри! А я свою стріну загибель тоді, як
Зевс та інші безсмертні мені її схочуть послати!»
Мовлячи це, із убитого витяг він мідного списа
Й набік одкинув, а зброю його, закривавлену вельми,
Зняв із плечей. Звідусіль позбігались синове ахейські
- 370 І дивувались, красу споглядаючи й постать могутню
Гектора. Й жоден із них не минув його списом кольнути.
Дехто іще, на сусіда свого позираючи, мовив:
«Леле! А Гектор сьогодні на дотик неначебно м'якший,
Аніж коли на човни до нас полум'я кидав палюче!»
- 375 Мовлячи так, його ратишем кожен старався вколоти.
....

2. Бесіда

- Чому Ахілл та Гектор тричі оббігли Трою? (Обидва воїни були сильними і не поступалися одне одному у бігові.)
- Хто з богів опікується героями? (На боці Ахілла — Афіна, що схиляє на свій бік і Зевса, Гектором опікується Аполлон.)
- Як вирішується доля героїв? Знайдіть цитату.

*(«Батько безсмертних богів, терези золоті натягнувши,
Кинув на шальки два жереби довгопечальної смерті —
Гектора, коней баских упокірника, й другий — Ахілла,
І посередині взяв. Долі Гектора день похилився,
Вниз, до Аїду пішов.»)*

- Чи можна вважати перемогу Ахілла чесною? (Ні, бо йому допомагала Афіна, що набула вигляду Деїфоба, брата Гектора, і «підступно його повела за собою», повернула списа Ахіллові, коли він не влучив у Гектора.)
- Чому Ахілл не погоджується на умови Гектора повернути його тіло батькам, якщо він буде переможений? (Ахілл страшенно ображений за свого друга Патрокла та за інших ахейців, що загинули від руки троянського царевича: «Не говори мені, Гекторе клятий, про жодні угоди...»)
- Як поводиться улюбленець Афіни після перемоги над Гектором? Знайдіть цитату.

*(«Мовивши так, він на Гектора діло замислив негідне:
Попробивав на обох йому дужих ногах сухожилля
В н'ятах, де щиколоть; ремені в них протягнувши бичачі,
до колісниці припнув, голові ж дав в пилу волочитись.
На колісницю зійшов, славу зброю убитого взявши,
Коней стьобнув батогом, і охоче вони полетіли.
Куряви хмара знялась над волоченим тілом, звихрилось
Чорне волосся, і вся голова його, досі прекрасна,
В поросі билась густім. Ворогам-бо його на наруги
Зевс хмаровладний віддав у ріднім вітчизнянім краї.»)*

- Як ви ставитесь до цього вчинку Ахілла? Про який психологічний стан героя він свідчить? (Ахілл вчиняє жорстоко. Це свідчить або про відповідну рису характеру героя, або про певний психологічний стан. Не випадково поема розпочинається словами «Гнів оспівай, о богине, Ахілла, сина Пелея».

Гнів на Агамемнона не щезає, він лише переходить на вбивцю найкращого друга — Гектора. Саме в такому психологічному стані Ахілл і здатний на неблагородні та підступні вчинки.)

- Чому, коли загинув Гектор,

Схоже було це найбільше на те, ніби Троя висока
Полум'ям вся негасимим од верху до низу палала?

*(Гектора оплакували не лише рідні, а й уся Троя, бо це був її найкращий
воїн.)*

Висновок

— Які риси характеру проявляють Ахілл і Гектор під час поєдинку?
(*Сміливість, мужність, прагнення помститися...*)

III. Практична робота

Робота в парах

Визначте, які епітети використовує Гомер відносно Зевса, Афіни, Аполлона, Ахілла, Гектора. Які порівняння зустрічаються в прочитаному уривку? Випишіть ці художні засоби в зошит.

- 1) Зевс — темнохмарний, хмаровладний (2), егідодержавний.

Афіна — ясноока (2).

Аполлон — дальносяжний (2), дальносяйний.

Ахілл — богосвітлий (7), прудконогий (5), ясний, бездоганий, богородібний.

Гектор — впокірник коней, божистий, шоломосяйний (4), осяйливий.

Висновки. Крім різних художніх означень, боги та герої мали так звані постійні епітети, які неодноразово використовувалися лише з певними іменами. Наприклад, у даному уривку Зевс двічі названий хмаровладним, Афіна тричі — ясноокою, Аполлон — дальносяжним, по відношенню до Ахілла сім разів згадується епітет богосвітлий та п'ять — прудконогий, Гектор чотири рази називається шоломосяйним.

Ці художні означення вказують на найбільш яскраву, на думку автора, особливість героя: Афіна має ясні очі, уособлюючи мудрість, Ахілл — син богині та улюбленець богів — тому він богосвітлий. Гектор — шоломосяйний, бо мав шолома з чистого золота. Постійні епітети походять з фольклору, та зустріти їх у поемах Гомера не дивно, тому що, перш ніж стати літературним твором, ці сюжети існували у народних переказах та міфах.

- 2) Порівняння.

«Так же, **як сокіл** у горах з пернатих усіх найбистріший,
Легко під хмарами гонить сполохану **горлицю** дику
Й мечеться там на всі боки, а **сокіл** із клеткотом хижим
Швидко її настигає, здобичі прагнучи серцем.
Рвавсь так Ахілл уперед...»

«Сильний попереду мчав, настигав же, **як вихор**, багато
Дужчий від нього...»

«А прудконогий Ахілл безустанно за Гектором гнався.
Наче на оленя юного пес по узгір'ях полює,
Вигнавши з лігва, й жене по ярах та ущелинах диких,
Той, хоч умкне на хвилину, у хашах густих затаївшись,
Пес по сліду його знайде й женеться за ним, поки схопить».

«Як не бува **між людьми і левами** клять непорушних,
Як між вовками й ягнятами згоди не буде ніколи,
А без кінця споконвік одне з одним вони ворогують,—
Так і між нами не буде любові, не бути ніяким
Клятвам нерушним...»

«Зшуливсь і кинувся, **наче орел отой високолетний**,
Що на рівнину раптово із темної падає хмари
Ніжне ягнятко вхопити або **полохливого зайця**,—
Кинувся так же і Гектор, підносячи гострий меч свій».

«Так же, **як сяє між зір незлічених у темряві ночі**
Геспер, що в небі немає від нього яснішої зірки,
Сяяло так і відточене вістря на списі Ахілла...»

Висновки. Поведінка героїв під час двобою зображується за допомогою порівнянь, які пов'язані з птахами, тваринами, зірками, це свідчить про особливе бачення світу і себе в ньому давньої людини, що відчувала свій нерозривний зв'язок з природою, була невід'ємною її частиною.

IV. Підсумки уроку

— Що є мужність? Що таке благородство? І чи властиві вони таким героям, як Гектор і Ахілл? Сьогодні ми почали розмірковувати над цими запитаннями, розгадуючи таємниці поетики поеми «Іліада». Перші спостереження і власні висновки зроблено.

V. Домашнє завдання

Прочитати уривок з «Іліади» «Викуп Пріамом тіла Гектора» (пісня 24, вірші 469–746).

ВИКУП ПРІАМОМ ТІЛА ГЕКТОРА (пісня 24, вірші 469–746)

На землю тоді Пріам з колісниці зіскочив
470 І, візника залишивши Ідея на місці, щоб бистрих
Коней і мулів стеріг, подався їздець староденний
Прямо до дому, де Зевсові любий Ахілл мав оселю.

- Там він застав його в друзів, що одаль сиділи. Лиш двоє —
Автомедонт благородний і Алкім, Ареєва парость,—
475 Услугували йому. Вечеряти щойно скінчив він —
Їжі спожив і пиття. Перед ним ще стіл залишався.
В дім непомітно ввійшов великий Пріам і, схилившись,
Став обнімати коліна Ахіллові, ще й цілувати
Руки страшні, що в нього численних синів повбивали.
- 480 Так, наче муж, що, в рідному краї убивши людину,
На чужину утікає в нестямі і, раптом зайшовши
В дім до мужа багатого, подив усіх викликає,
Так здивувався Ахілл, боговидного старця впізнавши,
Враз здивувались і інші, й одні позирнули на одних.
- 485 Тільки Пріам, озвавшись, промовив до нього з благанням:
«Батька свого спогадай, до богів подібний Ахілле!
Так же, як я, стоїть він на старості скорбнім порозі.
Може, в цю саму хвилину сусіди йому учиняють
Утиски й нікому ту небезпеку й біду відвернути.
- 490 Все ж він, принаймні почувши про те, що живий ти і цілий,
Серцем радіє своїм і щоденно плекає надію
Любого бачити сина, коли він повернеться з Трої.
Я ж, нещасний без краю, найкращих синів породив я
В Трої розлогії, а нині нікого мені не лишилось.
- 495 Аж п'ятдесят їх у мене було до приходу ахей,
З них дев'ятнадцять від лона були однієї дружини,
Решту — інші жінки у моїх породили покоях,
Та багатьом із них лютий Арей вже знесли коліна.
Хто ж був єдиний у мене, що й Трою, й самих захищав нас,
- 500 Той в обороні вітчизни недавно тобою убитий —
Гектор. Тож задля нього й до цих кораблів я ахейських
Нині з благанням прийшов і викуп приніс незліченний.
Бійся, Ахілле, богів і зглянься ласкаво на мене,
Батька свого спогадавши, бо жалю ще більше я гідний,
- 505 Те-бо терплю, чого інший ніхто не зазнав земнородний,—
Рук убивці синів своїх я доторкаюсь губами!»
Мовив це, й пам'ять про батька збудив, і викликав сльози.
Взявши за руку, лагідно все ж одхилив той старого.
Так спогадавши обидва, — той Гектора-мужезвитяжця,
- 510 Плакав невтішно, до ніг Ахіллових тужно припавши,
Сам же Ахілл свого батька оплакував, ще й за Патроклом
Тяжко журився, — і стогін їх сумно лунав по покоях.
А після того, як слізьми наситивсь Ахілл богосвітлий,
З серця ж його і грудей одлягло скорботне бажання,
- 515 З крісла він швидко підвівся й за руку підводить старого,
Сиве чоло пожалівши й на бороду зглянувшись сиву,
І, промовляючи, з словом до нього звернувся крилатим:
«О бідолашний, багато печалі душею зазнав ти!
Як же наблизитись до кораблів ти наваживсь ахейських

- 520 Сам, перед очі того, хто стільки синів твоїх славних
Зброї позбавив? Мабуть, і серце у тебе залізне.
Та заспокойся і в крісло сідай. Хоч як боляче нам,
Глибоко в серці сховаймо свою ми журбу і скорботу.
Не допоможуть нічого найревніші сльози й ридання.
- 525 Долю таку вже богове нам, смертним, направи, нещасним,—
Жити весь вік у журбі, самі лиш вони безпечальні.
Глиняні глеки подвійні у Зевса стоять при порозі,
Повні дарів: нещастя — в одному, а в другому — блага.
Той, кому їх у суміші Зевс подає громовладний,
- 530 Інколи горя, а інколи й радості має зазнати.
Той же, кому тільки лихо пошле, здобуває ганьбу лиш,
Голод нужденний скрізь гонить його по землі богосвітлій,
От і блукає він скрізь, і в богів, і в людей у зневазі.
Так і Пелея боги дарами блискучими зроду
- 535 Обдарували; поміж людей він усіх виділявся
Щастям, багатством, ще й був владарем у мужів мірмідонських,
Смертний, дружиною мав од богів він богино безсмертну,
Та недолю й йому приділили богове — не мав він
В домі своєму дітей, владушого роду нащадків.
- 540 Син у Пелея один лише, коротковічний; я й нині
Старості не доглядаю його й од вітчизни далеко
В Трої сиджу — і тобі, і дітям твоїм лиш на горе.
Чули ми, старче, раніше колись і ти був щасливий:
Скільки обмежує Лесбос, оселя Макарова, з моря,
- 545 З півночі ж — гори Фрігійські та хлань Геллеспонту безкрая —
Скрізь визначався ти, старче, як кажуть, синами й багатством.
Та як наслали на тебе це лихо богове небесні,
Вічно під містом твоїм лиш січі та людоубивства.
Мушиш терпіти, журби не тримай безнастанної в серці,
- 550 Не допоможе нічого печаль за сином убитим,—
Не воскресиш його, тільки ще більшого горя зазнаєш!»
В відповідь мовив йому староденний Пріам боговидий:
«Ні, я не сяду, годованцю Зевсів, допоки мій Гектор
Десь у наметі лежить непохований. Дай його швидше,
- 555 Хай я на власні очі побачу, а сам ти від мене
Викуп багатий прийми, що привіз я. Нехай він на радість
Буде тобі, щоб вернувся ти до рідного краю щасливо,
Ти-бо дав жити мені і сонячне бачити світло».
- 560 Плянув на нього спідлоба і мовив Ахілл прудконогий:
«Не досаждай, мені, старче, бо вирішив серцем і сам я
Гектора тіло вернути, — від Зевса приходила з вістю
Мати до мене моя, від морського народжена старця.
Знаю-бо й те я, Пріаме, цього не сховаєш від мене,—
Хтось із богів тебе до кораблів супроводив ахейських.
- 565 З смертних ніхто б не насмілювався, навіть юнак нерозважний,
В стан наш вступити — ні від сторожі б не міг він схватись,

- Ані так легко затвори на брамах відсунути наших.
Тож не хвиліюй уже більше моє ти печалями серце,
Щоб у наметі цім, старче, хоч ти і з благанням приходиш,
570 Я не відмовив тобі і Зевсову б волю порушив».
Мовив він так, і, злякавшись, послухав старий тої мови,
Син же Пелеїв, як лев, за двері з намету подався,
Та не один, за ним поспішили соратників двоє —
Автомедонт благородний і Алкім, що їх поміж друзів
575 Більше від інших Ахілл шанував по Патроклі убитім.
Випрягли коней і мулів вони, від ярма одв'язавши,
І до намету з окличником старця Пріама ввійшовши,
В крісло його посадили, і з міцноколісного воза
Викуп за голову Гектора зносити стали безцінний.
580 Два лиш плащі залишили вони і хітон добротканий,
Щоб, загорнувши в них тіло, додому його виряджати.
Сам же покликав служниць помити його й намастити,
Тільки десь далі поклавши, щоб сина Пріам не побачив.
Міг-бо не стримати гніву старий у засмученім серці,
585 Сина побачивши, сам же Ахілл, умить спалахнувши,
Зопалу вбить його міг би й порушити Зевсову волю.
Тіло помили служниці, і, маслом його намастивши,
В чистий вгорнули хітон, і плащем його зверху накрили
Потім Ахілл підняв його сам і, на мари поклавши,
590 З товаришами поставив на добре гембльованім возі.
Заголосивши тоді, до друга взивав він і мовив:
«О, не гнівися, Патрокле, як навіть в Аїді почувеш
Що богосвітлого Гектора тіло віддав дорогому
Батькові я, — не нікчемний він дав мені викуп за нього,
595 Гідну й для тебе я долю із нього вділю, як належить».
Мовив це, й знов до намету вернувся Ахілл богосвітлий,
Сів у крісло, оздоблене гарно, що встав був із нього,
При протилежній стіні, і так до Пріама промовив:
«Син твій, старче, померлий до тебе вернувсь, як велів ти, —
600 Вже він на марах лежить. На світанку його ти побачиш
І повезеш. А зараз пора про вечерю згадати.
Не забувала про їжу й сама пишнокоса Ніоба,
Що аж дванадцять дітей у неї загинуло в домі —
Шестеро дочок і шість синів у квітучому віці.
605 Стрілами тих юнаків Аполлон повбивав срібнолукий
В гніві на матір Ніобу, дівчат — Артеміда мислива,
Саме за те, що з Лето ясноликою хтіла рівнятись:
Двох-бо дітей породила Лето, а у неї — багато.
Хоч їх лиш двоє було, а тих багатьох повбивали.
610 Дев'ять днів у крові ті валялися трупи, й ховати
Їх не було кому: всіх обертав у каміння Кроніон.
Тільки десятого дня їх небесні боги поховали.

- Слізьми знеможена вкрай, про їжу згадала Ніоба.
Нині у скелях далеких, у горах безлюдних Сіпілу,
615 Де, як розказують, захисток мають для себе божисті
Німфи, що вздовж берегів Ахелою ведуть хороводи,—
В камінь богами обернена, там вона вічно сумує.
Отже, про їжу пора нам подумати, мій богосвітлий
Старче, встигнеш і потім оплакати милого сина,
620 В Трою привізши, і там многослізний він буде для тебе!»
Мовив і, скочивши, білу вівцю Ахілл прудконогий
Сам заколов; білували, як личить, і справили друзі,
М'ясо усе на шматки порубали й, рожнами проткнувши
Смажити стали старанно й готове з рожнів познімали.
625 Автомедонт заходився ще й хліб на столі розставляти
В кошиках гарних, а м'ясо ділив сам Ахілл богосвітлий.
Руки до поданих страв одразу ж усі простягнули.
Потім, коли уже голод і спрагу вони вдовольнили,
Довго Пріам Дарданід дивувався тоді із Ахілла,
630 Зросту його і красі, до богів-бо усім був подібний.
Так же й Ахілл з Дарданіда Пріама собі дивувався,
Спостерігавши вигляд поважний і слухавши мову.
Як навтішались вони, один одного так споглядавши,
Перший промовив тоді староденний Пріам боговидий:
635 «Спати пусти мене швидше, годованцю Зевса, щоб, лігши,
Сном утішатись солодким могли ми на ложах спокійних.
Ні на хвилину повік не заплющував я над очима
З дня, коли духу позбувся мій син під руками твоїми,
Тільки стогнав я весь час і муки терпів незліченні,
640 В куряві й бруді з одчаю валяючись серед подвір'я.
Тільки ось нині я їжі спожив і вином іскрометним
Горло своє покропив, а то зовсім не їв я нічого».
Так він сказав. Ахілл тоді друзям звелів і служницям
Ліжка стелить в передсінку, пурпурними їх подушками
645 Викласти, ще й килимами чудовими постіль заслати
І покривала вовняні подать їм укритися зверху.
Вийшли із світлом ясним у руках із покоїв служниці,
Й два для них ложа небавом старанно вони постелили.
З жартом звернувся тоді до Пріама Ахілл прудконогий:
650 «Ляжеш ти, старче мій любий, знадвору, щоб часом з ахеїв
Хтось не ввійшов сюди радитись,— часто до мене заходять
Радити раду мужі, як звичай того вимагає.
Тож, як у п'ятні нічній хто-небудь тебе тут побачить
І Агамемнону зразу ж розкаже, людей вожаєві,
655 Може, напевно, затриматись видача мертвого сина,
Ти ж мені нині усе розкажи і повідай одверто:
Скільки ти днів богосвітлого Гектора маєш ховати,
Щоб не виходив на битву я сам і воїнів стримаю».
В відповідь мовив йому староденний Пріам боговидий:

- 660 «Якщо даси нам ховать богосвітлого Гектора тіло,
Ласку цим нині ти явиш до мене, Ахілле:
Замкнені ми в Іліоні, ти знаєш, а дерево треба
Здалеку, з гір нам возить, та й трояни залякані дуже.
Дев'ять би днів нам хотілось оплакувать Гектора в домі
- 665 І поховать на десятій та справити тризну для люду.
На одинадцятій — пагорб насипати зверху могильний,
А на дванадцятій — бій відновити, якщо вже так треба».
Знову йому відповів прудконогий Ахілл богосвітлий:
«Хай так і буде, старче Пріаме, як ти того хочеш.
- 670 Я припиняю війну на час, що його зажадав ти».
Мовивши це, правицею руку він біля зап'ястя
Стиснув ласкаво, щоб острах у нього розвіяти в серці.
В передпокої небавом і спати вони полягали —
Старець Пріам і окличник — з думками розумними в грудях.
- 675 Сам же Ахілл спочивав під наметом, обладнаним добре,
Поруч із ним Брісеїда на ложі лягла яснолиця.
Інші богове безсмертя й мужі усі збройнокомонні
Спали безжурно всю ніч, заспокійливим сном оповиті.
Лиш одного він не міг подолать — доброчинця Гермеса,
- 680 Що обмірковував, як одвести державця Пріама
Від кораблів, щоб того не помітила стража на брамі.
Став він над ним в головах і мовив таке йому слово:
«Не добачаєш, можливих ти, старче, негод, якщо спати
Можеш між люду ворожого, здавшись на слово Ахілла.
- 685 Дав ти сьогодні багато, щоб викупить мертвого сина,
Та за тебе живого дадуть, проте, викупу й втрое
Діти твої, що лишилися ззаду, коли б Агамемнон
Знав, що ти тут, і дізнались про це усі інші ахеї».
Так він промовив. А старець злякався й окличника будить.
- 690 Позапрягав негайно Гермес тоді коней і мулів
І через табір погнав, та з ахеїв ніхто й не побачив.
А як дісталися броду вони струменистої річки
Ксанту пучинного, що від безсмертного Зевса родився,
Кинув супутців Гермес і подався на верхів'я Олімпу.
- 695 В шатах шафранних Еос над всією простерлась землею,
Коней з плачем і стогнанням вони до міста погнали,
Вбитого ж мули везли. Та тільки ніхто не побачив
Їх ні з мужів, ні з жінок, підперезаних пишно, раніше,
Аніж Кассандра, на золоту Афродіту подібна.
- 700 Вздрила вона із твердині пергамської любого батька
На колісниці й міського при ньому окличника з Трої.
Мулів побачила далі і Гектора тіло на марах.
Заголосила вона і на весь Іліон заводала:
«Швидше, троянські мужі і троянки, на Гектора гляньте.

- 705 З радістю ви зустрічали, коли він живий повертався
З битви,— він завжди був радістю міста й цілого народу!»
Мовила так. І ніхто із жінок і мужів тоді в місті
Не залишився, велика людей огорнула скорбота.
В брамі вони оточили Пріама, що віз його тіло.
- 710 Перед всіма його любя дружина і мати шановна,
Коси рвучи на собі, до бистрих коліс припадали,
Щоб хоч обнять його голову. Й плакав народ весь навколо.
Так біля брами вони цілий день аж до заходу сонця
Сльози рясні проливали б над Гектора мертвого тілом,
- 715 Якби не крикнув із повоза свого старий до народу:
«Дайте дорогу, щоб мулами міг я проїхати. Вдосталь
Потім наплачетесь ви, як мерця привезу я додому».
Мовив він так. І весь перед повозом люд розступився.
Як досягли вони славного дому Пріама та мертве
- 720 Тіло поклали на ложе різьблене, навкруг посадили
Заводіїв голосіння, і з стогоном ті і риданням
Спів почали похоронний, і в тузі жінки голосили.
Перша плачем із них білораменна зайшлась Андромаха,
Голову Гектора-мужозвитяжця обнявши руками:
- 725 «Рано ти, мужу мій любий, пішов із життя і вдовою
В домі мене залишаєш. Тож син наш — мале ще дитятко,
Що породили його ми, бездольні,— квітучого віку
Не досягне він, гадаю. Раніш-бо наш город дощенту
Буде зруйновано. Сам-бо загинув ти, наш оборонцю,
- 730 Що рятував його, й вірних дружин, і дітей нетямущих.
Скоро відсіля повезуть їх усіх в кораблях глибодонних,
З ними й мене. А ти, мій синочку, або вслід за мною
Підеш до краю чужого роботу робить примусово
Немилосердним владикам, або тебе хтось із ахеїв
- 735 Схопить за руку і з башти жбурне на загибель жорстоку
В гніві за те, що брата забив у боях йому Гектор,
Чи його батька, чи любого сина, бо безліч ахеїв,
Гектора вбитих долонею, землю зубами вже гризли.
Батечко твій неласкавий до них був у січі жорстокий,
- 740 Тим-то й оплакують так його люди усі в Іліоні.
Гекторе, горя завдав ти батькам, до ридань невимовних
Їх призивши, мені ж дав найбільш катувань ти жорстоких.
Не простягнув-бо до мене руки ти із смертного ложа,
Не заповів мені слова останнього, щоб пам'ятала
- 745 Я його днями й ночами, рясні проливаючи сльози!»
Мовила так крізь ридання, і в тузі жінки голосили.
...

Індивідуальне завдання. Підготувати виразне читання монологу Пріама, плачу Андромахи.

УРОК № 13

Тема. Образи Ахілла й Гектора як уособлення ідеалу людини, героя, воїна. РМ. Складання характеристики літературного героя. Гуманістичний пафос «Іліади»

Мета: вчити аналізувати художній твір, порівнювати героїв літературного твору; розвивати зв'язне мовлення; виховувати вміння співчувати, поважати людину, її героїзм.

Обладнання: тексти уривків «Двобій Ахілла та Гектора», «Викуп Пріамом тіла Гектора»

ХІД УРОКУ**I. Узагальнення та систематизація знань****Бесіда за змістом уривка «Викуп Пріамом тіла Гектора»**

- Чому Пріам прийшов до Ахілла? (*Щоб викупити тіло свого сина Гектора*)
- Чому

В дім непомітно ввійшов великий Пріам, і, схилившись,
Став обнімати коліна Ахіллові, ще й цілувати
Руки страшні, що в нього численних синів повбивали...

(Цар Пріам йде на все заради того, щоб побачити ще хоч раз свого сина та поховати його, як заведено за звичаєм; батьківська любов сильніша над усе.)

Виразне читання підготовленим учнем уривку від слів «Батька свого спогадай, до богів подібний Ахілле!» до слів «Рук убивці синів своїх я доторкаюся губами!»

- На що розраховує Пріам, промовляючи ці слова? (*Пріам нагадує Ахіллові про батька та його любов до нього; порівнює свою долю і долю Пелея, розповідаючи про своїх п'ятдесят синів, більшість яких загинула від рук ахейців.*)
- Як реагує на слова Пріама Ахілл? Наведіть цитати. (*Ахіллу була відома воля Зевса, який бажав, щоб Гектора поховали за звичаєм; велике значення мали й слова царя Пріама, який ризикує своїм життям, забуває про почуття власної гідності через любов до сина та примушує Ахілла відчутти біль, жаль, співчуття, силу їхньої спільної трагедії, викликаної Троянською війною.*)
- Які образи використовує автор, щоб передати волю богів щодо долі людей? (*В уривку «Двобій Ахілла та Гектора» Зевс, використовуючи*

звичайні терези, вирішує долю людей шляхом змішування щастя та горя із глиняних глеків. Це метафори, що передають уявлення давніх греків про несхожість людських доль та їхню примхливість.)

Виразне читання підготовленим учнем плачу Андрوماхи (від слів «Рано ти, мужу мій любий, пішов із життя» до слів «...рясні проливаючи сльози»).

- Які почуття ви переживали під час читання уривка?
- Чи справдилися страшні сподівання Андрوماхи щодо майбутнього Трої? (*Так, Троя була спалена ахейцями, знищена дощенту.*)

II. Висновки

- Поема закінчується картиною похорону Гектора. А чим закінчується Троянська війна? (*Ахейці за допомогою хитромудрого Одиссея будують троянського коня, якого підносять в дар троянцям. Скориставшись довірливістю суперників, ахейці знищують Трою, спаливши її. Але військо Агамемнона теж понесло велику втрату: стрілою Паріса був уражений найсильніший воїн ахейців — Ахілл.)*
- Поясніть значення фразеологізмів «троянський кінь», «ахіллесова п'ята». (*У переносному значенні вислів «троянський кінь» означає подарунок ворогові на його згубу; хитрі, підступні наміри; «ахіллесова п'ята» — слабке, уразливе місце в людині.*)
- Що принесла десятирічна війна людям? (*Троя пала, ахейці перемогли у цій війні. Тисячі загиблих оплакують батьки і матері. Війна нікому не принесла щастя. Про це говорять герої поеми.*

Пріам:

Рук убивці синів моїх я доторкаюсь губами!

Ахілл:

*Не допоможуть нічого найревніші сльози й ридання.
Долю таку вже боже нам, смертним, направи, нещасним —
Жити весь вік у журбі, самі лиш вони безпечальні.*

Ахілл:

*Я й нині
Старості не доглядаю його (батька) й од вітчизни далеко
В Трої сиджу — і тобі, і дітям твоїм лиш на горе.*

Ахілл — Пріаму:

*Та як наслали на тебе це лихо боже небесні,
Вічно під містом твоїм лише січі та лодубивства.)*

- Яке ставлення до війни висловлює Гомер у своїй поемі «Іліада»?

Підсумки. Війна несе лише смерть і сльози. Вона вражає своєю алогічністю: тисячі людей прагнуть знищити одне одного. І знищують. Задля чого? Перед обличчям війни, замислившись про її абсурдну суть, вороги знову стають просто людьми, які жахливо страждають через продовження війни. Пояснення цього лиха у героїв Гомера одне: безжальні боги не піклуються про людей, їх більше цікавлять власні забаганки.

III. Складання характеристики Ахілла і Гектора

1. Робота над планом характеристики

Образи Ахілла і Гектора як уособлення ідеалу людини, воїна, героя

План

1. Вступ

Ахілл і Гектор — найхоробріші воїни ахейців та троянців

2. Основна частина

Хто ж із них найгідніший?

- 1) Походження героїв.
- 2) Якості воїна.
- 3) Риси характеру.
- 4) Ставлення інших героїв твору.

3. Висновок

Ахілл і Гектор — справжні воїни, справжні герої

Можлива відповідь

Герої вічної поеми Гомера «Іліада» Ахілл і Гектор — найхоробріші воїни ахейського та троянського військ. Вони змагалися у вправності та силі, обидва загинули під час Троянської війни. Так хто ж із них найгідніший?

Ахілл, або Ахіллес, — син царя мірмідонян у Фессалії Пелея та морської богині Фетіди. Прагнучи загартувати сина, Фетіда купала його у водах Стіксу, тому Ахілл мав єдине вразливе місце — п'яту, за яку тримала його мати. Ахіллові була провозвіщена смерть під час Троянської війни. Мати, щоб уникнути цієї долі, переодягла сина у дівоче вбрання й віддала до двору царя Лікомеда, де він і виховувався. Одиссей, бажаючи залучити до ахейського війська майбутнього воїна, під виглядом купця запропонував дочкам Лікомеда жіночі прикраси і зброю. Дівчата кинулися до прикрас, Ахілл же обрав зброю. Так Одиссей знайшов майбутнього воїна і намовив його вирушати під Трою. Вирушаючи на Троянську війну, Ахілл знав, що загине, — так казала йому мати — але, вибираючи між коротким, але уславленим життям та довгим, але бездіяльним, герой обрав коротке.

Гектор — старший син царя Трої Пріама й цариці Гекуби, чоловік Андрوماхи. Він віддасть своє життя за нерозважливе кохання свого молодшого брата Паріса до Єлени Прекрасної.

Гектор і Ахілл — справжні воїни. На їх рахунку чимало подвигів і перемог під час Троянської війни. Але подолати одне одного їм не просто: обидва сильні, фізично загартовані, витривалі. І навіть у вирішальному поєдинку, якби не допомога Афіни, хто знає, чи був би переможений Гектор. Гомер підбирає порівняння до поведінки воїнів, підкреслюючи, що вони — гідні супротивники: порівнює Ахілла з соколом, що полює на горлицю дику, з псом, який жене молодого оленя, але й Гектор, на його думку, дуже схожий на високолетного орла, який хоче вхопити ягня або зайця.

Дужі, сміливі, мужні — хіба можуть бути воїни кращими, ніж вони? Мабуть, ні, тому що ці герої ще й віддані своїй батьківщині. Мужньо боронить рідну змучену Трою Гектор, схаменувшись, повертається до рядів ахейського війська Ахілл.

Якими ж ще якостями наділені герої поеми «Іліада»? Гектор — герой, але ніщо людське йому не чуже, і він довго не наважується стати до герцю з Ахіллом. Зрозумівши підступність богів і супротивника, він мужньо бореться, до останньої хвилини свого життя прагне бути мужем, гідним поваги й захоплення. Прагне домовитися з улюбленцем Афіни про видачу тіла переможеного рідним, але засліплений гнівом Ахілл запевняє, що ніяких домовленостей між ними не буде.

Ахілл — улюбленець богів і ахейців, красень і взірць воїна. Але він — теж жива людина і робить вчинки, про які потім шкодує: йде з війська — гинуть ахейці, його друг Патрокл, знущається над тілом Гектора — потім гине разом з Пріамом над спільною трагедією учасників війни.

І до Гектора, і до Ахілла одноплемінники ставляться з великою повагою: пригадайте, як голосять троянці, дізнавшись про загибель свого героя, плаче Андромаха, тужить Пріам, як поважають та які надії покладають на Ахілла — свого найкращого воїна — ахейці.

Ахілл і Гектор — справжні герої, справжні чоловіки. Для давніх греків вони були ідеалом воїна, героя, людини. Такими вони залишаються і для нас. А те, що Гомер змалював не лише їхню силу, але й слабкості, ще раз переконує: вони герої, але все ж таки люди. І ми теж можемо піднестися, дотягнутися до них.

Хто ж із нас найбільш гідний їх?..

IV. Домашнє завдання

Написати твір «Ахілл і Гектор — найхоробріші воїни ахейців та троянців».

V. Додаткове завдання. Літературні паралелі

На останньому уроці з вивчення поеми «Іліада» неможливо не пригадати знамениті твори російських поетів О. Мандельштама та М. Гумільова.

Бессонница. Гомер. Тугие паруса.
Я список кораблей прочел до середины:
Сей длинный выводок, сей поезд журавлиный,
Что над Элладаю когда-то поднялся.

Как журавлиный клин чужие рубежи, —
На головах царей божественная пена, —
Куда плывете вы? Когда бы не Елена,
Что Троя вам, ахейские мужи?

И море, и Гомер — все движется любовью.
Кого же слушать мне? И вот Гомер молчит,
И море черное, витийствуя, шумит
И с тяжким грохотом подходит к изголовью.

(Осип Манделъштам)

СОВРЕМЕННОСТЬ

Я закрыл Илиаду и сел у окна,
На губах трепетало последнее слово,
Что-то ярко светило — фонарь иль луна,
И медлительно двигалась тень часового.

Я так часто бросал испытующий взор
И так много встречал отвечающих взоров,
Одиссеев во мгле пароходных контор,
Агамемнонов между трактирных маркеров.

Так, в далекой Сибири, где плачет пурга,
Застывают в серебряных льдах мастодонты,
Их глухая тоска там колышет снега,
Красной кровью — ведь их — зажжены горизонты.

Я печален от книги, томлюсь от луны,
Может быть, мне совсем и не надо героя,
Вот идут по аллее, так странно нежны,
Гимназист с гимназисткой, как Дафнис и Хлоя.

(Николай Гумилев)

- Які враження від поеми «Іліада» виникли у О. Манделъштама та М. Гумільова?
- Визначте головну думку поезії О. Манделъштама «Бессонница. Гомер. Тугие паруса».
- Чи вважає М. Гумільов поему Гомера актуальною? Доведіть це, використовуючи цитату.

УРОК № 14

Тема. Поема Гомера «Одіссея». Пригодницький, казковий і побутовий елементи поеми

Мета: сформувати загальне уявлення про поему Гомера «Одіссея»; навчати знаходити в тексті поеми пригодницькі, казкові та побутові елементи, наводити приклади засудження Гомером беззаконня, несправедливої сили (циклоп Поліфем) та самовпевненості й пихи людини (конфлікт Одіссея з Посейдоном); розвивати навички роботи з текстом, увагу; виховувати уважного, вдумливого читача.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Всім вам відомі голлівудські фільми «Троя» та «Одіссея» за мотивами поем Гомера. Визнані майстри світового кіно — Андрій Кончаловський та Френсіс Форд Коппола — перенесли на екран геніальний твір Гомера, створивши надзвичайно видовищну стрічку із найвищим бюджетом (45 млн доларів) за всю історію Голівуду — двосерійний фільм «Одіссея».

Гадаю, ви розумієте, що в Голівуді знімають лише таке кіно, яке дивитимуться мільйони глядачів і яке принесе зиск своїм авторам. Чому ж майже через 3 тисячі років після свого створення поеми Гомера екранізуються, викликають захоплення і мають мільйони прихильників?

(Поеми Гомера вічні, тому що люди за 3 тисячі років не дуже змінилися: вони все ще не припинили воювати; так само, як і раніше, вони закохуються, гніваються, страждають та співчують іншим. До того ж, твори Гомера захоплюють своїми пригодами та фантастичними подіями, як, наприклад, у поемі «Одіссея».)

II. Вивчення нового матеріалу

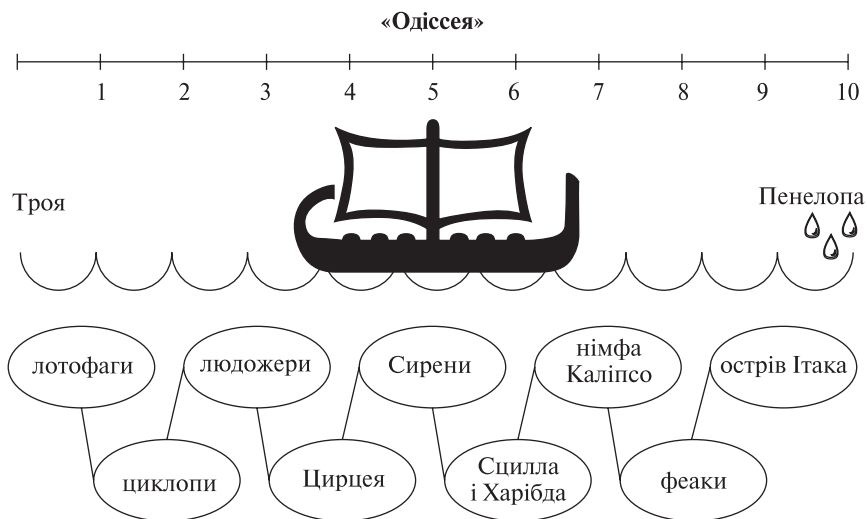
1. Слово вчителя

— Поема «Одіссея» складається з 12 110 віршів і розподілена на 24 частини. Її дія зосереджена навколо одного героя та однієї теми. Цим героєм є Одісей, син Лаерта, чоловік Пенелопи, батько Телемаха, що воював 10 років під стінами Трої та уславився подвигами і мудрістю. Темою ж «Одісеї» є мандри хитромудрого Одіссея під час повернення додому, на острів Ітака та поновлення себе в правах царя острова і господаря свого дому.

Дія поеми висвітлює останні 40 днів із 10-річного плавання Одиссея, а повна картина всіх негараздів і страждань, що випали на його долю, подається у вигляді розповіді самого Одиссея на бенкеті у царя Алкіноя.

В «Одіссеї», на відміну від «Іліади», широко використовуються пригодницькі, казкові, фантастичні елементи. Одиссей розповідає про морські пригоди, про зустріч із циклопом Поліфемом, про лютих потвор Сциллу і Харібду, про солодкозвучних сирен, що заманюють мандрівників своїм співом.

2. Робота з опорним конспектом № 7

Шлях Одиссея з Трої додому, на острів Ітака, до улюбленої дружини Пенелопи та сина Телемаха тривав 10 років.

Першою фантастичною пригодою Одиссея було перебування у країні мирних логофагів, «їдців лотоса», чудової солодкої квітки (хто скуштує її, той назавжди забуде свою батьківщину і залишиться збирачем лотоса).

Потім Одиссей потрапив у країну циклопів, однооких чудовиськ, де велетень-людожер Поліфем з'їв декількох супутників Одиссея.

Після цього мандрівники опинилися в країні велетнів-людожерів, лестригонів, які знищили всі кораблі Одиссея, окрім одного, який потім приплив до острова чарівниці Цирцеї. Вона перетворила супутників Одиссея на свиней, лише Одиссей за допомогою рослини-протиотрути переміг чари і залишався у Цирцеї протягом року. Мандрівникам довелося пропливати повз підступних сирен, які знищують простодушних мореплавців; проходити поміж скель, поблизу яких живуть Сцилла і Харібда, що пожирають людей.

Супутники Одиссея не вижили під час цієї подорожі. Живим залишився лише він один, хвилями викинутий на острів Огігія, де він перебував у німфи Каліпсо.

Лише після цього мандрівникові вдалося потрапити на острів, де живуть феаки, які, вислухавши його, допомогли повернутися на острів Итака.

3. Робота з текстом поеми «Одіссея»

Читання «Заспіву» (пісня 1, вірші 1–21)

ЗАСПІВ

(пісня 1, вірші 1–21)

Музо, повідай мені про бувалого мужа, що довго
Світом блукав, священну столицю троян зруйнувавши,
Всяких людей надивився, міста їх і звичаї бачив,
В морі ж багато біди і тілом зазнав, і душею,
Щоб і себе врятувать, і друзів додому вернути.
Та не вберіг він свого товариства, хоч як того прагнув.
Марно загинули всі через власне зухвальство безтямне —
З'їли, безумні, волів вони Гелія Гіперіона, —
Дещо, богине, і нам розкажи про них, Зевсова доню.
Інші, кому пощастило уникнуть загибелі злої,
Дома були вже, війни й небезпеки на морі позбувшись.
Тільки його, що так прагнув отчизни своєї й дружини,
Німфа Каліпсо, владарка, тримала, з богинь найясніша,
В гроті глибокім, бажаючи мати його чоловіком.
В круговороті часу, коли рік надійшов відповідний
І ухвалили боги повернутись йому до Итаки,
Навіть і там, серед близьких і рідних, не міг він уникнуть
Скрути тяжкої. Тоді всі боги йому співчували,
Крім Посейдона, — гнівом його Одиссей богорівний
Гнаний весь час був, аж поки рідного краю дістався.

Бесіда

— Чи знаєте ви, що означають слова «навіть і там, серед близьких і рідних, не міг він уникнуть скрути тяжкої»? (*За відсутності Одиссея на його острові з'явилось чимало чоловіків, які були претендентами на руку і серце Пенелопи та царювання на Итаці. Дружина Одиссея — взірець вірності та справжнього кохання — не хотіла виходити заміж, але 20 років відсутності чоловіка змусили її замислитися над майбутнім. Пенелопа та її юний син Телемах не могли чинити опір негідним людям, що зазіхали на царювання на острові. Одиссею потрібно було очистити свій дім від них та поновити себе в правах господаря дому та Итаки.*)

Читання уривка «Одіссеї і циклоп Поліфем» (пісня 9, вірші 181–566)

ОДІССЕЙ І ЦИКЛОП ПОЛІФЕМ

(пісня 9, вірші 181–566)

- Швидко дістались ми так недалекої тої країни,
Обік побачили там, край скелі над морем, високу,
Лавром порослу печеру. До неї збиралося на ніч
Кіз і овечок багато; навкруг простягався високий
185 Двір, обгороджений муром з укопаних в землю великих
Каменів, зверху ж і сосни росли, і дуби височенні.
Велетень жив там потворний, то кіз і овечок отари
Сам випасав собі, інших оподаль. Ні з ким він не знався
У самотині своїй і ніяких не відав законів.
- 190 Був він потвора страшна, на людину, що хлібом живиться,
Зовсім не схожий, скоріше скидався на гірську верховину
Лісом порослу, яка серед скель височіє самотньо.
Товаришам своїм вірним на місці звелів я лишитись
При кораблі й стерегти корабля свого якнайпильніше;
- 195 Сам же, дванадцять обравши між ними супутців найкращих
Вирушив. Мав із собою козячий я міх із солодким
Темно-червоним вином, що Марон¹ мені дав, син Еванта,
Жрець Аполлона, який опікується Ісмаром-містом.
З шани до бога й жерця ми й дружину його пощадили,
200 Й сина; а сам проживав він в тінистім гаю Аполлона².
Отже, за те він мені дорогих надавав подарунків:
Гарного вибору золота сім тоді дав він таланів,
Подарував і кратеру, із срібла усю, і, до того ж,
Чистим, солодким вином, цим питвом божественним, дванадцять
- 205 Амфор наповнив для мене. Ніхто про міцнеє вино те
В цілому домі з служниць і челядників досі не відав,
Тільки він сам, і люба дружина, і ключниця вірна.
Маючи пити солодке, як мед, вино те червоне,
Досить було лише келих один його влити на двадцять
- 210 Мірок води, і запах навколо такий від напою
Йшов божественно солодкий, що втриматись годі від нього.
Міх я великий вином тим наповнив та інших припасів
В бесаги взяв шкіряні із собою. Відчув-бо я духом
Мужнім, що стріну людину, одягнену в силу могутню,
215 Дикого велетня, що ні законів, ні права не знає.
Швидко добралися ми до печери, але не застали
Велетня в ній,— десь пас він отару свою густорунну.

¹ Марон — син або внук Діоніса, жрець Аполлона на фракійському острові Ісмарі.

² Аполлон — син Зевса й богині Лето, брат Артеміди. У Дельфах він заснував святилище.

- От увійшли ми в печеру і стали усе оглядати:
Сиру там кошики повні стояли, ягнята й козята
- 220 В стійлах тіснились вузьких, за віком поставлені різним:
Старші — окремо, окремо від них середульші, й окремо —
Новонароджені; в цебрах стояло сироватки повно,
Глеки й дійниці були приготовлені там для удою.
Товариші почали всіяко мене умовляти,
- 225 Сир той забравши, негайно тікають відтіля і найшвидше
Позаганяти на наш корабель бистрохідний з кошари
Тих козенят і ягнят та й умкнути по водах солоних.
Та не послухав я їх, хоч було б набагато це краще, —
Хтілось побачить його, чи не дасть мені сам він гостинця?
- 230 Товаришам же моїм не здавався, проте, він привітним.
От ми розклали вогонь, і жертву принесли, й самі вже,
Сиру набравши, поїли, і ждати в кутку посідали,
Поки із стадом він прийде. Приніс тяжкий оберемок
Дров він сухих, щоб мати, на чому вечерю варити.
- 235 З грюкотом скинув ті дрова серед кам'яної печери.
Ми ж із перестрахи всі аж в найдальший зашилися закут.
Позаганяв до печери опасистих кіз і овечок
Тих, що доїти мав, а самців — баранів із козлами —
Він за дверима лишив, на своєму подвір'ї широкім.
- 240 Потім камінь підняв величезний і вхід до печери
Ним завалив, — не могли б того каменя зрушити з місця
Й ковані міцно аж двадцять два вози чотириколісні, —
Ціла то скеля була, що нею заклав свої двері.
Сидячи, він подоїв уже й кіз, і овець мекотливих,
- 245 Всіх за чергою, і кожній тоді підпустив сосунятко.
Білого він молока на кисле узяв половину.
Сир віддавивши, поклав у плетені кошики зразу;
Другу ж у глечиках він залишив половину, щоб мати
Й свіжого ще молока — напитися після вечері.
- 250 Швидко упорався з цими він справами, потім ще й ватру
Сам розпалив, і, нарешті, побачив він нас і промовив:
«Хто ви, чужинці? Шляхом відкіля ви пливете вологим
В справі якій чи так, навмання ви блукаєте морем,
Наче розбійники ті, що гасають у водних просторах,
- 255 Важачи власним життям і біду несучи чужоземцям?»
Так говорив він, і любими ми зажурилися серцями:
Сповнив нас жахом страшний його голос і вигляд потворний.
В відповідь все ж я до нього з такими звернувся словами:
«Родом усі ми ахейці, додому вертаємо з Трої,
- 260 Та супротивними гнані вітрами над хланню морською
Збилися з путі, і на інших шляхах та на іншій дорозі
Ми опинилися, — Зевсова, видно, на те була воля.
Горді ми бути людьми Агамемнона, сина Атрея,
Слава якого тепер до високого неба сягає,

- 265 Місто велике-бо він зруйнував і люду багато
Винищив. Ми ж прибули аж сюди і от припадаєм
Всі до колін твоїх, — виявиш ти нам гостинність чи, може,
Ще й подарунок даси, що гостям їх звичайно дарують.
Отже, могутній, богів пошануй, благаєм тебе ми,
- 270 Зевс-бо є сам покровитель гостей і усіх, що благають.
Він і гостинний, і гостям супутник, достойним пошани».
Так говорив я, а він мені словом безжалісним:
«Ну ж і дурний ти, чужинче, та й здалеку, мабуть прибув ти,
Що шанувати й боятись богів мене так умовляєш!
- 275 Нам, кіклопам³, байдуже й до Зевса-егідодержавця,
І до блаженних богів, самі-бо від них ми сильніші.
Страх перед Зевсом мене не примусить тебе пощадити
З товаришами, якщо того власний мій дух не накаже.
Краще скажи мені, де корабель твій оснащений нині
- 280 До суходолу пристав — далеко чи близько, щоб знав я».
Так він випитував став, але це не укрилось від мене,
Мав-бо я досвід, і хитрими так відповів я словами:
«Мій корабель розтрошив Посейдон, землі потряситель,
Кинувши ним о скелі стрімкі при самім узбережжі
- 285 Вашого краю, — вітром сюди його з моря загнало.
Наглої смерті, проте, із супутцями я врятувався».
Так я сказав. Не відмовив безжалісний серцем нічого,
Скочив раптово і, руки свої на супутців наклавши,
Двох, як шенят, ухопив і з силою ними об землю
- 290 Вдарив, аж мозок їх бризнув і скрізь по землі розлілявся,
Пошматувавши їх геть, спорядив собі з них він вечерю.
Все він пожер, наче лев, що годується в горах, нічого
Не залишив — ні утроби, ні м'яса, ні кості із мозком.
Руки з риданням гірким до Зевса ми всі простигли,
- 295 Бачачи злочин такий, у серці своїм безпорадні.
А як наповнив кіклоп свого черева глиб ненажерний
М'ясом людським, молоком нерозбавленим їжу запив він
І між овець у печері своїй спочивати розлігся.
Духом відважним тоді таку я подав собі раду:
- 300 Близче підкрастись і, меч свій нагострений з піхов добувши,
Вдарити в груди йому, рукою намацавши місце,
Де печінки під осердям, — та інша затримала думка:
Всі ми в печері отут загинули б марною смертю,
Бо від високих дверей не змогли б одвалити руками
- 305 Камінь ми той величезний, що велетень ним завалив їх.
Так ми в журбі та зітханнях на світлу Еос дожидали.
Щойно з досвітньої мли заясніла Еос розоперста,
Вже він вогонь розпалив, подоїв своїх славних овець,
Всіх за чергою, і кожній тоді підпустив сосунятко.

³ Кіклоп — те саме, що й циклоп, — велетень з одним оком посередині.

- 310 Швидко упорався з цими він справами, потім ізнову
Двох з поміж нас ухопив і собі спорядив він сніданок.
Далі, поснідавши, вигнав з печери свою він отару,
Легко відсунувши камінь важкий од дверей, і на місце
Знову поставив, немов сагайдак ковпачком покривав він.
- 315 З гуком і свистом кіклоп погнав свою жирну отару
В гори. А я, у печері лишившись, почав міркувати,
Як би помститись, якщо подасть мені ласку Афіна⁴.
Серцю моему така найкращою видалась рада:
Біля кошари лежала кіклопова палиця довга —
- 320 Стовбур сирої маслини, — зрубав її він, щоб ходити
З нею, як висхне вона. Виглядала ж та палиця, наче
Щогла на двадцятивеслім просторім судні чорнобокім,
Що вантажі торговельні крізь далеч морську перевозить, —
Так виглядала завдовжки ломака ота і завгрубшки.
- 325 Кия із сажень завдовж я відтяв від ломаки тієї
Й товаришам передав, обстругати його наказавши.
Гарно вони обтесали оцупок, а я, загостривши
Дрюк той, у полум'ї вістрям тримав, щоб вогнем засмалити.
Потім старанно його заховав я під гноем, якого
- 330 Дуже багато було понакидано скрізь по печері.
Товаришам після того звелів жеребки я тягнути,
Хто з них відважиться, разом зі мною кілок той піднявши,
В око встромити кіклопу, як в сон він солодкий порине.
Випали тим чотирьом жеребки, кого і сам би хотів я
- 335 Вибрати в поміч, а я уже п'ятий виходив між ними.
Ввечері й він надійшов і отару пригнав пишнорунну.
Зразу ж отару він ситу загнав у широку печеру
Сповна усю, не лишив на подвір'ї широкім нікого,
Передчуваючи щось, чи Бог його так напоумив.
- 340 Потім він камінь підняв величезний і вхід завалив ним,
Сидячи, він подоїв і кіз, і овець мекотливих,
Всіх за чергою, і кожній тоді підпустив сосунятко.
Швидко упорався з цими він справами. Потім ізнову
Двох з-поміж нас ухопив і собі спорядив з них вечерю.
- 345 Тут підійшов до кіклопа я близько й звернувся до нього,
З темно-червоним вином, дерев'яний підносячи дзбанок:
«Випий, кіклопе, вина, наївшись м'яса людського, —
Сам тоді знатимеш, що за питво в кораблі хоронилося
Нашому. Віз тобі цю я пожертву, щоб зглянувсь на мене
- 350 Й вирядив швидше додому, а ти все нещадно лютуєш.
Хто ж тепер, нелюде, схоче до тебе сюди завітати
З інших людей, коли так не по правді ти з нами повівся?»

⁴ Афіна — богиня мудрості і справедливої війни. За силою і мудрістю вона дорівнює Зевсу.

- Так говорив я. Узяв він і випив, і страшно вполюбав
Те він солодке питво, і ще зажадав його вдруге.
- 355 «Дай-но, будь ласка, іще, та своє мені тут же імення
Зразу назви, щоб міг і тебе я гостинцем потішить,
Бо і кіклопам їх ниви родючі вино виноградне
В гронах розкішних дають, що примножує Зевс їх дощами.
Це незрівнянне вино, це — нектар, це амбросія⁵ справжня!»
- 360 Так він сказав, і іскристого знов йому дав я напою.
Тричі підносив я, й тричі в глупоті своїй випивав він.
А як вино зовсім йому затуманило розум,
Я із солодкими знову до нього звернувся словами:
«Ти про ім'я моє славне питаєш, кіклопе? Назву я
- 365 Зараз себе, ти ж гостинця віддай, що мені обіцяв ти.
Звусь я Ніхто на ім'я, і Ніким мене батько і мати,
Й товариші мої, й інші, звичайно, усі називають».
Так говорив я, а він відповів мені словом безжальним:
«Отже, Нікого я з'їм наостанку, раніше ж поїм я
- 370 Товаришів його всіх,— оце тобі й буде гостинець».
Так він сказав, похитнувся, і навznak упав, і, зігнувши
Набік грубезну шию, лежав, і відразу всевладний
Сон подолав його. З горла у нього з вином випливали
М'яса людського шматки,— сп'янівши, почав він блювати.
- 375 Кия тоді я у попіл гарячий засунув, щоб знову
Він розігрівся як жар, а тим часом відваги словами
Товаришам додавав, щоб ніхто не утік з переляку.
Отже, оливний кілок, хоча й був він сирий, розпаливши
Так, що вогнем він узявся й яскраво почав пломеніти,
- 380 Вийняв з вогню я і ближче підніс до кіклопа, навколо ж
Товариші поставали — Бог дав їм одвагу велику.
Взявшись за дрюк той оливний з кінцем загостреним, дружно
В око встромили йому ми. А я, натиснувши зверху,
Став ним крутити, як бантину тесля свердлить корабельну
- 385 Свердлом, а інші з-під низу ремінням його обертають,
Взявшись обабіч, і жваво він крутиться сам безустанно.
Так от і ми, узявши розпечений дрюк, ним свердлили
Велетню око, і пасока тепла струмила навколо:
Жаром горящих зіниць обсмалило і брови, і вії,
- 390 Лопнуло яблуко очне, й коріння його аж сичало.
Як в коваля, коли він топірець чи велику сокиру
Суне гарячими в воду холодну й сичить то залізо,
Гартом узяте,— стає-бо воно ще міцнішим від того,—
Так від оливного кия і око його засичало.
- 395 Страшно кіклоп закричав, аж луна розляглася по печері,
З ляку ми кинулись врозтіч усі, і зразу він вирвав

⁵ Амбросія (амброзія) — їжа олімпійських богів, що забезпечувала їхні безсмертя і вічну юність (така ж дія і нектару — напою богів).

- З ока оту деревину, гарячою кров'ю облиту,
 З люттю від себе її жбурнув обома він руками
 Й гучно кіклопів волати почав, що з ним у сусідстві
 400 Теж у печерах жили на овіяних вітром узгір'ях.
 Крик той страшений почувши, вони звідусіль позбігались,
 Вхід обступили в печеру і стали розпитувать, що з ним:
 «Що, Поліфеме, з тобою, що голосно так ти волаєш
 В ніч божественну й солодкого сну позбавляєш усіх нас?
 405 Може, хто з смертних отару твою силоміць виганяє?
 Може, самого тебе хтось насильством і підступом губить?»
 В відповідь так із печери волав Поліфем премогутній:
 «Друзі, Ніхто, й не насильством мене він, а підступом губить!»
 Відповідаючи, мовлять вони йому слово крилате:
 410 «Що ж, коли сам ти й ніхто насильства тобі не вчиняє,
 То чи не Зевс тобі хворість наслав і поміч тут марна,—
 Краще ти батька свого, владику благай Посейдона!»
 Мовили це й відійшли; любе серце моє розсміялось,
 Як обманув я ім'ям його й задумом цим бездоганним.
 415 Стогнуци тяжко і в корчах увесь аж звиваючись з болю,
 Камінь руками намацав кіклоп і відсунув від входу,
 Сів посередині в дверях і широко руки розставив,
 Щоб упіймати того, хто з отарою хтів би умкнути.
 От якого він дурня знайти у мені сподівався!
 420 Я ж міркувати почав, як найкраще зарадити справі,
 Щоб і супутників всіх, і себе від жорстокої смерті
 Урятувати. Всілякі тут засоби й хитрощі ткав я —
 Йшлося тут про душу, велике-бо лихо уже насувалось.
 Зрештою визнав у серці я раду таку за найкращу:
 425 Гарних, ставних там чимало було баранів густорунних,
 Добре вгодованих, з темною, аж фіалковою шерстю.
 Всіх я їх нишком позв'язував сплетеним віттям вербовим
 З ложа жорсткого, що велетень спав нечестивий на ньому.
 Я їх по троє зв'язав,— ніс когось під собою середній,
 430 Інші ж обидва з боків тим часом його прикривали.
 Кожні так троє несли одного чоловіка. А сам я...
 Був поміж ними баран, над усіх в тій отарі найкращий,
 Міцно вхопившись за карк, під черевом в нього кудлатим
 Я заховався і, вп'явшись руками у шерсть божественну,
 435 Так і тримавсь терпеливо, відважного сповнений духу.
 Так ми в журбі та зітханнях на світлу Еос дожидали.
 Щойно з досвітньої мли заясніла Еос розоперста,
 Стали на пашу тоді барани і козли пориватись,
 А неподоєні матки замекали голосно в стійлах —
 440 Понабухали в них вим'я. А їхній господар, жорстоким
 Мучений болем, усім баранам, що йшли повз нього,
 Спино обмацував. Не помічав він, проте, нерозумний,

- Що під грудьми в баранів густорунних підв'язане крилось.
Йшов аж останнім баран мій до виходу, шерстю своєю
445 Й мною обтяжений, я ж — передумав тоді вже багато.
Спину обмацавши в нього, сказав Поліфем премогутній:
«Любий баранку! Чому це сьогодні виходиш останній
Ти із печери? Раніш не ходив ти від інших позаду.
Перший на луки ти жвавими кроками біг в ніжнолистих
450 Пастися травах, перший збігав ти до хвилі річної,
Першим також поспішав до кошари своєї вернутись
Ти вечорами. А нині — з усіх ти останній. Шкодуєш,
Мабуть, ти ока господаря, — злий чоловік його випік
З товаришами лихими, вином мій стуманивши розум.
455 Клятий Ніхто! Не втече він, кажу, від загибелі злої!
Мав би ти розум такий, як у мене, і вмів би хоч слово
Мовити, ти б розказав, де від гніву мого він сховався.
Так би ударив я ним, щоб мозок з розбитого лоба
Всю цю печеру оббризкав, — тоді б я своє заспокоїв
460 Серце від болю, що той нікчемний Ніхто заповідя».
Так промовляючи, він барана випускає за двері.
Шойно ми вийшли з печери й оподаль кошари спинились,
Перший я виліз із-під барана й повідв'язував інших.
Швидко погнали отару ми жирних овець тонконогих,
465 Їх оточивши навколо, щоб разом все стадо загнати
На корабель свій. Нас радо супутники любі вітали —
Тих, що уникнули смерті, й загиблих оплакали гірко.
Плакати все ж їм, бровами до кожного стиха моргнувши
Я не дозволив, — загнати звелів пишнорунну отару
470 На корабель і чимдуж на хлань відпливати солону.
До кочетів вони, швидко зійшовши, усі посідали
Й веслами, сидячи вряд, по сивих ударили хвилях.
А на таку вже відплинувши віддаль, що поклик ще чути,
До Поліфема почав я, глузуючи з нього, кричати:
475 «Гей ти, кіклопе! Не зовсім беззахисний муж той, в якого
Товаришів у глибокій печері пожер ти жорстоко!
Так і належить помститись тобі за лихі твої вчинки,
Нелюде лютий, що в домі своєму гостей поз'їдати
Не посоромивсь! От Зевс і боги тебе всі й покарали!»
480 Так я промовив. Його ж іще більша злоба охопила.
Верх від гори відломив він великої й так його кинув,
Що поблизу корабля темноносого впав той уламок;
Ледве в стерно кермове кам'яна не ударила брила.
Завирувало все море від скелі, що впала у воду, —
485 З шумом до берега нас понесло тоді водоворотом,
Моря припливом нас знову до самої суші пригнало.
Довгу жердину руками вхопивши, від берега нею
Я відштовхнув корабель, а супутцям кивнув головою,
Додаючи їм відваги, й на весла звелів налягти їм,

- 490 Щоб із біди врятуватись. Ажгнулись вони — веслували
Тільки як далі від берега вдвоє уже одпливли ми,
Знов я кіклопа гукати хотів; та навкруг навперейми
Товариші мене лагідно так почали умовляти:
«Знову, безумний, ти хочеш цю дику людину дражнити?»
- 495 Щойно він, кинувши скелю у море, погнав корабель наш
Прямо на берег, і ми уже зовсім загинути мали!
Тільки-но крики чийсь чи мову яку він почує,
Голови нам і всі корабельні він балки розтросить,
Мармуру кинувши брилу, — а сили йому не бракує».
- 500 Так говорили вони, та не слухало серце відважне,
Й знову до нього покликнув я, гнівом в душі спалахнувши:
«Гей ти, кіклопе, якщо тебе з смертних хто-небудь питає,
Хто осліпив так ганебно тебе, ти можеш сказати —
Це Одіссей тебе ока позбавив, той городоборець,
- 505 Син Лаерта, що має свою на Ітаці домівку»⁶.
Так я покликнув, а він заричав ось такими словами:
«Горенько! Як воно давне збулося богів візування!
Жив тут один ворожбит, міцний чоловік і правдивий,
Телем, Еврімія син, вішуванням прославлений вдалим, —
- 510 Він провістив мені те, що статися має зі мною,
Як я від рук Одиссеєвих зору позбавлений буду.
Завжди чекав я, що прийде великий на вигляд, прекрасний
Муж в нашу землю колись, великої сповнений сили.
- 515 Зовсім нікчемний натомість, безсилий, малий чоловічок
Ока позбавив мене, вином затуманивши розум.
Тож зачекай, Одиссею, щоб я тобі дав подарунки
Та ублагав земледержця — щасливо додому вернути,
Син-бо йому я, й він гордий моїм називатися батьком.
- 520 Сам лиш один, як захоче, він може мене ізцілити
Й більше ніхто — ні з блаженних богів, ні із смертного люду».
Так говорив він, а я у відповідь мовив до нього:
«Мав би я силу, то враз і душі б тебе, й віку позбавив
І відіслав би в оселю Аїда так певно, як певно
- 525 Те, що вже ока не зцілить тобі й сам землі потрясатель».
Так відповів я, а він тоді став Посейдона-владику,
Руки у зоряне небо здіймаючи, ревно благати:
«Згляньсь, Посейдоне, землі потрясателю темногрястий!
Якщо я син твій і гордий моїм ти зватися батьком,
- 530 Хай Одіссей додому не вернеться, городоборець,
Син Лаерта, що має свою на Ітаці домівку.
А як судилось у власну йому повернутись оселю,
Добре збудовану, й близьких і землю побачити рідну,
Товаришів розгубивши, хай з лихом повернеться врешті, —

⁶ Одіссей — цар острова Ітака, син Лаерта та Антиклеї.

- 535 Лиш на чужім кораблі, — і дома лиш горе застане». Так він молив і благав, і почув його темногривастий. Камінь ще більший тоді ізнов Поліфем піднімає, Й, ним розмахнувшись, з такою він силою кидає знову, Що аж позад корабля темноносого впав той уламок,
- 540 Ледь у стерно кермове кам'яна не ударила брила. Завирувало все море від скелі, що впала у воду, Хвилию нас понесло і вперед аж до суші погнало. Скоро на острів ми той прибули, де лишилися наші Добре оснащені судна і журно сиділи навколо
- 545 Наші супутники всі, що так довго на нас дожидали. Витягли ми тоді свій корабель на пісок прибережний, Далі посходили всі на берег шумливого моря. Стадо ж кіклопове ми, з кораблю ізігнавши місткого, Нарівно всім поділили — без пайки ніхто не лишився.
- 550 Все поділивши, дали мені ще барана додатково Товариші в наголінницях мідних. На узбережжі Я чорнохмарному Зевсу Кроніду, що всім володіє, В жертву спалив того стегна. Та жертви, проте, не прийняв він, всі-бо мої кораблі добропалубні вже він замислив
- 555 Занапастити з моїми супутцями вірними разом. Так цілий день ми тоді аж до заходу сонця сиділи, М'ясом частуючись вдосталь, вином запивали солодким. Сонце тим часом зайшло, і сутінки землю окрили. Спати лягли ми тоді на березі шумного моря.
- 560 Щойно з досвітньої мли заясніла Еос розоперста, Товаришів я своїх розбудив і звелів їм негайно Стати па свій корабель і причали усі відв'язати. До кочетів вони, швидко зійшовши, усі посідали Й веслами, сидячи вряд, по сивих ударили хвилях.
- 565 Далі відтіль попливли ми із тяжко засмученим серцем, Бо хоч самі врятувались, та любих утратили друзів.

- Доведіть, що циклоп Поліфем — дикий велетень, що «ні законів, ні права не знає». (*Поліфем порушує всі закони гостинності, не шануючи мандрівників, а жорстко знущаючись над ними. Декілька разів Гомер підкреслює, що циклоп жив «в самотині своїй і ніяких не відав законів», бо не боїться ні Зевса, ні інших богів, у той же час користуючись підтримкою свого батька Посейдона.*)
- Які риси Одиссея виявляються в цьому епізоді поеми? (*Гомер не випадково називає Одиссея хитромудрим. Як в епізодах із пошуками Ахілла, з троянським конем, так і під час зустрічі з Поліфемом, герой виявляє хитрість, розум, кмітливість. Саме він запропонував напоїти циклопа вином, він зметукував, що краще позбавити велетня єдиного ока, аніж вбивати його; завдяки Одиссею його супутники змогли вибратися*

з печери непомітними для Поліфема і врятуватися. А от епітет «мудрий» нашому героєві не зовсім личить. Наче запальний хлопчисько, кричить він переможеному циклопу своє справжнє ім'я, ризикуючи і собою, і своїми супутниками, накликає лихо, яке дасться взнаки ще не раз.)

- Чи зглянеться Посейдон на прохання свого сина? (Так, слова Поліфема стануть пророчими:

*Хай Одиссей додому не вернеться, городоборець,
Син Лаерта, що має свою на Итаці домівку.
А як судилось у власну йому повернутись оселю,
Добре збудовану, й близьких і землю побачити рідну,
Товаришів розгубивши, хай з лихом повернеться врешті,—
Лиш на чужім кораблі,— і дома лиш горе застане.)*

- Подивіться уривок із кінофільму «Одіссея» (США), в якому йдеться про циклопа Поліфема. Порівняйте епізоди з фільму та поеми Гомера. (Епізоди дещо відрізняються: у фільмі Одиссей улещує Поліфема, боїться його; приносить себе у жертву один із мореплавців, музика; мандрівники вибираються з печери не попід баранами, а поміж ними і т. ін.)
- Що дозволяє відчутти, зрозуміти екранізація твору? (Чудова гра акторів дозволяє краще зрозуміти почуття героїв, їхні емоції, які передаються не тільки за допомогою слів, а також жестів та міміки.)

III. Підсумки уроку

- Що ви знаєте про основні події поеми «Одіссея»?
- Назвіть казкові та пригодницькі елементи в поемі Гомера. (Наприклад, зустріч із фантастичною істотою — Циклопом та пригоди, пов'язані з нею; інші фантастичні істоти та пригоди — за ОК № 8.)
- Що ви дізналися про побут давніх греків із прочитаного уривку? (Зрозуміло, що греки займалися тваринництвом, використовуючи м'ясо, молоко, сир як необхідні продукти харчування. Цікаво, що греки не пили вино нерозбавленим (пам'ятаємо: одна з найкращих рис еліна — помірність), в цьому епізоді Одиссей розбавляє вино водою у пропорції 1 : 20. Звичайно, гостинність, повага навіть до незнайомих людей, що завітали в дім, — норма для давніх греків, на відміну від диких циклопів, що не шанують закони.)
- Що засуджує Гомер в поемі «Одіссея»? (На прикладі прочитаного уривку можна стверджувати, що Гомер засуджує беззаконня несправедливої сили в образі Поліфема. Але й Одиссей не є ідеальним героєм: пиха та самовпевненість завдають чималої шкоди йому та його супутникам.)

IV. Домашнє завдання

Прочитати уривок «Лестригони» та «Одіссей у Кіркеї» (пісня 10, вірші 91–399).

«ЛЕСТРИГОНИ» ТА «ОДИССЕЙ У КІРКЕЇ»
(пісня 10, вірші 91–399)

- Там і тримали усі ми свої кораблі крутобокi.
В гавань простору завівши, один біля одного близько
Їх прив'язали. Хвиля ніколи не б'є ні велика
Там, ні мала, — гладінь осяйна там виблискує завжди.
- 95 Все ж таки свій корабель чорнобокий я ззовні поставив,
Линвою з самого краю до скелі його прив'язавши;
Сам же, на кручу зійшовши, стояв і навкруг озирався,
Але ніде ні волів, ні праці людської не бачив,
Тільки помітив димок, що десь над землею здіймався.
- 100 Вислав тоді наперед я супутників — пильно розвідать,
Що то за люди живуть в тій країні і живляться хлібом?
Вибрав для цього я двох, окличника третім додавши.
Рівним пішли вони шляхом, що ним громохкими возами
Дерево із верхів'їв високих підвозили в місто.
- 105 Дівчину стріли вони, що вийшла за місто по воду,
Дужу дочку Антіфата, що з племені був лестригонів.
До артакійських джерел ішла вона світлострумистих,
Воду-бо всі відтіля до міста носили звичайно.
З нею, спинившись, вони розмовлять почали і питати,
- 110 Хто їх племені вождь і хто владарює над ними.
Зразу ж вона показала їм батьків будинок високий.
В дім той славетний вони увійшли й господиню зустріли —
З гору велику на зріст, аж усі мимоволі жахнулись.
З площі гукнула вона славетного скрізь Антіфата,
- 115 Мужа свого, що усім їм замислив загибель нещадну.
Вмить він схопив одного і почав на обід готувати.
Кинулись двоє тікати і швидко до суден прибігли.
Крик гомінкий на все місто підняв він, і, галас почувши,
Враз лестригони могутні тоді звідусіль позбігались;
- 120 Тисячі велетнів цих, на людей не подібних, набігли.
Брили вони величезні від скель кам'яних відривали
Й кидали ними; і гуркіт стояв над всіма кораблями,
Крики лунали людей, що гинули в суднах розбитих.
Їх, наче риб нанизавши, несли на сніданок жажливий.
- 125 Поки вони їх нещадно в глибокій затоці губили,
З піхов при стегнах раптово свій меч я вихопив гострий —
Линви усі відрубав на моїм кораблі темноносім.
Миттю супутників цим підбадьоривши, їм наказав я
Веслами вдарить сильніше, щоб лиха страшного уникнуть.

- 130 Злого жахнувшись загину, хлань моря вони зборознили.
Радісно далі від скель навислих поплинув по морю
Мій корабель, а інші усі там загинули разом.
Далі відтіль попливли ми із тяжко засмученим серцем,
Бо хоч самі врятувались, то любих утратили друзів.
- 135 Так ми на острів Еєю приїхали згодом. Кіркея
Там пишнокоса, дивна богиня живе ясномовна,
Рідна сестра тяжкого в думках злоумисних Еета.
Гелій-бо їх породив, що світлом людей осяває,
Матір'ю — Перса обом їм була, Океанова донька.
- 140 Там же й до берега ми з кораблем потаємно пристали
В затишній бухті, якимось до неї приведені богом.
Там ми, на берег зійшовши, лежали два дні і дві ночі,
Зморені тяжко й гіркою пригноблені серця печалюю.
Тільки як третій розвиднила день нам Еос пишнокоса,
- 145 Списа у руки узявши й мечем озброївшись гострим,
З місця причалу я швидко на кручу поглянути вийшов,
Може, де смертних побачу діла чи хоч голос почую.
Ставши на версі скали кам'яної, навкруг озирнувся
Й дим, що здаля над широким простором землі піднімався,
- 150 Я за густим дубняком над будинком Кіркеї побачив.
В мислях своїх і в душі я почав міркувати — чи далі
Йти дізнаватись туди, де димок я помітив багровий.
Так міркував я в душі і визнав, що буде найкраще
Знов до швидкого піти корабля, на морське узбережжя;
- 155 Людям обідати дати і тоді їх у розвідку слати.
Але як я до свого корабля крутобоккого сходив,
Хтось із безсмертних на мене, самотнього, зглянувся ласкаво —
Високорого він величезного оленя вислав
Навстріч мені: до ріки з пасовища лісного спускався
- 160 Олень той, спраглий на сонці, жадобу втолить водопоєм.
Прямо в хребет, серед спини, я звіра, що вибіг із лісу,
Вдарив, і спис мідяний враз навиліт крізь тіло проскочив.
З стогоном впав він у пил, і душа відлетіла від нього.
Ставши на вбитого звіра, вмить вихопив я мідяного
- 165 Списа із рани, і тут же на землю його я відкинув.
Потім я хмизу нарвав та лози і, туго їх сплівши,
Линву із сажень завдовжки скрутив та нею докупи
Міцно пов'язував ноги тому здоровенному звіру;
Взявши на плечі його і на спис опираючись важко,
- 170 Рушив до чорного я корабля. Нелегко на плечах
Ту було ношу нести мені, звір-бо то був величезний.
Скинув його я під наш корабель і словом ласкавим
Друзів усіх бадьорив, перед кожним схилившись окремо:
«Друзі, раніше ніж день, призначений нам, не настане,

- 175 Ми не зійдемо у смутку гіркому в оселю Аїда.
Досить на бистрім у нас кораблі є наїдку й напиту,—
Час і про їжу згадати, вже годі терпіти нам голод!»
Так говорив я, і зразу, моїм переконані словом,
Одіж усі поскидали на берег безлюдного моря,
- 180 З оленя всі дивувалися,— звір-бо то був величезний.
Потім, як очі свої спогляданням усі вдовольнили,
Руки помивши, обід готувать поспішили багатий.
Так цілий день ми тоді аж до заходу сонця сиділи,
М'ясом живилися вволю й солодким питвом утішались.
- 185 Згодом, як сонце зайшло і пільма навколо настала,
Всі ми на березі моря під гомін прибою поснули.
Щойно з досвітньої мли заясніла Еос розоперста,
Всіх я супутників скликав на раду і так до них мовив:
«Слухайте слів моїх, ви, що злигоднів стільки знали!
- 190 Навіть того ми не знаємо, друзі, де схід, а де захід,
Де світлодайний під землю ховається Гелій і де він
Сходить ізнов. Давайте обдумаймо швидко, чи є нам
Спосіб який порятунку. Ніякого сам я не бачу.
Сходив на скелю я цю кам'яну і звідти побачив
- 195 Острів лиш цей невисокий, оточений морем безкраїм,
Мовби вінком. І дим серед острова бачив очима
Власними я понад лісом густим і над гаєм дубовим».
Так говорив я, і лагідне серце у них зворушилось:
Вчинки згадали вони Антіфата, вожда лестригонів,
- 200 Люте насильство й затятість лиху людоджера кіклопа,
Голосно всі заридали, рясні проливаючи сльози,
Але ніякої з того плачу не було їм користі.
Товаришів своїх у наголінницях мідних надвоє
Я розділив і старшин на обидва загони поставив:
- 205 В першому сам я, а в другому став Еврілох боговидий.
От жеребки в міднокутім шоломі ми швидко труснули;
Випав тоді жеребок Еврілоху, відважному серцем.
В путь він зібрався і з ним ридаючих двадцять і двоє
Наших супутників; ми ж іззаду в сльозах залишились.
- 210 В виярку скоро на видному місці вони відшукали
Складений з тесаних брил кам'яних будинок Кіркеї.
Леви з вовками гірськими лежали навколо будинку,
Злим заворожені зіллям, якого вона їм давала.
Все ж на людей не напали вони, а навкруг обступили,
- 215 Довгими всі перед ними виляючи звільна хвостами.
Як до хазяїна свого, що йде від обіду, собаки
Лашаються,— він-бо ласий шматочок їм завжди приносить,—
Так от і леви до них, і вовки оті міцнокогтисті
Лашились. Ті ж полякались, жажливі страхіття уздрівши,

- 220 Й товпились перед дверима богині з волоссям розкішним —
Спів милозвучний вони із покоїв Кіркеїних чули;
Ткала вона за верстатом великим,— таке тонкорунне,
Ніжне, прекрасне ткання від богинь лиш виходить безсмертних.
Отже, Політ, мужів ватажок, до супутників наших
- 225 Став говорить,— він із них найдостойніший був, найвірніший:
«Чуєте, друзі, як в домі отут, за верстатом великим
Ходячи, жінка якась чи богиня співає чудово —
Так, аж лунає навколо? Тож голос їй швидко подаймо!»
Мовив він так, і, її викликаючи, всі загукали.
- 230 Вийшла небавом вона, й, відчинивши осягливі двері,
Їх запросила ввійти, і всі увійшли необачно,
Лиш Евріхол, відчувши лукавство, іззаду лишився.
Ввівши, усіх на ослони і крісла вона розсадила;
Ячної з сиром муки та з медом жовтяним змішавши,
- 235 З світлим прамнейським вином подала їм, підсипавши в келих
Зілля лихого, щоб зовсім про землю вітчизни забули.
Щойно дала їм ту суміш і випили всі, як ударом
Кия вона їх загнала в свинарню і там зачинила.
Голови й постаті їхні щетиною вкрились, і рохкати
- 240 Всі по-свинячому стали, лиш розум, що й був, залишився.
Плачучих їх зачинила Кіркея й сипнула їм в закут
Жолудів, терну, каштанів, коріння крушини, щоб їли
Те, що всі свині їдять, у багнуці валяючись завжди.
Миттю побіг Еврілох на швидкий корабель чорнобокий
- 245 Звістку подати сумну про долю супутників любих.
Довго не міг він, хоч як силкувався, і слова сказати,
Смутком великим у серці охоплений; очі сльозами
Сповнились рясно; всю душу йому розривали ридання.
Тільки тоді, як його ми розпитувать з подивом стали,
- 250 Він розповів нам про долю нещасну супутників наших:
«Ліс перейшовши, як ти наказав, Одиссею пресвітлий,
В виярку ми незабаром знайшли, на видному місці,
Складений з тесаних брил кам'яних будинок чудовий.
В домі тім жінка чи, може, богиня, яка за верстатом
- 255 Дзвінко співала; її викликаючи, ми загукали.
Вийшла небавом вона; відчинивши осягливі двері,
Нас запросила ввійти, і всі увійшли необачно,
Я лиш один, відчувши лукавство, іззаду лишився.
Зникли усі вони зразу,— ніхто уже з них не вернувся,
- 260 Довго я їх виглядав, та нікого, проте, не діждався».
Так оповів він, і зразу на плечі закинув я мідний,
Срібноцвяхований меч свій великий і лук з тятивою,
І провести мене тим же шляхом ізвелів Еврілоху.
Він же, коліна мої обома обійнявши руками,

- 265 З ревним риданням слово до мене промовив крилате:
«Ні, не веди проти волі туди мене паростку Зевсів,—
Краще лишімся, бо знаю — не вернешся сам ти й не вернеш
Наших супутників. Швидше тікаймо із рештками друзів,
Може, уникнемо якимось ми смертної днини лихої».
- 270 Так говорив він, а я у відповідь мовив до нього:
«Що ж, Еврілох, залишайся, як так уже хочеш на місці,
Їж тут і пий у тіні під нашим судном чорнобоким,
Сам же іду я — веде нездоланна мене необхідність».
- 275 Мовивши так, від свого корабля і від моря пішов я.
Вже по священному виярку йшов я і ось уже вийти
Мав до великого дому Кіркеї, що зналась на зіллі.
Раптом Гермес із жезлом золотим мене близько від дому
Стрів на дорозі, на юного мужа із вигляду схожий,
З першим пушком на щоках, у розквіті років найкращих.
- 280 Взявши за руку мене, він назвав на ім'я мене й мовив:
«Стій, бідолашний, куди ти прямуєш по цих верховинах,
Краю не знаючи цього? Супутців твоїх вже Кіркея
Всіх обернула в свиней і в хліву своїм міцно тримає.
Їх визволяти ідеш ти? І сам ти, кажу тобі, цілий
- 285 Звідти не вернешся й там же, де інші усі, зостанешся.
Але послухай: тебе я врятую і визволю з лиха.
Зілля узявши оце чарівне, ти в оселю Кіркеї
Сміливо йди,— з ним-бо днину лиху ти від себе відвернеш.
Я розкажу тобі все про лукавство Кіркеї підступне:
- 290 Суміш вона приготує і зілля підсипле у неї,
Тільки тебе не здолає той чар,— того не допустить
Зілля, що дам я тобі, чарівне. Розкажу по порядку.
Щойно Кіркея довжезним жезлом замахнеться на тебе,
Зразу із піхов своїх ти вихопи меч гостролезий —
- 295 Кидайся з ним на Кіркею, немовби хотів її вбити.
З ляку вона тебе зразу ж на ложе до себе запросить,
Ти ж і не думай ложа богині зрікатись — звільніла б
Тільки супутників вам і тебе щоб гостинно приймала.
Лиш зажадай, щоб велику дала тобі клятву блаженних,
- 300 Що відтепер вона іншого лиха тобі не замислить,
Сил не позбавить тебе, як роздягнений будеш лежати».
Слово не мовивши, зілля подав мені світлий дозорець,
Вирвавши просто з землі і властивість його пояснивши.
Корінь був чорний, а цвіт — немов молоко білопінне,
- 305 «Моли» назвали його небожителі,— смертній людині
Рвать небезпечно його, лиш боги усевладні це можуть.
Потім Гермес відійшов на високу Олімпу вершину,
Острів лісистий лишивши, а я до будівель Кіркеї
Далі подався, лиш серце бурхливо мені колотилось.

- 310 Перед дверима богині розкішноволосої ставши,
Лунко гукнув я, і зразу почула мій голос богиня,
Вийшла до мене негайно й, розкривши осяйливі двері,
В дім запросила ввійти. Увійшов я з зажуреним серцем.
Садить вона мене там у чудове, тонкої роботи,
- 315 Срібноцвяховане крісло,— під ним і для ніг був ослінчик.
Суміш у келиху злотнім, щоб пив я, вона зготувала
Й зілля укинула в нього, в душі замишляючи злеє.
Щойно без жодної шкоди я те, що дала вона, випив,
Вдарила києм вона мене й так, окликнувши, сказала:
- 320 «Йди до свинарні тепер і з іншими там поваляйся!»
Тільки сказала це, з піхов я вихопив меч гостролезий,
Кинувся з ним на Кіркею, немовби хотів її вбити.
Скрикнула вголос вона і підбігла й, коліна обнявши,
З ревним риданням до мене промовила слово крілате:
- 325 «Хто ти і звідки? Яких ти батьків і з міста якого?
Дивно мені, що те зілля ти випив без жодної шкоди,
Досі-бо ще з-між людей цих чарів ніхто не уникнув —
Той, хто їх пив, в кого зілля пройшло крізь зубів огорожу,
В тебе ж є розум у грудях, що годі його зчарувати.
- 330 Мабуть, і є Одиссей ти бувалий,— про те, що він прийде,
Кілька разів злотожезлий казав мені світлий дозорець.
Їдучи з Трої, на чорнім швидкім кораблі він прибуде.
Отже, свій меч гостролезий у піхви вклади і на ложе
Разом зі мною ходім, щоб, любов'ю з'єднавшись на ложі,
- 335 Серце довірливо ми один перед одним відкрили».
Так говорила вона, а я їй у відповідь мовив:
«Як же від мене, Кіркеє, ти ніжності ждеш, як сама ти
В цих же покоях супутців моїх у свиней обернула?
Мабуть, і зараз мене злоумисливо ти закликаєш
- 340 Ложе з тобою в твоїй розділить спочивальні, щоб раптом
Сили позбавить мене, як роздягнений буду лежати.
Ложа любовного доти з тобою ділити не хочу,
Доки мені не даси ти великої клятви, богине,
Що відтепер уже іншого лиха мені не замислиш».
- 345 Так я промовив, і зразу ж вона поклялася, як жадав я.
Тільки тоді, як вона поклялася і клятву скінчила,
Ліг я на ложе Кіркеї прекрасне в її спочивальні.
В домі тим часом чотири служниці її клопотались —
Ті, що в покоях її за всім доглядали дбайливо.
- 350 Всі народились вони від гаїв і джерел струменистих,
Рік і потоків священних, що в море глибоке спливають.
Перша по кріслах усіх килими постелила чудові
Зверху — пурпурні, льняними їх ще підстеливши зісподу.
Друга, столи срібляні до крісел підсунувши близько,

- 355 Кошки злотні, повні наїдків, на них розставляла.
Третя медове змішала солодке вино із водою
В срібній кратері і злотний поставила кожному келих,
Воду четверта внесла і, вогонь під триніжком великим
Вмить розпаливши, ту воду уже почала нагрівати.
- 360 Щойно вода закипіла в блискучім котлі мідяному,
В купіль мене посадивши й з котла поливаючи, стала
Літепло лити на голову й плечі мені, щоб омити
З тіла утому тяжку, що й душу нудьгою гнітила.
Чисто помивши мене і жирним намазавши маслом,
- 365 Плащ на мене чудовий вона і хітон одягає.
Вводить в покої й садовить у гарне, тонкої роботи
Срібноцвяховане крісло, — під ним і для ніг був ослінчик.
Потім одна із служниць мені глек золотий, щоб умити
Руки, над срібним цеберком, зливаючи воду, держала.
- 370 Пладко обтесаний столик підсунувши ближче, поважна
Ключниця хліба внесла й положила на столику тому;
Різних наставивши страв, добутих охоче з запасів,
Стала припрошувать, але душа не лежала до того.
В інші думки я поринув, лихе прочуваючи серцем.
- 375 Бачить Кіркея, що я нерухомо сиджу і до їжі
Рук не простягаю навіть, великим охоплений смутком.
Близько тоді підійшла і промовила слово крилате:
«Що ж ти, неначе німий, тут сидиш за столом, Одиссею,
Й душу гризеш, ні пиття не торкаючись зовсім, ні їжі?
- 380 Може, нового боїшся ти підступу? Годі боятись, —
Я ж поклялася тобі великою клятвою нині».
Так говорила вона, а я їй у відповідь мовив:
«Хто з-між людей, о Кіркеє, який чоловік справедливий
Їжею міг би й питтям вдовольнитися, поки на власні
- 385 Очі супутників він не побачив своїх на свободі?
Щиро просила ти їсти і пити, — то дай, щоб на власні
Очі я вільними бачив також і супутників милих».
Так я промовив, і зразу ж із києм в руках із покоїв
Вийшла Кіркея і, двері в свинарню свою відчинивши,
- 390 Вигнала звідти свиней, наче дев'ятирічних на вигляд.
Стали вони перед нею, вона ж, їх усіх обійшовши,
Кожне із них по черзі вигойною маззю мастила.
Стала з їх тіл опадати щетина, що вкрила відтоді
Їх, як заклятого зілля дала їм Кіркея-владарка.
- 395 Знов вони стали людьми, красивішими навіть, ніж доти,
Вищими трохи на зріст і молодшими стали на вигляд.
Зразу впізнали мене, і рук моїх кожен торкнувся.
Потім усі заридали тужливо, — їх лемент страшений
Всюди по дому лунав і розжалобив навіть Кіркею.

УРОК № 15

Тема. Звеличення людського розуму, винахідливості та допитливості в образі Одиссея

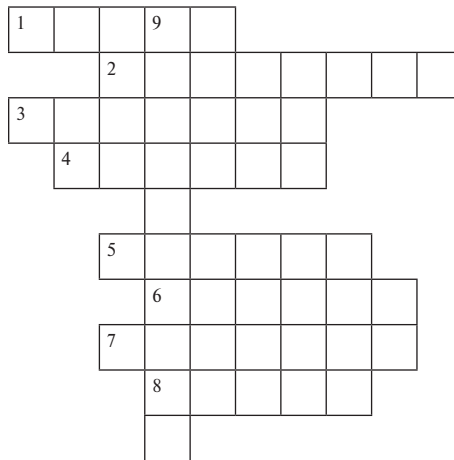
Мета: вчити знаходити в тексті приклади винахідливості, допитливості, розуму головного героя; характеризувати літературний персонаж; орієнтуватися в подіях поеми Гомера; ознайомити з поняттями *гекзаметр*, *епічна поема*; розвивати навички роботи з текстом, зв'язне мовлення; виховувати прагнення бути винахідливим, допитливим, помірним.

Обладнання: кросворд, схеми, текст поезії Е. Межелайтиса «У кожного із нас своя Ітака».

ХІД УРОКУ

І. Актуалізація опорних знань

1. Кросворд

По горизонталі:

- 1) Найсильніший воїн ахейців у Троянській війні. (*Ахілл*)
- 2) Вірна й любляча дружина Одиссея. (*Пенелопа*)
- 3) Воїн, що повертався додому 10 років. (*Одіссей*)
- 4) Богиня моря, матір Ахілла. (*Фетіда*)
- 5) Фантастичні істоти, що заманювали мандрівників своїм співом. (*Сирени*)
- 6) Майстер, що викував Ахіллові щита. (*Гефест*)

- 7) Им'я циклопа. (*Поліфем*)
- 8) Так назвав себе Одиссей циклопові. (*Ніхто*)

По вертикалі:

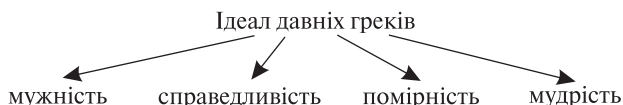
- 9) Дике плем'я велетнів-людоджерів, які розбили 11 кораблів Одиссея і зжерли його супутників. (*Лестригони*)

2. Перевірка домашнього завдання

Стислий переказ уривків «Лестригони» та «Одиссей у Кіркеї».

II. Мотивація навчальної діяльності

— Пригадайте, які риси найбільше цінувалися давніми греками?

— Сьогодні ми з'ясуємо, чи відповідає цьому ідеалові образ головного героя поеми «Одиссея».

III. Узагальнення та систематизація знань

Складання усної характеристики героя

- Що ви знаєте про походження та соціальне становище Одиссея? (*Одиссей — син Лаерта, цар Итаки. Має дружину Пенелопу та сина Телемаха. Він досвідчений воїн, «городоборець», один з ахейських ватажків у Троянській війні. Після війни він 10 років поневіряється світом, прагнучи повернутися додому.*)
- Як можна оцінити зовнішність та фізичний стан героя? (*Виглядає як звичайна людина, фізично сильний, витривалий*)
- Які риси характеру притаманні Одиссеєві? (*Гомер стосовно свого героя найчастіше використовує епітет **хитромудрий**, що влучно характеризує Одиссея. Він розумний, кмітливий і... хитрий. Ці риси виявилися і в епізоді з троянським конем, і під час перебування у циклопа, у Цицеї (Кіркеї). Завдяки своєму розуму, спостережливості герой рятує себе і своїх друзів — виявляє відповідальність за їхню долю. Одиссей рішучий, запальний, але може правильно оцінити обстановку й стримати себе. Він здатний визнавати свої помилки. Одиссей — люблячий чоловік та батько. Але він — не ідеальна людина. Часто герой буває марнославним, підступним до ворогів, глузливим, нерозсудливим та не завжди прислухається до порад своїх супутників.*)
- Як ставляться до героя інші персонажі? (*Одиссей користується задоволеною повагою завдяки патріотизму, сміливості та розуму. Він —*

(Посередині рядків відмічена цезура — пауза.)

Залишилося порахувати кількість стоп у рядку: їх 6.

Таким чином, ми переконалися, що поема «Іліада» написана шестистопним дактилем, тобто гекзаметром.

2. Жанр «Іліади» та «Одіссеї»

Епічна поема — оповідна поезія, народжена у давнину як форма зображення героїчних вчинків певного персонажа, важливих подій у житті народу.

Поетичний епітет — у фольклорі стале образне поетичне означення предмета або явища (ясні зорі, сира земля; прудконогий Ахілл, шоломосяйний Гектор).

V. Додаткове завдання

1. Виразне читання підготовленим учнем уривка з оповідання

К. Паустовського «Умолкнувший звук»

Слышу умолкнувший звук божественной эллинской речи.

Старца великого тень чую смущенной душою.

Я начал вслух повторять тот же пушкинский гекзаметр, что читала девочка, шумели равномерные волны — с моря катилась мертвая зыбь, — и первая строка стихов неожиданно слилась с размером волн.

Пока я говорил: “Слышу умолкнувший звук божественной эллинской речи”, волна успела набежать на берег, остановиться и отхлынуть. И вторая пушкинская строка: “Старца великого тень чую смущенной душой”, — с такой же легкостью вошла в размер второй волны.

По законам гекзаметра в середине строки надо было делать небольшую паузу — “цезуру” — и только после этого произносить конец строки.

Я снова повторил первую строку. Пока я говорил: “Слышу умолкнувший звук”, волна набежала на берег. После этих слов я остановился, выдержал цезуру, и волна тоже остановилась, докатившись до небольшого вала из гравия. Когда же я говорил конец строки: “божественной эллинской лиры”, то мой голос смещался с шорохом уходящей волны, не опередив его и не отстав ни на мгновение.

Я сел на песке, пораженный тем, что мне сейчас открылось в шуме волн. Надо было проверить эту удивительную, как мне показалось, случайность на более сложном гекзаметре.

Я вспомнил стихи Мея о златокудром Фебе и прочел их, дождавшись начала волн:

Феб утомленный закинул (пауза-цезура)

Свой щит златокованный за море...

Одна волна ушла, и тут же подошла вторая:

И разлилась на мраморе (пауза-цезура)
Вешним румянцем заря...

Снова гекзаметр повторил размеры волн.

Я еще ничего не понимал. Было ясно одно: протяженность звучащей волны совпадала с протяженностью строки гекзаметра. Я угадывал в этом какую-то тайну, хотя и уверял себя, что это не больше, чем совпадение ритма волн и стихов.

... Гомер создал гекзаметр.

И вдруг мне стало ясно, что слепой Гомер, сидя у моря, слагал стихи, подчиняя их размеренному шуму прибоя. Самым веским доказательством, что это было так, служила цезура посреди строки. По существу она была не нужна. Гомер ввел ее, точно следуя той остановке, которую волна делает на половине своего наката.

Гомер взял гекзаметр у моря. Он воспел осаду Трои и поход Одиссея торжественным напевом невидимого ему морского пространства.

Голос моря вошел в поэзию плавными подъемами и падениями, — голос того моря, что гнало, шумя и сверкая, веселые волны к ногам слепого рапсода.

(Паустовский К. П. Умолкнувший звук // К. П. Паустовский. Избранное. — М., 1962. — С. 194; 197.)

2. Виразне читання учителем або учнем уривка з «Книги про книгу» С. Львова

Цікаво дізнатись, як гомерівський епос читав відомий дослідник античної літератури російський професор Сергій Іванович Радциг. Звернімось до спогадів одного із його студентів: «Лекція наближалась до завершення. Из рук у руки пливе записка. Сергій Іванович розгортає її і читає вголос: «Якщо можна, прочитайте, будь ласка, початок “Іліади” по-грецьки».

Сергій Іванович заходиться гарячим рум'янцем і каже:

— Друзі мої, якщо ви справді хочете почути, як звучала «Іліада», коли вона була складена, пригадайте, що в Давній Греції вірші не декламували, а співали. І, вибачте мені, я співатиму.

За вікнами аудиторії шумів вітер московської осені, в Сокольницькій діброві, яка підступала до нашого інституту, облітали клени і берези, а сивий маленький дідусь, стоячи перед дошкою, на якій шойно писав імена героїв Гомера, розкачуючись, співав по-давньогрецьки початкові строфи «Іліади». Співав слабким високим голосом. Співав, не боячись видатися смішним. Він був упевнений, що тисячоліття тому «Іліаду» виконували саме так. І це було зовсім не смішно, це було прекрасно!

Потім він зупинився і зніяковіло сказав:

— Ось приблизно так...

І тоді до нього попливла по аудиторії інша записка. Він знову розгорнув її і ледве чутно прочитав:

Слышу умолкнувший звук божественной эллинской речи;
Старца великого тень чую смущенной душой.

Так пушкінським дистихом на честь Гнедича — перекладача «Гліади» — хтось із нас висловлював подяку професорові.

VI. Підсумки уроку

— А на завершення хочу прочитати вам вірш українського поета Миколи Негоди «Гомер».

ГОМЕР

Безжальний час все зводить нанівець,
І що ви, люди, знаєте про мене?
Хіба лиш те, що я, сліпий співець,
Спізнав, як Бог, осяяння натхненне.

Де народився я — ніхто не зна,
Сім древніх міст на те претендували.
Та піднялася забуття стіна,
І залягли століття, мов завали.

Моїх річок розмиті береги,
Поховані давно руїни Трої.
Але жили й живуть, немов боги,
Ахілл і Одиссей — мої герої.

Мій епос, як божественний чертог,
Піднісся над минулими віками,
І я живу з античними богами,
Вже й сам напівлегенда, напівбог.

VII. Домашнє завдання

Написати твір-мініатюру за враженнями від поезії Е. Межелайтиса «У кожного із нас своя Итака»; підготуватися до тематичної атестації: вивчити терміни з теорії літератури.

...У каждого ведь есть своя Итака...
Мы чувствуем слезами отчий дом,
Локтями — стены, пол — ногой...
Итак, я
О том, что этот уголок — один.

Мы зяблику в кормушку кинем крошки.
 И все привычно: хлеб возле руки.
 Котел находят без оплошки ложки.
 От камня — по воде знакомые круги...
 ...У каждого из нас своя Итака.
 Путь к дому — рябь в глазах и свист в ушах.
 Летим! Добра дорога к нам, и так ей
 Отрадно метить эхом каждый шаг.
 ...И будет нам наградой тепло
 Залива, роши, яблока и злака,
 И главное тепло, чтоб потекло
 Из глаз...
 У всех у нас — своя Итака.

(Едуардас Межелайтис)

УРОК № 16

Тема. Тематична атестація № 2

Мета: здійснити контроль знань за темою «Антична література. Міфи. Поеми Гомера»; з'ясувати рівень засвоєння літературознавчих термінів; розвивати зв'язне мовлення; виховувати прагнення досягти високих результатів.

Обладнання: картки із завданнями.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку

II. Ознайомлення із завданнями до тематичної атестації

I рівень. Теорія літератури

1. Дайте визначення міфа. Наведіть приклади відомих вам міфів.
2. Запишіть визначення міфології.
3. Яка література називається античною?
4. Коли та якими народами та мовами створювалась антична література?
5. Як співвідносяться давньогрецька та давньоримська літератури?
6. У які часи інтерес до античної культури був особливо значним?
7. Чому не всі античні твори дійшли до нас?
8. Який ідеал людини створили давні греки?
9. Чому Гомера вважають засновником європейської літератури?
10. Дайте визначення гекзаметра.
11. Охарактеризуйте жанр епічної поеми.
12. Дайте визначення постійного епітета.

II рівень. Знання змісту прочитаних творів

1. За яку провину було покарано Сізіфа?
2. Чому Пігмаліон, за велінням богів, закохався у Галатею?
3. З яким проханням звернувся до Діоніса цар Мідас?
4. Чому Мідасу стало ненависним багатство?
5. Як люди дізналися про таємницю Мідаса?
6. З опису якої події починається дія поеми «Іліада»?
7. Чому Ахіллові вдалося перемогти Гектора?
8. Чому Ахілл погодився видати тіло Гектора Пріаму?
9. Що було зображено на щиті Ахілла?
10. Головні події поеми «Одіссея».
11. Чому Одіссей не постраждав від чар Цирцеї, як його товариші?
12. Як Одіссей урятувався від лестригонів?

III рівень. Аналіз творів

1. Наведіть три фразеологізми міфологічного походження, поясніть їх виникнення та значення.
2. Доведіть, що переказ про царя Мідаса — міф.
3. Наведіть приклади сучасних назв, що мають міфологічне походження.
4. Розкажіть про роль богів у Троянській війні (за поемою «Іліада»).
5. Яке ключове слово у поемі «Іліада»?
6. Символи долі у поемі «Іліада».
7. Яке відкриття робить для себе Ахілл під час розмови з Пріамом?
8. Особливості епітетів у поемі «Іліада».
9. Гуманістичний пафос поеми «Іліада».
10. Наведіть приклади використання в «Одіссеї» пригодницького, казкового, побутового елементів.
11. Наведіть приклади засудження Гомером беззаконня, несправедливої сили, а також самовпевненості та пихи людини.
12. Доведіть, що поеми Гомера справедливо вважаються енциклопедією життя давніх греків.

IV рівень. Творча робота

Напишіть твір-мініатюру за однією з тем:

1. «У чому драма життя Одіссея?»
2. «Вічні поеми Гомера».

Як організувати роботу на уроці*I варіант*

Учень обирає будь-які питання за своїм бажанням, враховуючи можливість набрати певну кількість балів.

II варіант

Учитель обирає та розподіляє питання за варіантами — від I до IV рівня.

Оцінити відповіді можна так

Одне завдання I рівня — 1 бал; II рівня — 2 бали; III рівня — 4 бали; IV рівня — 5 балів.

УРОК № 17

Тема. Давньогрецька лірика та її особливості. Творчість Тіртея

Мета: ознайомити з особливостями давньогрецької лірики, її жанрами, головними представниками; зацікавити особистістю Тіртея, його поезією; дізнатися про значення слова *елегія*; вчити визначати жанр вірша; розвивати увагу, вміння слухати та запам'ятовувати; виховувати повагу до митців.

Обладнання: схема, таблиця, тексти поезій Тіртея; зображення ліри; запис мелодії, що виконується на флейті.

ХІД УРОКУ**I. Аналіз тематичних робіт, оголошення оцінок****II. Мотивація навчальної діяльності**

Звучить мелодія, що виконується на флейті.

На дошці — зображення ліри — музичного інструмента, що не зберігся до наших днів.

Слово учителя

— Ми розпочали урок із музики не випадково. Справа в тому, що вірші у давнину не читали, а співали. А в Давній Греції вони виконувалися під акомпанемент ліри та флейти.

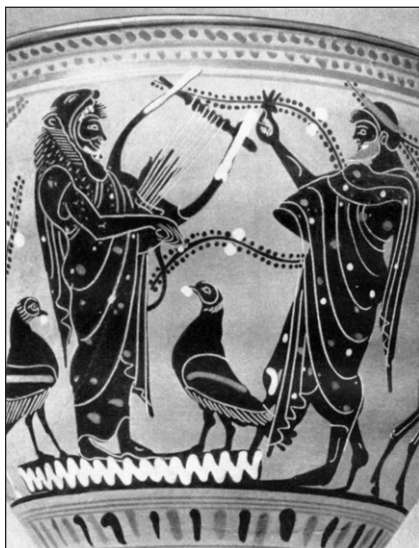
III. Вивчення нового матеріалу**1. Розповідь учителя про особливості давньогрецької лірики**

Давньогрецька лірика виникла як пісня, продовжуючи й розвиваючи традиції народної, фольклорної пісні. Перша назва цих поетичних творів — «melos» (у род. відмінку — «melodos», тобто пісня).

У VII ст. до н. е. виникла авторська пісня, лірика (індивідуалістична поезія), що означає «те, що виконується у супроводі ліри» (музичний семиструнний інструмент, який (за міфами) створений богом Гермесом).

Давньогрецька лірика була тісно пов'язана з античною музикою, яка нам майже не відома (флейта, ліра).

Лірика давніх греків розподілялася на три жанри: елегія, ямб та меліка. Елегії виконувалися під супровід флейти, а меліка — під звучання ліри. Кожний жанр передбачав особливий віршовий розмір або строфу. Наприклад, елегію потрібно було писати елегійним двовіршем (гекзаметр + пентаметр), ямб — ямбом чи хореем, меліку — особливими, оригінальними строфами. Різнилися між собою також змісти поезій різних жанрів. Елегії присвячувалися патріотичним закликам, роздумам про життя; ямб мав сатирично-викривальний характер; сольна меліка використовувалася для любовних пісень, а хорова — для виконання гімнів на честь богів та людей. Певні поети мали свої уподобання серед цих жанрів, і їх імена тепер пов'язують саме з ними (наприклад, гімни Піндара).

Давньогрецька ваза із зображенням Геракла, що грає на кіфарі

Давньогрецька лірика

Назва жанру	Елегія (флейта)	Ямб	Меліка (ліра)	
			монодична (сольна)	хорова
Віршованний розмір, строфа	Елегійний двовірш (гекзаметр + пентаметр)	Ямб, хорей	Алкеєва строфа, сапфічна строфа	Оригінальні строфи
Зміст віршів	Патріотизм, роздуми, афоризми, іноді — кохання	Сатирично-викривальний характер	Любовні пісні	Гімни на честь богів та людей
Представники	Тіртей	Архілох	Алкей, Сапфо, Анакреонт	Піндар

2. Засвоєння літературознавчих термінів

Ямб — двоскладова стопа з наголосом на 2-му складі (назва виникла від слова *ямбіке* — дудка).

∪ ∪ /

Наприклад:

Внима́й, дитя́, над всі́м — оди́н власти́тель: Зе́вс.

∪ ∪ / ∪ ∪ / ∪ ∪ / ∪ ∪ / ∪ ∪ / ∪ ∪ /

Хорей — двоскладова стопа з наголосом на 1-му складі.

˘ ˘ /

Наприклад:

Всі шляхи богам відкриті...

˘ ˘ / ˘ ˘ / ˘ ˘ / ˘ ˘ /

Елегія — повчальний вірш, що містить у собі заклик до важливих і серйозних справ, роздуми, афоризми; пишеться двовіршем: гекзаметр + пентаметр.

Наприклад:

Добре вмирати тому, хто, боронячи рідну країну,

Поміж хоробрих бійців падає в перших рядах.

˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ // ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ← гекзаметр
(з грецьк. «шестимірник»)

˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ // ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ← пентаметр
(з грецьк. «п'ятимірник»)

3. Біографічні відомості про Тіртея

— Було це дуже давно, у VII ст. до н. е. у Давній Греції. Жителі міста Спарта воювали з Месенією, але ніяк не могли здобути перемогу. Тоді вони звернулися до оракула з проханням порадити, як їм перемогти супротивників. Оракул порадив звернутися по допомогу до афінян. Але ті зовсім не хотіли втручатися у відносини Спарти і Месенії, тому пожартували над спартанцями, приславши їм на допомогу лише одну людину: кульгавого шкільного вчителя на ім'я Тіртей. Спартанці були страшенно здивовані і навіть ображені: вони не розуміли, як одна людина може допомогти їм у війні. Але сталося диво: саме Тіртей здобув перемогу над Месенією. Як це сталося? Тіртей був поетом. Він умів писати такі вірші, які підіймали бойовий дух спартанців, закликали їх до подвигів заради своєї батьківщини (полісу). Таким чином, спартанці перемогли у цій війні, а ім'я Тіртея навіки залишилося у світовій історії.

Одну з таких бойових пісень поета ми й будемо читати.

4. Робота з текстом поезії

Читання елегії «Добре вмирати тому...»

* * *

Добре вмирати тому, хто, боронячи рідну країну,
Поміж хоробрих бійців падає в перших рядах.
Гірше ж немає нічого, як місто своє і родючі
Ниви покинуть і йти жебракувати в світі,
З матір'ю милою, з батьком старим на чужині блукати,
Взявши з собою діток дрібних і жінку смутну.
Буде тому він ненависний, в кого притулку попросить,
Лихо та злидні тяжкі гнатимуть скрізь вітача.

Він осоромить свій рід і безчестям лице своє вкриє,
 Горе й зневага за ним підуть усюди слідом.
 Тож як справді не знайде втікач поміж людом ніколи
 Ані пошани собі, ні співчуття, ні жалю —
 Будемо батьківщину і дітей боронити відважно,
 В битві поляжемо ми, не пожалієм життя.

(Переклад Г. Кочура)

Запитання за змістом поезії

- Дві долі людини-воїна. Розкажіть про них.

Хоробрий воїн

Може загинути, але ця смерть
 почесна, тому що вона — заради
 батьківщини і на захист своєї сім'ї

Воїн-зрадник

Буде вигнаний з полісу, стане
 жебраком і буде поневірятися разом
 зі своєю сім'єю, не знайде
 «ні пошани, ні співчуття, ні жалю»

- Навіщо Тіртею змальовує долю двох воїнів? (Автор поезії хоче довести, що почесніше бути хоробрим воїном і загинути у славі, за свою Батьківщину, аніж осоромитися самому і запламувати, зробити удвічі нещаснішою свою сім'ю.)
- Який висновок ми можемо зробити? (Що іншого виходу немає: якщо ти чесна людина, то повинен захищати свою батьківщину.)
- Доведіть, що прочитаний твір — елегія. (Вірш Тіртея «Добре вмирати тому...» є елегією, тому що він має повчальний характер: на прикладі двох доль ліричних героїв підводить читача до висновку, що єдиним правильним вибором є захист батьківщини. Головна тема вірша — заклик до боротьби за свободу свого народу. Має форму двовірша: гекзаметр + пентаметр.)

IV. Підсумки уроку

- Як виконувалися поетичні твори у Давній Греції?
- Назвіть жанри давньогрецької лірики та їх особливості.
- Дайте визначення ямба, хорея, елегії.
- Які факти з біографії Тіртея вас вразили?
- У чому полягає ідея поезії «Добре вмирати тому...»?

V. Домашнє завдання

Підготувати виразне читання вірша Тіртея «Добре вмирати тому...» Відповісти на питання «Чи сприйняли б наші сучасники порад Тіртея?»

Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про життя давньогрецького поета Архілоха.

УРОК № 18

Тема. Творчість Архілоха — засновника ямбічного жанру

Мета: зацікавити особистістю Архілоха; ознайомити із творчістю поета; вчити визначати віршовий розмір; вдосконалювати навички аналізу художнього тексту; розвивати увагу, вміння висловлювати власну думку; виховувати критичне ставлення до вчинків людей, повагу до художнього слова.

Обладнання: картки для завдання «Займи позицію»; тексти віршів Тіртея та Архілоха.

*Вмій пізнати зміни в людському житті.
Архілох*

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань****1. Перевірка домашнього завдання**

- Виразне читання вірша Тіртея «Добре вмирати тому...»
- Відповідь на запитання: «Чи сприйняли б наші сучасники пораду Тіртея?»

2. Повторення вивченого

- Назвіть імена відомих вам давньогрецьких поетів.
- Які жанри давньогрецької лірики вам знайомі?
- Назвіть особливості цих жанрів.
- Дайте визначення ямба, хорія, елегії.

II. Вивчення нового матеріалу**1. Виступ учня з повідомленням про біографію Архілоха**

— Як і про більшість античних авторів, про Архілоха відомо небагато.

Відомо, що жив він на острові Парос, був незаконнонародженим сином аристократа Телесікла та рабині. Через своє походження Архілох не мав іншого вибору в житті, як стати воїном-найманцем. Він мав неспокійне життя воїна, беручи участь у військових операціях щодо завоювання нових колоній.

У житті й у поезії Архілох був нещадним до своїх супротивників, особистих чи політичних, він був навіть гордим зі свого уміння платити злом за завдані йому образи.

В этом мастер я большой
Злом оплачиваю ужасным тем, кто зло мне причинил.

Особливо відомими були в ті часи жорстокі виступи поета проти паросця Лікамба, який спочатку погодився видати за Архілоха свою дочку Необулу, а потім відмовив йому. Ображений поет відповів на цей вчинок цілою низкою віршів, що висміювали Лікамба та його дочок. Легенда розповідає про самогубство жертв цієї насмішки.

Таким чином, в ліриці Архілоха з'являється конфлікт між суспільством та особистістю. Це й не дивно: доля поета не була простою, тому що все життя він провів на чужині, в походах та битвах, пізнав жах війни, небезпеки морських мандрівок, бідність, зраду друзів.

Архілох — засновник літературного ямба, що зберігав уїдливість та грубу відвертість фольклорної викривальної пісні.

Рапсоди виконували його твори поруч із поемами Гомера та Гесіода, а рідний острів заснував на його честь культ, і з тих пір його ім'я посідає гідне місце серед «героїв». Уся античність визнавала Архілоха класиком ямбічного жанру, ім'я якого було поряд з іменем Гомера.

2. Читання поезій Архілоха

1) Вірш «Серце, серце!»

Читання вірша «Серце, серце!»

* * *

Серце, серце! Біди люті звідусіль тебе смутять —
 Ти ж відважно захищайся, з ворогами позмагайся.
 Хай на тебе скрізь чагує ворожнеча — завжди будь
 Непохитне. Переможеш — не хвались відкрито цим,
 Переможене — удома в самотині стримуй плач.
 Радість є — радій не надто, є нещастя — не сумуй
 Понад міру. Вмій пізнати зміни в людському житті.

(Переклад Г. Кочура)

Визначення теми та ідеї вірша

Тема — звертання до серця та душі людини.

Ідея — людина повинна бути стійкою в біді і в радості, повинна пізнати зміни в житті і гідно їх витримати.

Визначення віршового розміру

Сéрце, сéрце! Біди люті звідусіль тебе смутя́ть.

∪∪ / ∪∪ / ∪∪ / ∪∪ / ∪∪ / ∪∪ / ∪∪ / ∪∪

Висновок. Вірш написаний двоскладовою стопою з наголосом на 1-му складі. Цей віршовий розмір — хорей.

2) Поезія «Смуток, Перікле, довкола запав...»

Читання поезії

* * *

Смуток, Перікле, довкола запав, не знає сьогодні
 Втіхи ніхто з громадян, місто — в скорботі важкій;
 Скільки прекрасних людей розколихане бурею море
 Вкрило! Від болю та сліз наші серця водночас
 Мовби набрякли. І все ж од нестерпної туги, мій друже,
 Засіб дали нам боги — стійкість незламну душі.
 Лихо по черзі спадає на кожного: от і над нами
 Нині простерлось воно, нас до живого дійма,
 Завтра страждатимуть інші; тож годі! Згадайте, нарешті,
 Хто ви, й слізливим жінкам жалощі й тугу лишіть!

(Переклад А. Содомори)

Визначення теми та ідеї вірша

Тема — звертання автора до друга Перікла з утішанням.

Ідея — у житті багато чого залежить від випадку й волі богів, але людина повинна бути стійкою та мужньою, щоб переносити горе і радість, які чергуються у житті.

Визначення художніх засобів поезії

Епітети — важка (скорбота), прекрасні (люди), нестерпна (туга), незламна (стійкість), слізливі (жінки)

Порівняння — від болю та сліз наші серця мовби набрякли.

Уособлення — лихо над нами простерлось; смуток довкола запав.

3) Уривок «Носит теперь горделиво...»

Читання уривку

Носит теперь горделиво саиец¹ мой щит безупречный:
 Волей-неволей пришлось бросить его мне в кустах.
 Сам я кончины зато избежал. И пускай пропадает
 Щит мой. Не хуже ничуть новый могу я добыть.

- Порівняйте ставлення Архілоха до своїх обладунків із гомерівським (пригадайте обладунки Ахілла, опис щита, що викуваний Гефестом).
- Порівняйте вірш Тіртея «Вперед, о сыны отцов» та прочитаний уривок із поезії Архілоха.

Вперед, о сыны отцов, граждан
 Мужами прославленной Спарты!

¹ Саиец — представитель фракийского племени.

Щит левой рукой выставяйте,
Копьем потрясайте отважно
И жизни своей не щадите:
Ведь то не в обычаях Спарты.

- Чому Архілох цінує своє життя більше, ніж військову доблесть? Яка різниця між воїном, що йде захищати свою батьківщину, і воїном-найманцем, який завойовує нові колонії? (*Архілох чесно зізнається, що життя для нього — це найдорожче, що в нього є, і тому залишає свої обладунки, у той же час виправдовуючись: «Не хуже нічуть я новий могу добыть». Можливо, розчарування у суспільстві, якому він служить, та роль найманця — завойовника колоній були причиною того, що думка суспільства для нього стала неважливою (покинути свої обладунки чи зброю вважалося ганьбою).*)

«Займи позицію»

Хто правий: Архілох чи Тіртей?

Клас розподіляється на три групи залежно від симпатій до позиції Тіртея, Архілоха чи позиція невизначеності. Відбувається обмін думками щодо вибору учнів.

III. Підсумки уроку

Метод ПРЕС

«Чи корисним було для мене знайомство з творчістю Архілоха?»

1. Я вважаю... (позиція).
2. Тому, що... (пояснення).
3. Приклад... (докази, аргументи).
4. І тому... (висновок).

IV. Домашнє завдання

Дати відповідь на запитання: «Чи можна вважати поезію Архілоха філософською?»

УРОК № 19

Тема. Любовна лірика Сапфо

Мета: зацікавити особистістю Сапфо; ознайомити із творчістю поетеси; вдосконалювати навички роботи з текстом; розвивати почуття прекрасного; виховувати толерантність.

Обладнання: картки до завдання «Сенкан»; тексти поезій Сапфо, зображення Афродіти (Венери).

Найкрасивіше на землі — це те, що ми любимо.
Саффо

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Літературний диктант

- 1) Шкільний афінський учитель, що допоміг Спарті перемогти Месенію, — ... (*Тиртей*).
- 2) Поет — засновник ямбічного жанру — ... (*Архілох*).
- 3) Острів, на якому народився Архілох, — ... (*Парос*).
- 4) Інструмент, у супроводі якого виконували елегії, — ... (*флейта*).
- 5) Двоскладова стопа з наголосом на 1-му складі — ... (*хорей*).
- 6) Повчальний вірш, який містить у собі заклик до важливих та серйозних справ, — ... (*елегія*).
- 7) Інструмент, у супроводі якого виконували меліку, — ... (*ліра*).
- 8) Двоскладова стопа з наголосом на 2-му складі — ... (*ямб*).
- 9) Ліричний жанр, в якому переважали любовні пісні та гімни, — ... (*меліка*).

2. Перевірка домашнього завдання

Відповідь на запитання: «Чи можна вважати поезію Архілоха філософською?»

Орієнтовна відповідь

Філософія в перекладі з грецької означає любов до мудрості. Філософія як наука прагне осмислювати головні закони буття, досягнути сенсу життя людини та можливість її щастя в цьому світі.

На мою думку, лірику Архілоха можна вважати філософською. Поет розмірковує над сенсом людського життя, замислюється над тим, від кого залежить доля людини. Архілох доходить висновку, що хоча багато чого у житті людини залежить від богів, все ж таки люди можуть бути стійкими, сильними, витривалими, повинні мужньо зносити всі негаразди і біди, гідно їх зустрічати.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Найзнаменитіша поетеса Давньої Греції, Саффо жила на острові Лесбос у VI ст. до н. е.

У той час жінка могла обрати один із двох способів життя: вийти заміж та піклуватися про свою сім'ю чи залишитися вільною й присвятити своє життя мистецтву та коханню. Саффо обрала другий шлях. Це одна з перших поетес, відомих у світовій літературі.

Філософ Платон називав Сапфо десятию музою. У її віршах не йдеться про політику, її поезія обмежена світом особистих почуттів, а головна тема її віршів — кохання. Пісні Сапфо звернені до подруг і учениць, що належали до своєрідного гуртка («дому муз») — культового об'єднання, присвяченого богині Афродіті, яке очолювала поетеса. Відкриття в поезії світу людських почуттів, світу прекрасного — у цьому полягає значення пісень Сапфо.

Вагомий вплив на поезію Сапфо мав фольклор. Особливо помітно це було в її весільних піснях — епіталамах. Сапфо створює свою власну строфу — «сапфічну».

У ліриці поетеси для кохання створюється красивий фон — вбрання, аромати, квіти, весна, але переживання, як і в народній пісні, найчастіше мають сумний характер. Та й образ самої Сапфо був нерозривно пов'язаний з уявленням про нещасне кохання. Існувала легенда, що поетеса покінчила життя самогубством, стрибнувши з високої скелі у море через безнадійне кохання до красеня Фаона, який знехтував дівчиною (Фаон — міфологічна фігура, улюбленець Афродіти).

Венера Мілоська

2. Читання та аналіз поезії Сапфо

1) Вірш «Барвношатна владарка, Афродіто...»

Виразне читання поезії підготовленим учнем

* * *

Барвношатна владарка, Афродіто,
 Дочко Зевса, підступів тайних повна,
 Я молю тебе, не смути мені ти
 Серце, богине,
 Але знов прилинь, як колись бувало:
 Здалеку мої ти благання чула,
 Батьківський чертог кидала й до мене.
 На колісниці
 Золотій летіла ти, міцнокрила
 Горобина зграє, її несучи,

Над землею темною, наче вихор,
 Мчала в ефірі.
 Так мені являлася ти, блаженна,
 З усміхом ясним на лиці безсмертнім:
 «Що тебе засмучує, що тривожить,
 Чом мене кличеш?
 І чого бажаєш бентежним серцем,
 І кого схилити Пейто повинна
 У ярмо любовне тобі? Зневажив
 Хто тебе, Саффо?
 Хто тікає — скрізь піде за тобою,
 Хто дарів не взяв — сам дари нестиме,
 Хто не любить нині, полюбить скоро,
 Хоч ти й не схочеш...»
 О, прилинь ізнов, од нової туги
 Серце урятуй, сповни, що бажаю,
 Поспіши мені, вірна помічниче,
 На допомогу.

(Переклад Г. Кочура)

Бесіда

- Кому присвячений цей вірш? (*Афродіті*)
- Про що просить лірична героїня у богині?

*(О, прилинь ізнов, од нової туги
 Серце урятуй, сповни, що бажаю,
 Поспіши мені, вірна помічниче,
 На допомогу.)*

- Знайдіть епітети, метафору в прочитаній поезії. (*Барвношатна владарка, підступи тайні, міцнокрила згряя, блаженна Афродіта, безсмертне лице, бентежне серце, усміх ясний, вірна помічниця — епітети; ярмо любовне — метафора.*)

2) Вірш «До богів подібний...»

Виразне читання поезії вчителем

* * *

До богів подібний мені здається
 Той, хто біля тебе, щасливий, сівши,
 Голосу твого ніжного бриніння
 Слухає й ловить
 Твій принадливий усміх: від нього в мене
 Серце перестало б у грудях битись;
 Тільки образ твій я побачу — слова
 Мовить не можу.

І язик одразу німіє, й прудко
Пробігає племін тонкий по тілу.
В вухах чути шум, дивлячись, нічого
Очі не бачать.
Блідну і тремчу, обливаюсь потом,
Мов трава пожовкла, безсило никну,
От іще недовго й, здається, має
Смерть надлетіти...

(Переклад Г. Кочура)

«Вільне письмо»

Учні записують думки, які з'явилися у них під час прослуховування поезії. Потім ці асоціації зачитуються в класі.

Бесіда

- Чи можна здогадатися, що цій поезії більше, ніж 2,5 тисячі років? Чому?
(Ні. Тому, що слова та почуття ліричної героїні нам добре зрозумілі; у наш час люди здатні закохуватися так само сильно, як і в часи Сапфо.)
- Який головний художній засіб використовується у цьому вірші?
(Гіпербола — художнє перебільшення.)

3) Весільні пісні — епіталами

Читання поезії «*Эй, потолок поднимайте*»

Эй, потолок поднимайте, —
О Гименей!
Выше, плотники, выше!
О Гименей!
Входит жених, подобный Арею,
Выше самых высоких мужей!

(Пер. В. Вересаева)

Словничок

Арей — бог війни.

Гименей — бог шлюбу, сім'ї.

Читання поезії «*Яблочко, сладкий налив*»

Яблочко, сладкий налив, разругянилось там, на высокой
Ветке, — на самой высокой, всех выше оно.
Не видали знать, на верхушке его?
Аль видали, да взять — не достали.

(Переклад В. Іванова)

Сладкое яблоко ярко алеет на ветке высокой.
Очень высоко на ветке; забыли сорвать его люди.
Нет, не забыли сорвать, а достать его не сумели.

(Переклад В. Вересаева)

Бесіда

- Яку роль відіграють подібні пісні на весіллі? (*Вихваляння нареченого та нареченої. Він подібний до Арея, могутній та високий, наречена порівнюється із рум'яним яблучком, яке не було зірване не тому, що непомітне, а тому що недоступне.*)
- Порівняйте переклади поезії, виконані В. Івановим та В. Вересаєвим.

III. Узагальнення та систематизація вивченого**«Мікрофон»**

- Як ви розумієте слова Сапфо, винесені в епіграф уроку: «Найкрасивіше на землі — це те, що ми любимо»? Чи погоджуєтесь ви з поетесою?
- Сапфо створила свою «сапфічну строфу». Висловіть своє враження від віршів поетеси у формі сенкану.
1 рядок. Ключове слово.
2 рядок. 2–3 прикметники, що характеризують ключове поняття.
3 рядок. 2–3 дієслова.
4 рядок. Ваше ставлення.
5 рядок. 1 слово — підсумок.

Можливий варіант

Сапфо,
дивовижна, незбагненна,
зачаровує, захоує,
дає відчутти світу красу,
поезія.

IV. Домашнє завдання

Написати твір-мініатюру «Лист до Сапфо».

УРОК № 20

Тема. Життєствердна лірика Анакреонта

Мета: ознайомити з біографічними відомостями про Анакреонта, вчити визначати особливості лірики поета; розвивати асоціативне мислення; виховувати оптимістичний, життєствердний погляд на світ.

Обладнання: тексти поезій Анакреонта.

Анакреонт — класичний поет давнини, який оспівував кохання.

Ф. Енгельс

*Анакреонт сладкоречив,
Сапфо сладкоречива.*
Невідомий античний автор

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Створення асоціативного грона на тему «Сапфо»

Які асоціації виникають у вас, коли ви згадуєте ім'я Сапфо?

Наприклад:

2. Перевірка домашнього завдання

Твір-мініатюра «Лист до Сапфо».

II. Мотивація навчальної діяльності

— Один з героїв відомого роману Л. Толстого «Анна Кареніна», Степан Аркадійович Облонський, зустрівши свого приятеля Олексія Вронського та помітивши особливий блиск в його очах після зустрічі з Анною, намагається пригадати рядки з відомої поезії:

Узнают коней ретивых по каким-то их таврам,
Я любовников счастливых узнаю по их глазам.

Який же вірш намагався пригадати Облонський?

Це переклад О. С. Пушкіна поезії невідомого автора, що писав у стилі Анакреонта. Такі наслідування були чисельними і здобули назву анакреонтики¹.

¹ Анакреонтика — поетичний напрям, що використовує мотиви любовної та застольної лірики Анакреонта; поширився за часів пізньої античності.

А ось текст поезії, яку так напружено прагнув пригадати герой роману Толстого:

Узнают коней ретивых
По их выжженным таврам.
Узнаю парфян кичливых
По высоким клобукам¹.

Я любовников счастливых
Узнаю по их глазам:
В них сияет пламень томный —
Наслаждений знак нескромный.

III. Вивчення нового матеріалу

1. «Знайомі незнайомці»

— Що ви знаєте про Анакреонта, які асоціації з ним пов'язуються? (*Дуже популярний співець кохання, мав наслідувачів, писав високохудожні твори — «Анакреонт сладкоречив» тощо.*)

2. Слово вчителя

— Творчість Анакреонта належить до VI ст. до н. е. Народився поет на острові Теос у Малій Азії, жив при дворах правителів на острові Самос, в Афінах, Фесалії.

Майже всі поезії Анакреонта життєрадісні, веселі. Головні теми віршів — кохання і вино, але вони викладаються не серйозно, як, наприклад, у Сапфо, а у вигляді дотепної, легкої гри. У своїх поезіях Анакреонт любить зображувати себе сивим, але життєрадісним старцем, великим шанувальником вина та любовних пригод.

Поезії Анакреонта невеликі за розміром, легкі та витончені.

Від пізньої античності залишився збірник наслідувань Анакреонта, так звані «анакреонтичні поезії», які протягом тривалого часу вважалися справжніми творами давньогрецького поета і спричинили появу цілого напрямку в європейській поезії — анакреонтики.

3. Читання та аналіз поезій Анакреонта

1) «Принеси води, юначе...»

Виразне читання поезії підготовленим учнем

* * *

Принеси води, юначе, і вина подай швиденько,
І вінки духмяні з квітів, щоб з Еротом поборотись.

¹ Клобук — головний убір ченців: висока шапка з покривалом.

Ну же, пиймо не як скіфи, що без пісні сидять тихо.
 Не люблю я нудьгувати: на бенкеті з вином разом
 Давай пісню, серцю милу.
 Про Ерота, що пов'язки із пахучих носить квітів,
 Пісню буду я співати: він, володар над богами,
 Й людей також підкоряє.

(Переклад В. Маслюка)

Бесіда

- Що необхідно ліричному героєві для щастя? (*Бенкет, вино, духмяні квіти, пісні, кохання*)
- Якого бога вважає ліричний герой найголовнішим і чому? (*Ерота — сина Афродіти, бога кохання, бо почуття любові, що підкоряє і людей, і богів, для нього — найважливіше в житті.*)
- Порівняйте прочитаний вірш та поезію Анакреонта «Что же сухо в чаше дно?»

Что же сухо в чаше дно?
 Наливай мне, мальчик резвый,
 Только пьяное вино
 Раствори водою трезвой.
 Мы не скифы, не люблю,
 Други, пьянствовать бесчинно:
 Нет, за чашей я пою
 Иль беседую невинно.

(Переклад О. С. Пушкіна)

(*Греки розбавляли вино водою, тому ніколи не були п'яними, вони взагалі не шанували пияцтво.*)

2) «Златоволосий Ерот...»

Виразне читання поезії підготовленим учнем

* * *

Златоволосий Ерот мене
 Знову поціливі пурпурним м'ячем —
 Дівчину в барвних сандалях тепер
 Каже мені забавляти.
 Лиш залишилося кляте дівча, —
 З Лесбосу славного родом воно, —
 Та й, осміявши мою сивину,
 Іншому звабно моргає.

(Переклад А. Содомори)

Бесіда

- Яку картину ви уявляли під час читання поезії?

- Які образи використані у вірші? (*Златоволосий Ерот, пурпурний м'яч, дівчина в барвних сандалях*)
- Які кольори переважають у вірші? (*Золотий, пурпурний, різнобарвний — епітети.*)
- Поясніть зміст поезії. (*Ерот вкотре розпорядився долею героя: тепер він закохався в дівча родом із Лесбосу. Але дівчина через немолодий вік героя обрала іншого.*)
- Сформулюйте ідею поезії. (*Ерот вирішує долі богів та людей: він змушує їх закохуватись і нерідко безнадійно, приносить страждання навіть таким легковажним чоловікам, як сивий старий герой цієї поезії.*)

4. Знайомство з анакреонтичною поезією

1) «Сумно жити не кохавши»

Виразне читання поезії учителем

* * *

Сумно жити не кохавши,
Сумно жити й покохавши,
Найсумніше ж від усього
Ошукатися в коханні.
Все Ерот під ноги топче —
Людську мудрість і звичаї,
Тільки срібло всі шанують.
Хай тому добра не буде,
Хто найперший прагнув срібла!
Через те братів не стало,
Через те й рідня не рідна,
Через те убивства, війни,
Та найбільше нас, коханців,
Через те усюди гине.

(Переклад Г. Кочура)

«Вільне письмо»

Бесіда

- Через що сумує ліричний герой? (*Пусте людське життя без кохання, але зрада коханої людини ще гірша. Прагнення збагачення змушує людей зраджувати тих, кого вони люблять.*)
- Визначте ідею поезії.

*(Тільки срібло всі шанують.
Хай тому добра не буде,
Хто найперший прагнув срібла!)*

2) «Дай мені Гомера ліру...»

Виразне читання поезії учнем

* * *

Дай мені Гомера ліру
 Без струни, що зве до бою,
 Принеси глибокий келих
 І ті приписи, що кажуть,
 Як з вином змішати воду.
 Вип'ю трохи — й затанцюю,
 І, забувши про повагу,
 Струн торкнуся, заспіваю
 Голосну застольну пісню.
 Дай мені Гомера ліру
 Без струни, що зве до бою.

(Переклад А. Содомори)

Бесіда

- Який головний образ поезії? (*Ліра Гомера, в якій немає струни, що зве до бою.*)
- Як ви розумієте це уточнення автора? (*Ліричний герой хоче бути співцем, який є не гіршим від Гомера, але, на відміну від нього, головними темами творчості вважає кохання, веселощі, розваги. Автор не надає першочергового значення патріотичним, громадянським закликам, він не соромиться цього і відверто говорить про це у вірші.*)
- Який художній засіб покладений в основу головного образу поезії? (*Метафора*)
- Порівняйте переклади А. Содомори та М. Ломоносова.

Мне петь было б о Трое,
 О Кадме мне бы петь,
 Да гусли мне в покое
 Любовь велят звенеть.
 А гусли со струнами
 Вчера переменял
 И славными делами
 Алкида возносил;
 Да гусли поневоле
 Любовь мне петь велят,
 О вас, герои, боле,
 Прощайте, не хотят.

(Переклад М. В. Ломоносова)

IV. Узагальнення й систематизація вивченого

- Які основні теми і мотиви творчості Анакреонта?
- Що таке анакреонтика?
- Чи актуальні вірші Анакреонта в наш час?
- Прокоментуйте епіграф до уроку.
- Що поєднує Анакреонта і Сапфо, окрім майстерного використання художнього слова?

V. Домашнє завдання

Вивчити визначення анакреонтики, обрати будь-якій вірш античного автора для вивчення напам'ять, скласти партитуру цього вірша для виразного читання.

УРОК № 21

Тема. «Сильніше зброї — сила слова». Виразне читання напам'ять віршів античних поетів

Мета: вчити використовувати партитуру для читання вірша, пояснювати власний вибір поезії; розвивати уміння емоційно та проникливо читати художній твір, артистичні здібності; виховувати любов до художнього слова.

Обладнання: тексти поезій із складеними партитурами, записи мелодій, ілюстрації з пам'ятками давньогрецького мистецтва.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

- 1) Назвіть головні теми і мотиви творчості Анакреонта.
- 2) Дайте визначення поняття *анакреонтика*.

II. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя

— Минули століття і навіть тисячоліття. А ми все ще пам'ятаємо їх: ніжну Сапфо, грайливого Анакреонта, мужнього Тиртея, відвертого Архілоха.

Їхні вірші вражають своєю актуальністю: ми теж сперечаємося про цінність людського життя, сумуємо через нещасне кохання, прагнемо радощів і насолод. Це все — нібито про нас. Чи не тому ці слова такі довговічні:

Ржавеет золото и истлевают сталь,
 Крошится мрамор — к смерти все готово.
 Всего прочнее на земле печаль
 И долговечней — царственное слово?

III. Читання поезій напам'ять

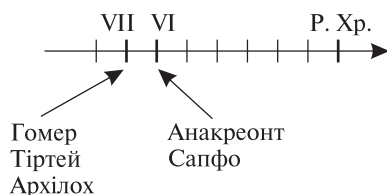
Учні читають обрані ними вірші античних поетів.

- Виступ учня
- Пояснення учня щодо вибору поезії
- Коментар учнів
- Коментар учителя
- Оцінювання

Читати вірші можна на фоні відповідної музики, а ще прикрасити свій виступ створеною ілюстрацією до обраної поезії. Наприклад: анакреонтичний вірш «Дай мені Гомера ліру» можна читати під звучання арфи, поезію Архілоха «Смуток, Перікле...» — під музику Баха. До вірша Сапфо «Барвношатна владарка, Афродіто» доречно буде створити ілюстрацію, яка зображує прекрасну Афродіту, що мчить на золотій колісниці. Поезію Тіртея «Добре вмирати тому...» можна проілюструвати, зобразивши воїна-зрадника та його сім'ю.

IV. Підсумки уроку

Кожний учень заносить на лінію часу ім'я обраного поета.

V. Домашнє завдання

Повторити визначення драми, трагедії, комедії.

Додаток

Партитура читання вірша «Сумно жити не кохавши»

↗ — підвищення голосу

↘ — зниження голосу

— — логічний наголос

|| — коротка пауза

||| — довга пауза

↓ — перенесення паузи на наступний рядок

Текст вірша	Задача читця
<p> <u>Сумно жити</u> не кохавши, <u>Сумно жити</u> й покохавши, <u>Найсумніше</u> ж від усього ↓ <u>Ошукатися</u> в коханні </p>	<p>Донести до слухача сумний настрій ліричного героя, його душевні переживання, тягар життєвого досвіду. Читати в повільному темпі</p>
<p> <u>Все</u> Ерот під ноги топче — Людську <u>мудрість</u> і <u>звичаї</u>, Тільки <u>срібло</u> всі шанують </p>	<p>Передати пригніченість ліричного героя через розчарування у богах і людях. Темп читання — середній</p>
<p> Хай тому добра не буде, Хто <u>найперший</u> прагнув срібла! Через те <u>братів</u> не стало, Через те й <u>рідня</u> не рідна, Через те <u>убивства, війни</u>, Та найбільше <u>нас, коханців</u>, Через те усюди гине </p>	<p>Донести до читача обурення героя з приводу того, що гроші замінили людям справжні цінності. Читати схвильовано, голосно, впевнено</p>

УРОК № 22

Тема. Давньогрецький театр та його особливості

Мета: ознайомити з особливостями виникнення, облаштування та функціонування давньогрецького театру; сприяти усвідомленню того, що давньогрецький театр був важливим засобом виховання найширших мас народу; розвивати уважність, допитливість, акторські здібності учнів; виховувати повагу до театрального мистецтва та античної культури.

Обладнання: план облаштування давньогрецького театру; зображення театру в Приєні, руїн театру Діоніса в Афінах.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності**Слово вчителя**

Чи пам'ятаєте ви, як назвав Платон поетесу Сапфо? Так, *десятою музою*. А чи знаєте ви, які були 9 муз, що існували у давньогрецькій міфології?

(Від Зевса і Мнемосіни, богині пам'яті, народилося 9 муз, покровительок різноманітних видів мистецтва та науки:

*Мельпомена — муза трагедії,
Кліо — муза історії,
Талія — муза комедії,
Евтерпа — муза ліричної поезії,
Ерато — муза любовної лірики,
Терпсіхора — муза танців,
Полігімнія — муза гімнів,
Калліона — муза епічної поезії,
Уранія — муза астрономії.)*

У сучасній мові у переносному значенні *муза* — натхнення, творчість.

II. Вивчення нового матеріалу**1. Пригадайте відомі вам драматичні жанри та їх визначення**

Драма — це один із видів драматичних жанрів, що зображує складний і серйозний конфлікт, напружену боротьбу між дійовими особами.

Трагедія — драматичний жанр, в основу якого покладений дуже гострий та непримиренний суспільний конфлікт, який часто завершується смертю героя або героїв.

Комедія — драматичний жанр, що висміює негативні суспільні явища, людські вади.

У Давній Греції зародилися й отримали повний розвиток комедія і трагедія. Драма сатирів не відігравала значної ролі у розвитку давньогрецького театру.

2. Інсценування

Виступ Мельпомени і Талії з розповіддю про давньогрецький театр.

Учениці, що виконують ці ролі, заздалегідь підготовлені і можуть мати костюми, характерні для давньогрецької трагедії.

Мельпомену зображували високою жінкою на котурнах, у вінку з виноградного листа, в театральній мантиї, з трагічною маскою в одній руці і з мечем або палицею в іншій.

Талія виглядала як дівчина у легкому вбранні із скіпетром або пастушою палицею у правій руці, з плюшовим вінком на голові.

Мельпомена. Вітаємо вас, юні друзі, шанувальники театру!

Талія. Добридень, юні, веселі, нерозважливі хлопці та дівчатка!

Мельпомена. Сьогодні ми завітали до вас не випадково. А от чи здогадалися ви, хто ми такі?

(Відповіді учнів.)

Талія. А чи знаєте ви, чому ми так виглядаємо?

(Припущення учнів щодо вбрання та атрибутів муз.)

Мельпомена. Отже, якщо учні ___ школи так добре знають про нас, муз, мабуть, можна розповісти їм і про серйозніші речі.

Талія. І про цікавіші! І про веселіші!

Мельпомена. Ми розповімо вам про виникнення давньогрецького театру, про його облаштування, про те, як відбувалися вистави.

Талія. А все починалося зі свята! Улюблений бог давніх греків Діоніс постійно потребував свят, розваг, веселощів. А давні греки вміли

Театр у давньогрецькому полісі Ефес (Мала Азія) вміщував сто тисяч глядачів

веселитися. Тричі на рік вони влаштовували свята на честь бога Діоніса: у грудні («Малі Діонісії»), у січні—лютому («Ленеї») та у березні—квітні («Великі Діонісії»). Але драми ставилися лише під час «Великих Діонісій» та «Леней». Перша постановка відбулася 534 р. до н. е.

Мельпомена. Театр у житті давніх греків відігравав значну роль. Під час постановок вистав припинялося життя міста, і усі громадяни не тільки із великим задоволенням йшли до театру, а й вважали це своїм обов'язком. Якщо у бідних не вистачало грошей на білети, вони отримували спеціальну допомогу — субсидію.

Талія. Як же організовувалося свято? Керівником дійства, до якого готувалися заздалегідь, був хорег — забезпечений громадянин міста, від щедрості якого залежала пишність постановки та її успіх. Вибір хору й акторів теж був його обов'язком.

Мельпомена. Постановки п'єс відбувалися у межах змагання між трьома поетами, які спочатку виступали також у ролі музиканта і балетмейстера. В Афінах, наприклад, журі складалося з 10 громадян, по одному представникові з кожного афінського округу. Саме журі визначало переможця, ім'я якого увічнювалося на мармурових табличках. Інші учасники теж отримували нагороди, але переможцем вважався лише один із трьох поетів.

Талія. Як виглядав театр давніх греків?

Одна з найважливіших відмінностей давньогрецького театру від сучасного полягає в тому, що гра відбувалася просто неба, при денному світлі. Відсутність даху і використання природного освітлення пов'язані були також і з величезними розмірами грецьких театрів, які значно перевищували розміри навіть найбільших сучасних театрів. Наприклад, афінський театр міг умістити 17 тисяч людей, а театр міста Мегалополя в Аркадії — 44 тисячі глядачів.

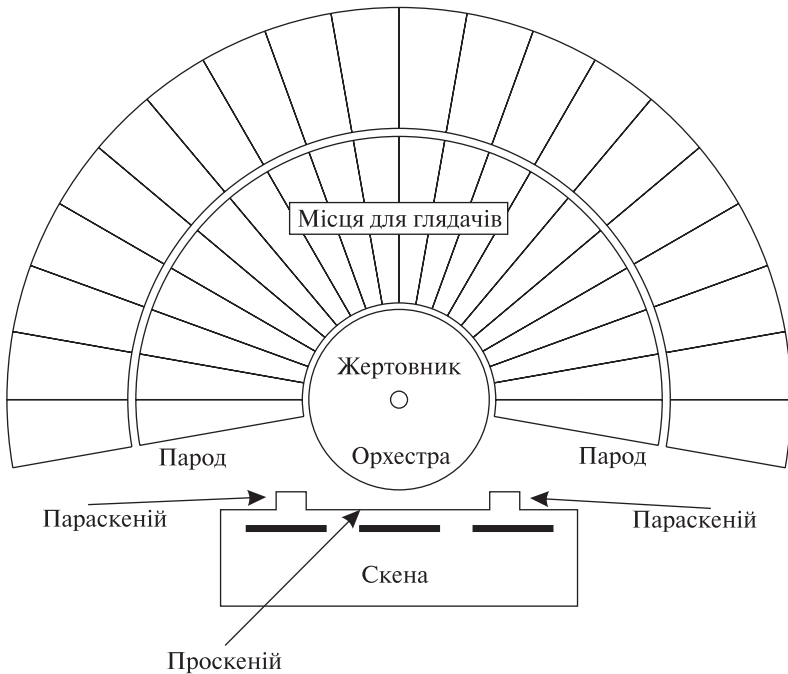
В Афінах вистави спочатку відбувалися на одному з міських майданів, де для глядачів були споруджені дерев'яні помости. Після того, як вони одного разу розвалилися під час гри, з цією метою почав використовуватися південний скелястий схил Акрополя, до якого прикріплювалися дерев'яні сидіння.

Мельпомена. Зверніть увагу на план театру.

Основна частина театру — орхестра (майданчик перед сценою де грали актори), де розміщувався хор і жертвенник богу Діонісу; театр (місце для глядачів), де у першому ряду було розташоване місце для жреця бога Діоніса; сцена (споруда, розташована позаду орхестри, де перевдягалися актори).

На початку V ст. до н. е. дерев'яні лави були замінені кам'яними. Орхестра, на якій розташовувалися хор і актори, набула форми підкови. В еллінські часи актори вже грали на високій кам'яній естраді — проскенії.

План грецького театру класичної епохи

Талія. Якими були актори давнього театру? Спочатку головною фігурою дійства був хор, що складався з 12–15 чоловік. У піснях хору засуджувалися або вихвалялися діяння героїв. Приблизно з VI ст. до н. е. з хору виділився драматичний актор, за часів Есхіла акторів стало уже двоє, а Софокл увів ще й третього артиста.

Мельпомена. Усі ролі виконували лише чоловіки. Актори повинні були не тільки добре промовляти слова п'єси, а й співати і танцювати. Актори носили на обличчі маски, які змінювалися не тільки під час зміни ролі, а навіть під час виконання однієї ролі, якщо герой знаходився під впливом різних почуттів. Необхідність збереження маски була зумовлена величезними розмірами грецького театру, адже міміку актора було б погано видно глядачеві. Щоб збільшити свій зріст, актори носили взуття на високій підшві — котурни. Одяг трагічних акторів був надзвичайно пишним, прикрашеним різнокольоровими вишивками. Актори комедії були вдягнені звичайно.

3. Робота в групах

Завдання: опрацювати поданий матеріал, підготувати виступ за ним.

*Картка № 1**Запозичення класицизму з античного театру*

Антрактів (у сучасному розумінні цього слова) у давньогрецькому театрі не було. Гра відбувалася без перерви, і хор майже ніколи не залишав місця гри під час дії. За цих умов зміна дії у середині п'єси або розтягування її на тривалий час зумовлювали б порушення сценічної дії. Тому стало звичним, що дія трагедії відбувається в одному місці і не перевищує тривалістю одного дня. Ці особливості побудови грецької трагедії отримали у XVI ст. назву «єдності місця» та «єдності часу». Поетика французького класицизму надавала великого значення «єдностям» та вважала їх основним драматургічним принципом.

*Картка № 2**Провідні жанри давньогрецької драми*

Протягом V–IV ст. до н. е. драма в двох її жанрових різновидах — трагедія та комедія — стала провідним родом словесності. Трагедія своїм головним джерелом мала хорову лірику, зокрема дифірамб. Він виникає після появи актора, що виділяється з хору. Драматичний елемент посилюється, коли з'являється другий актор. У такий спосіб створюється можливість зображення конфлікту протилежних сил, що складає основу драми, тобто дії. Уперше другий актор був уведений Есхілом, за яким закріпилося ім'я «батька трагедії».

*Картка № 3**Особливості давньогрецької комедії*

Комедія у Давній Греції отримала офіційне визнання значно пізніше, ніж трагедія.

- Давня комедія, здебільшого політична і викривальна, перетворила фольклорні «насмішкуваті» пісні на зброю політичної сатири та ідеологічної критики.
- У комедії зберігалася необмежена свобода у виголошенні особистої насмішки над окремими громадянами з відвертим називанням їхніх імен.
- Образи комедії — карикатурні, узагальнені, а не індивідуальні.
- Сюжет має фантастичний характер, невідповідність дійсності якого й викликає комічний ефект.

*Картка № 4**Побудова давньогрецької драми*

Своєрідним є не тільки виконання давньогрецької драми, але й сама її побудова. Пісні хору розподіляють її на частини. Початкова частина до вступу хору називається прологом; пісня, яку співає хор, — парод; подальші діалогічні частини називаються епісодіями; хорові партії між двома епісодіями — це стасими, тобто стоячі пісні, оскільки виконувалися вони хором стоячи.

Оскільки грецька драма виникла з пісень хору, то хор спочатку був її головною й необхідною приналежністю. Поєднуючи у собі декламацію, співи, танці і музику, вона де в чому нагадувала сучасну оперу, але своєрідного характеру їй надавали обстановка, одяг та гра акторів, урочиста мова дійових осіб, насичена художніми образами.

III. Узагальнення та систематизація вивченого

- Назвіть імена муз комедії і трагедії.
- На честь якого бога влаштовувались перші вистави?
- Як організовувалася демонстрація вистав?
- Розкажіть про будову грецького театру.
- Чим відрізняється давньогрецький театр від сучасного?
- Якими були актори грецького театру?
- Назвіть провідні жанри давньогрецької драми.

IV. Домашнє завдання

Вивчити конспект, склавши кросворд за даною темою.

Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про життя та творчість Есхіла.

Інсценувати 2 уривки з п'єси Есхіла «Прометей закутий».

УРОК № 23

Тема. Есхіл як видатний давньогрецький драматург

Мета: продовжити знайомство з традиціями давньогрецького театру; ознайомити з відомостями про життя і творчість Есхіла; працювати над текстом уривків із трагедії «Прометей закутий»; розвивати акторські здібності; виховувати інтерес до театру як особливого виду мистецтва.

Обладнання: зображення бюста Есхіла, маски, костюми.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка складених кросвордів

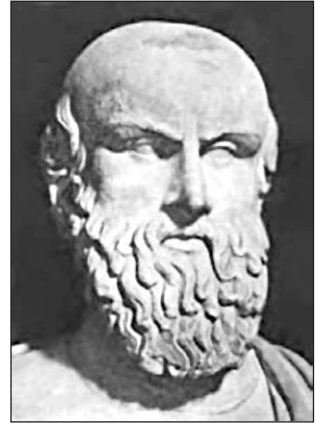
(2–3 на дошці або взаємоперевірка сусідів по парті)

Можливий варіант — кросворд «Давньогрецькі музи»

По горизонталі:

- 1) Муза танців.
- 2) Муза епічної поезії.

- 5) Назва місця, де перевдягалися актори:
 - а) проскепій;
 - б) *скена*;
 - в) параскеній.
- 6) Спеціальне взуття на високих підборах для акторів.
 - а) Тортури;
 - б) *котурни*;
 - в) епісодії.

Есхіл

II. Вивчення нового матеріалу

1. Розповідь учня-літературознавця про життя й творчість Есхіла (525–456 рр. до н. е.).

Есхіл, якого ще називають «батьком трагедії», народився в передмісті Афін та походив з аристократичного роду. Брав участь у війні греків із Персією, воював у битвах при Марафоні, Платеях, на острові Саламіні. Саме участь у війні з персами найбільше цінував Есхіл у своєму житті, підкресливши це у власній епітафії, в якій — ні слова про його літературну діяльність: «Мужність його пам'ятають гаї Марафону і плем'я Довговолосих мідян, що в битві пізнали його».

Есхіл рано почав писати і залишив по собі 90 п'єс, з яких до нас дійшли лише 7: «Перси», «Семеро проти Фів», «Прометей закутий», «Благальниці», «Агамемнон», «Хоефори», «Евменіди». Останні три становлять єдину драму-трилогію, яку називають «Орестея».

Есхіл 13 разів був переможцем на драматичних турнірах (уперше — у 484 р. до н. е.).

Останні роки драматург провів на Сіцилії, куди він виїжджав і раніше для постановки своїх драм. Там він помер близько 456 р. до н. е. і похований у місті Гелі.

2. Підготовка до сприйняття твору

- 1) «Прометей закутий» — найвідоміший твір Есхіла. Ця трагедія належала до тетралогії разом із трагедіями «Прометей вогненосний» і «Визволений Прометей», які, на жаль, не збереглися.
Тетралогія (тут) — це 3 трагедії та 1 сатирівська драма, які поети повинні були подати на розсуд журі на літературному турнірі.
- 2) Пригадайте міф про Прометея, перекажіть його зміст.
- 3) Зміст попередньої сцени.

У першій сцені трагедії зображено покарання Прометея. Виконавці волі Зевса — Влада і Сила — приводять його у Скіфію, де Гефест привоює його до скелі.

3. Інсценування уривка «Скарги Прометей» (пролог, вірші 88–127)

Учні-актори можуть підготувати костюми та маски, які підкреслять специфіку виконання давньогрецької драми.

ПРОМЕТЕЙ ЗАКУТИЙ СКАРГИ ПРОМЕТЕЯ (пролог, вірші 88–127)

Прометей (*сам*)

- 88 Ефіре божественний! О джерела рік!
О бистрокрилі вітри й незліченної
- 90 Морської хвилі гомін! Земле, мати всіх,
І всевидючий сонця круг,— вас кличу я,
Погляньте, що — сам бог — я від богів терплю!
Мордування довгі тисячі літ
Терпітиму я!
Безчесні які мені вигадав пута
Блаженних богів новий володар.
Ой, горе! З теперішніх мук і майбутніх
Я ридаю... Коли ж буде край
Безбережному цьому стражданню?
- 100 Що мовлю я! Прийдешнє все виразно я
Передбачаю завжди, й несподіваних
Нещасть нема для мене, — отже, легко
Повинен долю зносити присуджену:
То — нездоланна сила Неминучості.
Та як мені мовчати й як повідати
Про долю нещасливу?! Дав-бо смертним я
Почесний дар — за це мене й засуджено:
В сухім стеблі сховавши, джерело вогню
- 110 Я переніс таємно, й людям сталося
Воно на всі мистецтва їх навчителем.
Оцей-бо злочин я тепер покуюю,
В кайданах лютих просто неба висячи.

Чути шелест у повітрі.

А! А! А!

Наближається хор Океанід.

Прометей

Але що то за шелест і подих незримий?
Чи то боги? чи смертні? чи інше то щось?
Хто до бескетів цих на край світу прийшов
Видивляться на муки безмежні мої?
Погляньте ж на в'язня, бездольного бога,

120 На отцевого ворога, всім божествам,
 Що входжають до Зевса в покої,
 Осоружного тим, що не в міру
 До смертних прихильності мав.
 Ой, шелест я знову чую пташиний,
 І ефір навколо дзвенить
 Від помахів крил легковійних.
 Та страшить мене все, що надходить.

На крилатій колісниці з'являється хор Океанід.
 (Переклад Б. Тена)

Запитання до класу

- 1) Яка частина драматичного твору називається прологом? (*Початкова частина до вступу хору*)
- 2) Які почуття переживає Прометей? Чому?

4. Робота з текстом

- Знайдіть у тексті епітети.
 (*Ефіре божественний, бистрокрилі вітри, незліченна морська хвиля, безчесні пута, безбережне страждання, нездоланна сила, кайдани люті, подих незримий, бездольний бог, помахи легковійні*)
- Наведіть приклад алегорії.
 (*Нездоланна сила Неминучості*)

5. Інценування уривка «Розповідь Прометея про його благодіяння людям» (епісодій 2, вірші 436–525)

РОЗПОВІДЬ ПРОМЕТЕЯ ПРО ЙОГО БЛАГОДІЯННЯ ЛЮДЯМ (епісодій 2, вірші 436–525)

Не думайте, що то з сваволі й гордоців
 Мовчу я,— в грудях серце розривається,
 Коли погляну на оцю ганьбу свою!
 Хто, як не я, новітнім божествам оцим
 440 Розподілив почесної судьби дари?
 Мовчу вже, ви-бо знаєте й самі про це,—
 Ось про недолю смертних ви послушайте:
 То я ж їм, дітям нетямущим, розум дав,
 Я наділив їх мудрою розважністю.
 445 Не для докору людям це розкажую,—
 Лише щоб силу показати дарів моїх.
 Вони раніше й дивлячись не бачили
 І слухавши не чули, в соннім маренні
 Ціле життя без просвіту блукаючи.
 450 Не знали ні теслярства, ні підсонячних
 Домів із цегли, а в землі селилися,

Мов комашня моторна, десь у темряві
Печер глибоких, сонцем не осяяних.
І певної ще не було прикмети в них
455 Для зим холодних і весни квітучої,
І золотого літа плодоносного.
Весь труд їх був без тям. Таємничий схід
І захід зір небесних пояснив я їм.
З усіх наук найвидатнішу винайшов
460 Науку чисел, ще й письмен сполучення
І творчу дав їм пам'ять — цю праматір муз!
І в ярма перший уярмив тварини я,
Щоб у важкій роботі, приневолені,
Людей своїми заступили спинами.
465 Я віжколюбних коней в колісниці впріг —
Забагатілих розкошів оздоблення.
Хто, як не я, для мореплавців вигадав
Між хвиль летючі льнянокрилі повози?
Для смертних всі знаряддя ці я винайшов,
470 Собі ж, бездольний, не знайду я способу,
Як із біди своєї увільнитися.

Хор

Вже й розум губиш у ганебних муках ти!
Немов поганий лікар недосвідчений,
Що сам захворів, блудиш і сумуєш ти,
475 Собі самому ліків не знаходячи.

Прометей

Та вислухайте далі і здивуєтесь,
Які я мудрі винайшов умілости
Й мистецтва, — з них найважливіші ось які:
Хто занедужав, ні пиття цілющого
480 З трави-гойниці, ні мастей не знаючи,
Без допомоги загинув лікарської, —
Я їх навчив вигойні ліки змішувать,
Щоб цим перемагати всякі хворості.
Для них я різні віщування способи
485 Установив, і перший сні я визначив,
Що справджуються; роз'яснив я значення
Прикмет дорожніх, і таємних висловів,
І льоту хижих, кривопазуристих птиць —
Яка на добре чи на зле провісниця;
490 Усі пташині з'ясував я звичаї —
І як живе з них кожна й чим годується,
Яка в них ворожнеча і любов яка.
Я показав, якими мають нутроші
У жертви бути, щоб богам подобатись,

- 495 Якими — жовчі і печінок кольори.
Товстенні стегна попаливши й тельбухи
Тварин жертовних, викрив перед смертними
Я потаємну вмілість передбачення
В огнистих знаках, ще ніким не бачених.
- 500 Це все — від мене. Хто посміє мовити,
Що глибоко попід землею сховані
Скарби — залізо, мідь, срібло і золото —
Він на вигоду людям, а не я знайшов?
Ніхто, крім тих, хто безсоромно хвастає,
- 505 А коротко сказати, то довідайтесь:
Від Прометея — всі в людей умілості.

Хор

- Про смертних не турбуйся понад міру ти.
І не занедбуй у нещасті сам себе, —
Ми певні, що, звільнившись із кайданів цих,
510 Ти перед Зевсом міццю не поступишся.

Прометей

Всеволодна Доля вирок не такий дала, —
Ще безліч муки й катувань, ще тисячі
Я перетерплю, поки з пут цих визволюсь:
безсила вмілість перед Неминучістю.

Хор

- 515 А хто стерничий тої Неминучості?

Прометей

Три Мойри і всепам'ятні Ерінії.

Хор

Невже сам Зевс їм силою поступиться?

Прометей

Йому своєї долі не уникнути.

Хор

Хіба Кронід не завжди царюватиме?

Прометей

- 520 Про це вам не дізнатись — не випитуйте.

Хор

Велику, видно, криєш таємницю ти.

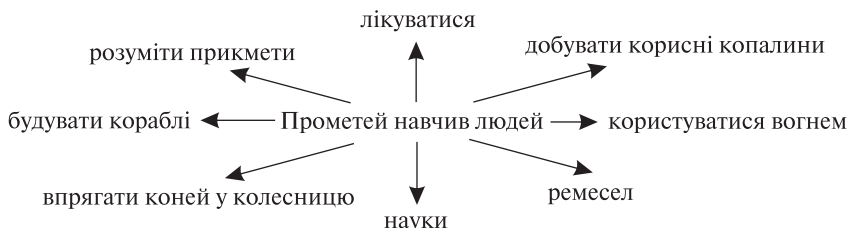
Прометей

Зверніть на інше мову,— розголошувать
 Про це не час, це мушу якнайглибше я
 Ховати,— таємниці як дотримаю,
 525 То з мук ганебних і кайданів визвольось.

(Переклад Б. Тена)

6. Робота з текстом

- Запишіть, які дари зробив Прометей людям.

- Визначте роль хору у цьому уривку.

(Хор співчуває нещасному Прометееві, але й застерігає:

Про смертних не турбуйся понад міру ти.
 І не занедбуй у нещасті сам себе.)

- Розкажіть про порятунок Прометея (за міфом).

(Прометееві відома велика таємниця, що стосується можливої загибелі безсмертного Зевса. Це сталося б, якби у нього народився син від морської богині Фетіди. Цей хлопець був би сильніший від Зевса і став би причиною його смерті. Батько богів звільняє Прометея в обмін на розкриття цієї таємниці. Геракл звільнить титана за наказом Зевса.)

III. Підсумки уроку

- Чому Есхіла називають «батьком трагедії»?
- Визначте місце трагедії «Прометей закутий» в тетралогії Есхіла.
- У чому секрет популярності образу Прометея?

IV. Домашнє завдання

Складіть сенкан на тему «Прометей».

Індивідуальне завдання

- 1) «Історикам» підготувати повідомлення про «золоту добу» Октавіана Августа.
- 2) «Літературознавцям» підготувати виступ про історію створення поеми «Енеїда».

УРОК № 24

Тема. Поема Вергілія «Енеїда» як літературна обробка легенди про троянця Енея — засновника Рима

Мета: повідомити про життя та творчість Вергілія, «золоту добу» Октавіана Августа; з'ясувати походження слова *меценат*; ознайомити з історією створення поеми «Енеїда»; продовжити роботу над виразним читанням; розвивати уважність, уміння виступати із повідомленням; виховувати інтерес до римської літератури.

Обладнання: портрети Вергілія, тексти заспіву поеми «Енеїда».

Обираючи богів, ми обираємо свою долю.
Вергілій

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання (складання сенкану до образу Прометея).

Прометей!
Мужній, людяний,
захищає, навчає, страждає,
несправедливо покараний за добро,
богоборець.

II. Мотивація навчальної діяльності

— Вергілій, один із найвідоміших римських поетів, вважав: «Обираючи богів, ми обираємо свою долю». Як ви розумієте ці слова?

Сам Вергілій не прагнув обирати собі кумирів, але вони у його житті все ж таки були. Про це ви дізнаєтесь сьогодні на уроці.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Виступ учня-історика із повідомленням про «золоту добу» Октавіана Августа.

Октавіан Август у 27 р. відмовився від встановленої раніше диктатури і формально відновив республіку, залишивши за собою військову владу та керівництво прикордонними провінціями. У римській імперії формально зберігалися республіканські органи, сенат, консули. Август вважався лише принцепсом, тобто першим громадянином у республіці. Однак республіка була лише позірним утворенням.

Офіційна ідеологія розглядала правління Октавіана як «золоту добу», що поклала кінець громадянським війнам, принесла на землю мир та достаток.

У цей час домінує поклоніння перед політичним та релігійним минулим Риму, відновлення старовинних, давно забутих культів і свят. Це було особливою рисою ідеологічної політики Августа.

Мистецтву перехідного періоду властиве прагнення до монументальності. Масштабна будівнича діяльність імператора дозволила йому сказати наприкінці життя, що він отримав Рим глиняним, а залишив кам'яним. У храмах, палацах та інших будовах того часу переважав класицистичний стиль.

Офіційної підтримки зазнала й література. Август та його найближчі помічники були зацікавлені в тому, щоб література пропагувала ідеологічні основи нового ладу. Друг Августа Меценат збирав навколо себе поетів і намагався спрямувати їхні інтереси в потрібному йому напрямі. Гурток Мецената був найважливішим центром нового руху у римській поезії, до нього належали найбільш видатні поети доби — Вергілій та Гораций.

2. Слово вчителя

— Публій Вергілій Марон (70–19 рр. до н. е.) — найушлюбленіший поет імператорського Риму.

Народився Вергілій у Мантуї в сім'ї землевласника, навчався у Мілані, а потім — у Римі. Адвокатська кар'єра не стала реальністю — Вергілій не мав ораторських здібностей, до того ж був дуже сором'язливим. «Високий на зріст, сором'язливий, з селянським обличчям, слабкого здоров'я», — так описує його античний біограф.

Повернувшись у 45 р. на батьківщину, Вергілій переживає велике потрясіння: у батька відбирають маєток на користь Августових ветеранів. Через 4 роки помістя Вергілію повернули, за що той був усе життя вдячний та зобов'язаний Августові, політику якого він підтримає й пропагуватиме потім у своїй поезії.

Перший великий твір Вергілія — «Буколіки» (в пер. з гр. «Пастуші вірші») — створений приблизно у 39 р. до н. е. У десяти еклогах (маленьких поемах) зображене мирне життя пастухів, їхні почуття, пов'язані зі світом прекрасної природи. Цікаво, що в «Буколіках» автор пише про початок «золотої доби», який настане після народження Божественного

Вергілій

немовляти. Невідомо, чи йшлося про реальну дитину, яка повинна була народитися в якомусь із знатних сімейств, чи, як вважали у середні віки та в добу Відродження, про народження самого Ісуса Христа.

Другий твір Вергілія — «Георгіки» («Землеробські вірші») — створений близько 29 р. до н. е. і теж присвячений людині і природі, але містить у собі цілком конкретні поради щодо землеробства, садівництва, тваринництва та бджільництва.

Найзнаменитіший твір поета — поема «Енеїда» (19 р. до н. е.) стала національним римським епосом. У ній розповідається про подвиги Енея, троянського героя, родоначальника римського народу.

3. Повідомлення учня-літературознавця

Історія створення поеми «Енеїда»

Еней — син Анхіса та Афродіти, після Гектора був найславетнішим героєм Трої, родичем троянського царя Пріама, владара дарданів. Брав участь у Троянській війні.

За одним із міфів, Еней покинув спалену Трою разом із сином Асканієм (Іулом) та батьком Анхісом. Зібравши троянців, після низки випробувань та пригод він заснував нову державу — майбутній Рим.

Як римська епопея «Енеїда» мала на меті наголосити на божественному походженні Рима, уславити нащадка Енея, відновника римської держави — Августа і відтворити в казкових образах міфічного минулого картини сучасної поетові епохи.

4. Читання уривків з поеми «Енеїда»

ЗАСПІВ

(книга I, вірші 1–33)

Збройного славлю звитяжця, що перший з надмор'їв
 троянських,
 Долею гнаний нещадно, на берег ступив італійський.
 Горя він досить зазнав, суходолами й морем блукавши,
 З волі безсмертних богів та мстивої серцем Юнони,
 Лиха він досить зазнав у бою, поки місто поставив,
 Лацію давши пенатів¹, а з ними — і плем'я латинське,
 І Альбалонгу² стару, і мури високого Рима.
 Музо, повідай мені, чим саме прогнівана тяжко,

¹ Маються на увазі пенати — боги-охоронці домашнього вогнища, покровителі людини та її праці. Їх дерев'яні зображення, що стояли біля вогнища, стали символом міцності дому, сім'ї, роду. Перенесення троянських пенатів у Лацій (область Центральної Італії з центром у Римі) означає, що Троя знайшла в ньому свою нову Батьківщину, дім.

² Альбалонга — давнє італійське місто, засновником його був Асканій, син Енея.

Чи то покривджена чим, цариця богів³ засудила
На незліченні труди та нещастя побожного духом
Батька й вождя, як богиня — і гнівом таким пойнялася!
Місто старинне було⁴ — фінікійського люду осада,
Звалось воно Карфаген на лібійському березі, проти
Тібрових гирел, багате на скарб і завзяття воєнне.
Кажуть, Юнона його шанувала найбільше у світі,
Навіть і Самос⁵ забувши для нього; там зброя богині,
Там колісниця її. А на серці в богині бажання,
Щоб Карфаген цей, як Доля дозволить, був паном народів,
Але прочула вона, що від крові троянської плем'я
Вже виростає нове, що міста поруйнує тірійські⁶.
З'явиться люд, підкоритель земель, войовничий та гордий,
Згине в пожарі могутність лібійська: так випряли парки.
Все те Сатурнія знає і кров ще пригадає свіжу,
Що попід мурами Трої лила за улюблених аргів⁷.
Ще ж не зів'яли в душі причини скорботи і гніву,
Ще, притаївшись, в серці живуть її й вирок Паріса⁸ —
Прикра зневага краси божественної, — й рід ненависний⁹,
І Ганімеда, на небо узятого, шана висока¹⁰.
Тямлячи все те, вона троянців, хвилию битих, —
Все, що зосталось від люті данайців¹¹ і зброї Ахілла,
Не підпускала до краю латинського; довго і гірко
Пасерби Долі, вони усіма проблукала морями.
Стільки страждання лягло на підвалини Римського роду!

(Переклад М. Зерова)

Словникова робота (ознайомлення з виносками)

Виразне читання уривка підготовленим учнем

Бесіда

- З якою метою подається заспів у поемі? (*Щоб повідомити тему твору*)

³ Цариця богів — Юнона.

⁴ Місто старинне було... — мається на увазі Карфаген, заснований у 814 р. до н. е. фінікійцями.

⁵ Самос — острів Самос в Егейському морі — центр культу Юнони.

⁶ Маються на увазі римляни, переможці Карфагену в трьох Пунічних війнах.

⁷ У битвах під Троєю Юнона (Сатурнія, бо дочка Сатурна) була на боці греків, які названі тут «аргії» (аргів'яни), за назвою міста Аргоса.

⁸ Паріс — син царя Трої Пріама, обраний суддею в суперечці про красу між Юноною, Мінервою і Венерою, віддав перевагу останній.

⁹ Рід ненависний — рід троянських царів, що походили від Дардана; до нього належав Еней та Паріс.

¹⁰ Ганімед — красень Ганімед був викрадений Юпітером і став його виночерпієм на Олімпі.

¹¹ Данайці — греки, названі так за іменем Даная, що переселився з Єгипту.

- Знайдіть ключові фрази, що відображають ідею твору. («*Стільки страждання лягло на підвалини Римського роду!*»)

IV. Узагальнення та систематизація вивченого

- Чому добу правління Октавіана Августа називають *золотою*?
- Доведіть, що епітафія, написана Вергілієм для себе, правильна: В Мантуї родився, Калабрією взятий. Спочиваю в Партенопеї. Оспівав пасовища, села, вождів.
- Розкажіть історію походження загальної назви *меценат*. Що це слово означає в наш час?
- Яка мета написання поеми «Енеїда»?
- Яку функцію виконує заспів у поеми Вергілія?

V. Домашнє завдання

Порівняти заспіви у поемах Гомера «Іліада», «Одіссея» та в поемі Вергілія «Енеїда».

Прочитати уривок з «Енеїди» «Пророцтво Анхіза в Аїді про майбутню славу Риму», підготувати стислий переказ.

Індивідуальне завдання. «Художникам» — створити ілюстрацію до прочитаного уривка.

ПРОРОЦТВО АНХІЗА В АЇДІ ПРО МАЙБУТНЮ СЛАВУ РИМУ (книга 6, вірші 752—853)

Плянув Еней і, здригнувшись на вигляд, питається в батька:
 «Що то за хвилі тремтять вдалині, і що то за люди
 Геть понад плесом літають і луг укривають зелений?»
 Відповідає Анхіз: «То душі, що вдруте судилось
 Тіло їм зёмне узять. До летейської хвилі припавши,
 В водах спасенних її вони п'ють забуття довгочасне.
 Хочу уже я давно тобі показати наочно
 Рід твій майбутній і славних нащадків твоїх полічити,
 Щоби зо мною радів ти, латинського краю дійшовши...
 Нині Дарданського роду в майбутньому суджену славу,
 Кращих нащадків твоїх італійського племені й крові,
 Світглих героїв, що наше імення у спадщину візьмуть,—
 Все я тобі покажу, й прочитаєш ти власную долю...
 Бачиш того юнака, що, списом підпираючись, ходить?
 Він щонайближчий до світла. Він паростком першим, на славу
 Роду твого італійського, ввійде в повітря нагірне.
 Сільвій ім'я його буде, твоє то поріддя останнє,
 Старощів пізніх твоїх нагорода. Лавінія-мати
 В лісі догляне його і на батьківське царство поставить,
 І Альбалонгу стару він під скіпетр наш завоює.
 Цей от, найближчий, це Прока, троянського племені слава;

Нумітор далі і Капій, і той, хто тебе нагадає
Іменем, честю, побожністю,— Сільвій Еней, коли тільки
Доля дозволить йому царювати у місті альбанським...
Що за юнацтво, поглянь! Скільки сили у них бойової!
Скільки вінків горожанського дуба їм чола вінчає:
Ці тобі Габії чесні осадять, Номент і Фідену;
Ті коллатінські мури складуть на гірських стромовинах,
Болу, Пометію, Куру і Фавна святе городище! —
Назви повік голосні на землях, не названих нині.
Далі за дідом, дивися, син Марса іде до престолу,
Ромул, що Ілія-мати (славетного кров Ассарака)
В світ приведе. Подивись: двоє пер на шоломі у нього.
Так, його батько богів на діла призначає великі;
Так, під рукою у нього наш Рим величавий огорне
Міццю і владою землю, а духом сягне до Олімпа,—
Рівняву всю семигорбу єдиною взявши стіною,
Благословенний потомством героїв... Так мати Кібіла
Пишно в короні зубчатій по Фрігії йде в колісниці,
Родом божественним горда, сто внуків собі пригорнувши,
Сотню святих небожителів, що на етері панують.
Нині зверни свої очі, поглянь на цей рід незлічений.
Все — твої римські нащадки: тут Цезар, тут Юліїв плем'я,
Що попід небо високе величчям своїм піднесеться,
От перед нами і той, що так часто тобі віщували,—
Август — герой і нащадок богів, що знову появить
Вік золотий у краю італійським, на нивах, де вперше
Щедрий Сатурн царював. І війною собі поневолять
Він гарамантів та індів, що в землях живуть краєсвітних
За годовими кругами, по той бік од наших сузір'їв,
Де небодержець Атлант розпечені осі тримає.
Вже і тепер, пам'ятаючи прикре богів віщування,
З жахом чекають його меотійці і царства Каспійські,
Ждуть і тремтять перед ним береги семигірлого Нілу,
Стільки землі не сходив ні Геракл у поході преславнім,
Як переслідував лань мідноногу, і ліс Еріманта
Від кабана визволяв, і Лернейську поборював гідру,
Ні переможний Ліей, що веселим ярмом виноградним
Від верхогір'їв Нізейських жене переможених тигрів...
Чи ти вагаєшся досі у подвигах мужність явити?
Чи й тепер ти боїшся в Авзонських краях оселятись?..
...Інші майстерніш, ніж ти, відливатимуть статуї з міді,
З мармуру теж, я гадаю, різьбитимуть лица живії,
Краще в судах промовлятимуть, краще далеко від тебе
Викреслять сферу небесну і зір кругове обертання,—
Ти ж пам'ятай, громадянине римський, як правити світом.
Будуть мистецтва твої у мирі тримати народи,
Милювать щирих підданців і вкрай довойовувать гордих».
Так завершає Анхіз і, збудивши в обох дивування,

Знову говорить: «Поглянь на Марцелла, у панцирі йде він,
 Як він, звитяжець, над тлумом усім вирізняється, гордий.
 Кінник, він нашу державу, розхитану в злій колотнечі,
 Знов утвердить, і пунійців погромить, і галла повстання,
 Втрете суперницьку зброю Квірінові в дар положивши».
 Тут йому в річ упадає Еней, — поблизу зауважив
 Він юнака невимовної вроди у зброї блискучій,
 Але з похмурих чолом і зором, потупленим в землю.
 «Хто це, мій отче, тамтого вождя у ході супроводить?
 Син чи який послідуший великого роду нащадок?
 Як гомонить його почет! І гідність яка у поставі!
 Тільки чому ж його смуток і тінь укривають тужливі?»
 З сльозами в очах на той запит Анхіз одмовляє повільно:
 «Сину, про горе найбільше народу свого не розпитуй!
 Доля покаже його на землі, та не дасть йому довше
 Жити на світі. Занадто великою римська потуга
 Видалась вам, не смертельні, що нам цей дарунок забрали.
 Скільки розпучливих зойків пошле до великого міста
 Поле Маворгове! Почесть яку похоронну зобачиш
 Ти, Тіберіне, повз насип новий несучи свої води!
 Жоден юнак у троянському роді таких сподіваннів
 В предківській серці латинській не збудить. І Ромула ниви
 Не закрасуються вдруге таким породінням високим.
 Що за побожність, і віра колишня, і що за правиця,
 Неподоланна в бою! О, ніхто б не спромігся у зброї
 Виступить супроти нього — чи піший змагатися буде,
 Чи у замілені ребра острогами дасть румакові.
 О, нещасливий юначе, коли б свою долю зламав ти —
 Бути Марцеллом тобі! Повні пригорщів лілій несіте —
 Хай би розкидав я цвіт пурпуровий, і марним дарунком
 Душу онукові втішив, і скинув тягар невимовний!»
 Так походжали вони по розлогих долинах підземних
 Луками, повними мли, і допитливо все оглядали.

(Переклад М. Зерова)

УРОК № 25

Тема. Творче наслідування Вергілієм поем Гомера «Іліада» та «Одіссея»

Мета: продовжити роботу над виразним читанням уривків із поеми «Енеїда»; знаходити приклади спільних елементів у поемах Вергілія та Гомера, вчити переказувати уривки з художнього твору; розвивати уміння вдумливо, уважно читати; виховувати повагу до доблесті, патріотичного служіння державі.

Обладнання: учнівські ілюстрації до поеми «Енеїда»; тексти уривків поем Вергілія та Гомера.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

1. *Стислий переказ уривка з «Енеїди»: «Пророцтво Анхіза в Аїді про майбутню славу Риму»*

2. *Знаходження ключових фраз в уривку «Пророцтво Анхіза», що стосуються:*

- мети розповіді героя:

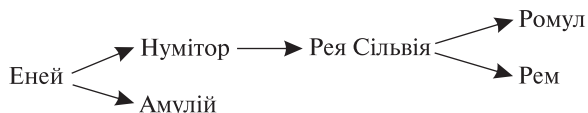
«Хочу уже давно тобі показати наочно
Рід твій майбутній і славних нащадків твоїх полічити...»
«Все я тобі покажу, й прочитаєш ти власную долю...»

- способу життя римлян:

«Ти ж пам'ятай, громадянине римський, як правити світом.
Будуть мистецтва твої: у мирі тримати народи,
Милувать ширих підданців і вкрай довойовувать гордих».

3. Коментар учителя

— За одним із переказів, нащадком Енея була Рея Сільвія, або Ілія. Вона народила Ромула і Рема, але переслідувалася дядьком Амулієм, який прагнув убити і матір, і дітей. Марс урятував їх. Ромул та Рем були вигодувані посланою Марсом вовчицею, а виховав їх місцевий пастух. Згодом вони повернули владу своєму дідові Нумітору, а самі вирішили заснувати нове місце. У цей час поміж ними виникла суперечка, і Ромул убив Рема. Ромул став першим царем у новозбудованому місті — Римі.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Поема Вергілія «Енеїда» була задумана як римська «Іліада» та «Одіссея». Взірцем для автора були поеми Гомера, з яким поет нібито змагався.

Перші 6 пісень «Енеїди» наслідують «Одіссею» Гомера. Вергілій розповідає в них про подорож і пригоди Енея дорогою до Італії.

Друга частина поеми нагадує «Іліаду» Гомера: мова йде про битви, у яких беруть участь герої.

2. Порівняння заспівів поем Гомера та Вергілія

Поема «Іліада»

ЗАСПІВ

(пісня 1, вірші 1–10)

Гнів оспівай, о богине, Ахілла, сина Пелея,
Пагубний гнів, що лиха ахеям багато накоїв:
Душі славетних героїв навіки послав до Аїду
Темного, їх же самих він хижим лишив на поталу
Псам і птахам. Так Зевсова воля над ними чинилась,
Ще відтоді, як у зваді лихий розійшлись ворогами
Син Атреїв, володар мужів, і Ахілл богосвітлий.
Хто ж із безсмертних богів призвів їх до лютої сварки?
Син то Зевса й Лето́. Владарем тим розгніваний тяжко,
Пошесть лиху він на військо наслав...

Поема «Одіссея»

ЗАСПІВ

(пісня 1, вірші 1–21)

Музо, повідай мені про бувалого мужа, що довго
Снігом блукав, священну столицю троян зруйнувавши,
Всяких людей надивився, міста їх і звичаї бачив,
В морі ж багато біди і тілом зазнав, і душею,
Щоб і себе врятувать, і друзів додому вернути.
Та не вберіг він свого товариства, хоч як того прагнув.
Марно загинули всі через власне зухвальство безтямне —
З'їли, безумні, волів вони Гелія Гіперіона, —
Дещо, богине, і нам розкажи про них, Зевсова доню.
Інші, кому пощастило уникнуть загибелі злої,
Дома були вже, війни й небезпеки на морі позбувшись.
Тільки його, що так прагнув отчизни своєї дружини,
Німфа Каліпсо, владарка, тримала, з богинь найясніша,
В гроті глибокім, бажаючи мати його чоловіком.
В круговороті часу, коли рік надійшов відповідний
І ухвалили боги повернутись йому до Ітаки,
Навіть і там, серед близьких і рідних, не міг він уникнуть
Скрути тяжкої. Тоді всі богове йому співчували,
Крім Посейдона, — гнівом його Одіссей богорівний
Гнаний весь час був, аж поки рідного краю дістався.

Висновок. Заспіви в усіх трьох поемах виконують одну й ту саму функцію: повідомляють читачеві, про що піде мова у творі. Усі заспіви

починаються зі звернення до Музи, що повинна надихнути на оспівування подій, яким буде присвячена поема:

«Іліада»: «Гнів оспівай, **о богине**, Ахілла, сина Пелея».

«Одіссея»: «**Музо**, повідай мені про бувало мужа...»

«Енеїда»: «**Музо**, повідай мені, чим саме прогнівана тяжко...»

Далі йде стислий переказ подій поеми. Цікаво, як закінчуються заспіви:

«Іліада»: «Пошесть лиху він на військо наслав».

«Одіссея»: «Одіссей богорівний

Гнаний весь час був, аж поки рідного краю дістався».

«Енеїда»: «Стільки страждання лягло на підвалини Римського роду!»

Останні слова, вочевидь, повинні були, за задумом авторів, підкреслити силу страждань та мук героїв, непересічність цих особистостей, що дозволила здолати усі перепони на їхньому шляху.

3. Робота над уривком «Щит Енея» (книга 8, вірші 626–731)

ЩИТ ЕНЕЯ

(книга 8, вірші 626–731)

Там-бо, на тому щиті, прозираючи роки майбутні,
Вирізьбив владар огню італійців майбутні пригоди,
Римського роду тріумфи, Асканіїв рід знаменитий
І незліченні усі, послідовно проваджені війни.
Вирізьбив він і Вовчицю у Марсовій тихій печері,
І коло неї близнят-сисунців, двох хлоп'ят нетямущих,
Як вони граються сміло, до матері як припадають,
Як і вона, повернувши до них свою шию могутню,
Пестить по черзі обох і тіло вилизує ніжне.
Там підіймається Рим, там сабінських жінок викрадають —
Хиже насильство під час циркової забави; ще далі
Вирізьбив бог бойовище нове, що схопилося раптом
Поміж куретами, Тацієм давнім та римським народом.
Далі обидва царі, військове покінчивши змагання,
Перед жертovníком зброїні, з вином у руках поставали
І, заколовши свиню, миру виробляють угоду.
Тут же, зовсім поблизу, квадриги прудкі розривають
Надвоє Метта (не хтів ти додержати слова, альбанцю).
Тіло твоє пошматоване Тулл поволік по дібровах,
І придорожні терни у кривавій росі червоніли.
Далі Порсенна наказував місту прийняти вигнання
І за Тарквінія римлян страшною облогою мучив;
Діти Енееві в бій виступають за волю змагатись.
Став роздратований цар, на устах йому люта погроза,
Видко, почув, що наважився Кокліт мости зруйнувати,

Що утекла від сторожі і в Тіброві скочила води
Клелія-діва... Ще далі стояв у фортеці на чатах
Манлій, і храм боронив, і високий увесь Капітолій;
Ромулів їжився двір острішком нової соломи.
На позолоченім ганку срібlistий гусак неспокійно
Вгору зривавсь, кричачи, що галли уже біля храму.
Галли повзли по кущах, добиралися вже до фортеці,
Маючи добру заслону у темряві чорної ночі.
Кучері в них золоті, із золота й одяг, і броне.
В'ються плащі повишивані; щирого злата намисто
В кожного сяє на шиї молочній. Розмахує кожен
Парою списів легких і щитом захищається довгим;
Тут витанцьовують Салії, голі луперки за ними;
Фламіні тут у вовняних шапках, там Марсові видно
Скинуті з неба щити, там чисті жінки в колісницях
Святощі містом провозять. Ще далі мистець незрівнянний
Вирізьбив Тартар підземний. Плутонові брами високі
І лиходіям призначені кари; тебе, Катіліно,
На височенім уступі і Фурій страшних проти тебе.
Праведні душі окремо, між них і Катон правосудний.
Понад підземними тіннями йшов злотокований образ
Моря бурхливого; сива гойдалась і пінилась хвиля,
А навкруги викидалися срібні із моря дельфіни
І розбивали хвостами гребені хвилі. В осередку
Судна пишалися мідні. Велика то битва Актієвська:
Море укрите усе кораблями. Кипить узбережжя
І відбивається золотом в хвилях прозорих Левкати.
Видно там, як цезар Август провадить у бій італійців,
Високо став на кормі він, а з ним і народ, і сенат весь,
І щонайбільші боги, і пенати. На скронях подвійне
Сяйво у нього горить, і зоря понад тім'ям аж рідна.
Далі Агріппа, з наказу богів, при сприятливім вітрі
Ставить у стрій кораблі; на чолі гордовитім у нього
Славна ознака звитяги, ростральний вінець променіє
Там з іноземною міццю, при зброї і шатах відмінних,—
Від узбережжів червоних, від східних земель повернувшись
З краю Зорі переможцем,— Антоній веде за собою
Бактрів, єгиптян і... гріх щонайбільший — єгипетську жінку.
Лавою всі наступають, і піняться води затоки,
Веслами збиті, розірвані тьмами носів корабельних.
Рвуться у просторінь всі із затоки: здається, Ціклади
Вирнули з синіх безодень, стикаються гори плавучі;
Так розгорнувся потужно невиданий бій корабельний.
Падає клоччя горюче і сиплються стріли повсюди,
Вогке Нептунове поле пролітою кров'ю багріє.
Серед двірської громади цариця єгипетська систром

Кличе до бою: не бачить гадюк, що її дожидають.
Тут чужинецькі потворні боги, тут Анубіс гавкучий
Проти Мінерви, й Нептуна, і матері римлян Венери
Стрілами прищуть. Та кинувся Марс у середину січі,
В панцир із кричі закутий; із неба Ерінії люті
І невгамовна Незгода, до бою, розхристані, впали,
Лине Беллона услід і кривавим бичем розмахнулась;
В небі високому став Аполлон із натягненим луком,
Плянув на битву, і вмиль повернувся, вражені жахом,
Геть утікають араби, сабейці, єгиптяни, інди.
Бачить поразку цариця. Велить розв'язати мотуззя,
Порозпускати вітрила, тікає. Митець божеств'яний
Вирізьбив горду царицю, бліду, перелякану смертю;
В море односить її сприятливим подихом Япіг.
Ніл велетенський встає їй назустріч, і, вражений горем,
Лоно своє відкриває, й подоланих кличе до себе,
В гирла свої таємничі, у схованки плес ясно-синіх.
Далі, потрійним тріумфом до Римського замка вступивши,
Цезар богам італійським обіцяну почесть складає:
Триста в великому місті присвячує храмів обітних.
В захваті Рим од забав; скрізь оплески люду лунають;
Хори жіночі у храмах; жертвовники скрізь пломеніють;
Скрізь по жертвовниках всіх позабивано в жертву телята.
Сам же владика сидить на осяянім Фебовім ганку
І від підвладних народів приймає дари; прикрашає
Пишно храму одвірки, і довгою в'ються стягою
Перед потужним язика земні в розмаїтих убраннях.
Викував мудрий Ковач розперезаних афрів, нумідів,
Дальніх лелегів, карійців і лучників добрих — гелонів.
Там і Євфрат переможений лле свої води тихіше,
І краєвітні Морини, і Рейн із подвоєним гирлом,
Даги й далекий Аракс, що не терпить мостів над собою.
Так милувався Еней дивовижним дарунком Вулкана;
В захваті він од майбутніх подій і, радіючи серцем,
Взяв на своє рамено майбутність і славу нащадків.

(Переклад М. Зерова)

Літературні паралелі

- Назва уривка є досить красномовною. Яку літературну паралель можна провести? (*Щит Ахілла, описаний в «Іліаді»*)
- Пригадайте, що було зображено на щиті Ахілла? (*Сцени мирного та воєнного життя*)

Виразне читання уривку

Бесіда

- Хто викував щита Енеєві? (*Вулкан — Гефест*)

- Що зображено на щиті?

*(«Там-бо, на тому щиті, прозираючи роки майбутні,
Вирізьбив владар огню італійців майбутні пригоди,
Римського роду тріумфи, Асканіїв рід знаменитий
І незліченні усі, послідовно проваджені війни».)*

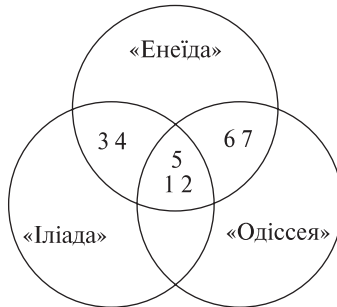
- Які з сюжетів, що зображені на щиті, вам відомі?

*(Ромул і Рем, виховані вовчицею;
гуси, що врятували Рим;
Актійська битва;
Антоній і Клеопатра та ін.)*

- Як ви гадаєте, що відчував Еней, отримавши такого щита? (*Радість, гордість за своїх нащадків; знання майбутнього надавало йому сили й наснаги.*)

III. Узагальнення та систематизація вивченого

«Кола Вена»

Визначте, що об'єднує ці твори (на основі вивченого матеріалу).

- 1) Жанр: епічні поеми;
- 2) герой: один головний, здійснює подвиги заради Батьківщини;
- 5) функція заспіву;
- 3) сцени військових битв;
- 4) опис щита героїв;
- 6) сцени пригод і поневірянь героїв;
- 7) герой: циклоп Поліфем, Сцилла і Харібда.

Підсумки

«Енеїда» Вергілія, написана під враженням поем Гомера, значно вплинула на римську та європейську поезію, ставши для них у свою чергу

взірцем для наслідування. Творчістю Вергілія захоплювався Данте й використав «Енеїду» у своїй «Божественній комедії». Поему Вергілія переробляли і пародіювали в різних європейських літературах, в тому числі і в українській: широко відома «Енеїда» І. П. Котляревського.

IV. Домашнє завдання

Порівняти «Енеїду» Вергілія та Котляревського.

Заключне слово вчителя.

ВЕРГІЛІЙ

Мужик із Мантуї, повільний і смагливий,
З дитинства ніжного колисаний селом,
Звеличив кий і плуг, і мідний шолом,
І знісся до вершин нечуваної слави.

Бо крізь огонь і дим усобиці іржавий
Побачив кращий вік і проспівав псалом,
Як спочиває світ під цезарським орлом
У лагіднім ярмі безсмертної держави.

Той час минув — і Рим, і цезарів діла
Рука історії до трун поволокла,
Де сплять усіх часів ілюзії й корони.

Та він живе, і дзвін гучних його поем
Донині сниться нам риданнями Дідони,
Бряжчанням панцирів і сплесками трирем.
(М. Зеров)

УРОК № 26

Тема. Квінт Гораций Флакк — один із найвидатніших поетів римської літератури. Ода «До Мельпомени» як початок традиції підбиття поетом підсумку свого творчого шляху

Мета: ознайомити з біографічними відомостями про Горация; продовжити роботу над виразним читанням; провести літературні паралелі; порівняти вірші Горация, Державіна, Пушкіна; розвивати уважність, логічне мислення; виховувати повагу до митців слова.

Обладнання: картки з біографією Горация, з текстами віршів Горация, Державіна, Пушкіна.

Звів я пам'ятник свій...
Горацій

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Літературний диктант

- 1) Найвідоміша поема Вергілія. («Енеїда»)
- 2) Батько Енея. (*Анхіз*)
- 3) Матір Енея. (*Рея Сільвія, Ілія*)
- 4) Засновник Рима. (*Ромул*)
- 5) Брат-близнюк Ромула. (*Рем*)
- 6) Годувальниця хлопчиків-близнюків. (*Вовчиця*)
- 7) Цей бог опікувався Ромулом і Ремом. (*Марс*)
- 8) Він викував щита Енеєві. (*Гефест — Вулкан*)
- 9) Час його царювання називають «золотою добою» римської літератури. (*Октавіан Август*)

2. Порівняння поеми «Енеїда» Вергілія з однойменною поемою Котляревського

II. Мотивація навчальної діяльності

— Горацію належить вірш, перший рядок якого звучить так: «Звів я пам'ятник свій...»

Яким може бути пам'ятник? Навіщо люди їх зводять? Від якого кореня утворилося це слово?

(Відповіді учнів.)

Пам'ятник — від слова *пам'ять*. Отже, зводять пам'ятники, щоб люди пам'ятали про інших, шанували їх, не забували про їхні досягнення.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Гропування

— Щоб ми не забували про класиків античної літератури, звернімося до текстів на картках, у яких йдеться про життя та творчість Горація.

Завдання: прочитати текст, скласти інформативне гроно, яке виконує роль опорного конспекта.

Текст для опрацювання

ЖИТТЯ ТА ТВОРЧІСТЬ ГОРАЦІЯ

Квінт Горацій Флакк (65—8 рр. до н. е.) народився на півдні Італії, в сім'ї вільновідпущеника — раба, відпущеного на волю. Батько Горація багато працював для того, щоб син здобув гідну освіту. Майбутній

поет пройшов усі сходинки тогочасної освіти: від початкового навчання у Римі до філософських занять в Афінах, як це було прийнято у римській знаті.

Захопившись ідеями республіки, Горацій боровся в лавах захисників республіки і став військовим трибуном (командиром легіону) в армії Брута.

Після поразки армії Брута розчарований Горацій повертається на батьківщину. Тут на нього чекає ще одне випробування: маєток його батька був конфіскований, і поет залишився без засобів до існування.

Саме в цей час Горацій починає писати вірші. Його перші вірші привернули увагу Вергілія, який познайомив молодого поета з Меценатом, що став другом і покровителем Горація.

Познайомившись з Августом, Горацій стає імператорським співцем, проповідником цезаріанства. Але, відчуваючи, що таке життя йому не до душі, усамітнюється у своєму маєтку в Сабінських горах. Згодом Меценат а Август знову викликають поета в Рим. Так і минає його життя — у втечах на лоно природи та поверненнях до Рима.

Перу Горація належать 2 книги сатир, книга еподів (ліричних віршів), 4 книги од, 2 книги послань.

У своїх одах Горацій, будучи філософським, інтелектуальним поетом, оспівує Рим і Августа, кохання і красу, розмірковує про поезію, життя і смерть, наслідуючи заклик епікурейства «Carpe diem!» («Лови день!»).

Творчість Горація творила величезний вплив на розвиток світової культури. У Римі його твори вивчали в школах, укладали до них коментарі. Не зникав інтерес до творчості поета і в середні віки, й у добу Відродження.

2. Засвоєння літературознавчих термінів

Ода (гр. *ode* — пісня) — жанр лірики, що висловлює піднесені почуття, викликані важливими історичними подіями, діяльністю визначених осіб тощо.

3. Читання оди Горація «До Мельпомени»

Підготовка до сприйняття

— Хто така Мельпомена? (*Муза трагедії*)

Виразне читання поезії учителем

Бесіда

- Про який пам'ятник йдеться у поезії «До Мельпомени»? (*Поет упевнений, що є пам'ятники, яким не загрожують ні дощі, ні буревії. Вони — у пам'яті людей, адже йдеться про найкращих, найзнаменитіших діячів в історії людства. Вони — у поетичних рядках, що переживуть віки, бо написав їх талановитий поет.*)

- Які автобіографічні відомості зазначив поет у вірші? («Я — славний з убогого» — Горацій нагадує про своє «заплямоване» походження: був сином колишнього раба.)
- Про яку заслугу в галузі поетичного мистецтва згадує Горацій? («Вперше скласти зумів по-італійському Еолійські вірші» — це означає, що Горацій писав латиною, використовуючи віршові розміри, вивчені Сафо, Архілохом, Алкеєм.)
- Що незвичного є в поезії поета? (По-перше, він зводить пам'ятник собі сам, не чекаючи, доки його увічнять у мarmorі чи бронзі. По-друге, поет настільки упевнений у своєму таланті, що вважає себе гідним лаврового вінка Мельпомени.)

4. Порівняння різних перекладів поезії українською мовою

ДО МЕЛЬПОМЕНИ

(III, 30)

Звій я пам'ятник свій. Довше, ніж мідь дзвінка,
Вищий од пірамід царських, простіть він.
Дощ його не роз'їсть, не сколихне взимі,
Впавши в лють, Аквилон; низка років стрімких —

Часу біг коловий — в прах не зітре його.
Смерті весь не скорює: не западе в імлю
Частка краща моя. Поміж потомками
Буду в славі цвісти, поки з Весталкою

Йтиме понтифік-жрець до Капітолію.
Там, де Авфід бурлить, де рільникам колись
Давн за владаря був серед полів сухих, —
Будуть знати, що й — славний з убогого —

Вперше скласти зумів по-італійському
Еолійські пісні. Горда по праву будь,
Мельпомено, й звінчай, мило всміхаючись,
Лавром сонячних Дельф нині й моє чоло.

(Переклад Андрія Содомори)

ДО МЕЛЬПОМЕНИ

(III, 30)

Мій пам'ятник стоїть триваліший від міді.
Піднісся він чолом над царські піраміди.
Його не сточить дощ уїдлиий, гризький,
Не звалить налітний північний буревій,

Ні років довгий ряд, ні часу літ невпинний;
Я не умру цілком: єства мого частина

Переживе мене, і від людських сердець
Прийматиму хвалу, поки понтифік-жрець

Ще сходить з дівою в високий Капітолій.
І де шумить Авфід в нестриманій сваволі,
Іде казковий Давн ратайський люд судив,—
Скрізь говоритимуть, що син простих батьків,

Я перший положив на італійську міру
Еллади давній спів. Так не таїсь від миру,
І лавром, що зростив святий дельфійський гай,
О, Мельпомено, ти чоло моє звінчай.

(Переклад М. Зерова)

5. «Літературні паралелі»

Вірш Горация «До Мельпомени» став першим серед поезій, присвячених усвідомленню поетом досягнень свого творчого шляху.

Мотив увічнення пам'яті про поета у його творчому доробкові, який буде потрібним майбутнім поколінням, є провідним також у поезіях російських поетів Г. Р. Державіна та О. С. Пушкіна.

Прочитайте ці вірші та порівняйте їх між собою та з поезією Горация.

ПАМ'ЯТНИК

Я памятник себе воздвиг чудесный, вечный,
Металлов тверже он и выше пирамид;
Ни вихрь его, ни гром не сломит быстротечный,
И времени полет его не сокрушит.
Так! — весь я не умру: но часть меня большая,
От тлена убежав, по смерти станет жить,
И слава возрастет моя, не увядая,
Доколь славянов род вселенна будет чтить.
Слух пройдет обо мне от Белых вод до Черных,
Где Волга, Дон, Нева, с Рифея льет Урал;
Всяк будет помнить то в народах неисчетных,
Как из безвестности я тем известен стал,
Что первый я дерзнул в забавном русском слого
О добродетелях Фелицы возгласить,
В сердечной простоте беседовать о боге,
И истину царям с улыбкой говорить.
О Муза! возгордись заслугой справедливой,
И презрит кто тебя, сама тех презирай,
Непринужденною рукой, неторопливой,
Чело твое зарей бессмертия венчай.

*Г. Р. Державин
1796*

* * *

Exegi monumentum

Я памятник себе воздвиг нерукотворный,
К нему не зарастет народная тропа,
Вознесся выше он главою непокорной
Александрийского столпа.

Нет, весь я не умру — душа в заветной лире
Мой прах переживет и тленья убежит —
И славен буду я, доколь в подлунном мире
Жив будет хоть один пиит.

Слух обо мне пройдет по всей Руси великой,
И назовет меня всяк сущий в ней язык,
И гордый внук славян, и финн, и ныне дикий
Тунгуз, и друг степей калмык.

И долго буду тем любезен я народу,
Что чувства добрые я лирой пробуждал,
Что в мой жестокий век восславил я свободу
И милость к падшим призывал.

Веленью божию, о муза, будь послушна,
Обиды не страшась, не требуя венца;
Хвалу и клевету приемли равнодушно
И не оспаривай глупца.

О. С. Пушкін
1836

Горацій	Державін (1796)	Пушкін (1836)
<p>Мій пам'ятник стоїть триваліший від міді. Піднісся він чолом над царські піраміди. Його не сточить дощ уділивий, гризький, Не звалить налітний північний буревій, Ні років довгий ряд, ні часу літ невпинний; Я не умру цілком: ества мого частина Переживе мене, і від людських сердець Прийматиму хвалу, поки понтифік-жрець Ще сходить з дівою в високий Капітолій</p>	<p>Я памятник себе воздвиг чудесный, вечный, Металлов тверже он и выше пирамид; Ни вихрь его, ни гром не сломит быстротечный, И времени полет его не сокрушит. Так! — весь я не умру: но часть меня большая, От тлена убежав, по смерти станет жить, И слава возрастет моя, не увядая, Доколь славянов род вселенна будет чтить</p>	<p>Я памятник себе воздвиг нерукотворный, К нему не зарастет народная тропа, Вознесся выше он главою непокорной Александрийского столпа. Нет, весь я не умру — душа в заветной лире Мой прах переживет и тленья убежит — И славен буду я, доколь в подлунном мире Жив будет хоть один пиит</p>

Перші рядки поезії схожі між собою: поети упевнено заявляють про те, що вони створили пам'ятник. У поезіях Горация та Державіна зазначається, що він вищий, ніж царські піраміди; ні дощ, ні буревій, ні грім не зможуть йому зашкодити. У вірші Пушкіна говориться лише про те, що пам'ятник «вище Александрійского столпа». Деякі дослідники вважають, що йдеться не про Александрійську колону, зведену на Дворцовій площі у Петербурзі, а про одне з чудес світу. Таким чином, в усіх віршах пам'ятник порівнюється з чудесами світу, навіть перевершує їх.

В усіх поезіях йдеться про невмирущість душі поета, яка «от тлена убежав, по смерти станет жить», і про неминучість слави, що прийде до митця. Цікаво, що кожний із поетів обмежує час своєї слави різними причинами. Для Горация — це існування Риму, для Державіна — повага світу до слов'ян, для Пушкіна — наявність у світі хоча б одного поета.

Гораций	Державін	Пушкін
<p>І де шумить Авфід в нестриманій сваволі, Іде казковий Давн райтський люд судив, — Скрізь говоритимуть, що син простих батьків,</p> <p>Я перший положив на італійську міру Еллади давній спів. Так не таїсь від миру, І лавром, що зростив святий дельфійський гай, <u>О, Мельпомено, ти чоло моє звінчай</u></p>	<p>Слух пройдет обо мне от Белых вод до Черных, Где Волга, Дон, Нева, с Рифея льет Урал; Всяк будет помнить то в народах неисчетных, Как из безвестности я тем известен стал, Что первый я дерзнул в забавном русском слоге О добродетелях Фелицы возгласить, В сердечной простоте беседовать о бже, И истину царям с улыбкой говорить. <u>О Муза! возгордись за-слугой справедливой,</u> И презрит кто тебя, сама тех презирай, Непринужденною рукой, неторопливой, <u>Чело твое зарей бессмертия венчай</u></p>	<p>Слух обо мне пройдет по всей Руси великой, И назовет меня всяк сущий в ней язык, И гордый внук славян, и финн, и ныне дикий Тунгуз, и друг степей калмык.</p> <p>И долго буду тем любезен я народу, Что чувства добрые я лирой пробуждал, Что в мой жестокий век восславил я свободу И милость к падшим призывал.</p> <p><u>Веленью божию, о муза, будь послушна,</u> Обиды не страшась, не требуя венца; Хвалу и клевету приемли равнодушно И не оспаривай глупца</p>

Поети передбачають, що слава їхня переживе їх самих і пошириться на Батьківщині. Гораций переконаний, що його пам'ятатимуть в Італії, Державін і Пушкін перелічують велику кількість народів, що живуть на безмежних просторах Росії.

Горацій та Державін акцентують на тому, що стали відомими саме завдяки своїй поетичній творчості.

Своєю заслугою перед людьми римський поет вважає те, що він почав писати латиною вірші у стилі давньогрецької поезії, яка була зразком, ідеалом, моделлю для римлян і не тільки для них.

«Кола Вена»

Підбити підсумки спроби порівняльного аналізу поезій можна, використовуючи прийом «Кола Вена». Таким чином, одразу можна зрозуміти, що є спільного та відмінного в цих творах.

І Державін, і Пушкін наголошують, що їхнє досягнення — це як літературна творчість («Что первый я дерзнул в забавном Русском слоге О добродетелях Фелицы возгласить»), так і вплив на формування моральних якостей читачів, високий рівень моральності, що несе і сам автор, і його поезія:

И долго буду тем любезен я народу,
Что чувства добрые я лирой пробуждал,
Что в мой жестокий век восславил я свободу
И милость к падшим призывал.

Звернення до музи в останніх рядках поезій у Горация пов'язане з правом митця на увінчання лавровим вінком. Державін та Пушкін не прагнуть негайного визнання та спокійно благословляють музу на непростий шлях:

Веленью божию, о муза, будь послушна,
Обиды не страшась, не требуя венца;
Хвалу и клевету приемли равнодушно
И не оспаривай глупца.

IV. Підсумки уроку

«Продовжте фразу».

- Я знаю про Горация...
- Мені відомо, що ода — це...
- Тема оди «До Мельпомени» — ...
- Ідея оди «До Мельпомени» — ...
- Вірш Горация «До Мельпомени» викликав чимало наслідувань, тому що...

V. Домашнє завдання

Підготувати виразне читання поезії Горация «До Мельпомени».

УРОК № 27

Тема. Публій Овідій Назон — видатний римський поет. Збірка Овідія «Сумні елегії»

Мета: зацікавити біографією та творчістю Овідія; працювати над виразним читанням; проаналізувати елегію «Зима на чужині»; розвивати акторські здібності, творче мислення; виховувати любов до батьківщини, здатність до співчуття.

Обладнання: зображення Овідія, тексти поезії «Зима на чужині» (із «Сумних елегій»).

Какая грусть о Риме! Какие трогательные жалобы!
О. С. Пушкін

*... То, что я прозой писал,
в стих выливалось само.*

Овідій

Овідій

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання

Виразне читання поезії Горация «До Мельпомени».

2. Переказати біографію Горация, використовуючи метод «Грунування»

II. Мотивація початкової діяльності

Читання поезії М. Зерова

БЕЗСМЕРТНІСТЬ

Вінець Овідія во віки не зов'яне;
Безсмертний «Плач» його, гіркий і незрівнянний,
Душні елегії, мов цвіт весняних лоз,
І чари сонячні його «Метаморфоз»,
І мудрі тонкощі ученого кохання.
Хай Цезар злобствує, і хай літа вигнання
Зігнуть високий стан і сивину вплетуть.
І хай гуде Сармат і Гети смерть несуть,
А гнівний Понт реве і горами вергає,—
Народи і віки не раз іще згадають
Дзвінких його пісень легкий свавольний лад
Стогнанням ніжних альб і дзвоном серенад.

Так писав про знаменитого давньоримського поета український поет ХХ ст. Микола Зеров.

— Як ви гадаєте, чому вірш має таку назву?

Наприкінці уроку ви вже будете знати, про які літа вигнання пише поет, зрозумієте, чому «злобствує» Цезар, та дізнаєтесь чимало іншого про життя Овідія.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

Публій Овідій Назон (43 р. до н. е. — 17 р. н. е.) народився у м. Сульмоні, що в 140 км від Рима, в сім'ї вершників. Батько мріяв дати своїм

синам найкращу освіту, а молодшого Публія хотів бачити адвокатом. Однак вже тоді декламації Овідія нагадували вірші у прозі.

Учень (в ролі Овідія)

В ранніх зелених літах нас виховують пильно й дбайливо:
В Рим до найкращих знавців батько обох нас послав
Брат мій ще з літ молодих вінець красномовства вподобав,
Форуму сварки гучні вабили серце його.
Серцю ж моему з дитинства подобались святощі неба,
Муза до тихих пісень кликала душу мою.
Часто мовляв панотець: «Не за хлібне ти діло берешся.
Славен Гомер, але й він так і помер нуждарем!»
Батькове слово узяв до душі я і, муз призабувши,
Спробував прозу писать, кинув я метри дзвінкі,
Тільки ж писання моє самохіть окрилялося ритмом,
Що б не почав я писать, вірші складались самі...

(Овідій. Життя поетове. Пер. М. Зерова)

Світські розваги та література приваблювали Овідія набагато більше, ніж перспектива потрапити до Сенату, тож він вів незалежне життя забезпеченої людини, проводячи час у вищому римському суспільстві та в поетичних колах.

Наприкінці століття Овідій став першим поетом Риму та створив славнозвісну «Науку кохання», що містить практичні поради для закоханих — молодих сучасників поета.

Инсценування

Учні-«римляни» читають «Науку кохання».

1 - й римлянин

Помни, однако, что здесь, в обманчивом свете лампы,
Ночью с хмельной головой, трудно ценить красоту.
Ведь не случайно Парис лишь днем и под солнечным небом
Молвил, богинь рассмотрев: «Лучшая — Матерь Любви!»

2 - й римлянин

Ночь благосклонна, она прикрывает любые изъяны,
Ночью любую из дев можно красавицей счесть.
О драгоценных камнях, о крашеной пурпуром ткани
И о девичьей красе только при солнце суди.

3 - й римлянин

Время теперь приступит к тому, что гораздо важнее,—
Как уловить для себя ту, что искал и нашел?
Все и повсюду мужи, обратите умы со вниманьем
И добротной толпой слушайте слово мое!
Будь лишь опрятен и прост. Загаром на Марсовом поле
Тело покрой, подбери чистую тогу под рост,

Мягкий ремень башмака застегни нержавеющей пряжкой,
 Чтоб не болталась нога, словно в широком мешке.
 Не безобразь своей головы неумелою стрижкой —
 Волосы и борода требуют ловкой руки;
 Ноги пусть не торчат, окаймленные черною грязью,
 И ни один не глядит волос из полой ноздри...
 Вдвинься в толпу, проберись к красавице, словно случайно,
 Пальцами стана коснись, ногу ногою задень.
 Вот когда время начать разговор! Венера и Случай —
 Оба помогут тебе. Стыд неотесанный, прочь!
 Здесь твоему красноречью не надобны наши советы,
 Только сумей захотеть — сразу же станешь речист.
 С ролью влюбленного сладь, словами яви свои раны,
 Хитрость любую найди — пусть лишь поверит она,
 Это нетрудно: ведь каждая мнит, что любви она стоит,
 Даже и та, что дурна, верит в свою красоту.

(Овидий. *Наука любви*. Пер. М. Гаспарова)

У 8 р. н. е. Август засилає Овідія на далеку країну імперії, на берег Чорного моря, в місто Томи (зараз це місто Констанца в Румунії). Причини заслання залишаються невідомими.

У відчаї поет спалив рукописи поеми «Метаморфози» (вона збереглася лише завдяки копіям, які залишилися у його друзів).

Десять років провів Овідій далеко від рідної Вітчизни. Змістом його поезії стали жалоби на долю та моління про повернення до Рима.

Драма поета відбилася у його «Сумних елегіях». Помер поет у вигнанні у 18 р. н. е.

Там і споруджений пам'ятник, на якому викарбувані слова самого Овідія:

Я, що лежу тут, Назон, оспівував ніжне кохання,
 Поки дочасно мене хист мій зі світу не звів.
 Ти ж, о мандрівче (кохав же ти й сам),
 Не вагайся шепнути:
 — Прах Назона-співця хай тут спокійно лежить.

2. Збірка «Сумні елегії»

Слово про збірку

У чотирьох книгах віршів простежуються трагічні мотиви: розлука із сім'єю, туга за Батьківщиною, ненависть до чужини, прохання про милосердя, прославляння поезії як єдиної опори в тяжкому житті.

О. С. Пушкін високо оцінив «Сумні елегії»: «Книга Tristium вище, по нашому мнению, всех прочих сочинений Овидия (кроме “Превращений”).»

Героиды, элегии любовные и самая поэма *Ars amandi*, мнимая причина его изгнания, уступают элегиям понтийским. В сих последних более истинного чувства, более простодушия, более индивидуальности и менее холодного чуждого климата и чуждой земли, сколько живости в подробностях! И какая грусть о Риме! Какие трогательные жалобы!»

Сам Пушкін любив зіставляти своє вигнання на південь із вигнанням Овідія.

У 1795 р. фортецю на півдні України на честь «співця кохання» названо Овідіополем (нині — райцентр Одеської області).

Повторення термінів із теорії літератури

Елегія — жанр лірики журливого змісту.

У римській поезії в елегії починають переважати особисті переживання самотності, розчарування, страждання.

Читання поезії «Зима на чужині» (або «Зима у гетів»)

ЗИМА У ГЕТІВ (книга III, елегія X)

Може, і досі ще хто пам'ятає вигнання Назона,
В Місті залилось іще, може, ім'я по мені,—
Знайте ж — під зорями, що не спускаються в море ніколи,
В дальній країні тепер я між чужинців живу:
Скрізь дикунів — савроматів, і бассів, і гетів племена —
Навіть не гідні мене їхні самі імена!
Поки ще тепле повітря — тим часом нам Істр оборона:
Хвилями плінними він запобігає війні.
Тільки ж надійде понура зима і весь берег зашерхне,
І від морозу стає біла, мов мармур, земля,—
Тут і Борей, і сніги заважають нам жити під Арктом,
Небо тремтять, і те ніби тут гнобить людей.
Падає сніг і лежить, під дощем і під сонцем не тане,
Твердне; суворий Борей робить довічним його.
Отже, і перший іще не розтане, як випаде другий,
У багатьох він місцях часто дворічний лежить.
І в Аквилоу бурхливого сила така, що високі
Башти з землею рівня, дахи з будівель зрива.
Шкури та теплі штани від холоду злого рятують,
З тіла усього саме тільки й відкрите лице.
Часто від руху дзвенить льодинками вкрите волосся,
І на морозі блищить, біла уся, борода.
Не розпадаються вийняті, посуду форму зберігши,
Вина, і вже не черпать треба, а їсти шматки.
Що вже казати, як струмки, переможені холодом, тверднуть,
Чи як на озері ту воду копають крихку?
Навіть і сам, за ріку папірусодайну не вужчий,

Той, що в собі звідусіль стільки поєднає хвиль,—
Істр — навіть він, від жорсткого вітру ізверху застигши,
Потай у море несе води блакитні свої.
Там он, де судна пливли, нині ноги ступають; по хвилі,
Холодом скутій, тепер кінські копита дзвенять;
Нині мостами новими, що вирости над течією,
Тягнуть сарматські воли варварських безліч возів.
Віри мені не піймуть; таж нема за брехню нагороди,
Отже, здається мені, вірити свідкові слід:
Бачив я море безкрає, що теж від морозу застигло,
Води недвижні слизька вкрила й блискуча кора.
Але ж не досить і бачити: йшов я по хвилі затвердлій
І не змочила вода зовсім моєї ноги.
Якби тобі довелося, Леандре, пливти в цій протоці,
Певно б вода не була винна у смерті твоїй.
Навіть дельфіни не можуть із хвиль до повітря піднятись,
Бо навісної зими їх не пускає покров.
Мабуть, коли, махнувши крилом, Борей зашумів би,
Хвиль би не збив і тоді на полоненій воді,
Не ворухнулись би судна, мов мармуром, стиснуті льодом,
І розтинати б весело скованих вод не могли.
Бачив я риб, що в льоду зависли, прив'язані міцно,—
Деякі з них навіть там ще зберігали життя.
Отже, як тільки надмірна Бореєва сила повіє
Чи над простором морським, чи над розливом ріки,
То через Істру рівнинну, сухим Аквілоном закуту,
Варвар ураз наліта, ворог на бистрім коні —
Ворог на бистрім коні, стрілою крилатою грізний,
Дикий руйнуючи край, нищачи люд навкруги.
Хто утікає, лишаючи дім: на полях беззахайсних
Необоронене скрізь ворог добро забира,
Сіл нужденне добро: і рипучі вози, і худобу —
Всі ті достатки, які має злидар-селянин;
Тих полонених женуть, скрутивши їм руки за спину;
Бачать востаннє вони рідні оселі й лани;
Падають інші, без жалю зубчастими стрілами вбиті,
Адже отруту страшну бистре залізо несе.
Те, що несила узяти з собою, — в дорозі лишають,
І безневинні хатки палить ворожий вогонь.
Мир настає, то й тоді страхіття війни всіх лякає,
І не веде борозни ратай, налігши на плуг;
Тут, коли ворога бачать або і не бачать, — бояться;
Тож необроблена скрізь, дика, мов пустка, земля.
Ані солодкі в тіні не ховаються тут винограда,
І не шумує в діжках, піну здіймаючи, муст.
Яблук нема в цій країні. Не мав би Аконтії, на чому
Слів написати своїй пані й підкинути їй.

Видно навколо поля без дерев і без зелені, голі.
 Горе моє! Не заходь жоден щасливий сюди.
 Адже так широко світ розіслався безмежно-великий,
 Нашо ж на муки мені край цей відкрито сумний?
 (Переклад Г. Кочура)

Бесіда

- Доведіть, що поезія написана в формі послання.

(Може, і досі ще хто пам'ятає вигнанця Назона,
 В Місті зосталось ще, може, ім'я по мені,—
 Знайте ж — під зорями, що не спускаються в море ніколи,
 В дальній країні тепер я між чужинців живу...)

- Чому ж Овідію не подобається жити на чужині? (Поет нарікає на клімат: холодну зиму, під час якої «падає сніг і лежить, під дощем і сонцем не тане», «по хвилі, холодом скутій, тепер кінські копита дзвенять». У цьому краї немає яблук, не росте виноград: «Тож необроблена скрізь, дика, мов пустка, земля». Та для поета край заслання — ще й духовна пустка. Він не поважає людей, серед яких йому довелося жити: вони «коли ворога бачать або і не бачать,— бояться».)
- Які кольори переважають в описі? (Чорний та білий)
- Визначте ідею поезії. (Поет не сприймає ані людей, ані клімат, ні землю, на якій доводиться жити, і дуже сумує за своєю батьківщиною.)

IV. Підсумки уроку

«Мікрофон»

1. У чому полягає трагізм долі Овідія?
2. Які почуття викликає у вас елегія Овідія?

Осипу Мандельштаму, російському поетові ХХ ст., належать переспіви «Сумних елегій» Овідія.

Ось один із них.

TRISTIA

Я изучил науку расставанья
 В простоволосых жалобах ночных.
 Жуют волю, и длится ожиданье,
 Последний час вигилий городских;
 И чту обряд той петушиной ночи,
 Когда, подняв дорожной скорби груз,
 Глядели вдаль заплаканные очи
 И женский плач мешался с пенем муз.

Кто может знать при слове расставанье —
 Какая нам разлука предстоит?
 Что нам судит петушьё восклицанье,
 Когда огонь в акрополе горит?
 И на заре какой-то новой жизни,
 Когда в сенах лениво вол жует,
 Зачем петух, глашатай новой жизни,
 На городской стене крылами бьёт?

И я люблю обыкновенье пряжи:
 Снует челнок, веретено жужжит.
 Смотри: навстречу, словно пух лебяжий,
 Уже босая Делия летит!
 О, нашей жизни скудная основа,
 Куда как беден радости язык!
 Все было встарь, все повторится снова,
 И сладок нам лишь узнаванья миг.

Да будет так: прозрачная фигурка
 На чистом блюде глиняном лежит,
 Как беличьё распластанная шкурка,
 Склонясь над воском, девушка глядит.
 Не нам гадать о греческом Эребе,
 Для женщин воск что для мужчины медь.
 Нам только в битвах выпадает жребий,
 А им дано, гадая, умереть.

V. Домашнє завдання

Письмово доведіть, що вірш «Зима на чужині» є елегією.

УРОК № 28

Тема. Поема Овідія «Метаморфози» та її міфологічна основа

Мета: з'ясувати функцію перетворення в поемі Овідія, простежити мотив перетворення в інших художніх творах; вдосконалювати навички аналізу тексту; розвивати уміння складати опорний конспект; виховувати уміння працювати в групі, з повагою ставитися до думки інших людей.

Обладнання: тексти уривків з поеми «Метаморфози», папір, фломастери для створення ОК.

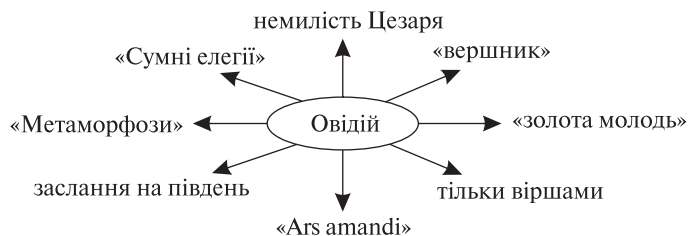
*Как все меняется! Что было раньше птицей,
 Теперь лежит написанной страницей.*

М. Заблоцький

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань**Складання грона на тему «Овідій»**

Наприклад

Перевірка домашнього завдання

Доведіть, що вірш Овідія «Зима на чужині» є елегією.

II. Мотивація навчальної діяльності

Російському поетові Миколі Заболоцькому належать такі рядки:

Как все меняется! Что было раньше птицей,
 Теперь лежит исписанной страницей;
 Мысль некогда была простым цветком;
 Поэма шествовала медленным быком;
 А то, что было мною, то, быть может,
 Опять растет и мир растений множит.
 Вот так, с трудом пытаюсь развивать
 Как бы клубок какой-то сложной пряжи,
 Вдруг и увидишь то, что должно называть
 Бессмертным. О, суеверья наши!

— Якими є ключові слова цієї поезії? (*Безсмертя, перетворення*)
 Саме про перетворення й піде мова сьогодні на уроці.

III. Вивчення нового матеріалу**1. Підготовка для сприйняття твору**

Перу Овідія належить поема «Метаморфози» («Перетворення»). Що таке метаморфоза?

Тема перетворення посідає значне місце в міфології всіх народів. Були такі міфи, звичайно, і у греків. Достатньо пригадати прекрасного юнака, що перетворився на квітку нарцис, або Дафну, яка, рятуючись від Аполлона, стала лавровим деревом.

Мотив перетворення дуже часто зустрічається в народних та літературних казках: гарбуз перетворюється на карету, а миші — на лакеїв («Попелюшка»), потворне чудовисько набуває вигляду чарівного принца («Червоненька квіточка»), недара та нахаба сприймається оточуючими як талановита та високоморальна людина («Крихітка Цахес»).

Саме Овідій використав для написання своєї поеми міфологічні сюжети. У 15 книг увійшло близько 250 епізодів, написаних гекзаметром.

Сюжети про перетворення розповідають про виникнення зірок, тварин, рослин, рік, джерел, скель, людей. Поєднавши багато метаморфоз разом, Овідій написав поему, що пояснює походження усього світу.

Що не міняє обличчя свого? До обнови охоча,
Творють, чергуючи з формами форми, майстриня-природа.
Не пропадає, повірте, ніщо в неосяжному світі.
Все тільки змінює вигляд.

(Овідій «Метаморфози»)

Читання уривка вчителем

ЧОТИРИ ПОКОЛІННЯ ЛЮДСЬКІ

(I, В. 89—150)

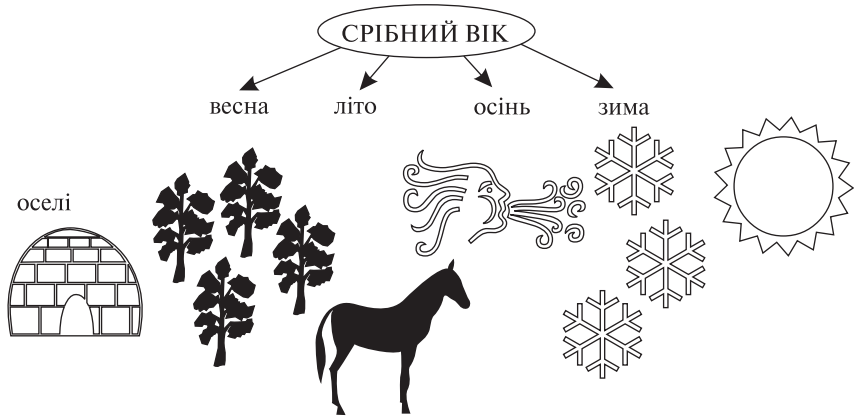
Перше поріддя було золоте: без бича і спонуки,
З власної волі воно Правоту шанувало і Чесність.
Кари і страху не знало. Погрозливе слово закону
Ще не читалось на мідній таблиці, і люд не страшився
Вирок почути судді, без суду й опіки безпечний.
Сосни з гірських верховин ще не сходили в діл на потоки,
Щоби легким кораблем незнані одвідати землі.
Жодні надмор'я чужі не манили щасливого люду.
Мури, глибокі рови не були ще для міст поясами;
Проста сурма і покручений ріг не співали до бою;
Меч і шолом не служили нікому. Без зброї, без війська
Мирні народи жили в непорушнім і любім дозвіллі.
Щедра земля самохіть, ще не знаючи пут обов'язку,
Ралом не ткнута залізним, не зранена ще бороною,
Гойний приносила дар, поживу, легку і корисну.
Люди збирали тоді дику вишню й суніці по горах,
Терен з занозистих віт, шовковиці ягоди стиглі
Та жолуді, що зронило Юпітера древо розлоге.
Вічна стояла весна, і подувом ніжним зефіри
Пестили цвіт луговий, що пишався і ріс, самосійний.
Втім, і незораний лан половів — нахилився хлібами,

І, не лежавши в парі, наливав своє стигле колосся.
Ріки текли молоком, струменіли скрізь нектаром ріки,
І темнолисті дуби золотими точились медами.
З того ж часу, як, заславши Сатурна у Тартар темничний,
Владу Юпітер посів, то вже срібна пора та настала,
Гірша від золота, але цінніша від темної міді.
Владар новий сколотив цілорічну Сатурнову Весну,
Літо додавши до неї, непевну Осінь і Зиму,
І на чотири доби річний кругобіг поділивши.
Вперше тоді затремтіло повітря від суші та спеки,
І від холодних вітрів крижані позвисали бурульки.
Вперше тоді знадобились оселі; оселі знайшлися
В сховах печер, у кушах верболозу, поплетених ликом.
Вперше Церериним зерном засіяно ниву родючу
І під ярмом заревла-застогнала покірна худоба.
Третя доба — мідяна — за срібною хутко настала;
Люд войовничий, суворої вдачі, до зброї охочий,
Але ж іще не злочинний. Остання порода — залізна.
Тож як настала доба найгіршої тої породи,
Зразу ж з'явилася Кривда, минулися Чесність і Правда;
Хитрість, Брехня і Підступство посіли їх місце спустіле;
Зрада прийшла і Насильство, жадоба на гроші і статки;
Вплив на море плавець, хоч на вітрі це був безпорадний.
Сосни, що досі по горах шпилястих росли безтурботно,
Нині по хвилі незнаній помчали в світі кораблями.
Землю, що спільна була, як повітря, як сонячне сяйво,
Нині пройшов землемір, обніжки і межі поклавши.
Стали від неї тепер вимагати не тільки ужинків,
Але й скарбів, що від людського ока вона приховала.
В надра, в глибини підземні ідуть; від стігійської хвилі
Видобувають скарби, усякого лиха початок;
Вийшло Залізо на світ і Золото, ще шкідливіше,
Вийшла на люди Війна, що живиться ними й лютує,
В хижих, кривавих руках брязкучу стискаючи зброю.
Люд животіє з грабунку, на зятя не звіриться тесть вже,
Гість на господаря також — і братня любов потьмарілась;
Жінка грозить чоловікові, той ворогує на жінку.
Мачухи зводять дітей смертельно-блідим аконітом;
Син нетерплячий про батькову смерть дізнається в ворожки.
Никне Побожність і Віра, і діва небесна Астрея
Землю, сплямовану кров'ю, — остання з богів — покидає.

Робота у групах

Завдання: користуючись текстом уривка, складіть опорний конспект для описування золотого, срібного, мідяного і залізного віків.

Наприклад:

За складеними ОК потрібно переказати зміст свого уривка. Завдання можна ускладнити: групи обмінюються опорними конспектами і переказують уривок іншої групи.

Підсумки

- Чому Овідій класифікує чотири покоління людей, вживаючи назви різних металів?
- Наведіть приклади уособлення, що зустрічаються в даному уривку. (*Правота, Чесність, Кривда, Правда, Хитрість, Брехня, Підступство, Зрада, Насильство, Залізо, Золото, Війна, Побожність, Віра*)
Запишіть ці поняття у колонки зі знаком «+» та «-».

+	-
Правота	Кривда
Чесність	Хитрість
Правда	Брехня
Побожність	Підступство
Віра	Зрада
	Насильство
	Залізо
	Золото
	Війна

- Вочевидь, перемагає зло. Які слова можна дописати у ліву колонку, щоб перемогло добро? (*Справедливість, Любов, Миролюбність, Доброта*)
- Як ви гадаєте, чому у людей виникали такі уявлення про минуле людства?
- Як на вашу думку, в яку добу живемо ми з вами? Чому?
- Що може врятувати світ? Поясніть вашу думку.

IV. Узагальнення та систематизація вивченого

«Мікрофон»

- Що я знаю про метаморфози?
- Навіщо потрібні були перетворення в міфах?
- Чому «Чотири покоління людей» — це приклад метаморфози?

V. Домашнє завдання

Прочитати уривки з «Метаморфоз» Овідія: «Потоп», «Філемон і Бавкіда».

Художникам — зробити ілюстрації.

ПОТОП (I, В. 253–312)

Він вже хотів розметати вогні над людьми і землею,
Та побоявся, щоб часом священний етер не зайнявся
І від стількох блискавиць не стопилася вісь світова.
Спало на пам'ять йому й рокування нехибної Доли:
«Прийдуть часи, коли море, й земля, і небесна твердиня
Раптом поймаються вогнем і зруйнується всесвіт прекрасний».
Набік одкладено стріли — Циклопів жажливе знаряддя, —
Іншу призначено кару — у поводах ріки розлити
І з неозорого неба наслати дощі ненастанні.
Так ухваливши, замкнув Аквілона в печери він темні,
З ним і всі інші вітри, що хмарища й дощ розганяють.
Нота лише випускає, і Нот вилітає на крилах
Вогких, грізних х, обважнілих. Обличчя туманами вкрите,
Падають краплі роси з бороди і волосся у нього;
Хмари сидять на чолі, і одяг струмиться на грудях.
А як потисне нараз рукою могутньою хмари, —
Грім вибухає, і зливи потоками ринуть на землю.
Служка Юнонина вірна, Іріда семикольорова,
Воду тим часом збирає і хмарам її постачає.
Вилягли в полі хліба, хліборобова гине надія,
І, неблаганно важка, цілорічна марнується праця.
Але Юпітеру мало цієї небесної карі —
Кличе до помочі він і блакитного брата морського,
Той же збирає на раду потоки й, зібравши, говорить:
«Вас переконавать довго не треба — ви знаєте справу:
Вилийте всі свої води, що маєте владу над ними,
Схованки всі відчиніть, одваліте каміння на склепі
І попустіте своїй течії розливатись дозвільно».
Ріки, вернувшись додому, уста джерелам роздирають
І, розгнздавши потоки свої, поспішають до моря.
Сам же владика морський, потрясаючи землю тризубцем,
Їм простеляє широкі усюди дороги, і ріки,

Вийшовши геть з берегів, заливають розлогі рівнини,
 Мчать на собі хліба і кущі, людей і худобу,
 Цілі будинки з божницями предків і статком хазяйським.
 Як же й зосталася де не зруйнована повіддю хата,
 Хвиля поймає її, аж із дахом вкриваючи раптом,
 І щонайвищі міські затопляє муровані вежі.
 От уже море й земля ані в чому не мають відміни:
 Море, куди не поглянеш, і берега в моря немає.
 Люди, втікаючи згуби, одні по горах притулились;
 Інші човнами пливуть, де недавно ще землю орали;
 Треті шосили веслюють над дахом затопленим вілли
 І натрапляють на рибу в густім верховітті в'язовім.
 Кинений якір не раз зав'язав в гірських сіножатах,
 Об виноградні кущі зачіпляється дно корабельне.
 Там, де лиш кози тонку між каміннями скубли травичку,
 Нині лежать, розіславшись, незграбні і ситі тюлені.
 Диви морські, нерейди, дивуються чудам підводним:
 Храмам, палацам, містам. Гаї заповіли дельфіни,
 В'язнуть серед верховіть, дерева стрясають хвостами.
 Вокв поміж вівці попав і пливе, і лева рудого
 Хвиля несе без опору, і тигрові ради немає.
 Вепрові ікла страшні ні до чого, і оленю — ноги;
 Марно шукаючи місця, де б можна було відпочити,
 В море знесилений птах, не втримавшись, падає й гине.
 Море в сваволі нестримній горби затопило, а хвилі
 Все прибувають в гірські верховини, зростаючи, плещуть.
 Більшість людей поглинула вода; кого ж пощадила,
 Тих доконала нестача нужденної навіть поживи.

ФЛЕМОН І БАВКІДА

(VIII, В. 611–724)

Так закінчив Ахелой. Те, що він розповів, надзвичайно
 Всіх здивувало. Один лиш наваживсь сміятися з цього,
 Впертий отой богоборець, Іксіона син невгамовний:
 «Вигадки, що розповів Ахелой: вже надто могуті
 В тебе боги олімпійські, як можуть всі речі змінити».
 Всі остовпіли, й ніхто з них промови не міг ухвалити.
 Перший Лелег серед всіх, нарешті, мовчання порушив,
 Розумом зрілий і віком: «Безмірна небесная влада,
 Краю нема і кінця їй; схотіли безсмертні — і сталось.
 Сумнів твій тут не до речі. Ось слухай. На горах Фрігійських
 Поруч із дубом стоїть стіною обведена липа;
 Бачив це місце я сам, бо Піттей послав мене в край той
 Дальній, на ниви Пелопа, колись його роду підвладні,—
 Нині болото; де край був залюднений — птиці лишилися.
 В людському образі раз завітав сюди з сином Юпітер,

З Атлантиадам, своїм жезлоносцем небесним на крилах.
Сотні осель обійшли олімпійці — благали спочинку,
В сотнях осель олімпійців не пущено. Радо зустріли
Їх лиш пенати одні, очеретом болотяним вкриті.
Жив там старий Філемон і побожна стара з ним Бавкіда.
Там оселились вони, ще за літ молодих поєднавшись,
Там і постарілись, в тій самій хаті. Жили-бідували,
Але на те не вважали, і вбожество їх не гнітило.
Слуг би ти в них не знайшов; їх двоє жило на господі,
Хазяйнували самі і самі ж собі вірно служили.
Ледве безсмертні боги завітали до вбогих пенатів,
Голови низько схиливши, в тісенькі просунулись двері,—
Тут Філемон їх запрошує поруч сідати на ослоні,
А працювата Бавкіда рядном той ослін покриває.
Потім до огнища йде і в попелі ще не холоднім
Жар вигрібає, кори докидає і листу сухого,
Трудно і пильно старечим диханням огонь здобуває,
Зносить з гори після того трісок та всілякого хмизу.
Дрібно ламає його, під казан мідяний підкладає
Й ту, що з грядок поприносив господар, городину чистить.
А Філемон бере вила двозубі тим часом у руки
Й зараз хребтину задимлену з чорної балки здіймає.
З тої свинини, що довго про свята держали під дахом,
Він невеличкий шматок відриває і варить в окропі.
Щоб не знудились гості, щоб час їм минав веселіше,
Розпочинають старенькі розмову. Прип'яті за вушко,
Висіли в хаті ночовки; мерщій наливають водою,
Вишнім богам присувають — обмити натомлені ноги.
Ліжко було в них старе, з вербового дерева збите,
Був і сінник з осоки, на вербовій простелений рамі.
Ковдрою вкрила сінник господиня, — так тільки у свята
Ліжко вона застилала, хоч ковдра стара і дешева,
Тільки й придатна на те, щоби ліжко вербове вкривати.
От прилягли олімпійці. Приносить тоді господиня
Стіл, але стіл шкутильгає на ногу, малий черепочок
Вирівняв ногу старому служаци, а м'ята зелена
Зверху старанно його для почесної учти натерла.
Ставить тоді господиня двокольорові маслини,
Терен осінній смачний, прозорим налитий розсолон,
Редьку, цикорій і сир, а з сиром одцідженим поряд —
Яйця, що в попелі злегка спекла для гостей подорожніх.
Все те на глиняній чистій посуді. Вино розмішали
В глинянім чистім кратері, поставили букові кубки,
Пильно, уважно натерті пахучим зсередини воском.
Хутко потому на стіл і гаряча з'явилася страва,
З нею й вино молоде... Трохи згодом все те одсувають,
Щоб переміну нову на тісному столі розмістити.

Тут і горіхи, і фіги, і фініки сушені в зморшках,
Сливи солодкі, пахучі, у кошику яблука стиглі,
А посередині меду стільник. І миліші від страви —
Щира і щедра гостинність та ясні обличчя старечі.
От примічають старі, що, як стане кратер порожніти,
То вже й не знають, відкіль самохіттю вино прибуває.
Вражені дивом таким, затремтіли старі богобійні,
Просять чудесних гостей пробачить за страву убогу...
Був на господі у них ще й гусак, то за сторожа правив,—
Сторожа того вони й прирікають на жертву безсмертним.
Довго він крилами бив, все з-під рук виривався старечих,
Поки не вдавсь до гостей та й під ноги до них не забився.
Гості йому врятували життя і, підвівшись з-за столу:
«Так, ми безсмертні боги,— прорекли.— Ми йдемо покарати
Селище ваше за гріх і блюзнірство. Та ви не страшіться:
Кара на вас не впаде. Отже, вашу оселю лишіте
Й разом з нами ідіть на шпилі й полонини нагріні».
Божому слову коряться старі і, щосили обершись
На подорожні ціпки, помаленьку збираються вгору.
Вже недалеко були й від вершини гірської,— так, певне,
Пушена з луку стріла долетіла б,— оглянулись — горе!
Все, що в долині було, затяглося болотом, і тільки
Їхня хатина зосталась. Та поки дивуються диву,
Поки недолю сусідську оплакують, видко стареньким,
Як та хатина мала, що й для них затісною здавалась,
Храмом величним стає: замість сох піднеслися колони,
Замість гнилої соломи блищить непідроблене злото,
Різьблені двері важкі і мармуром висланий ганок.
Чують ласкаві слова — син Сатурна до них промовляє:
«Праведний старче, і ти, достойна та праведна жоно!
Що б ви хотіли від нас?» Поспитавшись рази в дружини,
Спільне бажання тоді Філемон одкриває безсмертним:
«Хочемо бути жерцями і храму святого глядіти;
Та як у згоді дійшли до кінця свого віку земного,
Дайте і вмерти одразу обом, щоб мені не прийшлося
Бачить дружини в огні, та і їй щоб мене не ховати».
Так по їх волі і сталось. І храму вони доглядали,
Поки точилось життя. Раз, знеможені віком і кволі,
Вийшли із храму на ганок вони; обступили їм пам'ять
Давні події; стоять, розмовляють; аж бачить Бавкіда:
Зазеленів Філемон; придивився старий: його жінка
Криється листом — і от вже шумить верховіття над ними.
Поки ще можна було, розмовляли обоє, а потім:
«Друже, прощай»,— проказали, і вже одночасно корою
Їхні уста поросли. І досі ще люди тамтешні
Вказують двоє дерев, що старе заступили подружжя.
Так повідали мені старі та шановані люди.

Правду святу говорили. Я бачив вінки там на вітті,
І, начіпляючи свіжу свою плетеницю, промовив:
«Люди, шануйте богів, то й вам тоді шана довіку».

(Переклад М. Зерова)

УРОК № 29

Тема. Урок позакласного читання. Овідій «Метаморфози» («Потоп», «Філемон та Бавкіда»)

Мета: проаналізувати прочитані уривки з поеми Овідія; простежити в них мотив перетворення, провести літературні паралелі; розвивати уміння учнів висловлювати свою думку; виховувати прагнення до самовираження, високі моральні якості.

Обладнання: тексти уривків поеми Овідія.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перетворення у міфах

Хто на кого перетворився?

Дафна → ... (на лаврове дерево)

Самозакоханий юнак → ... (на нарцис)

Зевс → ... (на золотий дощ, бика)

Арахна → ... (на павука)

Іо → ... (на телицю)

Молоко Гери → ... (на Молочний Шлях)

Краплі молока Гери → ... (на білі лілеї)

Астрея → ... (на сузір'я Діви)

II. Узагальнення й систематизація вивченого

1. Уривок «Потоп» (I, в. 253–312)

- Чому розпочався потоп? (*Зевс хотів покарати людей.*)
- Хто бере участь у покаранні людей? (*Зевс, Нот — південний вітер, Іріда, Посейдон*) Зачитайте, що робив кожен із них.
- Що вас найбільше вразило в картині потопу? Перекажіть цей епізод.
- Художники подають на розгляд ілюстрації до уривка.
- Порівняйте міфологічне уявлення про потоп давніх греків та біблійний переказ про Всесвітній потоп.

Метаморфози	Біблія
Карає Зевс має помічників знищує усіх людей знищує тварин	Карає Бог обирає праведника — Ноя залишає тварин

2. Уривок «Філемон і Бавкіда»

- Хто завітали у гості до Філемона та Бавкіди? (*Юпітер та Меркурій*)
- Чому інші селяни не впустили Юпітера та Меркурія? (*Селяни не були гостинними.*)
- Зачитайте епізод, коли Філемон та Бавкіда піклуються про гостей. (Від слів «Тут Філемон їх запрошує поруч сідати на ослоні» до слів «Поки не вдавсь до гостей та й під ноги до них не забився»)
- Про які риси характеру старого подружжя свідчить цей вчинок? (*Гостинність, працьовитість, щедрість, повага до людей, здатність до самопожертви*)
- Як боги довели свою вдячність стареньким? (*Пожаліли їх і залишили їм життя, на відміну від інших селян.*)
- Яке бажання висловили Філемон і Бавкіда?

*(«Хочемо бути жерцями і храму святого глядіти;
Та як у згоді дійшли до кінця свого віку земного,
Дайте і вмерти одразу обом, щоб мені не прийшлося
Бачить дружини в огні, та і їй щоб мене не ховати».)*

- Яке перетворення відбулося з подружжям? (*Вони перетворилися на зелені дерева, які не розлучилися навіть після смерті.*)
- Яку ідею хоче донести до читача Овідія? (*«Люди, шануйте богів, то й вам тоді шана довіки»*)
- Кого сьогодні називають Філемоном і Бавкідою? (*Нерозлучне подружжя, що провело усе життя в мирі та злагоді.*)

III. Висновки

- 1) Що поєднує уривки «Потоп» та «Філемон і Бавкіда»? (*Боги карають грішних людей та жаліють тих, хто їх шанує.*)
- 2) Які перетворення вам знайомі за поемою Овідія? (Перетворення людей та всього на землі «Чотири покоління людей»; світу землі — на світ води — «Потоп»; праведного-подружжя — на прекрасні дерева — «Філемон і Бавкіда».)
- 3) Складіть сенкан на тему «Метаморфози»
Наприклад:
Метаморфози.
Несподівані, дивні.

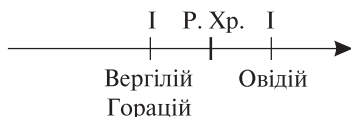
Карають, рятують, допомагають.

Пояснюють походження світу.

Нове життя.

4) Підсумок уроку

Запишіть на лінії часу імена давньоримських поетів.

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичної атестації № 3, написати відгук за поемою Овідія «Метаморфози».

- Мета відгуку — передати свої враження від прочитаного, наголосити на впливі твору на почуття (які переживання, емоції викликав) та на інтелект (сприяв яким роздумам, над чим змусив замислитися).
- Не замінійте відгук переказом прочитаної книги.
Головне — це те, що ви відкрили та над чим ви розмірковували під час читання книги або одразу після нього.
- Пояснюйте свої почуття та ставлення до героїв, аргументуйте загальне враження від твору.

УРОК № 30

Тема. Тематична атестація № 3

Мета: здійснити контроль знань за вивченою темою; перевірити засвоєння термінів із теорії літератури; розвивати зв'язне мовлення, творчі здібності; виховувати прагнення досягти високого результату.

Обладнання: картки із завданнями до атестації.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми та мети уроку

II. Ознайомлення учнів із завданнями. Виконання роботи

Варіант 1

1. Тест для перевірки знання текстів творів (2 бали)

- 1) Чию долю детально змальовує Тіртей у поезії «Добре вмирати тому...»?

- а) Нещасного поета;
 - б) воїна-зрадника;
 - в) *воїна-захисника*.
- 2) До кого звертається Сапфо в поезії «Барвношатна владарка...»?
- а) До Артеміди;
 - б) до Афіни;
 - в) *до Афродіти*.
- 3) Назвіть головний образ поезії Горація «До Мельпомени».
- а) *Пам'ятник*;
 - б) поет;
 - в) Рим.
- 4) Чому Юпітер пощадив Філемона та Бавкіду?
- а) Вони були дуже старими;
 - б) *вони шанували богів*;
 - в) вони кохали одне одного.

2. Терміни з теорії літератури (2 бали)

- 1) Відтворіть схему «Жанри давньогрецької літератури».
- 2) Дайте визначення елегії.

3. Аналіз творів (3 бали)

Чи справдилося пророцтво Горація? (Вірш «До Мельпомени»)

4. Творче завдання (5 балів) (спільне для обох варіантів)

Написати твір-мініатюру на одну із тем:

«Філемон та Бавкіда: чи існують вони в сучасному житті?»

«Анакреонтична поезія! (Мої аплодисменти)»

«Гімн... (Тіртею, Сапфо, Есхілу...)» (за вибором учня).

Варіант 2

1. Тест для перевірки текстів творів

- 1) З якою метою звертається ліричний герой Архілоха до Перікла?
- а) Щоб утішити його у біді;
 - б) щоб принести погану звістку;
 - в) *щоб закликати його до стійкості*.
- 2) Якого бога найбільше прославляв Анакреонт?
- а) *Ерота*;
 - б) Гермеса;
 - в) Аполлона.
- 3) Які почуття переживає головний герой трагедії Есхіла «Прометей закутий»?
- а) Обурення;
 - б) *розчарованість*;
 - в) злість.

- 4) Про що Анхіз розповів Енею в Аїді?
 а) Про свою сумну долю;
 б) про обов'язки римського громадянина;
 в) *про майбутню славу Риму.*

2. Терміни з теорії літератури

- 1) Що таке трагедія?
 2) Дайте визначення ямба та хоря.

III. Аналіз творів

Порівняйте громадянські позиції давньогрецьких поетів Архілоха та Тіртея (на прикладі їх поезій)

IV. Творче завдання

Написати твір-мініатюру на одну з наведених тем (див. I варіант).

III. Підсумки уроку

**ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ
 СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

УРОК № 31

Тема. Середньовіччя як історична та культурна доба
Мета: ознайомити з особливостями доби Середньовіччя, її хронологічними межами; звернути увагу на характерні ознаки середньовічної літератури; розвивати уміння конспектувати, спілкуватися; виховувати інтерес до Середньовіччя як історичної та культурної доби.

Обладнання: картки з текстом, лінія часу.

ХІД УРОКУ

**I. Оголошення результатів тематичної атестації № 3.
 Аналіз типових помилок**

II. Мотивація навчальної діяльності

«Відгадай слово»

Давньогрецький поет, що оспівував вино та кохання. (Анакреонт)	А Й
Видатний давньоримський поет. (Вергілій)	В

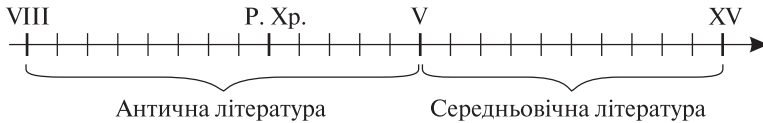
Ліричний жанр, властивий поезії Тіртея. (Елегія)	Е
Друге ім'я Овідія. (Назон)	Н
Найвидатніший поет Давньої Греції. (Гомер)	Г
Літературний жанр, який використовував Гораций. (Ода)	О

— Ми не випадково почали урок із розгадування цього слова, адже в романі В. Скотта «Айвенго» зображується епоха середніх віків, які й будуть темою наших декількох наступних уроків.

Що ви пам'ятаєте про Середньовіччя з роману В. Скотта? З уроків історії? (*Відповіді учнів.*)

III. Вивчення нового матеріалу

1. Робота з лінією часу

2. «Броунівський рух»

Картка № 1

Середніми віками називають тисячолітній період часу — з моменту падіння Римської імперії (V ст. н. е.) до XV століття.

В історії літератури та мистецтва Західної Європи розрізняються такі етапи:

- 1) V—XI ст. — раннє Середньовіччя;
- 2) XII—XIII ст. — розквіт середньовічної цивілізації;
- 3) XIV—XV ст. — пізнє Середньовіччя, початок Відродження.

Картка № 2

Християнська католицька церква у середні віки панує над усім культурним життям Західної Європи. Антична культура занепадає. Церква створює літературу, що схвалює подвиги аскетизму, мучеництва за віру. Характерним для цього періоду є жанр «життя», які описують відлюдників, що вирушають у пустелю, добровільно зазнають катувань. Поширюються також «видіння», тобто розповіді людей, що немовби побували у потойбічному світі. У них описуються фантастичні картини райських насолод та пекельних мук.

Картка № 3

Водночас із церковною літературою, що писалася переважно латиною, протягом усього середньовіччя розвивається література світська, яка є далекою від похмурого, аскетичного світосприйняття. Різні її

напрями та види походять із народної творчості, що існувала з давніх-давен, а темою її була людина зі своїми земними радощами та бідами.

Картка № 4

Найзначнішою та найціннішою спадщиною середньовічної літератури був епос — поеми про героїв-воїнів, які були створені народом і висловлювали його ідеали. Епос виник у формі сказань, які тривалий час існували в усній формі. Виконавців сказань називали у Франції жонглерами, у Німеччині — шпільманами. Зазвичай це були акробати-фокусники, що розважали народ на дорогах та площах. Вони також співали або читали пісні про воїнів-героїв. А пізніше, вже з XII ст., поети переобляють ці сказання і записують їх у вигляді великих поем.

Картка № 5

Герой середньовічного епосу — воїн, захисник своєї країни і народу. У добу постійних війн — це важлива фігура суспільного життя. В епосі ідеальні якості воїна — сила, хоробрість, доблесть, вірність васала своєму сюзерену — героїзуються. Сюжети багатьох поем складені на основі справжніх історичних подій. Мова йде про історичних осіб, але із часом сюжет може бути зміненим, причому досить суттєво.

Картка № 6

У період з XII до XV ст., коли розвиваються міста і торгівля, а воїни-феодалі об'єднуються у лицарські ордени та відбуваються хрестові походи, при дворах феодалів створюється пишна та витончена культура: лицарі навчаються музики, мистецтва писати вірші. У цей час виникає нова, лицарська, або куртуазна (придворна), література. Лицарська лірика оспівує любов лицаря до «дами серця». Заради її кохання лицарі (у романах) переживають різні пригоди, б'ються з велетнями і чудовиськами.

Картка № 7

Середні віки відзначаються також і значним культурним розвитком народів Сходу, що отримав назву «золотого віку» арабської та іранотаджицької літератур. Література «золотого віку» писалася двома мовами — арабською і фарсі. В ній часто пропагувалася любов до людини, жінки, оспівування життя.

3. Групування на тему «Середньовіччя»

IV. Узагальнення й систематизація вивченого

- Назвіть хронологічні межі доби Середньовіччя.
- Які періоди має доба Середньовіччя?
- Чому середні віки мають таку назву?
- Назвіть жанри церковної літератури, поширеної у Середньовіччі.

- Як виник героїчний епос?
- Коли та як виникає куртуазна література?
- Якими є особливості середньовічної культури Сходу?

V. Підсумки уроку

«Мікрофон»

— Середні віки ще називають темними віками (Dark Ages). Чи погоджуєтесь ви з таким визначенням? Поясніть свою думку.

VI. Домашнє завдання

Підготувати розповідь за складеним гроном «Середньовіччя»; написати «Слово на захист Середньовіччя».

УРОК № 32

Тема. Середньовічна китайська поезія. Лірика Лі Бо (701–762 рр.)

Мета: визначити характерні ознаки середньовічної китайської поезії; збагачувати словниковий запас поняттями *конфуціанство, даосизм*; навчати працювати з текстом критичної статті; аналізувати поетичний твір; розвивати образне мислення, вміння працювати самостійно; виховувати інтерес до східних культур, толерантність.

Обладнання: гроно «Середньовіччя», тексти статті про китайську поезію, тексти поезій Лі Бо.

Змах пензля —
і буревій та зливи тремтять.

А напише вірша —
і викличе сльози у привидів, добрих
і злих.
Ду Фу

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

- Розповідь про добу середніх віків за гроном (див. попередній урок).
- Перевірка домашнього завдання.
- «Слово на захист Середньовіччя» (зчитуються декілька робіт).

II. Мотивація навчальної діяльності

На дошці записаний вислів, в якому два слова не відомі. Розгадайте анаграми і прочитайте поетичні рядки китайського поета Ду Фу.

1. ЕЗНЛЯП
2. ШІВРА

Про кого міг сказати такі слова митець? (*Про справжнього поета, мистецтво якого має неабияку силу, вплив на навколишній світ.*)

Ду Фу присвятив ці слова своєму другові, поетові Лі Бо.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Словникова робота

Конфуціанство — етико-політичне вчення давньокитайського мислителя Конфуція (VI ст. до н. е.) Головним у вченні Конфуція є поняття «жень» — гуманність.

Даосизм (*дао* — шлях) — одне з філософських учень Китаю. Воно стверджує, що людина — частинка Всесвіту, що людина і природа — єдине ціле, тому пізнати природу означає пізнати людину.

2. Робота над текстом статті О. М. Ніколенко

«Загальна характеристика китайської поезії епохи Тан»

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КИТАЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ЕПОХИ ТАН

Китайське Середньовіччя, що охоплює VII–XIII століття, — золотий період розвитку поезії, яка стала суттєвою складовою духовного життя китайців. У цей час вірші писали всі — від імператора й чиновників до найбідніших селян. Поетичне бачення світу було характерним для світосприйняття китайців тієї доби. Вони уважно споглядали природу, навколишній світ, вчилися у того, що бачили, й співвідносили з побаченим свої думки й почуття. Китайська поезія доби Середньовіччя відзначається гуманістичним змістом і глибиною узагальнень. Вона й нині сповнена неповторного аромату трав та дерев, у ній вчувається подих вітру і політ птахів, вона нікого не може залишити байдужим, бо в ній знайшла відображення вся гамма людських переживань і почуттів, спостереження особистості за зовнішнім і внутрішнім світом, намагання знайти своє місце у космосі.

Започаткувало високорозвинену цивілізацію правління династії Тан, що тривало майже триста років (618–907). У процесі об'єднання окремих ворогуючих поміж собою князівств була утворена могутня Танська держава, столицею якої став Чанань, місто з мільйонним населенням, де знаходилась й резиденція імператора. Перші правителі Танської держави дбали про розвиток країни, роздали чимало земель селянам,

обмежили владу поміщиків, сприяли активізації торгівлі. Країна мала мирне і відносно спокійне життя.

Правителі опікувалися й розвитком науки і мистецтва. У великі міста приїздили талановиті письменники, художники, архітектори, їх усіляко підтримували можновладці, і тому Танська держава розквітла у нових архітектурних ансамблях і здобула світове визнання своїми декоративними виробами, живописними шедеврами, книжками. У VII столітті в Китаї був винайдений ксилографічний засіб книгодрукування, який уже в XI столітті був замінений на друк розбірним шрифтом. Завдяки цьому винаходу друкувалися не тільки державні укази та буддистські тексти, а й збірки віршів та новел.

У цей час існувала система іспитів на посади державних чиновників. Це давало можливість залучати до керівництва країною не тільки людей із вищих верств суспільства, а й здібних землевласників, які походили із середніх і нижчих класів, — найбільш численного прошарку населення, за рахунок праці якого збагачувалася держава. Щоб обійняти певну посаду, потрібно було виявити не тільки спеціальні знання, а й обізнаність у галузі філософії, поезії, мистецтва й каліграфії. Усе це було пов'язане з уявленнями древніх китайців про духовне призначення людини.

Характерною особливістю китайської поезії того часу є психологічний паралелізм — паралельне зображення природи і почуттів людини. Китайські поети знаходили в природі асоціації зі своїми душевними станами. Водночас природа давала поштовх їхньому натхненню, розвитку думки й ліричним переживанням.

У добу Середньовіччя в Китаї виникає пейзажна лірика. І це не випадково, адже все життя людини тісно пов'язане з природою. Природа не тільки годувала людину, а й була її духовним учителем, другом, співрозмовником. Природа і людина в китайській ліриці епохи Тан зливаються в одне ціле, вони складають одне єство у широкому та неосяжному світі. Поети спостерігають за найменшими змінами у природі, що відлунюються в їхніх рядках несподіваними образами, порівняннями, метафорами, які йдуть із глибини душі. Сучасний український літературознавець Ю. Султанов зазначає: «Це поезії весни й осені, і надивовиж рідко — холодної весни і спекотного літа. І завжди у нерозривній єдності з людиною, яка знає ціну миттєвості людського життя. Поезія Китаю — це поезія думки, вона плекалася й шліфувалася митцем, який старанно вчився у своїх попередників. Китайська лірика — це лірика спілкування з друзями, але спілкування відкритого, тому що приховані думки поета — для всіх, він поряд із людьми і пише для людей».

За часів правління династії Тан і в політиці, і в літературі з'явилися вихідці із збіднілих сімей землевласників, які виростили на лоні природи й зберігали міцні зв'язки з селянством. Вони були носіями іншого духу,

ніж стара аристократична верхівка. І це не могло не вплинути на літературу, зокрема на поезію.

Попередня епоха в ліриці відзначалася вишуканістю, аристократизмом форм, барвистістю стилю, які вже не відповідали демократичним настроям танського часу. Уже перші поети нової доби прагнули простоти форми і глибини поетичної думки. Вони висловлювали не тільки свої приховані почуття, а й світогляд людини, що усвідомила свою цінність і єдність із природою. Уважно придивляючись до природного життя, китайські поети прагнули до простоти висловлення думок і почуттів.

Утім, новаторський характер танської поезії не заперечував традиційних тем та мотивів. Ті ж самі гори й ріки, пори року та піднесені почуття хвилюють митців, але вони набули тепер нового осмислення й наблизилися до життя звичайної людини. Китайська поезія рухалася від елітарності й манірності до простоти й повсякденної конкретності. Простота й відкритість почуттів стали провідною ознакою лірики епохи Тан.

У китайській поезії доби Середньовіччя розвивалися два основні жанри — ші і ци. Ші — вірші з дворядковою строфою, кожен рядок складається з чотирьох, п'яти або семи слів із цезурою (паузою) після другого знаку в рядку з чотирьох або п'яти слів і після четвертого — в рядку із семи слів. Лірична форма ші проіснувала досить довго, вона не відкинута й донині сучасними китайськими поетами.

Ци, на відміну від ші, складаються з нерівних рядків. Вірші у формі ци створювалися на певну мелодію, тому музикальність є характерною ознакою цих творів. Ци з'явилися у VIII столітті, спочатку їхня тематика була пов'язана із суто особистісними переживаннями поетів, але згодом митці опанували й інші теми, значно розширивши коло сюжетів і мотивів.

За три століття правління династії Тан поезія досягла небувалого розквіту: сотні, навіть тисячі талановитих поетів (і це тільки ті, хто згадується в авторитетних виданнях і чий вірші дійшли до нашого часу, а ще було багато безіменних митців, твори яких назавжди втрачені) шукали нові шляхи в літературі, уславлюючи свою культуру. Чітко окреслені образи, вишуканість і ясність стилю, гармонія пропорцій — усе це з'являється у поезії епохи Тан.

Говорячи про танську лірику, кожний вірш можна цілком назвати значущою поетичною одиницею, бо у творах цього часу живе дихання природи, злети думки, буяння фантазії. Простота і легкість танських віршів стали зразком для наступних поколінь поетів.

Дослідники виділяють кілька характерних для танської поезії тем: природа і поет, втеча від світу, стосунки з друзями, чужина, юність та старість, тлінність буття, минуше і вічне тощо. Однак дуже рідко можна знайти вірш, в якому одна з тем зустрічалася б у чистому вигляді. Твори

танського періоду являють собою єдиний тематичний комплекс. Наприклад, природа викликає у поетів роздуми про плинність буття, наближення старості, думки про вічне тощо. Поширена у той час тема туги поета на чужині (у Китаї переводили чиновників з однієї області в іншу, що становило певні труднощі для їхніх родин і для них самих; людина відчувала себе відчуженою, відірваною від свого коріння) пов'язується з переживаннями, обумовленими розривом із друзями, рідною домівкою.

Своєрідність китайської культури танського періоду полягає ще й у тому, що поезія, живопис і каліграфія не мали звичних для нас меж: незалежно від їх специфічності ці три види мистецтва мали ієрогліфічне вираження.

Завдання: прочитати текст, знайти відповіді на запитання, записати їх.

Запитання до класу:

1. Які хронологічні межі має китайське Середньовіччя?
2. За часів якої династії відбувається посилений розвиток науки та мистецтва?
3. Розкрийте поняття «психологічний паралелізм».
4. Якими є основні жанри китайської середньовічної лірики?
5. Які теми є характерними для танської поезії?

Перевірка відповідей на запитання.

3. Розповідь учителя про життя та творчість Лі Бо

Китайський поет Лі Бо (що означає «біла слива») був не тільки найзнаменитішим поетом епохи Тан, а ще й «найдивнішим із дивних» свого часу. Народився поет 701 року в провінції Сичуань у сім'ї купця, здобув добру освіту. За легендами, вже в 5 років міг вивести будь-якого ієрогліфа, а у 10 — написав свого першого вірша. Майбутня доля була прогнозована: юнак повинен був стати чиновником. Але Лі Бо не з тих, хто підкоряється правилам: він залишає суєтне життя та разом з учителем-даосом живе на горі Міншань, присвячуючи свій час вивченню даосизму. Багато мандрує країною, пише вірші. У 724 році створює літературний гурток під назвою «Шестеро “ледарів” із бамбукового гаю».

Вірші Лі Бо дивували учених сучасників поета: вони є надто простими, невігадливими. Але поета їхня думка хвилювала мало, він писав так, як вважав за потрібне.

У 724 році Лі Бо опинився у столиці та був представлений імператорові Сюань-цзуну. На імператора справили враження знання мов та філософії Лі Бо, і він запропонував поетові звання академіка та місце при дворі. Поет оспівував красу дружини імператора — Ян, яка власноруч розтирала фарбу для того, щоб Лі Бо міг своїм чарівним пензлем накреслити ще один геніально простий вірш.

Але довго при дворі імператора поет не втримався. Друзі говорили, що у нього в спині є «кістка гордості», яка не дозволяє йому схилитися ні перед ким.

Помер Лі Бо у будинку свого родича Лі Ян-біна, якому залишилося у спадок близько 900 віршів поета. Смерть його оповита легендами. Одні кажуть, що поет потонув, намагаючись пройти по місячній доріжці на озеро, інші вважали, що він загинув, прагнучи спіймати відображення місяця в воді, а треті стверджували, що бачили, як, прийшовши до нього, місячною доріжкою на озеро спустився одноріг*.

Особливості лірики Лі Бо

- Поезію Лі Бо називають «поезією гір та річок». Неприховане захоплення природою поєднується з філософськими роздумами митця.
- Споглядальність і самозаглибленість: зміни у природі та зміни у власному внутрішньому світі цікавлять його однаково. «Він сам собі цікавий». (*Гао Ши*)
- Ліричний герой Лі Бо — відлюдник, мандрівник, але він переймається переживаннями і тривогами людей.

4. Читання поезії Лі Бо «Входжу я в річку...»

Підготовка для сприйняття тексту

— Заплющте очі.

Уявіть ранню осінь, прохолодний день. Ви — на березі річки, входите у воду. Що ви відчуваєте? (*Свіжість, прохолоду, чистоту...*) Відчуйте, як приємно торкається ваших ніг річкова вода, що рухається за течією...

Навкруги — жодної душі, лише ви і природа.

Читання поезії підготовленим учнем.

* * *

Входжу в річку, грає осіння вода...
люблю свіжість цих лілій...
зриваю квіти, граюсь перлинами на пелюстках,
хвилюється заводь...
Дивна ця година... громадаються шовкові хмари...
хотів би подарувати це все тому, хто за далеким небокраєм;
з тим, про кого думаю, нам не зустрітись більше...
в горі й надії дивлюся туди... північний вітер в обличчя.

* Одноріг — казкове створення з китайської міфології, яке символізує стан вищої духовної благодаті. Ця тварина не вживає в їжу живих створінь, не спричинить нікому ні страждань, ні болю. Одноріг є носієм «жень» — найвищого і найціннішого людського начала, тобто співчуття, поваги, добра.

Бесіда

- Яким є настрої у ліричного героя? Чому? (*Ліричний герой сумує, він хотів би милуватися прекрасним осіннім краєвидом разом із тією людиною, з якою розлучений, вочевидь, зі своїм другом.*)
- Чому цей настрої не можна назвати тугою, а лише сумом? (*По-перше, чарівна природа розраджує героя, по-друге, він сам зазначає: «в горі і надії дивлюся туди». Оскільки жива надія, то немає місця тузі.*)
- Якими образами природа зачаровує поета? (*Прекрасні лілії з перлинами води на пелюстках — метафора; шовкові хмари — метафора.*)
- Чи випадково обрана пора року автором? (*Очевидно, що ні. Осінь — символ угасання, наближення до зими, про яку нагадує в останньому рядку північний вітер. Цей порядок, «природний шлях» не здолати, як часто не змінити людині і свою долю.*)
- Як ви гадаєте, навіщо автор поезії так часто використовує три крапки? (*Три крапки — це пауза, символ зупинки, роздумів. Ліричний герой неквапливо спостерігає за природою, милується нею, але це не відволікає його від власного сумного настрою. Три крапки свідчать про потік думок ліричного героя, немовби їх обірваність, змішаність думок про природу та власні негаразди.*)
- У чому виявляється психологічний паралелізм у поезії «Входжу я в річку»? (*Образи природи, милування нею переплітаються з розмірковуванням ліричного героя про свій внутрішній світ. До того ж сумний осінній пейзаж підкреслює настрої героя.*)

IV. Підсумки уроку**«Продовжте речення»**

Сьогодні на уроці:

- я дізнався...
- я здивувався...
- я відчув...
- я уявив...

V. Домашнє завдання

Довести, що вірш «Входжу я в річку» відповідає особливостям лірики Лі Бо (письмово), вивчити конспект, підготувати розповідь «Цей дивак Лі Бо».

УРОК № 33

Тема. Лірика китайського поета Ду Фу (712–770)

Мета: увести у світ поезії Ду Фу; навчати аналізувати поетичний текст; розвивати образне мислення, уважність; виховувати співчуття, доброту, патріотизм.

Обладнання: тексти поезій Ду Фу.

Вірші Лі Бо і Ду Фу живуть, і сяйво їх поширюється на десять тисяч джанів.

Хань Юнь

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

- Відповідь «Особливості китайської лірики епохи Тан».
- Розповідь «Цей дивак Лі Бо».
- Завдання: довести, що вірш «Входжу я в річку» відповідає особливостям лірики Лі Бо.

II. Мотивація навчальної діяльності

«Складіть речення» (епіграф не записаний).

Поширюється, Лі Бо, їх, вірші, сяйво, десять тисяч джанів, і, живуть, Ду Фу.

- Яке ставлення китайського народу до своїх поетів висловлюється в цитаті?
- Який художній засіб покладений в основу образу висловлювання? (*Метафора*)

III. Вивчення нового матеріалу

1. «Знайомі незнайомці»

— Що вам відомо про Ду Фу? (*Китайський поет, сучасник і друг Лі Бо, шанується китайським народом...*)

2. Розповідь Ду Фу про себе (учень-актор)

— За походженням я — нащадок старовинного роду. Серед моїх пращурів були видатні військові, вчені, поети, державні діячі. Але на той час, коли я народився, від минулої слави збереглися лише легенди, і ріс я у бідній сім'ї провінційного чиновника.

Усе життя моє — це мандри та поневіряння. Чиновником стати мені вдалося не одразу, тож навіть у столиці Чаньані я не знайшов служби собі до душі і жив випадковими заробітками.

З ранку самого
я стукав в двері багатьох осель.
Кожен вечір
Слідом за пилюгою кінських копит іду.
Тільки недопитки п'ю,
тільки холодні недоїдки їм.

Усе життя я мріяв про затишну, теплу домівку, якої так і не дочекався. Але хвилювався я не тільки за себе, а й за інших таких же бідаків.

О если бы
такой построить дом,
Под крышею
громадною одной,
Чтоб миллионы комнат
были в нем
Для бедняков,
обиженных судьбой!
Чтоб не боялся ветра и дождя
И, как гора,
был прочен и высок,
И если бы,
по жизни проходя,
Его я наяву
увидеть мог,
Тогда —
пусть мой развалится очаг,
Пусть я замерзну —
Лишь бы было так.

(Переклад А. Гитовича)

Служба у війську, полон, сухоти та інші біди обсіли мене з усіх боків. Здавалося, боги запряглися випробувати міць людського духу, і тільки творчість вселяла віру і давала мені змогу вистояти. Я написав близько 1,5 тисячі віршів.

3. Особливості лірики Ду Фу

- Увага до внутрішнього світу людини;
- співчуття до знедолених і скривджених;
- викриття війни і несправедливості.

4. Читання поезії Ду Фу

1) «Пісня про хліб і шовк».

Підготовка до сприйняття твору

— Чи відомий вам біблійний вислів «перекувати мечі на орала»? Що він означає?

Читання поезії учителем

ПІСНЯ ПРО ХЛІБ І ШОВК

У Піднебесній, по Китаю всьому,
Є тисяч десять міст, мабуть;
Але чи є хоча б одне, в якому
Не славилася б воїнів могуть?
А що, якби серпи, мотики й рала
Повикувати нам з блискучих лат,
Аби вони покірно оборали
Цунь поля запустілого улад?
Гіркі ридання вже не поливали б
Ту землю, де гула страшна війна.
Чоловіки б із піснею орали,
Жінки б наткали з шовку полотна.

Бесіда

- Чому в Піднебесній «славиться воїнів могуть»? (*Заколоти, бунти, військові дії стали нормою життя для китайців.*)
- До чого поет закликає людей? (*Перекувати мечі на орала.*)
- Чому поезія має таку назву? (*Хліб і шовк — те, що було основою, символом нормального життя в Китаї. Поет оспівує мирне життя своєї батьківщини, прагне повернути до нього своїх співвітчизників.*)
- Як називається запитання, висловлене у 2-й строфі? (*Риторичне — таке, що не потребує відповіді.*)

2) «*Повертаються дикі гуси*»

Підготовка до сприйняття твору.

- Коли дикі птахи повертаються додому? (*Навесні*)
 - Чи спостерігали ви коли-небудь за перельотами диких птахів? Що ви відчували в цей час? (*Восени — сум за птахами, що відлітають, навесні — радість, що птахи принесли весну на своїх крилах, повернулися на батьківщину.*)
- Отже, дізнаймося, що ж відчуває ліричний герой під час весняного перельоту птахів.

Читання поезії учнем

ПОВЕРТАЮТЬСЯ ДИКІ ГУСИ

Я приїхав на схід —
від домівки це тисячі лі.
Як уляжеться бунт,
повернуся якої весни?
Споглядаю над містом гусей —
серце рветься з німої журби,
Бо на північ летять,
на Вітчизну вертають вони!

«Вільне письмо»

Запишіть думки, які спонтанно виникли у вас під час читання поезії.
Зачитування асоціацій.

Бесіда

- Чому серце ліричного героя «рветься з німої журби»? (*Птахи повертаються на свою батьківщину, а герой — ні.*)
- В яких деталях простежується паралель між людиною і птахами? (*І людина, і птахи прагнуть повернутися на батьківщину. Герой запитує, якої весни він знову буде в рідному краю? Птахи іноді є щасливішими від людини.*)
- Визначте тему та ідею поезії. (*Тема — розповідь про споглядання польоту гусей над містом. Ідея — прагнення героя повернутися на батьківщину.*)

5. Додаткове завдання

«У свято піднявся на гору»

Читання поезії вчителем

У СВЯТО ПІДНЯВСЯ НА ГОРУ

Поривчастий вітер під небом
безхмарним,
шемливі мавпячі зойки.
Чистісінький берег із білим піском
і ширяння птаха по колу.

В безмежних лісах пожовтіле листя
летить з шелестінням додолу.
Вода безкінечної Довгої річки
тече, вируючи, мимо.

Печальна осінь — на тисячі літ;
почуваюся вічно гостем.
В людському житті — десятки хвороб;
сам-один стою тут сьогодні.

Обтяжений горем; до того ж ще й прикрість:
все більшає снігу на скронях!
Вже так знемощів, що недавно мусив
назавжди з вином розпрощатись.

(Переклад Г. Туркова)

Читання уривка з поезії китайською мовою

Фэн цзи тянь гао юань сяо ай, // чжу цин ша бай няо фэй хуэй.
У бьянь ло му сяо сяо ся, // бу цзинь Чан цзян гунь гунь лай.

Вань ли бэй цю чан цзо кэ, // бай нянь до бин ду дэн тай.
Цзянь нань гу хэнь фань шуан бинь, // ляо дао синь тин чжо цзю бэй.

Читання поезії російською мовою

ПОДНЯВШИСЬ НА ВЫСОТУ

Стремителен ветер, и небо высоко,
В лесу обезьяны вопят.
Над чистой осенней водою потока
Осенние птицы летят.
Осенние листья кружат, опадая,
Багряны они и легки,
И тянутся вдаль от родимого края
Просторы Великой реки.
Куда меня гнало и гонит доньше
По тысячам разных дорог?
На старой террасе, на горной вершине
Я снова совсем одинок.
Сижу, позабывши о прежней отраде,
Покрыла виски седина —
Печальный изгнанник, сижу я, не глядя
На чару хмельного вина.

(Переклад А. Гітовича)

IV. Підсумки уроку

«Мікрофон»

Доведіть, що в прочитаних поезіях є особливості, що притаманні саме ліриці Ду Фу.

- 1 ряд — «Пісня про хліб і шовк».
- 2 ряд — «Повертаються дикі гуси».
- 3 ряд — «У свято піднявся на гору».

V. Домашнє завдання

I варіант

Порівняти переклади Г. Туркова та А. Гітовича (українською та російською мовами).

II варіант

Визначити тему, ідею, художні засоби вірша «У свято піднявся на гору» (у будь-якому перекладі).

III варіант

Написати твір-мініатюру «Символ осені в поезії Ду Фу “У свято піднявся на гору”».

II семестр

УРОК № 34

Тема. Особливості персько-таджицької поезії

Мета: опрацювати матеріал про виникнення класичної персько-таджицької літератури; ознайомити з її головними темами й образами; розвивати уміння працювати в групі, виступати перед аудиторією; виховувати інтерес до східної літератури.

Обладнання: картки, схема, кросворди.

Восток — дело тонкое.

Із кінофільму «Белое солнце пустыни»

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

1. Визначити тему, ідею, художні засоби вірша Ду Фу «У свято піднявся на гору».
2. Порівняти переклади російською та українською мовами вірша Ду Фу.
3. Зачитати твір-мініатюру «Символ осені в поезії Ду Фу “У свято піднявся на гору”».

II. Мотивація навчальної діяльності

«Склади слово»

1. Ім'я китайського поета. (Фу)	Ф
2. Спрямованість «Пісні про хліб і шовк». (Антивоєнна)	А
3. Запитання, що не потребує відповіді. (Риторичне)	Р
4. Провідне почуття ліричного героя китайської поезії. (Сум)	С
5. Він був покровителем Лі Бо. (Імператор)	І

Фарсі — це мова, якою створювалась персько-таджицька література, розквіт якої припадає на X—XV ст., які називають *золотою добою* в історії культури Сходу.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Робота в групах

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал, підготувати виступ-пояснення для класу, законспектувати виступи однокласників.

Картка № 1

Вторгнення військ Арабського халіфату у VII ст. в Іран, а пізніше і в Середню Азію завдало давній іранській культурі значного удару. Вогнем і мечем були насажені нова релігія завойовників — іслам та арабська мова. Місцева аристократія пристосовувалася до завойовників, втрачаючи не тільки честь, але й рідну мову.

Для іранської словесності настали «віки мовчання». Література перестала існувати. Багато книг були спалені завойовниками, нові не з'являлись. Та все ж іранська література не зeszла зовсім.

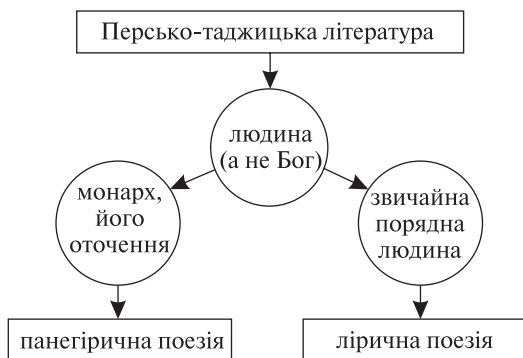
Картка № 2

Освічені іранці — письменники — зуміли засвоїти нову для них арабську традицію, сприйняти найбільш цінні елементи арабської поетичної культури. Разом із тим ці письменники змогли зберегти чимало самотутніх ознак давньої іранської традиції. Таким чином, іранська література не лише піднесла арабську літературу на новий щабель, але й підготувала ґрунт для подальшого виникнення літератури рідною мовою — фарсі.

Держава Саманідів культивувала рідну мову — фарсі. Після того, як до влади прийшли іранські династії, активно почала розвиватися література на фарсі. Аристократія на чолі з монархом оцінили роль поезії, що користувалася величезною популярністю у народі, як засобу укріплення своєї могутності й впливу.

Картка № 3

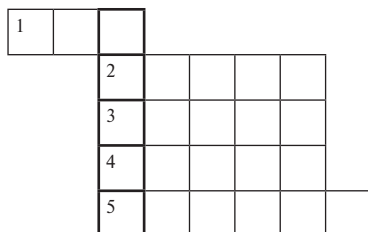
Поезія цього часу (X–XV ст.) зосереджує свою увагу (на відміну від давньоіранської літератури) не на прославленні божеств, а на зображенні людини — чи то як монарха та його оточення (панегірична поезія), чи як звичайної людини (гідної пошани особистості).

3. Що було в центрі уваги персько-таджицької поезії? (*Людина*)
4. Як називався період X–XV ст. в історії розвитку східної культури? (*Ренесанс*)
5. Яка література чинила значний вплив на формування персько-таджицької поезії? (*Арабська*)
6. Сучасна назва Персії. (*Іран*)

По вертикалі: засновник персько-таджицької літератури — *Рудакі*.

2) *Кросворд*

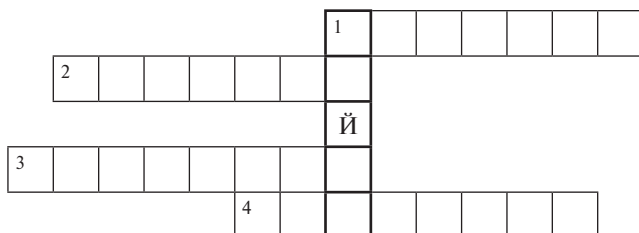

По горизонталі:

1. Хто був у центрі уваги давніх перської і таджицької літератур? (*Бог*)
2. Хто завоював Іран у VII ст.? (*Араби*)
3. Мова, якою створювалися персько-таджицька література з X до XV ст. (*Фарсі*)
4. Віра, що була нав'язана арабами. (*Іслам*)
5. Як називають добу розквіту східної поезії у X–XV ст.? (*Золота*)

По вертикалі: співець кохання — *Гафіз*.

3) *Кросворд*

По горизонталі:

1. Арабський..., що завоював Персію у VII ст. (*Халіфат*)
2. Поезія, що оспівувала просту за походженням людину. (*Лірична*)
3. Знищення іранської літератури — «віки...» (*мовчання*).
4. Іранська династія, за часів якої почала відроджуватися культура. (*Саманіди*)

По вертикалі: поет, мудрець і вчений — *Омар Хайям*.

IV. Підсумки уроку

«Мікрофон»

Сьогодні на уроці:

- я дізнався...
- я навчився...
- я зрозумів...

V. Домашнє завдання

Повторити матеріал за вивченою темою.

УРОК № 35

Тема. Рудакі як засновник персько-таджицької літератури (860–941 рр.)

Мета: ознайомити з фактами біографії Рудакі; засвоїти терміни *бейт*, *газель*, *рубайі*, вчити аналізувати поетичний текст; розвивати вміння працювати в групі; виховувати високі моральні якості.

Обладнання: текст поезій Рудакі, портрет поета, персидські мініатюри.

*Та девушка вошла в меня из строчки Рудакі:
«Ручей Мульяна к нам несет той девы аромат».*
Гафіз

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Робота в парах. Взаємоопитування

- 1) Коли була завойована Персія арабами?
- 2) Що означає вислів «віки мовчання»?
- 3) З яких літератур виникла персько-таджицька література?
- 4) Якою мовою створювалася персько-таджицька література?
- 5) Хто був у центрі уваги персько-таджицької літератури?
- 6) Яка література називається ліричною, а яка — панегіричною?
- 7) Що таке мусульманський Ренесанс?
- 8) Назвіть найвідоміших представників класичної східної поезії.

II. Мотивація навчальної діяльності

Східний поет Шамсіддін Розі (X ст.) присвятив Рудакі свій сповнений смутку вірш.

ПЛАЧ ЗА РУДАКІ

Пішов Рудакі — залишилися мудрі пісні.
Вино розлилось — є той запах, що був у вині.

Довіку такого співця не побачить земля!
Якого ж поета тепер виглядати мені?

Кривавими слізьми оплакую пам'ять його,
Як віск, розтопився булат на сердечнім вогні.

Почуєш ридання мої — не дивуйся, не стій,
Оплакати співця поспіши, що лежить у труні!

Такого, як він, ти не знайдеш ніколи й ніде,
Такого, як він, не побачиш ніколи і в сні!
(Переклад Василя Мисика)

— Якими словами характеризує поет Рудакі? Про яке ставлення до нього це свідчить? (*Мудрі пісні; Довіку такого співця не побачить земля! Такого, як він, ти не знайдеш ніколи й ніде, Такого, як він, не побачиш ніколи і в сні!*)

III. Вивчення нового матеріалу

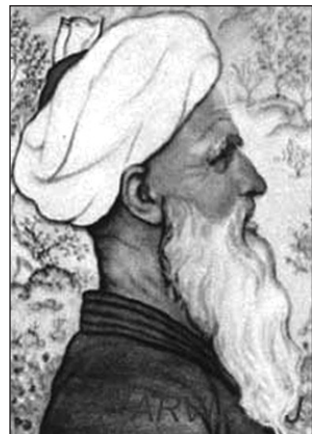
1. Розповідь учителя

Справжнє ім'я поета — Абу Абдаллах Джафар ібн Мухаммад. Псевдонім собі він вигадав від назви гірського селища, у якому виріс, — Рудак, що в перекладі з перської означає «річка».

Рудакі був обдарованою людиною: мав музикальний слух та голос, тому вже з дитинства не тільки мандрував гірськими селищами та вражав співвітчизників своїм співом під власний акомпанемент чанга (рід лютні), але і здобув належну освіту. А ще через деякий час, коли слава про талановитого хлопця дійшла до емірського палацу, його запрошують на службу, і він виконує роль придворного поета довгі роки.

Легенди розповідають, що син еміра, отримавши владу, осліпив Рудакі і змусив жебракувати.

Останні роки поет провів у себе на Батьківщині, нарікаючи у віршах на старість та

Рудакі

бідність. За легендами, Рудакі створив 1 300 000 віршованих рядків. На сьогодні відомо лише приблизно 2000.

Писав Рудакі у традиційних для персько-таджицької літератури жанрах: бейти, рубаї, газелі.

2. Засвоєння літературознавчих термінів

Бейт — двовірш, у якому міститься певна закінчена думка, може бути римованим і неримованим. У східній поезії з бейтів склали газелі, рубаї тощо.

Газель — вірш, що складається не менш ніж з 3, але не більш ніж з 12 бейтів, пов'язаних наскрізною моноримою кожного 2-го рядка, об'єднаних спільним мотивом. У кінцевому бейті автор може називати своє ім'я або псевдонім. Основний зміст газелей — любов, туга закоханих, філософські роздуми.

Рубаї — чотиривірш, де римуються 1, 2 та 4 рядки. Вірш філософського змісту, що містить певну думку, підкреслену в останньому рядку.

3. Читання поезій Рудакі. Робота в групах

Група № 1. Бейти

Читання віршів.

- 1) До тебе прагне вся краса земна,
Як до провалля прагне бистрина.
- 2) У час розлуки я горю на вогнищі твоїм.
Навіщо ж деревом тобі опалювати дім?
- 3) Дай один цілунок, тільки хай він тягнеться години.
Нащо борг такий, кохана, розбивати на частини?

Висновок: який образ автора створюється у цих поезіях?

Автор — закоханий у свою милу, зачарований нею, він опоетизовує кохану, використовує перебільшення («До тебе прагне вся краса земна»), порівняння («як до провалля прагне бистрина»).

Ліричний герой — хитрий, лукавий, запевняє кохану, що «борг» не треба розбивати на частини, та й дім опалювати вже не потрібно — так палає його кохання до дівчини.

Закоханий, зачарований, хитрий.

Група № 2. Газель «Відколи сонце сяє серед неба»

Відколи сонце сяє серед неба,
Не жив такий, кому знання не треба.

Які б віки прадавні не взяли ми —
Розумні люди мовами усіми

Знання шукали, сил не шкодували
І речення у скелю вкарбували:

«Знання для серця — світоч найясніший,
Знання для тіла — панцир найміцніший».

Завдання:

Визначте ідею вірша і запишіть її.
Доведіть справедливість думки автора поезії.
Чи погоджуєтесь ви з ним?

(«Знання для серця — світоч найясніший,
Знання для тіла — панцир найміцніший».)

Група № 3. Газель «О дівчино! Розлуки буревій...»

О дівчино! Розлуки буревій
З корінням вирвав цвіт моїх надій!

Чи став би я навек твоїм рабом,
Якби не став арканом локон твоїх?

Хто має тільки душу, той ціни
Твого цілунку і питать не смій.

Що сонячніш горить твоя краса,
То менше світла у душі моїх.

Завдання:

Визначте тему вірша та художні засоби, що створюють певний настрій поезії. (*Вірш присвячений темі нерозділеного кохання. Ліричний герой страждає у розлуці за своєю обраницею. Силу почуття закоханого допомагають передати яскраві метафори:*

«Розлуки буревій з корінням вирвав цвіт моїх надій!», «...якби не став арканом локон твоїх», «що сонячніш горить твоя краса...»)

Група № 4. Рубаї «Себе в руках весь час тримати»

Себе в руках весь час тримати — от справжнє благородство.
Глухих, сліпих не ображати — от справжнє благородство.
Не благородство — наступити на груди бідному, що впав,
Ні, руку впалому подати — от справжнє благородство!

Завдання:

Визначте тему та ідею вірша, доведіть, що це — рубаї. (*Вірш присвячений роздумам про таку рису характеру людини, як благородство. Автор*

доходить висновку, що благородною може зватися людина, яка вміє бути стриманою, не образить слабких та завжди допоможе тим, хто в скруті.

Цей вірш — рубаї, оскільки складається з 4 рядків, у яких римуються 1, 2 та 4 рядки та має філософський зміст.)

Група № 5. Рубаї «Ей, Рудакі...»

Ей, Рудакі, од кайданів печалі звільнись!
Завжди веселий, вперед безтурботно дивись.
Думаєш, тільки тобі одному так погано?
В цілому світі не краще! Живи й не журись!

Завдання:

- Чим утішає себе Рудакі у незгодах?
- Які художні засоби використовуються у вірші? (*У цій поезії автор звертається сам до себе, адже поет — теж людина, і він може бути сумним і розчарованим. Ліричний герой знаходить утішання для себе в тому, що не лише йому доводиться страждати, іншим теж нелегко буває у житті. Використовуються метафора «кайдани печалі», епітети «веселий», «безтурботно».*)

IV. Підсумки уроку

- Що вам запам'яталось із розповіді про Рудакі?
- Який вірш сподобався найбільше і чому?

V. Домашнє завдання

Варіант 1. Підготувати каліграму будь-якого вірша Рудакі (наприклад, бейти (1, 2) можна записати у вигляді водоспаду та вогнища, бейт (3) — у вигляді вуст тощо.)

Варіант 2. Визначити тему, ідею, художні засоби та жанр будь-якого вірша Рудакі.

Для всіх: вивчити визначення жанрів персько-таджицької поезії.

УРОК № 36

Тема. Оспівування жінки та кохання в ліриці Гафіза

Мета: зацікавити нарисом життя та творчості Гафіза; вдосконалювати навички аналізу поетичного тексту; навчати визначати жанр поезії; розвивати логічне мислення, творчі здібності; виховувати мислячу людину.

Обладнання: тексти віршів Гафіза, головоломка.

*Ты говоришь мне: «Не о гори мысли,
Развей дурные на просторе мысли!
Смирись, терпи!» Но что мне делать с сердцем?
В нем — целый мир скорбей, в нем море мысли.*

Гафіз

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

Варіант 1. Намалювати каліграму до вірша Рудакі.

Варіант 2. Проаналізувати вірш Рудакі.

Відгадайте слово та дайте його визначення.

ОБОЕОЙОТ — (*бейт*)

ЮРЮЮЮБЮАЮЇ — (*рубай*)

ЄГЄАЄЗЄЄЛЄЬ — (*газель*)

II. Вивчення нового матеріалу

1. Розповідь учня-літературознавця про Гафіза

Вважається, що в Ірані у кожній сім'ї є дві книги: Коран та збірка поезій (диван) Гафіза. Лише за Кораном та за поезіями славнозвісного поета гадали, коли бажали дізнатися про своє майбутнє.

Справжнє ім'я поета — Шамсіддін Мухаммад. Літературний псевдонім — Гафіз — означає «знавець Корану». Це слово у ті далекі часи було назвою професії читця Священної книги ісламу.

Відомостей про життя Гафіза збереглося небагато, вони тісно переплелися із середньовічними легендами про поета.

Відомо, що Гафіз народився у купецькій сім'ї, що з часом розорилася. Хлопчику змалку довелося заробляти собі на хліб та на освіту, здобувши яку він став професійним читцем Корану.

Легенда розповідає, що перші віршовані спроби Гафіза викликали лише насмішку. Змучений знущаннями, юнак прийшов на могилу до середньовічного поета-містика Баба Кухі Ширазі та почав гаряче молитися. Так він провів чимало часу і навіть заснув біля усипальниці. Уві сні йому з'явився старий, який пригостив його Божественною їжею та сказав: «Тепер брама знань для тебе відчинена». Прокинувшись, Гафіз написав газель, що поклала початок його славі.

За іншою легендою, Гафіз, приставши до гурту людей, що не знали його в обличчя, почав критикувати себе і свою творчість. Закінчилося це тим, що шанувальники поезії побили його самого за таку критику.

У своїх поезіях Гафіз уславлює життя з його радощами та печаллями. Він оспівує кохання, його муки, страждання та щасливі миті. З темою

кохання тісно перепліталася тема вина. Цілий світ емоцій та переживань відкриваються в інтимній ліриці Гафіза. Відомі 693 поезії Гафіза, з них 573 — газелі.

2. Читання та аналіз поезій Гафіза

1) «Весть пришла, что печаль...»

Підготовка до сприйняття твору

У царя Соломона, що славився своєю мудрістю та багатством, була каблучка, на якій було написано: «Все минеться, минеться і це теж».

Як ви розумієте ці слова?

Читання поезії учителем

* * *

Весть пришла, что печаль моих горестных дней — не навечно.
Время — ток быстротечный. И время скорбей — не навечно.

Стал я ныне презренным в глазах моего божества,
Но надменный соперник мой в славе своей — не навечно.

Всех равно у завесы привратник порубит мечом.
И чертог, и престол, и величье царей — не навечно.

Так зачем возносит благодарность иль горько роптать?
Ведь и громкая слава великих мужей — не навечно.

На пирах у Джамшида певали: «Несите вина!
И Джамшид с его чашей в обители сей — не навечно!»

Так пылай же, ночная свеча, привлекай мотылька!
Близко утро. И ночь, и сиянье свечей — не навечно.

Эй, богач! Загляни в глубину своей нищей души!
Горы злата, монет, самоцветных камней — не навечно.

Видишь надпись на своде сияющем: «Все на земле,
Кроме добрых деяний на благо людей,— не навечно».

Верь во встречу, надейся на память любви, о Гафиз!
А неправда, насилье и бремя цепей — не навечно!

«Вільне письмо»

Висловіть враження, думки від прочитаного твору.

- Визначте образи поезії.

Час, божество (кохана), суперник, привратник, нічна свічка, метелик.

- Визначте тему та ідею вірша.
Тема — роздуми ліричного героя про швидкоплинність людського життя.
Ідея — «Все на землі,
Кроме добрых деяний на благо людей,— не навечно».
- Яким є настрої ліричного героя? Які слова передають цей настрої? (*Ліричний герой сумує, він розчарований у коханні: його мила обрала іншого, у суспільстві неправда, насилля і кайдани неволі стали звичайною справою.*
Лексеми, обрані автором, добре передають цей настрої, тому що мають негативний відтінок значення: «печаль моих горестных дней», «время скорбей», «стал презренным», «надменный соперник». Невипадковим є повторення слів «не навечно» у кожному бейті. Для людини нагадування про її смертність має негативний відтінок, навіть якщо зі смертю минуть також і біди, і негаразди.)
- Доведіть, що прочитана поезія — газель. (За визначенням)

2) «Все богатства земли...»

Читання поезії учнем

* * *

Все богатства земли и слезинки не стоят твоей!
Все улады земли не искупят неволь и цепей!
И веселье земли — всех семи ее тысячелетий,—
Бог свидетель, не стоит семи твоих горестных дней!

Бесіда

- Кому присвячений цей вірш? (*Ймовірно, що коханій ліричного героя*)
- Як описує силу свого кохання ліричний герой? (*Порівнює почуття коханої та усього людства.*)
- Придумайте історію кохання героїв, які могли б сказати одне одному такі слова.
- Що трапилося з героїнею? (*Сльози, неволя, кайдани...*)
- Який художній засіб є в основі цієї поезії? (*Художнє перебільшення — гіпербола.*)
- Визначте жанр твору. (*Рубаї, пояснення — за визначенням*)

3) «Ты говоришь мне...»

Підготовка до сприйняття твору

— Що ви відчуваєте, коли бачите навколо себе прояви несправедливості? Наведіть приклади таких випадків?

Тепер вам буде легше зрозуміти почуття поета.

Читання вірша учнем

* * *

Ты говоришь мне: «Не о горе мысли,
Развей дурные на просторе мысли!
Смирись, терпи!» Но что мне делить с сердцем?
В нем — целый мир скорбей, в нем море мысли.

Бесіда

- Який образ ліричного героя постає перед нами? (*Вразливий, чуйний, мислячий, непокірний, страдник, бунтівник*)
- Як ви гадаєте, чи схожий цей герой на самого Гафіза?
- Визначте жанр вірша. (*Рубаї*)

4) «Песня, брызнуть будь готова...»*Читання поезії*

Песня, брызнуть будь готова — вновь, и вновь, и вновь, и снова!
Чашу пей — в ней снов основа — вновь, и вновь, и вновь, и снова!
Друг, с кумиром ты украдкой посиди в беседе сладкой, —
Поджидай к лобзаньям зова — вновь, и вновь, и вновь, и снова!
Насладимся ль жизнью нашей, коль не склонимся над чашей?
Пей же с той, что черноброва, — вновь, и вновь, и вновь, и снова!
Ветер! Ты в воздушной ризе, мчась к любимой, о Хафизе
Ей бросай за словом слово — вновь, и вновь, и вновь, и снова!

*«Вільне письмо»**Бесіда*

- Який настрій переважає у поезії? (*Радісний, святковий, піднесений, веселий*)
- Що необхідно ліричному герою для щастя? (*Пісня, вино, кохана*)
- До чого закликає герой? (*Радіти життю в усіх його проявах, насолоджуватися кожним днем, дарованим долею.*)
- Якою є функція повторення окремих слів у поезії? (*Гафіз закликає не залишати на потім радощі життя, а знову й знову насолоджуватися ним, поки є час.*)
- Визначте жанр поезії. (*Газель; в останньому бейті згадується ім'я поета*)

III. Підсумки уроку

— Корифей перської поезії на ім'я Джамі говорив про Гафіза:

«Більша частина його віршів витончена та природна, а деякі з них доходять до межі чуда». З цим чудом ми сьогодні мали змогу познайомитись, отримавши не тільки естетичну насолоду, а й замислившись над

філософськими проблемами швидкоплинності життя та необхідності цінувати кожен його мить як останню.

IV. Домашнє завдання

За вибором:

Варіант 1. Складіть гроно на тему «Гафіз».

Варіант 2. Спробуйте перекласти українською мовою будь-який вірш Гафіза.

УРОК № 37

Тема. Омар Хайям — корифей персько-таджицької лірики (1048–1133 рр.)

Мета: познайомити з особистістю поета-мудреця; увести у світ його поезії; повторити відомості з теорії літератури; вчити аналізувати поетичний твір; розвивати увагу до художнього слова, образне мислення; виховувати інтерес до філософської лірики О. Хайяма.

Обладнання: портрет О. Хайяма, зображення перських мініатюр.

*Четыре строчки источают яд,
Когда живет в них злая эпиграмма,
Но раны сердца лечит Рубайят —
Четверостишья старого Хайяма.*
С. Я. Маршак

ХІД УРОКУ

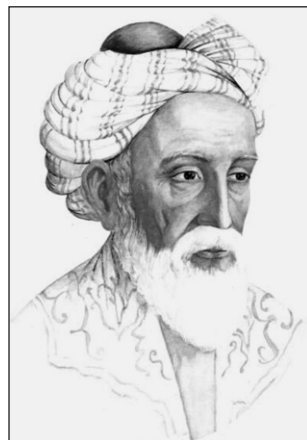
I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

- Гроно на тему «Гафіз» (записати на дошці).
- Переклад українською мовою вірша Гафіза (зачитати).

II. Мотивація навчальної діяльності

- Як ви гадаєте, що необхідно людині, щоб мудро прожити життя? (Провести інтерактивне опитування за рядами. Три учні, що збирали інформацію, оголошують результати.)

Омар Хайям

- А чи цікаво вам, які правила вважав найголовнішими вчений, поет, філософ Омар Хайям?
Він сказав про це у своєму рубаї.

Чтоб мудро жизнь прожить, знать надобно немало,
Два важных правила запомни для начала:
Ты лучше будь голодным, чем что попало есть,
И лучше будь один, чем вместе с кем попало.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Білі та рожеві пелюстки плодових дерев падають на могилу Хайяма кожної весни, як і вісім з половиною століть тому...

Сучасник Хайяма пише: «Одного разу у місті Балсі, у палаті еміра, під час пиру за бесідою наш учитель Омар Хайям сказав: “Мене поховують у такому місці, де завжди навесні свіжий вітер буде осипати квіти плодових дерев”. Через двадцять чотири роки я побував у Нішапурі, де була похована ця велика людина, і попросив показати мені його могилу. Мене привели на кладовище Хайри, і я побачив могилу біля півніжжя садової стіни, затінену грушевими та абрикосовими деревами та засипану пелюстками квітів так, що вона була майже повністю схована під ними. Я пригадав слова, почуті у Балсі, і заплакав. Ніде в усьому світі не було людини, подібної до нього». Так розповідають легенди про Омара Хайяма, про його мудрість, прозорливість, наближену до ясновидіння.

Він передбачав погоду, сонячні та місячні затемнення, він перевів стрілку світового годинника на дні весняного рівнодення.

Імам¹ Хорасана, Найрозумніший муж століття, Доказ Істини, Знавець грецької науки, Цар філософів Сходу і Заходу — такими іменами називали Омара Хайяма у zenіті його слави.

Про життя Омара Хайяма відомо небагато, але завдяки численним легендам, свідченням сучасників та повідомленням істориків ми можемо уявити основні етапи його біографії.

Зберігся гороскоп поета, саме за ним індійський дослідник Свамі Говінда Тіртха визначив, що Хайям народився 18 травня 1048 року.

Омар Хайям народився у Хорасані, у давньому місті Нішапурі, в сім'ї ремісника, можливо, старійшини цеха ткачів, що виготовляли тканини для шатрів та палаток. Звідси і прізвище поета — Хайям, що походить від слова *хайма* — шатро, палатка.

¹ Духовний вождь.

Повне ім'я поета

Гяс-ад-Дін-Абу-аль-Фахі	Омар	ібн Ібрагім	Хайям	Нішапур
імена предків-дідусів		ім'я поета	ім'я батька	прізвище
				місто народження

Здобувши початкову освіту у рідному місті, Хайям переїжджає навчатися у Балх. Пізніше оселяється у Самарканді — науковому центрі того часу.

З усіх наук молодого Хайяма найбільше захоплювала математика. У 25 років він пише перший алгебраїчний трактат — «Трактат доведень проблем алгебри», яким уславив себе як вчений.

За часів правління султана Малік-шаха Хайям отримує запрошення стати наближеним султана і переселяється до Ісфахану. За одною з легенд, йому було запропоновано управляти містом Нішапуром. Але Хайям відповів: «Не хочу управляти людьми, наказувати й забороняти, а хочу весь свій розум присвятити науці на користь людям».

На цей час Хайям відомий як видатний астроном свого століття. Йому було доручено будівництво найбільшої у світі обсерваторії. У результаті багаторічних спостережень за зірковим небом він здійснив реформу календаря за 500 років до реформи Папи Григорія XIII. До речі, цей календар є навіть точнішим від сучасного, за яким живе увесь світ.

Хайяму належить чимало наукових робіт. До нас дійшли 8 учених праць — із математики, астрономії, філософії та медицини.

Вісімнадцятирічний період життя Хайяма у Ісфахані був найщасливішим і найбільш плідним у його житті під захистом могутніх покровителів.

Все змінилося зі смертю Малік-шаха. Імперія почала ділитися на окремі держави. Кошти на обсерваторію перестали надходити. Хайям переїжджає до Нішапура, здійснює паломництво до Мекки. Останні роки життя він провів на батьківщині, у Хорасані, оточений повагою кращих людей свого часу.

(За В. Державіним)

2. Повторення літературознавчих термінів

Рубаї Омара Хайяма — класика середньовічної східної поезії, яка і в наш час приваблює усіх поціновувачів мудрого слова.

- Хто уперше використав жанр рубаї? (*Рудакі*)
- Що таке рубаї?
- Доведіть, що вірш Хайяма, прочитаний на початку уроку, відповідає особливостям жанру рубаї.

3. Читання та обговорення рубаї

Робота у групах

Завдання для кожної групи:

1. Прочитати рубаї, зрозуміти зміст.
2. Визначити теми та ідеї віршів.
3. Назвати художні засоби.
4. Зробити висновок, якою темою об'єднані ці рубаї.

Група № 1

* * *

Не хмурь бровей из-за ударов рока,
Упавший духом гибнет раньше срока.
Ни ты, ни я не властны над судьбой.
Мудрей смириться с нею. Больше проку!

* * *

Этот мир — эти горы, долины, моря —
Как волшебный фонарь. Словно лампа — заря.
Жизнь твоя — на стекле нанесенный рисунок,
Неподвижно застывший внутри фонаря.

Коментар учителя

— Обидва вірші присвячені роздумам про здатність людини впливати на своє життя, свою долю. Автор доходить висновку, що людина не має влади над власною долею, і радить змиритися з цим та мужньо, гідно сприймати усі негаразди, що готує сьогодення. Якщо у першому чотиривірші поет говорить про це прямо, то у другому — завуальовано, за допомогою яскравих образів та порівнянь. Весь світ порівнюється із ліхтарем, що підсвічується лампою-зорею, а життя людини — це лише малюнок, що вже нанесено на скло ліхтаря. Хто тримає у руках цей дивний ліхтар? Хто розмалює його скло? Очевидно, Бог, який і вирішує, яким буде життя людини, скільки радості та горя буде відміряно на її вік.

Висновок. Тема рубаї — роздуми над впливом людини на свою долю.

Група № 2

* * *

Изначальной всего остального — любовь,
В песне юности первое слово — любовь.
О, несведущий в мире любви горемыка,
Знай, что всей нашей жизни основа — любовь!

* * *

Не сраженных тобой наповал в мире нет.
 Кто бы разум при том не терял, в мире нет.
 И хоть ты ни к кому не питаешь пристрастья.
 Кто любви бы твоей не желал, в мире нет.

Коментар учителя

Тема обох віршів — велике значення кохання у житті людини. Поет повторює у трьох рядках слово *любов*, немов для «несведущего в мире любви горемыки», який теж повинен нарешті зрозуміти, що основа людського життя — це кохання.

У другому рубаї поет звертається до образу коханої, яка настільки прекрасна, що весь світ втрачає розум від пристрасті до неї. Дівчина ж, мабуть, забула про основу людського життя, і нікому не відповідає взаємністю.

Сповнений пристрасті ліричний герой використовує гіперболу, щоб довести всю силу свого кохання.

Висновок. Тема рубаї — значення кохання в житті людини.

Група № 3

* * *

Я познание сделал своим ремеслом,
 Я знаком с высшей правдой и низменным злом.
 Все тугие узлы я распутал на свете,
 Кроме смерти, завязанной мертвым узлом.

* * *

Конечно, цель всего творенья — мы,
 Источник знания и прозренья — мы.
 Круг мироздания подобен перстню,
 Алмаз в том перстне, без сомненья, мы.

Коментар учителя

Ці рубаї сповнені гордістю за людину, її здібності та можливості. Поет використовує антитези (высшая правда — низменное зло), метафори (смерть, зав'язана мертвим вузлом), порівняння (круг мироздання подобен перстню). Автор упевнений, що людині під силу підкоряти будь-які вершини у світі, що мета творення — це людина, яка виблискує, мов діамант, у персні світобудови. Але є таємниці, які людина розкрити не може — наприклад, таємницю смерті.

Висновок. Тема рубаї — віра у силу людини, її здібності та можливості.

Група № 4

* * *

От безбожья до Бога — мгновенье одно.
 От нуля до итога — мгновенье одно.
 Береги драгоценное это мгновенье:
 Жизнь — ни мало ни много — мгновенье одно.

* * *

Известно: в мире все лишь суета сует:
 Будь весел, не горюй, стоит на этом свет.
 Что было, то прошло, что будет — неизвестно,—
 Так не тужи о том, чего сегодня нет.

Коментар учителя

У запропонованих рубаї автор підкреслює швидкоплинність життя: «Жизнь — ни мало ни много — мгновенье одно!» Використовуючи гіперболу, поет хоче звернути увагу читача до своєї думки: «Життя мине швидко, треба цінувати кожна його мить, не засмучуватися, а радіти тому, що живеш на цьому світі».

Висновок. Тема рубаї — роздуми про швидкоплинність людського життя.

IV. Підсумок уроку**1. Опитування**

- Які факти з життя О. Хайяма вам запам'яталися найбільше?
- Майстром якого поетичного жанру вважається Хайям?
- Які головні теми його поезій?

2. Робота з епіграфом

— Як ви розумієте слова С. Я. Маршака щодо поезії Хайяма?

(Маршак хоче привернути увагу читача до мудрості поета, його філософського погляду на світ. Хайям, розуміючи усю недосконалість світу, прагне заспокоїти свого читача хоча б тим, що безліч поколінь до нього і після нього будуть так, як і він, радіти і страждати, розгадувати таємниці Всесвіту. Поет закликає нас радіти кожній миті життя, бо воно швидкоплинне й повернути його неможливо.)

V. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять рубаї, записати його на ілюстрації до нього (за вибором учня); підготуватися до презентації своєї роботи.

УРОК № 38

Тема. Урок виразного читання. «Маленькі поеми» Омара Хайяма

Мета: вчити презентувати учнівські ілюстрації; читати виразно рубаї О. Хайяма; ознайомити з технікою виконання каліграм; вчити створювати власні каліграми; здійснювати міжпредметні зв'язки; розвивати навички публічного виступу, творчі здібності; виховувати прагнення передавати своє бачення поезії у зорових образах.

Обладнання: учнівські ілюстрації до рубаї О. Хайяма; каліграми Г. Аполлінера.

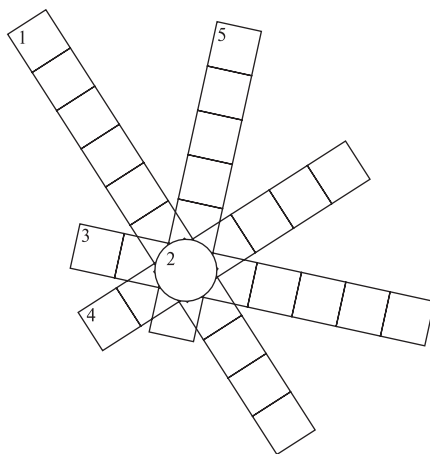
Омар Хайям — це поет, який славить бенкет життя, його чаша чарівна і сповнена людським розумом — перлинами мудрості всіх часів.

В. Державін

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

«Відгадайте слово»

1. Місто, в якому народився О. Хайям. (*Нішанур*)
2. Літературний жанр, який розвинув і вдосконалив поет. (*Рубаї*)
3. За його допомогою була визначена дата народження О. Хайяма. (*Гороскоп*)
4. Ім'я батька поета. (*Ібрагім*)
5. Найулюбленіша наука О. Хайяма. (*Алгебра*)

II. Узагальнення й систематизація знань

1. Слово вчителя

— Філософські чотиривірші Омара Хайяма вражають своєю лаконічністю та афористичністю. Кожен із цих віршів — ніби та маленька поема, в якій є і глибина почуттів, і глибина роздумів над складністю та швидкоплинністю людського життя.

(Зачитування епіграфа учителем.)

— Тож доторкнімося і ми з вами до чаші мудрості великого Хайяма, щоб стати розумнішими і прожити своє життя не марно.

2. Презентація учнівських робіт, виразне читання рубаї О. Хайяма

Завдання до учня: прочитати вірш, продемонструвати ілюстрацію до нього, пояснити вибір рубаї та зорові образи на малюнку.

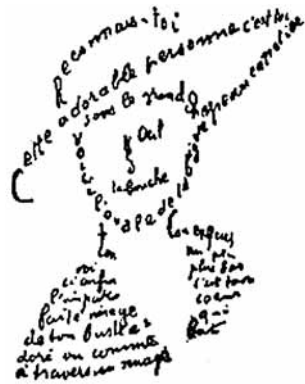
3. Додаткове завдання:

створення каліграм

Каліграма — це малюнок, створений зі слів твору. Учитель демонструє каліграми Гійома Аполлінера та пояснює, що вибір зорових образів нав'язаний поетичними образами віршів.

Щоб створити каліграму, необхідно обрати рубаї, в якому є яскраві образи, які нескладно передати у вигляді малюнка.

Можна запропонувати такі рубаї.

Каліграма Гійома
Аполлінера

* * *

В сад в горести вышел и утру не рад,
Розе пел соловей на таинственный лад:
«Покажись из бутона, возрадуйся утру,
Сколько чудных цветов подарил этот сад!»

* * *

В этом праздничном мире утрат и теней,
С чем сравнить тебя — думал я множество дней.
И решил, что лицо твое солнца светлее,
Что прекрасный твой стан кипариса стройней.

* * *

Слыша я, что в кувшине бессмертья родник,
И устами к устам его жадно приник.
И кувшин прошептал потаенно и страстно:
«Был и я человек. Будь со мною хоть миг!»

* * *

Этот мир — эти горы, долины, моря —
 Как **волшебный фонарь**. Словно лампа — заря.
 Жизнь твоя — на стекле нанесенный рисунок,
 Неподвижно застывший внутри фонаря.

* * *

Конечно, цель всего творенья — мы,
 Источник знания и прозренья — мы.
 Круг мирозданья подобен перстню.
Алмаз в том перстне, без сомненья, мы.

III. Підсумки уроку

Коментар учителя щодо виконаних робіт.

IV. Домашнє завдання

Закінчити роботу над каліграмами.

УРОК № 39

Тема. Урок розвитку мовлення. Написання власних рубаї

Мета: ознайомити із варіантами складання каліграм до віршів О. Хайяма; провести підготовчу роботу для написання учнівських рубаї; запропонувати теми для віршів; розвивати письмове зв'язне мовлення, творчі здібності; виховувати прагнення володіти художнім словом.

Обладнання: учнівські каліграми до віршів О. Хайяма; картки із завданнями.

*Мені нагадують людські серця
 Крихке й тоненьке серце олівиця —*

Д. Павличко

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання: каліграми до рубаї О. Хайяма.

II. Мотивація навчальної діяльності

— Вплив поезії О. Хайяма на світову літературу важко переоцінити. Складали рубаї також і українські поети. Наприклад, Дмитро Павличко у 1987 р. видав збірку своїх поезій під назвою «Рубаї». Один із його віршів винесений в епіграф нашого уроку. Але, щоб прочитати його повністю, потрібно «скласти пазли», тобто повернути всі слова на свої місця. (*Відповіді учнів.*)

Зачитується вірш.

Мені нагадують людські серця
Крихке й тоненьке серце олівця —
Зламати легко, застругати важче,
Списати неможливо до кінця.

— Як ви розумієте цей вірш?

(*Відповіді учнів.*)

— Тож і ми сьогодні будемо писати рубаї олівцем і... серцем. Інакше справжні поети не пишуть.

III. Робота над темою уроку

1. Підготовка до написання рубаї

1) *Особливості рубаї*

- Чотиривірш;
- 1, 3, 4 рядки римуються;
- останній рядок містить висновок.

2) *Відновіть текст віршів.*

* * *

Ні, не гнітять мене перестрахи і жалі,
Що смерти мушу я, що строки в нас малі:
Того, що суджено, боятися не треба.
(*На, прожити, боюсь, землі, неправедно*)

Відповідь. Боюсь неправедно прожити на землі.

* * *

Хай кожна мить, що в вічність промайне,
Тебе вщасливилює, бо головне,
Що нам дається тут,— життя: пильнуй же!
(*Мине, як, й, ти, воно, захочеш, так*)

Відповідь. Як ти захочеш, так воно й мине.

* * *

Я тільки й знаю, що знання шукаю
 В найглибші таємниці проникаю.
 Я думаю вже сімдесят два роки —
 (Нічого, бачу, і, не знаю, що, я)

Відповідь. І бачу, що нічого я не знаю.

3) Буріме

Складіть власні вірші за поданими віршами. Порівняйте їх з рубаї Хайяма.

- _____ скінчилась;
 _____ закрилась!
 _____ зветься,
 _____ поділась?

Як шкода, що весна моя скінчилась
 І книга юності навек закрилась!
 Та пташечка, що молодістю зветься,
 Звідкіль вона взялась? Куди поділась?

- _____ глини,
 _____ провини.
 _____ хоче
 _____ глибини?

Коли єство моє ліпив Творець із глини,
 Зарані відав він про всі мої провини.
 Якщо від нього гріх, чому мене він хоче
 В день суду ввергнути в палаючі глибини?

- _____ спокою,
 _____ водою?
 _____ років
 _____ малою!

Чи діждемо жаданого спокою,
 Чи дійдемо до хати над водою?
 О, як я хочу після тисяч років
 Зійти з землі хоч травкою малою!

4) Складіть власні рубаї за темами

- а) Про холодну зиму, її плюси та мінуси;
- б) про навчання у школі, його позитивні та негативні моменти (для учня);
- в) про життя у місті, його незручності та переваги.
 Зачитування поезій. Коментарі, оцінювання.

IV. Підсумки уроку

V. Домашнє завдання

Індивідуальне завдання. Підготувати виступ про поезію трубадурів.

УРОК № 40

Тема. Середньовічна європейська лірика. Творчість провансальських трубадурів

Мета: повідомити про особливості середньовічної європейської лірики; ознайомити з кращими зразками поезії трубадурів; порівняти різні переклади вірша Джауфре Рюделя; розвивати уміння слухати, творчі здібності; виховувати лицарське ставлення до жінки.

Обладнання: схеми; тексти поезії Джауфре Рюделя; картина Врубеля «Принцеса Грьоза».

*Вхожу в тёмные храмы,
Совершаю бедный обряд.
Там жду я Прекрасной Дамы
В мерцаньи красных лампад.
В тени у высокой колонны
Дрожу от скрипа дверей.
А в лицо мне глядит, озаренный,
Только образ, лишь сон о Ней.*
О. Блок

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Учитель читає уривок із поезії О. Блока.

— Ці рядки Олександра Блока, як і інші, що увійшли до його книги «Вірші про Прекрасну Даму», неможливо по-справжньому зрозуміти без знайомства з європейською поетичною традицією. Вона бере свій початок із лицарської лірики, що виникла наприкінці XI ст. Розквіт цієї поезії припадає на XII ст., а спад — на XIII ст.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Виступ учнів-«трубадурів»

1-й учень. Європейська лицарська лірика виникла у Провансі (південь Франції), на межі XI–XII століть. Прованські поети називалися

трубадурами (від прованс. *trobar* — знаходити, творити, винаходити). Відомо близько 500 імен поетів-трубадурів, а кількість пісень, складених ними, наближається до 2,5 тисяч.

2-й учень. Трубадури багато подорожували верхи. До їх прийому готувалися заздалегідь, їхніх пісень чекали всюди: за бенкетним столом, на сезонному турнірі чи у військовому поході. Трубадури не тільки складали вірші, а й писали музику, співали.

1-й учень. Середньовічні поети створили не тільки надзвичайну культуру, а й своєрідну культуру кохання. Культ дами посідав центральне місце у творчості провансальських поетів, серед яких переважали лицарі та представники феодальної знаті.

2-й учень. Співець визнавав себе васалом дами, якою зазвичай була заміжня жінка, дружина його сеньйора. Він оспівував її достоїнства, красу і благородство, прославляв її владарювання і страждав через недосяжність мети.

1-й учень. Виникла поезія трубадурів, вочевидь, із народних провансальських хороводних пісень, що широко використовували любовну тематику.

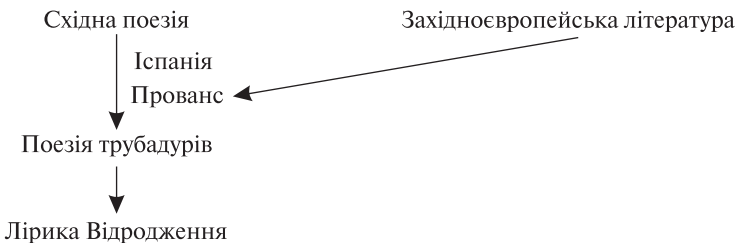
Але трубадури хотіли бути віртуозами вірша. Пушкін відзначав: «Трубадури играли рифмою, изображали для нее все возможные изменения стихов, придумывали самые затруднительные формы».

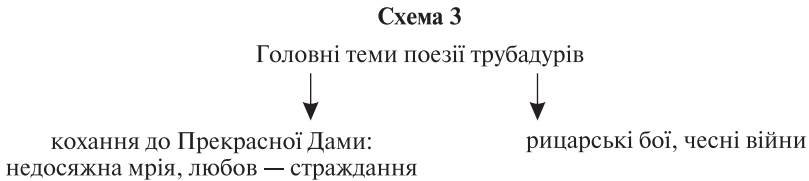
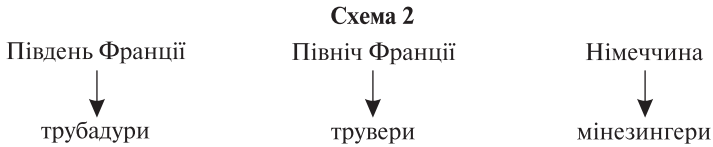
2-й учень. Значний вплив на творчість трубадурів здійснила арабська поезія. Через Іспанію Європа знайомилася з грецькою і східною філософією, математикою, астрономією, медициною. На час виникнення поезії трубадурів арабська поезія вже протягом декількох століть оспівувала містичне кохання, що здобуло у X ст. обґрунтування у багдадській поетичній школі як форма вищої, ідеальної любові.

1-й учень. У свою чергу, це була перша в Європі лірика, створена народною мовою. Вона формувалася при аристократичних дворах Провансу, чинила неабиякий вплив на становлення усієї подальшої європейської поезії.

2. Робота зі схемами

Схема 1

3. Засвоєння літературознавчих термінів

Трубадурами були створені та активно використовувалися такі поетичні жанри:

канцона — ліричний жанр середньовічної поезії трубадурів з вишуканою та складною побудовою строфи, що оспівував лицарське кохання;

сирвента — пісня політичної або суспільної тематики, що містить особисті виступи поета супроти його ворогів;

пасторела — ліричний жанр (віршований діалог), що зображує зустріч рицаря з пастушкою та їх суперечку.

4. Слово вчителя

— Одним із найвідоміших поетів-трубадурів був Джауфре Рюдель (1140—1170 рр.). Він уславився своїм коханням до графині Триполітанської, яку ніколи не бачив, але полюбив за відомі всім достоїнства: доброту і благородство. Вирушивши на зустріч із прекрасною графинею, поет захворів під час далекої подорожі і помер уже на руках своєї обраниці. Від цього великого кохання залишилися прекрасні вірші, які не принесли їх авторові щастя, але уславили його ім'я у віках.

5. Читання «Канцони» Джауфре Рюделя

* * *

Люблю в травневі довгі дні
Пташиний шебіт з даліни,
Зате і більше мук мені
Несе любов із даліни.
Неначе ношу сотні бід,
І вже троянд сліпучий цвіт,
Мов холодом хтось обпалив.
Я вірю: щастя цар царів

Пошле в любові з даліни
Тому, хто важко захворів

Любов'ю тою з даліни,
Ах, пілігримам би услід,
Щоб костур подорожніх літ
Принцеси погляд заслужив.

Де щастя більше я б зустрів —
Нестись до неї з даліни.
Я біля неї би присів,
Якнайтісніш, не з даліни,
І в близькості тісній бесід —
І друг далекий, і сусід —
Прекрасний голос спрагло пив!

Надію між гіркот пригрів —
Мою любов із даліни,
Та поспішати і не смів
Я до любові з даліни.
Бо довгий шлях — весь білий світ,
І твій на чім урветься слід, —
Це знає тільки Бог один!

Життя прекрасніше від снів
З коханою із даліни.
Знайти прекрасніш не зумів
Поблизу чи із даліни.
Якби любов мені привіт
Дала, я б сарацинський світ
В лахмітті жebraка сходив.

Благаю Бога, щоб я вздрів
Мою любов із даліни
І ще сильніше захворів
На ту любов із даліни!
О, як люблю я мрій політ:
Світлиці спокій, саду цвіт —
Все замок Донни замінив!

Ніхто б любити так не вмів
Мою любов із даліни.
Не від вина я захмелів,
А від любові з даліни!
Вона мовчить вже стільки літ.
Святий мій строгий дав завіт,
Щоб безнадійно я любив.

Вона мовчить вже стільки літ.
Клену його за цей завіт,
Щоб безнадійно я любив!

(Переклад Б. Шавурського)

- Визначте тему поезії. («Кохання з далини»)
- Як ця поезія пов'язана з легендою про її автора?
- Який образ ліричного героя постає перед нами у прочитаному вірші? (*Ліричний герой — рицар, який обожнює свою обраницю, страждає через безнадійне кохання і в той же час прославляє ці любовні муки, стверджує, що заради своєї Прекрасної Дами здатний на будь-який подвиг.*)
- Визначте ідею поезії. (*Безнадійне кохання — справжнє випробування для людини, але рицар переконаний, що ці муки — солодкі, а життя без кохання — пусте.*)
- Доведіть, що особливості прочитаного вірша визначають його приналежність до жанру канцони.

6. Порівняння перекладів канцони Б. Щавурського та М. Терещенка

КАНЦОНА

Мені під час травневих днів
 Приємний шебіт віддалік,
 Зринає в пам'яті без слів
 Моє кохання віддалік.
 Навік я неспокійний став,
 І не ростуть квітки між трав,
 Як зимно у душі мені.

Я щастя у житті зустрів
 В моїм коханні віддалік.
 Немає в світі кращих днів
 Ні поблизу, ні віддалік!
 Коли б я лиш надію мав,
 У царство б маврів я помчав,
 Обдертий весь, в самотині.

Немає в світі кращих снів —
 Примчать до неї віддалік,
 І чуть слова її, мов спів,
 І розмовлять не віддалік,
 А віч-на-віч, щоб не шукав
 Я більш її, щоб не страждав,
 Щоб другом був її всі дні.

Щоб я від горя не смутнів,
 Кохання тішить віддалік.
 Далеко до її країв.
 Даремно мріять віддалік.
 Хоч цілий вік я мандрував,

Але я там ще не бував.
Безжальні думи нависні!

Господь не раз людей жалів.
Святе кохання віддалік,
Та поки що я весь змарнів,—
Про неї мрію віддалік.
О, до прочан би я пристав
І посох би з собою взяв,
Щоб бачить очі неземні!

Коли б господь мене привів
Скоріш до неї віддалік,
Щоб я признатись їй посмів
І більш не мучивсь віддалік,
Щоб кожен куш і кожен став
Ще кращим біля неї став,
Щоб стали обрії ясні!

На мене жаль, на мене гнів,
Що я кохаю віддалік.
Я чистим принести зумів
Своє кохання віддалік.
Сумним я від кохання став.
Невже святий мене скарав,
Щоб мучивсь я в страшній борні?

Сумним я від кохання став.
Ганьба тому, хто покарав,
Щоб мучивсь я в страшній борні!
(Переклад М. Терещенка)

III. Міжпредметні зв'язки

Спостереження над картиною Врубеля

Російському художникові М. Врубелю належить картина під назвою «Принцеса Грьоза». Художник присвятив це полотно відданому рицареві Джауфре Рюделю, який, закохавшись у принцесу, вирушив у морську подорож в надії побачити своє кохання. Нам уже відомо, що, за легендою, поет помирає на руках своєї обраниці. На картині його зображено у центрі, з арфою в руках, коли, помираючи, він співає свою останню пісню коханий. На звук його пісні з'являється чудесне видіння-мрія — прекрасна жінка з лілією в руках. За задумом Врубеля, зустріч коханих є неможливою на землі, бо для поета реальний світ — лише тимчасовий притулок. Головна тема картини — тема вічної жіночості та лицарського служіння красі.

Худ. Михайло Врубель. Принцеса Грьоза

IV. Підсумки уроку

Складіть сенкан на тему «Поезія трубадурів».

Наприклад:

Поезія трубадурів.

Вишукана, галантна.

Хвилює, дивує, захоплює.

Учить відчувати солодкі муки.

Кохання.

V. Домашнє завдання

Вивчити визначення поетичних жанрів провансальських трубадурів.

Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про Бертрана де Борна.

УРОК № 41

Тема. Поезія Бертрана де Борна (1140–1215 рр.)

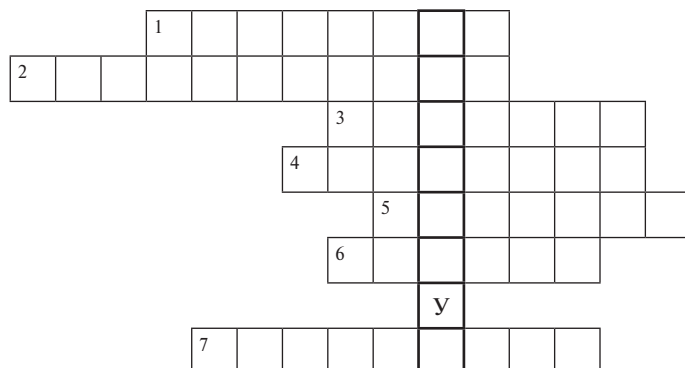
Мета: поглибити знання про творчість провансальських трубадурів; ознайомити із поезією Бертрана де Борна, продовживши роботу над виразним читанням поетичного твору; вдосконалювати навички аналізу художнього тексту; розвивати пізнавальну активність учнів; виховувати прагнення висловлювати власну думку.

Обладнання: тексти поезії Бертрана де Борна, кросворд.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Розгадування кросворда

1. Пісня політичної або суспільної тематики, що містить виступи поета супроти його ворогів. (*Сирвента*)
2. Середньовічні поети у Німеччині. (*Мінезингери*)
3. Середньовічні поети у північній Франції. (*Трувери*)
4. Література, що значною мірою вплинула на творчість провансальських трубадурів. (*Арабська*)
5. Ліричний жанр середньовічної поезії трубадурів з вишуканою й складною побудовою строфи, що оспівував лицарське кохання. (*Канцона*)
6. Один із найвідоміших поетів-трубадурів. (*Рюдель*)
7. Ліричний жанр, що зображує зустріч рицаря з пастушкою та їх суперечку. (*Пасторела*)

II. Мотивація навчальної діяльності

— Великий поет, що жив на межі Середньовіччя та Відродження, Данте Аліг'єрі, у своїй «Божественній комедії» описав Пекло, Чистилище та Рай. Серед багатьох грішників у Пеклі приймав муки... хто б ви думали? Поет-трубадур, Бертран де Борн. За що ж, на думку Данте, поет і рицар повинен був опинитися у Пеклі? Спробуємо з'ясувати це сьогодні на уроці.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Виступ учня із повідомленням про життя Бертрана де Борна

Бертран де Борн (1140–1215 рр.) — сеньйор, що уславився своїми сирвентами. Провідний мотив пісень поета — любов до війни, до якої він постійно закликає королів та баронів. Війни, в рицарському розумінні,

і є істинною «любов'ю» Бертрана. Але якщо війна є неминучою, то вона повинна бути «чесною грою», і тоді справжній чоловік знаходить справжню радість у битві. Поезії Бертрана де Борна написані з гумором та іронією.

2. Читання сирвенти Бертрана де Борна

СИРВЕНТА

Люблю травневий світлий час
І ніжні квіти весняні,
Люблю, коли чарують нас
Пташині радісні пісні,
І тішусь я красою
Рясних наметів і шатрів,
Розкиданих серед лугів,
Де гасла ждуть до бою
Ряди уславлених полків,
І вершників, і скакунів.

Люблю я бачить, як погнав
Юрбу озброєний загін,
Як мчать отари серед трав,
А військо лине навздогін.
І видно над рікою,
Як замок між гірських горбів
Обложений з усіх боків
І темною габою
Шеренги мерехтять бійців,
Що виглядають між ровів.

До серця рицар той мені,
Що, першим кинувшись у бій,
Летить безстрашно на коні,
Запалює загін весь свій
Відвагою п'янкою.
Ось бій шалений закипів,
І мчить боєць серед полів,
Рискує головою,—
Складу тому свій кращий спів,
Хто йде вперед на ворогів!

Тріщать шоломи і щити
Від палиць і мечів дзвінких.
Рідіють воїнів ряди,
Не стримать коней бойових
Уздечкою тугою.
Хто честь свою не поганьбив,

Той сповнений під час боїв
Турботою одною —
Щоб якнайбільш стинать голів.
Хоробрих надихає гнів!

Це дороге життя мені,
І не люблю я пиль і спать.
Люблю гук сурем на війні
І ржання коней пізнавать
З атакою новою;
Мене сп'яняє блиск мечів,
Як вороги із-за скарбів
Воюють між собою,
Приємно бачить між мерців
Шмати подертих прапорів.

Барони! Жить війною
Нам краще, ніж на схилі днів
Закладом селищ і ланів.

Мій Папіоль, з тобою
Я передам без зайвих слів,
Щоб Так-і-ні у бій нас вів.

(Переклад М. Терещенка)

- Що любить ліричний герой цієї поезії? Знайдіть цитати. (*Люблю... тішусь... до серця... мене сп'яняє... приємно бачить... Ліричний герой — воїн, і понад усе він любить воювати.*)
- Чому початок вірша (люблю травневий світлий час...) та його продовження дивують читача? (*Початок вірша є характерним для любовних поезій, а не для войовничої сирвенти. Використання подібного засвіту свідчить про те, що для Бертрана битва — те саме, що для інших — кохання.*)
- В яких рядках висловлюється ідея поезії?

(«*Барони! Жить війною
Нам краще, ніж на схилі днів
Закладом селищ і ланів.*».)

- Доведіть, що прочитаний вірш — сирвента.

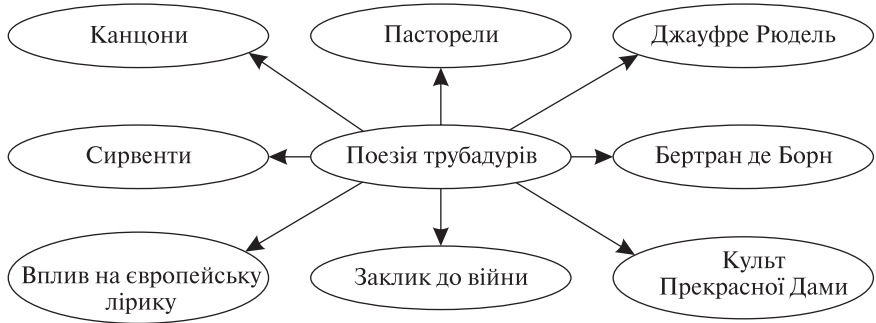
IV. Підсумки уроку

- Як ви гадаєте, за які гріхи Бертран де Борн «потрапив» до Пекла у творі Данте? (*Бертран де Борн відзначався войовничим характером, закликав феодалів до битв та міжусобиць. За легендою, він відіграв вирішальну роль у політичних подіях свого часу і був причетним до кривавої*

міжусобиці, що тривала у французьких володіннях англійської королеви-сироти (Плантагенетів.)

- Складіть гроно на тему «Поезія трубадурів».

Наприклад

V. Домашнє завдання

Порівняйте різні переклади сирвенти Б. де Борна.

Індивідуальне завдання. Підготувати виконання «Гімну студентів» (можна 1 куплет).

УРОК № 42

Тема. Лірика вагантів

Мета: сформувати уявлення про особливості лірики вагантів, її тематику; продовжити роботу над аналізом художнього тексту; розвивати навички усного монологічного та діалогічного мовлення; виховувати якості уважного читача.

Обладнання: тексти поезій вагантів.

*От монарха самого
До бездумной голи —
Люди мы, и оттого
Все достойны воли.
З лірики вагантів*

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Підготовлені учні виконують гімн студентів (можна послухати гімн у запису).

GAUDEAMUS — ГИМН СТУДЕНТОВ

Gaudeamus igitur,	Итак, будем веселиться,
Iuvenes dum sumus!	Пока мы молоды!
Post iucundam iuventutem,	После приятной юности,
Post molestam senectutem	После тягостной старости
Nos habebit humus.	Нас возьмет земля.
Udi sunt, qui ante nos	Где те, которые раньше
In mundo faere?	Нас жили в мире?
Vadite ad superos,	Подите на небо,
Transita ad inferos,	Перейдите в ад,
Ubi iam fuere.	Где они уже были.
Vita nostra brevis est,	Жизнь наша коротка,
Brevi finiatur.	Скоро она кончится.
Rapit nos atrositer,	Смерть приходит быстро,
Venit mors velociter,	Уносит нас безжалостно,
Nemini parcitur.	Никому пощады не будет.
Vivat academia,	Да здравствует университет,
Vivant professores!	Да здравствуют профессора!
Vivat membrum guldibet,	Да здравствует каждый студент,
Vivant membra gualidit	Да здравствуют все студенты,
Semper sint in flore!	Да вечно они процветают!
Vivant omnes uirgines,	Да здравствуют все девушки,
Faciles, formosae!	Изящные и красивые!
Vivant et mulieres,	Да здравствуют и женщины,
Tenerae, amabiles,	Нежные, достойные любви,
Bonae, laboriosae.	Добрые, трудолюбивые!
Vivat at respublica,	Да здравствует и государство,
Et qui illam regit!	И тот, кто им правит!
Vivat nostra civitas,	Да здравствует наш город,
Maecenatum caritas,	Милость меценатов,
Quae nos hic protegit.	Нам покровительствующая!
Pereat tristitia,	Да исчезнет печаль,
Pereant dolores.	Да погибнут скорби наши,
Pereat diabolus,	Да погибнет дьявол,
Quivis antiburschicus	Все враги студентов
Atque irrisores!	И смеющиеся над ними!

- До чого закликає автор пісні? (*Цінувати час, веселитися, поки молоді, поважати професорів, студентів, дівчат...*)
- А чи знаєте ви, що цю пісню було складено більше, ніж 8 століть тому? А про автора, чиє ім'я не збереглося, можна впевнено сказати лише одне — він був вагантом.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Самостійна робота з навчальним текстом

Завдання: прочитати текст, розпочати складання грона на тему «Лірика вагантів» (закінчення — наприкінці уроку).

Особливе місце в латинській літературі середніх віків посідає поезія вагантів (від лат. *vagantes* — «бродячі люди»), що була поширена в Англії, Німеччині, Франції та Північній Італії. Розквіт поезії вагантів припадає на XII–XIII ст., коли у країнах Західної Європи спостерігався бурхливий розвиток міст, почали виникати школи та університети.

Лірика вагантів — поезія вільнодумна, пустотлива, далека від аскетичних ідеалів середньовічного католицизму. У своїх віршах ваганти оспівують прості радощі земного життя. Їхній ідеал — безтурботні веселощі. Досить часто у віршах поетів звучать сатиричні антиклерикальні ноти.

Нерідко в ліриці вагантів відчуваються відгуки античної, язичницької поезії, а також поезії народної, особливо у піснях, що вихваляють весну, кохання та застольні радощі. Цілком зрозуміло, що церква з великою ворожістю ставилася до вагантів.

Цікаво, що із латинських застольних пісень вагантів потім виникли чисельні студентські пісні, наприклад, «*Gaudeamus igitur*» та інші.

2. Запис складеного (частково) грона на дошці

3. Читання та аналіз поезій вагантів

1) «Орден вагантів»

Читання поезії

ОРДЕН ВАГАНТІВ

1. Коли спір почується:
«Йдіть у світ безкрай!»,—
То ченці збираються,
Клірик поспішає,
І левіт про Біблію
Тут же забуває —
В орден всі вливаються,
Що життя спасає.
2. Наш статут наказує:
Зважте все старанно!
У житті поведьтеся
Тільки бездоганно!
Вам не личить знатися
З кліриком захланним,
Що ні з ким не ділиться,
Що з нутром поганим.
3. Милосердя любимо
І добра дорогу;
Обіцяєм кожному
Нашу допомогу.

- Прийmemo багатого
І людину вбогу,
Ту, котру побожній
Гонять од порога.
4. В ордені вагантському
Ми ченцеві раді,
Щедрому пресвітеру
І його віраді,
Вчителям і клірикам,
Школярів громаді,
А найбільш — студентові
В гарному наряді.
5. Шваби, сакси, мейсенці,
Наші друзі славні,
Що до нас зібралися
З міст і глухомані,
Постанови слухайте
Наші бездоганні:
«Згиньте, люди скнаристі,
Скупарі захланні!»
6. В орден ми приймаємо
Чесних і лукавих,
Дужих, сили сповнених,
Немічних, кульгавих,
Виснажених старістю,
Молодих і жвавих,
До Венери жадібних
І до неї млявих.
7. Миролобних, лагідних,
Буйних, інтриганських,
З Швабії, з Італії
Та з країн слов'янських,
І маленьких карликів,
І людей гігантських,
Тихих, скромних вдачею
І бундючно-панських.
8. Орден відкриває нам
Істину єдину:
Тут ми щастя знайдемо
Й радісну годину.
Нам миліше в ордені
Їсти буженину,

- Ніж ячмінне вариво
Та суху скорину.
9. Орден наш родиною
Слушно звати стану:
Ми ж бо всіх приймаємо —
З будь-якого стану.
Ще раз проголосимо
Твердо, без обману —
Всіх у нас стрічаємо,
Як рідню кохану!
10. Тут нам заборонено
Прокидається зранку:
Всяка нечисть юрбами
Бродить до світанку
І облудні видива
Шле нам без устанку —
Дурень хай зістрибує
З ліжка до сніданку!
11. Тут нам заборонено
Утреню служити —
Вставши, краще в затінку
Снідання спожити.
Вина ми смакуємо
І курчаток ситних,
Одного лиш лячно нам —
Не програти б свити!
12. Мати дві одежини
В ордені негоже:
Хто тут одягається,
Мов якийсь вельможа,
Мусить щось програти нам —
Це підтвердить кожен.
Зайвого ж позбутися
Гра всім допоможе.
13. Хто бажає йти до нас,
Хай собі затямить:
Дорожиш сорочкою —
Жертвуй-но штанами!
І не мрій про чоботи,
Тішся постолами,
Бо тебе відлучимо,
Як не згоден з нами!

14. Поки не наївся всмак,
 Не виходь із хати:
 Вміє найскупішого
 Бідний упрохати;
 Може й мідячок не раз
 Добрий приріст дати —
 З ним гравець удачливий
 Виграє дукати.

15. Хай не дмуть в обличчя нам
 Грізні вітровії,
 Слізьми хай не миється
 Бідний в безнадії
 І про кращу доленьку
 Не втрачає мрії,
 Бо, бува, за лихом йдуть
 Радісні події.

16. Всім, кого зустрінете,
 Треба пояснити,
 Чом гріхи ви мусите
 Піснею хулити:
 «Щоб нечесних гудити,
 Чесних похвалити,
 Чесно від цапів овець
 Чесних відділити».

(Переклад М. Борецького)

Бесіда

- Кого приймають у свій орден ваганти? Зачитайте цитату.
- Чи можна назвати цей орден демократичним? Чому?
- Назвіть ідеї вірша.
 - (♦ *Антицерковна спрямованість;*
 - ♦ *важливість душевних якостей, а не конкретної віри;*
 - ♦ *братерське ставлення до людей не на словах, а на ділі;*
 - ♦ *всі люди мають право на життя й допомогу;*
 - ♦ *потрібно бути милосердним до усіх людей, незалежно від їхнього соціального статусу.)*

2) «Бідний студент»

— Так називається один із віршів вагантів. А в сучасній мові існує та-кож вислів «бідний студент», що означає низький матеріальний рівень забезпеченості молодого людини, яка навчається і тому ще не працює.

*Читання вірша***БІДНИЙ СТУДЕНТ (ВАГАНТ)**

1. Стану я духовного,
Злидень поміж вами,
Для страждань народжений
Плентаюсь світами.
2. Я до всіх премудростей
Прагнув причаститись,
Тільки злидні капосні
Не дали довчитись.
3. Одяг подірваний
На мені, недужім,
І в морозну днину я
Аж тремчу від стужі.
4. Тож до церкви божої
Не ходжу по праву:
Чи в лахмітті вистойш
До кінця відправу?
5. Вам, міські правителі,
Шлю свої благання:
Не жалійте бідному
Крихти подавання,
6. Трішечки вподібніться
Доброму святому —
Вкрийте одежиною
Бідного сірому!
7. А за те, що зволили
Жебрака одіти,
Бог воздасть сторицею
На тамтому світі!

Бесіда

- ♦ Яку форму має ця поезія? (*Вірш написаний у формі звертання до «власть имущих», від яких залежить доля бідного студента-сироти.*)
- ♦ Визначте ідею вірша. (*Милосердя повинно бути не показним, не на словах, а на ділі.*)

3) «Геть, книжки виснажливі...»*Читання вірша***ГЕТЬ, КНИЖКИ ВИСНАЖЛИВІ**

1. Геть, книжки виснажливі!
Годі нам учитися!

Юні нерозважливій
Личить веселитися!
А до знань на схилі віку
Можна причаститися!
.....
.....

Приспів:

Кинь книжки, бо пролетить
Час, немов на крилах.
Хай же душу веселить
Молодість грайлива!

2. Дні весни відлинули,
Вже війнуло хугою,
Насолоди згинули,
Повнимся тугою:
Серце слабне, кров не грає,
Минаються радощі;
Старість люта нас лякає
І хвороби старості.

Кинь книжки, бо пролетить
Час, немов на крилах.
Хай же душу веселить
Молодість грайлива!

3. До богів подібні ми!
Як боги, кохаймося!
До забав жадібними
Бути не вагаймося!
Між дівочі хороводи,
Юнаки, покваптеся,
Щоб не втратити нагоди,
Як нагода трапиться!

Кинь книжки, бо пролетить
Час, немов на крилах.
Хай же душу веселить
Молодість грайлива!

4. У танку грайливому
Дівчина проміниться.
Навіть вередливому
Тут зваблива стрінеться.
Бачу он: красуня мила
У танку звивається,
І душа моя від тіла
Наче відривається!

Кинь книжки, бо пролетить
Час, немов на крилах.
Хай же душу веселить
Молодість грайлива!

- До чого закликає молодь автор поезії?
- Чи зрозуміла вам така позиція поета? Чому?
- Порівняйте точки зору авторів гімну «Gaudeamus» та «Геть, книжки виснажливі...»

(Можливе використання інтерактивного прийому «Займіть позицію»: учні за власними переконаннями обирають точку зору.

1) Автора Гімну студентів;

2) автора вірша «Геть, книжки виснажливі...»;

3) не визначився.

По черзі учні висловлюють аргументи на користь власної точки зору.)

4. Закінчення роботи з гроном (в зошитах і на дошці)

III. Підсумок уроку

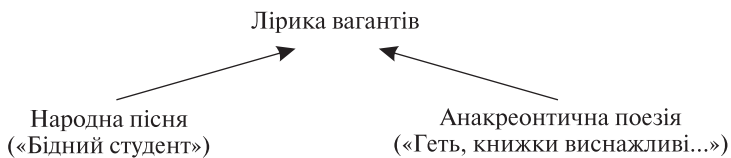
1. Робота з епіграфом

— Прочитайте епіграф до уроку.

- Яким віршам, прочитаним сьогодні, він відповідає найбільше? («Бідний студент», «Орден вагантів»)
- Про які особливості філософії вагантів свідчать ці рядки? (Демократичність, милосердя, гуманізм)

2. Складання схеми

Лірика вагантів за мотивами подібна до народної пісні, анакреонтичної поезії.

IV. Домашнє завдання

Написати відгук на поезію вагантів

Індивідуальні завдання. Підготувати повідомлення про «Пісню про Роланда» (учневі-літературознавцю) та про історичні події, що стали основою цього твору (учневі-історик).

УРОК № 43

Тема. «Пісня про Роланда» — французький героїчний епос. Історична правда та вигадка в поемі

Мета: з'ясувати, які асоціації пов'язуються з образом рицаря; сформувати уявлення про французький героїчний епос; розпочати читання твору; розвивати асоціативне мислення, навички уважного читання; виховувати сміливість, відданість; повідомити про історичну основу «Пісні про Роланда», особливості переробки історичного факту в поемі.

Обладнання: тексти «Пісні про Роланда» (скор.); картина «Загибель Роланда», зображення середньовічного рицаря.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. «Відгадайте слово»

1)

--	--	--	--	--	--	--	--

У перекладі з латини — «бродячі люди». (*Ваганти*)

2)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Сучасний гімн студентів. (*«Гаудеамус»*)

3)

--	--	--	--	--	--

Мова, якою створювалася поезія вагантів. (*Латина*)

2. Перевірка домашнього завдання

Відгук на поезію вагантів.

II. Мотивація навчальної діяльності

На дошці — зображення середньовічного рицаря в обладунках.

Бесіда

- Які частини обладунків рицаря вам відомі? (*Шолом, забрало, меч, щит...*)
- Чому рицар повинен був виглядати саме так? (*Щоб захистити себе під час військових дій*)
- Чи зручно було рицареві в таких обладунках? (*Вони були дуже важкими, отже, рицар мав бути сильним і витривалим.*)
- Від чого, окрім якостей самого рицаря, залежав його успіх у військових діях? (*Від надійної зброї, сильного, слухняного коня*)

«Мозковий штурм»

— Які якості характеру мали визначати справжнього рицаря? (*Сміливість, відвага, доблесть, відданість своєму сюзерену, Прекрасній Дамі, здатність на самопожертву...*)

Назви рис можна записати навколо зображення рицаря.

— Сьогодні на уроці мова піде про справжніх рицарів, гідних поваги воїнів.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Уявлення про рицарську доблесть та етикет здобули своє відображення у героїчному епосі Середньовіччя, розквіт якого припадає на XII–XIII ст. Найбільше епічних поем було створено у Франції. Тривалий час вони існували в усній формі. Ці поеми називалися *жестами* (від франц. «*chansons de geste*», що означає «пісні про діяння» або «пісні про подвиги») та виконувалися бродячими музикантами-жонглерами під акомпанемент музичних інструментів на зразок маленьких арф або скрипок. Їх можна було почути на ярмарках біля міських стін, у монастирях, у замках і навіть у королівських покоях.

2. Виступ учня-літературознавця та учня-історика

«Пісня про Роланда» — найдавніша і найзнаменитіша пам'ятка французького епосу.

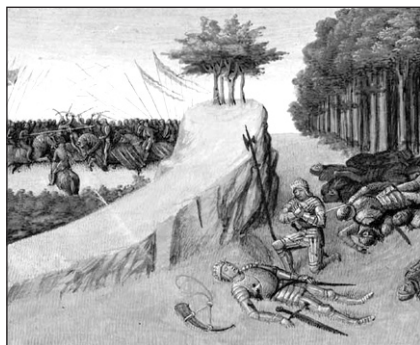
Вона стала відомою у 1837 році, після опублікування Оксфордського рукопису, що датувався 1770 роком. Час виникнення поеми точно не встановлений (ймовірно XI ст.), автор твору невідомий.

У ч е н ь - і с т о р и к. В основу «Пісні про Роланда» покладено реальні історичні події. Мова йде про далекі події 778 року, коли Карл Великий втрутився у міжусобиці мусульманської Іспанії. Завоювавши декілька міст, Карл обложив Сарагосу, однак через декілька тижнів був змушений зняти облогу й повернутися за Піренеї внаслідок ускладнень у власній імперії.

Рицар. Музей Ді Кастело у Мілані

Баски за підтримки маврів напали у Ронсевальській ущелині на ар'єргард Карла і перебили франків, що відступали. Серед інших, за свідченням Егінхара — історіографа Карла Великого, у цьому бою загинув «Хруотланд, маркграф Бретані», племінник короля. Нападники втекли. Покарати їх не вдалося.

Загибель Роланда

Учень-літературознавець. Цей історичний факт обростав розповідями учасників-очевидців, які потім стали матеріалом для створення епічних пісень. Потім ці пісні були об'єднані та оброблені одним талановитим автором. Можливо, це був освічений монах на ім'я Турольд: останні рядки поеми — «Бо пісні вже Турольдовій кінець».

«Пісня про Роланда» — це художній твір, тому історичні події, зображені у ньому, переосмислені у зв'язку із задумом автора. Наприклад, епізодичний підхід Карла в Іспанію перетворюється на семирічну війну з «невірними» (мусульманами), у якій Карл завойовує майже всю Іспанію, окрім Сарагоси. У Сарагосі править противник Карла — вигаданий цар Марсілій. Убивають реального Роланда баски-християни, а не маври.

Такі зміни пояснюються особливістю тематики середньовічного героїчного епосу: зображення боротьби проти іноземців та іновірців за батьківщину та християнську віру.

Українською мовою «Пісню про Роланда» переклав Василь Щурат (1918 р.). На цей час це єдиний переклад твору українською мовою.

3. Читання «Пісні про Роланда»

Коментар учителя

Поема написана десятискладовим віршем та розподіляється на строфи різного розміру, які називаються тирадами. Тиради пронумеровані.

I—LXVI тиради (скорочений текст).

— Яку пораду дає цареві Марсілію його підданий Бланкандрін? (*Побіцяти Карлові, що він зі своїм військом сам піде за ним до Франції, щоб прийняти християнство; послати йому подарунків; дати заручників — дітей знатних сімейств.*)

Ваша думка.

- Як ви ставитеся до такої пропозиції героя?
- Чим можна пояснити таку ідею?

- Чому Карл не відпускає ні Роланда, ні Олівера до Сарагоси? (*Король розуміє, що прийом буде не з кращих, і не хоче ризикувати життям молодих воїнів.*)
- Чому Ганелон не допускає участі в посольстві Роланда замість себе? (*Хоч Ганелонові дуже не хочеться їхати до Марсілія, однак він як рицар не може відмовитися від вибору короля, що, втім, не заважає йому погрожувати пасинку.*)
- Як Ганелон вирішив помститися Роланду? (*Ганелон підказує Марсілію, як потрібно вчинити із супротивником, і спрямовує військові дії сарацинів саме проти Роланда та його загону.*)

IV. Підсумки уроку

«Продовжте речення»

1. «Справжній рицар завжди...»
2. «Справжній рицар ніколи...»
3. «Реальний історичний факт, покладений в основу “Пісні про Роланда” — це...»
4. «Невідповідність змісту поеми історичним фактам полягає у...»

V. Домашнє завдання

Дочитати «Пісню про Роланда».

УРОК № 44

Тема. Роланд — головний герой епосу. Карл як ідеал державної мудрості. Зрадник Ганелон — антипод Карла і Роланда

Мета: з’ясувати події «Пісні про Роланда»; вчити характеризувати героїв французького епосу; розвивати уміння висловлювати власну думку; виховувати навички роботи в групі.

Обладнання: картина «Загибель Роланда».

*Все, що ми називаємо героїчною
доблестю і чим захоплюємося
як величчю та піднесеністю
духу, є не що інше, як спокійна
і твердо обґрунтована гордість та
самоповага.*

Д. Юм

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка знання тексту «Пісні про Роланда»

Тест

- 1) Король Сарагоси — це:
 - а) Карл;
 - б) *Марсілій*;
 - в) Бланкандрін.
- 2) Роланд узяв лише 20 тис. воїнів, тому що:
 - а) був упевнений у своїй силі;
 - б) не очікував нападу сарацинів;
 - в) *не хотів ущемити інтереси короля, свого родича.*
- 3) Дюрандаль — це:
 - а) *меч*;
 - б) щит;
 - в) воїн.
- 4) Ріг Роланда мав ім'я:
 - а) Чернубль;
 - б) *Оліфант*;
 - в) Турпін.
- 5) Під час бою Роланда у Франції:
 - а) *була буря*;
 - б) було сонячне затемнення;
 - в) почався паводок.
- 6) Скільки разів засурмив у ріг Роланд?
 - а) Один;
 - б) *два*;
 - в) три.
- 7) Як звали найкращого друга-воїна Роланда?
 - а) Найм;
 - б) Вальянтиф;
 - в) *Олівер*.
- 8) Як вчинив Карл, оплакавши загиблих?
 - а) Повернувся до Франції;
 - б) *загнав сарацинів до річки*;
 - в) став королем Сарагоси.
- 9) Як був покараний зрадник Ганелон?
 - а) Повішаний;
 - б) загинув від меча;
 - в) *розірваний кінями.*

2. «Мої враження від “Пісні про Роланда”»

(Усні відповіді учнів.)

II. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфом.

Учитель читає вислів Д. Юма.

- Чи погоджуєтесь ви з наведеним висловом?
- Що, на вашу думку, означає поняття *доблесть*?
- До кого з героїв можна віднести думку Д. Юма? Чому?
— Про доблесть, сміливість, зраду та підступність ми й будемо роз-
мірковувати сьогодні на уроці.

III. Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу

Складання характеристик головних героїв «Пісні про Роланда».

Постановка проблемного запитання: «Чому твір названо “Піснею про Роланда”, а не про іншого героя? Чи не було інших гідних героїв?»

Робота в групах

Завдання: охарактеризувати героя поеми; навести відповідні цитати; відповісти на проблемне запитання.

Група № 1

Завдання: охарактеризуйте Роланда.

Цитати:

«У тебе вдача запрудка й загорда». (*Олівер*)

«Погроз я не боюсь... Я виручу, щоб лиш
король дозволив!» (*Роланд*)

«Коли Роланд узнав, що буде бій,
Він відважніший став від лева й тигра».

«За свого пана і найбільше лихо
Перетерпіти треба — холод, спеку,
А хоч би й кров пролити, трупом впасти».

«Скрізь, де не глянь, лютує сильний бій,
Ба, й граф Роланд не криється за других;
Вдаряє списом, поки служить спис...»

«Страшний, завзятий бій лютує далі.
Роланд і Олівер хоробро б'ються».

«А тут нас жде важкий і довгий бій,
Такої сили ще ніхто не бачив».

«Узяв Роланд рукою Оліфанта,
Приклав його до уст і як заграв,
Відбивсь об гори голос, залунав,
На тридцять миль навкруг пішов луною».

«Заграв Роланд так болісно й могутньо,
Так жалісно заграв на Оліфанті,
Що з уст його пішла червона кров,
А в голові виски аж затріщали.
А так далеко голос залунав,
Що серед гір почув його король».

«Вернувсь на поле бою граф Роланд,
Вернувсь, як рицар, Дюрандалем вдарив,...
Найхоробріших двадцять п'ять упало».

«Такої вдачі рицареві й треба,
Коли у зброї осідлав коня.
У боротьбі будь він твердий, завзятий».

«По-молодецьки б'ється граф Роланд!
Піт облива його гаряче тіло,
А в голові важкий, пекучий біль:
Виски в ній трісли, ще коли сурмив».

«Помер Роланд,— Бог душу в рай прийняв».

Висновок. Граф Роланд, племінник Карла Великого, уособлює у собі мужність, доблесть, відвагу. Він, відданий васал, заради свого сюзерена готовий на все. Роланд віддає своє життя у бою, ні на хвилину не замислюючись над можливістю іншого вибору. Граф тричі відмовляється сурмити, тобто просити допомоги у Карла, гордість не дозволяє йому зробити це. І звук рога Оліфанта почується лише тоді, коли надії на власні сили буде зовсім мало. Приголомшує сцена, що змальовує Роланда, який сурмить у ріг вдруге. Сила страждання, болю за загиблих товаришів втілюється у максимальному напруженні героя, у якого «з уст... пішла червона кров, а в голові виски аж затріщали». Автор поеми постійно підкреслює, що Роланд — справжній рицар: він жив, як рицар, і помер, як герой. Навіть Бог визнає достоїнства Роланда: він забирає його в рай, незважаючи на такі недоліки героя, як гордість та самовпевненість.

Група № 2

Завдання: охарактеризувати Карла Великого.

Цитати:

«Великий Карл, володар наш славетний».
«І Карл Великий також заривав:

В Іспанії лишивсь його племінник!
Король не в силі скрити сліз у тузі».

«В великій тузі їде Карл Великий,
Весь панцир вкрила сива борода».

«І що я, Боже, варт? — сказав король.—
Чому в цій битві не було мене?»
Він з горя-туги бороду всю рве,
А рицарі заплакали й собі ж».

«Для Карла Бог зробив велике чудо:
На небі сонце стало непорушно».

«Коли володар суд свій закінчив
І прояснив свій превеликий гнів,
Він наказав хрестити Браммонду».

Висновок. Французький король Карл, що наділяється епітетом Великий, уособлює в собі ідею державної єдності та християнської віри. Карл — добрий до своїх воїнів, прямий та благородний, трохи наївний (слухає Ганелона і не йде одразу на допомогу Роланду, чуючи звуки Оліфанта). Карл горює, бачачи загибель франків, дорікає собі, що не зміг урятувати своїх воїнів.

Група № 3

Завдання: охарактеризувати Ганелона.

Цитати:

«Був Ганелон, якого діло — зрада...»

«Та й защеміло ж серце в Ганелона!
Він роздягається з кожуха з кун,
Стає в однім каптані із атласу.
Блискучі очі, гордий вид у нього,
Широкі груди, благородне тіло,
А гарний — не надивляться всі пери».

«Коли мені дасть бог звідтіль вернутись,
Я наварю тобі за те такого,
Що вистачить і до кінця життя».

«Граф Ганелон почув Роландів сміх:
Він мало що не тріс зі злості-гніву,
Він мало що ума був не позбувся».

«Король велів зловити Ганелона...
А там ланцюг закинули на шию,
Сковали, наче дикого ведмедя,
І посадили на погану шакапу».

«Там Ганелона люта смерть спіткала».

«Як кожний зрадник, Ганелон вмирає.
Нехай він зради більш не похваляє!»

Висновки. Граф Ганелон — негативний герой поеми. Гордий та запальний, він не може стримати гніву й образи на пасинка Роланда і страшно мстить йому і своїм співвітчизникам.

Графа не зупиняє те, що Роланд — його родич, а Карл — його король. Виявляючи егоїзм та зрадництво, Ганелон не стає щасливим. Його покарання було жорстоким, але справедливим.

Підсумки. Відповідь на проблемне запитання

Порівнюючи героїв «Пісні про Роланда», можна виділити позитивних та негативних персонажів. До перших належать франки, а до других — сарацини та зрадник Ганелон. До речі, у Франції ім'я Ганелон і досі вважається синонімом зрадництва. Такий персонаж, звичайно, не може бути головним у героїчному епосі.

Карл Великий — позитивний герой, але не його іменем названа поема. Чому? Можливо, тому, що не ідеальний, але мужній Роланд повною мірою виявляє лицарські достоїнства: віддано служить своєму сюзеренові і віддає своє життя за нього.

IV. Міжпредметні зв'язки

Спостереження за картиною «Загибель Роланда».

- Яких героїв ви бачите на картині?
- Який епізод із поеми зображений на ній?
- Які кольори переважають у художньому творі?
- Чи вдалося художникові передати трагедію подій героїчного епосу «Пісня про Роланда»?

V. Домашнє завдання

Індивідуальне завдання. Підготувати розповідь про Данте від імені Беатріче Портінарі та Джованні Бокаччо.

УРОК № 45

Тема. Данте — видатний поет і мислитель Італії. Поема «Божественна комедія» — філософсько-художній синтез середньовічної культури

Мета: ознайомити з життям та творчістю Данте; повідомити про особливості поеми «Божественна комедія» (жанр, композиція, уявлення про світ, час створення); увести новий літературознавчий термін — терцина; розвивати вміння спілкуватися з однолітками, навчатися самому, навчаючи інших; виховувати інтерес до творчості Данте.

Обладнання: портрет Данте; виставка книг поета; картки до прийому «Броунівський рух».

Восхождение к Данте — нелегкий труд.

Чтобы совершить его, надо многое преодолеть и от многого отказаться.

Прежде всего забыть о чтении-отдыхе и чтении-забаве. Чтение Данте — это испытание, проба духовной зрелости.

М. Андреев

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності**

Мікеланджело Буонарроті, художник і поет доби Відродження, присвятив своєму знаменитому співвітчизнику такі рядки:

Он зрел картины Божьего суда,
Он побывал в чистилище и, зная
Дорогу в рай, достиг при жизни рая,
Чтоб молвить правду, воротясь сюда.

Зачем, зачем горит его звезда
И над моим гнездом, не угасая,
Когда на свете нет такого края,
Где злее бы к нему была вражда?

О Данте речь. Его могучей лире
Неблагодарный не внимал народ:
Издrevле слава недостойных — шире.
Когда б достиг я Дантовых высот,
И я бы счастьем в этом злом мире
Его печальный предпочел исход.

- Про що свідчать останні рядки сонета Мікеланджело? (*Про величезну повагу до Данте, про готовність промінати свою долю на складне, сповнене усіляких негараздів життя італійського поета.*)

— Із сонета Мікеланджело ми можемо зрозуміти, що життя Данте не було легким. Сьогодні ми дізнаємося, з якого раю повернувся назад поет, хто були його вороги, чому на батьківщині Данте не оцінили його талант.

Данте

II. Вивчення нового матеріалу

1. Розповідь про життя та творчість Данте

Оповідач — Беатріче Портінарі, оспівана поетом, та Джованні Боккачо, італійський письменник та перший біограф Данте.

Беатріче. Данте — один із найталановитіших італійських поетів, життя якого припадає на перехідний період між Середньовіччям та добою Відродження.

Цікаво, що в історію увійшло саме ім'я поета — Данте, а не прізвище — Аліг'єрі (як, наприклад, Боккачо, Рабле, Достоевський, Толстой).

Боккачо. Народився Данте Аліг'єрі у травні 1265 року у Флоренції. Цьому місту судилося стати батьківщиною багатьох славетних італійців: Франческо Петрарки, Сандро Боттічелі, Донателло та інших. Тут була створена «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі. Данте походив зі збіднілої дворянської сім'ї. Здобув прекрасну освіту, був добре ознайомлений із античною літературою, особливо з творчістю Вергілія, який став його улюбленим письменником.

Беатріче. У житті поета відбулася зустріч, що наклала відбиток на всю його творчість та долю. Коли Данте було 9 років, ми зустрілися уперше. Він одразу закохався у мене. Але друга зустріч — у церкві — відбулася лише через декілька років. Я зробила вигляд, що не помітила його захоплених поглядів...

Боккачо. Саме ця історія юнацького кохання лягла в основу віршів поетичної збірки під назвою «Нове життя». У цих поезіях Данте описує свої відчуття від зустрічей з прекрасною Беатріче, оспівує своє кохання до неї подібно до того, як провансальський трубадур опоетизовував свої почуття до Прекрасної Дами.

Беатріче. Невдовзі батьки видали мене заміж. Я не стала щасливою у цьому шлюбі, але я була слухняною дочкою. Доля була

жорстокою: мені судилося померти у віці 25 років. Але залишилася одна душа на світі, яка ніколи не забувала мене, присвячуючи мені все нові й нові поезії.

Бокаччо. Так, Данте ніколи не забував Беатріче. Але життя продовжувалося. Поет одружився з Джеммою Донатті (про яку жодного разу не згадав у своїх творах), у сім'ї народилося двоє синів.

Беатріче. Доля готувала ще чимало випробувань для великого поета. Бо він був не лише митцем, а ще й політиком, громадянином, пристрасною та небайдужою людиною.

Бокаччо. У країні точилася запекла боротьба двох партій: гвельфів — прибічників об'єднання під владою римського папи та гібеллінів — прибічників німецького імператора. За традицією своєї сім'ї, Данте належав до партії гвельфів. Але у 1300 р. вона розкололася на «чорних» та «білих» (назви за кольорами героїв двох сімейств). «Чорні» підтримували папу, «білі», у тому числі й Данте, виступали проти повного підкорення Флоренції папою. У цій боротьбі перемогли «чорні».

Беатріче. У 1302 р. Данте був приговорений до вигнання і більше не повернувся до свого рідного міста. Останні роки свого життя поет провів у Вероні та Равенні.

У 1315 р. уряд Флоренції оголосив амністію: ті, хто хотів отримати помилування, повинні були пройти через все місто в полотняних сорочках та паперових ковпаках. Так водили на вогнище єретиків. Але такий шлях був неможливим для Данте.

Бокаччо. «Ні,— писав своєму другові поет,— це не шлях повернення на Батьківщину. Якщо немає більш гідного шляху, то у Флоренцію я не увійду ніколи. Що робити? Хіба я не зможу в іншому місці насолоджуватися спогляданням сонця та зірок? Хіба я не зможу під іншим небом розмірковувати над вічними істинами, якщо не повернуся до Флоренції, принижений, більш того — збездішений в очах моїх земляків?»

Беатріче. Так умовляв самого себе великий поет і страдалець. На свою батьківщину він так і не повернувся, і до останніх своїх днів вважав себе «безвинним вигнанцем».

У вересні 1321 року, повертаючись із Венеції, Данте захворів болотяною лихоманкою та помер у ніч з 13 на 14 вересня. Правитель Равенни поклав на чоло поета лавровий вінок.

Бокаччо. Цією почесною автор «Божественної комедії», поет і громадянин за життя вшанований не був.

Похований Данте у Равенні, хоча влада Флоренції неодноразово прагнула перенести прах поета на його батьківщину, там навіть установили усипальницю для тіла митця, яка і досі залишається порожньою.

2. «Броунівський рух»

Особливості «Божественної комедії»

Картка № 1

Час створення поеми

«Божественну комедію» було написано в 1307–1321 рр. Це був час, який в історії культури отримав назву Передвідродження. Зростає інтерес до людської особистості, до її земних радощів і сподівань. Поступово починає формуватися новий гуманістичний тип мислення, остаточне становлення якого буде пов'язане з добою Відродження. Зростає інтерес до людської особистості, до її земних радощів і сподівань. Віра в необмежені можливості людської природи, в неповторність людської індивідуальності зароджується саме у цей час. Цей процес і відтворює поема Данте, що є одночасно синтезом середньовічної культури і прологом до культури Відродження.

Картка № 2

Жанр «Божественної комедії»

Данте назвав свою поему «комедією» за усталеними середньовічними канонами: так називали тоді твори, які починалися сумно (пекло), а закінчувалися щасливо (рай). Епітетом «божественна» поему наділив перший біограф Данте, автор знаменитого «Декамерона» Дж. Боккачо.

Картка № 3

Композиція поеми

Поема складається з 3-х частин: «Пекло», «Чистилище», «Рай». У кожній із частин — 33 пісні (у «Пеклі» ще одна пісня, що є вступною до всієї поеми).

Усього — 100 пісень.

Картка № 4

Уявлення про світ у «Божественній комедії»

Дантівська земля має форму кулі і розташовується, згідно з середньовічними переконаннями, у центрі Всесвіту.

Північна півкуля населена людьми, південна — безлюдна і вкрита океаном, лише посередині Всесвіту підноситься велика гора, де Данте розташовує чистилище — царство, у якому душі померлих, що грішили, але розкаялися за життя, отримують муки, щоб позбавитися своєї вини, вознестися у рай.

Картка № 5

Уявлення про світ у «Божественній комедії»

Прірма пекла, куди призводить смертельний гріх і звідки порятунок є неможливим, має вигляд воронки, яка утворилася внаслідок падіння Люцифера-ангела, що був вигнаний із раю. Земля оточена дев'ятьма

небесними сферами: сімома сферами планет, зірковим та кристалічним небом. За ним, у просторі, де вже не діють фізичні закони, розташований Емпірей, царство ангелів та блаженних душ.

3. Робота з літературознавчими термінами

«Божественна комедія» Данте написана *терцинами*. Терцина (від *terra rima* — третя рима) — форма строфи з 3-х рядків п'ятистопного ямба, в якій середній рядок римується з крайніми — першим і третім — у наступній строфі, завершуючись окремим рядком, римованим з другим рядком попередньої строфи.

Наприклад:

Земную жизнь пройдя до половины,
Я очутился в сумрачном лесу,
Утратив правый путь во тьме долины.

Каков он был, о, как произнесу,
Тот дикий лес, дремучий и грозный,
Чей давний ужас в памяти несусу.

Терцина вперше була використана в поемі Данте і мала наслідувачів майже в усіх європейських літературах.

III. Узагальнення та систематизація знань

«Продовжте речення»

1. Найвідоміші твори Данте —
2. Життя поета було нелегким, тому що... .
3. «Божественна комедія» має таку назву, тому що... .
4. Особливості композиції поеми Данте полягають у... .

Складання сенкану на тему «Данте»

Данте.
Пристрасний, геніальний.
Діє, хвилює, викриває.
Проводить із Пекла до Раю.
Сміливець.

IV. Підсумки уроку

Робота з епіграфом

М. Андреев, російський літературознавець висловив свою думку щодо читання головного твору Данте. (*Читання епіграфа.*)

- Як ви розумієте ці слова?

- Навіщо потрібно читати книги, які вимагають від нас емоційного, інтелектуального напруження? Чим це збагачує читача?
(Відповіді учнів.)

V. Домашнє завдання

Прочитати I частину «Божественної комедії» «Пекло»

УРОК № 46

Тема. «Божественна комедія»: подорож до Пекла

Мета: з'ясувати мету автора щодо створення I частини «Божественної комедії» — «Пекло»; відтворити розташування грішників у колах пекла; переказувати уривки з прочитаної частини поеми; розвивати уміння відстоювати власну думку; виховувати прагнення бути праведною людиною.

Обладнання: схема «Світовлаштування у “Божественній комедії”»; тексти поеми.

Предмет поеми — людина, що силою своєї волі, через заслугу або не заслугу, зазнає справедливої відплати або кари.

Данте

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Самостійна робота

1. Прізвище Данте.
2. У якому місті народився й жив Данте?
3. Чому поет називав себе безвинним вигнанцем?
4. Кому присвячена книга «Нове життя»?
5. Найзнаменитіший твір Данте.
6. Поясніть виникнення назви поеми.
7. Особливості композиції «Божественної комедії».
8. Якою строфою написана «Божественна комедія»?
9. Уявлення про світовлаштування у поемі Данте.

Взаємоперевірка робіт (у парах)

II. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфом

Великий Данте так визначив головний предмет своєї поеми. (*Читається епіграф, виділені слова закриті на дошці.*)

- Як ви гадаєте, що повинна зазнавати людина, на думку Данте? (Відгадайте слова:
ПІДВАЛТА (*відплата*)
АКАР (*кара*))
- Які гріхи може мати людина? Які з них, на вашу думку, є найлегшими та найтяжчими?
- Чому людина має бути покарана за свої гріхи?

III. Вивчення нового матеріалу

1. Виявлення читацьких вражень учнів

- Чи сподобалося вам читати I частину «Божественної комедії»?
- Які епізоди привернули вашу увагу?
- Які герої вразили своїми вчинками?

2. Слово вчителя

— Поема Данте задумана як розповідь про подорож потойбічним світом. Вона побудована на системі символів-образів, яким надається інший, особливий смисл. Наприклад, у першій пісні йдеться про те, що Данте заблукав у темному лісі, що символізує помилки та пороки людські. Три звірі — лев, пантера та вовчиця — заступають дорогу поетові. Це символічні образи трьох гріхів: властолюбства, честолюбства та жадібності. На допомогу йому приходить незнайомиць, який є духом його улюбленого письменника Вергілія. У поемі він символізує світську (нецерковну) науку. Вергілій проводить Данте через Пекло і Чистилище, щоб показати йому шлях до спасіння душі. Далі — через Рай — Данте веде його кохана Беатріче. Її образ слугує символом богослов'я, релігійності.

3. Створення схем-малюнків на тему

«Символи у поемі Данте “Божественна комедія”»

4. Робота над схемою «Кола Пекла»

5. Метод ПРЕС

Висловіть свою думку

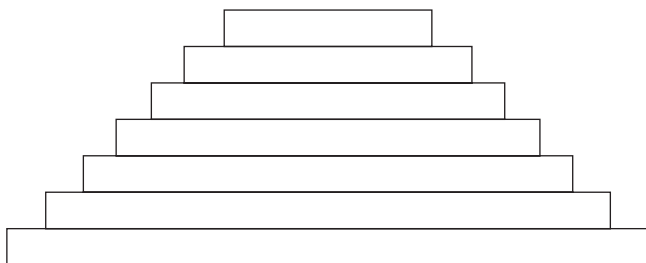
«Я вважаю розташування грішників у дантівському пеклі... (правильним — неправильним) тому, що... . Отже... (висновок)».

«Мікрофон»

«Кого я б визволив із Пекла?» (із аргументацією).

Кола Пекла

Рай

Чистилище

.....

Пекло

1-е нехрещені

2-е любострасники

3-е черевоугодники

4-е скнари та марнотратники

5-е гнівливі

6-е еретики

7-е убивці

8-е обманщики

9-е зрадники

6. Робота у групах

Завдання: переказати уривок із «Пекла» ланцюжком, висловити власне ставлення до героїв-грішників. Порівняти сучасне ставлення до таких гріхів із середньовічним.

Група № 1

Перекажіть епізод про Франческу та Паоло (пісня 5).

Група № 2

Перекажіть розповідь про Улісса (пісня 26).

Група № 3

Перекажіть уривок про страждання Уголіно (пісня 32–33).

Перевірка виконання завдання.

IV. Підсумки уроку**«Продовжте речення»**

Сьогодні на уроці:

- я навчився...
- я замислився...
- я зрозумів...
- я відчув...

V. Домашнє завдання

Прочитати пісню 33 частини «Рай».

УРОК № 47

Тема. «Рай»: «любов, що водить сонце й зорні стелі»

Мета: вчити працювати з текстом літературознавчої статті, скласти план; з'ясувати, яке поняття є ключовим для Раю; розвивати асоціативне та логічне мислення; виховувати доброту, милосердя

Обладнання: тексти «Божественної комедії»; схема, картки із завданнями «Четверте зайве».

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань**

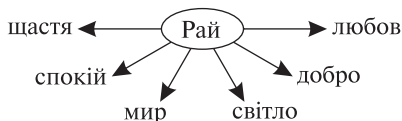
Відтворення схеми «Світовлаштування у поемі Данте» (кола Пекла) — біля дошки.

II. Мотивація навчальної діяльності

(Тема записана не повністю.)

— Із давніх-давен люди прагнули уявити, як виглядає рай — місце, де панує щастя і немає зла.

— Які асоціації пов'язані у вашому уявленні зі словом *рай*? (Відповіді учнів.)

Складання схеми

Словесне малювання

— Уявіть собі рай. Опишіть, як він виглядає, на вашу думку.

Дізнаємося, як виглядав Рай, на думку Данте, з'ясуємо, яке поняття є головними у його Раю.

III. Вивчення нового матеріалу**1. Робота в парах**

Завдання: прочитати текст, скласти його план.

За задумом Данте, вінчати поему має її остання частина «Рай». Під проводом Беатріче Поет досягає небесних просторів, здійснюється вище й вище, переходячи з однієї небесної сфери до іншої. Таких концентричних сфер — дев'ять. Починається цей парад світил сферами Місяця, Меркурія, Венери, Сонця, Марса, Юпітера і Сатурна. Над ними височать нерухомі зірки та кришталеве небо Першорущія, яке надає руху всім іншим сферам. Завершує симфонію світла й вогню Емпірей, місце перебування Бога, ангелів та святих. Порівняння з симфонією тут є не випадковим. За давніми уявленнями, планети, обертаючись разом зі своїми сферами, випромінюють музику, що сповнена високої гармонії, досконалості і краси.

Рай є остаточною перемогою світла над темрявою, руху над нерухомістю. Адже рух є запорукою розвитку, оновлення, а отже, і життя. У Пеклі душі грішників були назавжди прикріплені до певного круга підземелля. Що метушливішим було їх переміщення у просторі, то виразніше відчувалась його безцільність. Навіть Данте в Пеклі втрачає орієнтацію: спускаючись вниз, наприклад, він насправді підіймається на гору. В Чистилищі рух починає набувати реальних ознак, стає цілеспрямованим. Однак душі Чистилища ще не мають повної свободи. В Раю всі перепони зникають. Душі праведників вже не закріплені тільки за своєю сферою. Вільно линуть вони до Емпірею, споглядаючи велич Творця.

Все ж своя ієрархія розміщення праведних душ існує і в Раю. На Місяці знаходяться духи, що зламали обітницю, на Меркурієвім небі — справедливі, на Венериному — велелюбні, на Сонцевому — мудреці тощо. Однак кожна зі сфер є символом певного морального поняття, а не місцем ув'язнення, як, наприклад, у Пеклі. І хоч духи щасливі неоднаково, а в міру свого наближення до Божества, всі вони вільні залишати свою сферу, вільно рухаючись у просторі. І одночасно тріумфує світло. Густий морок пекельних безодень, світлові контрасти Чистилища замінюються вогняно-світною стихією Раю. Тут все сяє, міниться, мерехтить. Духи, як іскри, виблискують навколо Данте і Беатріче. Світлом розпалюються душі блаженних. Червоним вогнем гніву палає апостол Петро, згадуючи про занепад церкви. У морі світла з'являється Небесна роза.

Принцип побудови сюжету і в останній частині поеми залишається незмінним. Поет і його проводир — спочатку Беатріче, а потім філософ-містик Бернар Клервоський — мандрують потойбічним світом, ведучи розмови з душами, що їх зустрічають на своєму шляху. Цей мотив є одним із найдавніших у літературі. Дорога завжди вабила людину. Саме тут на героя очікували найнесподіваніші зустрічі, неймовірні пригоди.

Чимало нового пізнає в Раю і Данте. Однак взаємовідносини Поета з оточенням змінюються. У Пеклі між ними зберігалася повна рівновага. Герої тут існували й поза оповідачем. Саме їхні характери, яскраві, виразно змальовані, вражали нас найбільше. У Чистилищі головна увага приділяється вже внутрішньо-емоційному станові автора. Зображення його почуттів, прагнення очиститись від гріхів, виправдати себе перед Беатріче становить центр оповіді. Ця Раю автор значною мірою втрачає свою самостійність. Він немов пригнічений грандіозністю того світу, який бачить навколо себе. Праведники повчають Поета, відкриваючи йому істини, незбагненні для людського розуму. Апостол Петро, Яків і Іоанн перевіряють, чи правильно засвоїв він богословські чесноти: віру, надію та любов.

Все ж допитливий розум Поета не вгамовується і серед райських принад. Царство тріумфу Божества є для нього і царством філософії. Не випадково саме питання свободи людської волі, яка є найціннішим божественним даром для людини, постійно обговорюється на сторінках поеми. Як прискіпливий учень до вчителя, звертається Данте з численними питаннями до Беатріче та праведників. Його цікавить все: закони земного тяжіння, плями на Місяці, природа світла. Найпалкіше, однак, прагне автор «Божественної комедії» збагнути таємницю стосунків між людиною і Божеством, людиною і Всесвітом. Цілий синкліт мислителів з'являється на сторінках поеми: Фома Аквінат, Петро Даміан, Бернар Клервоський. Однак навіть їхні відповіді, до речі подекуди ухильні та туманні, часто-густо не задовольняють Поета. Невирішеним для нього залишається, наприклад, питання справедливості засудження людини, що прожила своє життя, не прилучившись до християнської церкви. Про добродесних язичників Данте згадував і в перших частинах поеми. Особливого драматизму ця проблема набуває, проте, саме в останній її частині. Все своє життя людина була доброю і чесною. Ніколи не чула вона про Христа. В чому ж її провина, що прожила без хрещення і віри? Чи може засудити її праведний суддя? Мабуть, ніхто до Данте ще не наважувався поставити це питання з такою відвертістю. І божественний Орел відступає: людині не дано зрозуміти справедливість Божого вироку.

Данте ж хоче зрозуміти, збагнути незбагненне. Поміркованість, пасивність ніколи не були притаманні Поетові. Як, між іншим, зовсім не

завжди зберігають благосність і святі праведники. І тоді замість прохолодного зоряного небозводу перед нами спалахує гаряче сонце Італії. Розпалюються пристрасті, гнівно звучать інвективи славних теологів. Не гребує найгострішими виразами Петро Даміан, викриваючи пожадливість нових пасторів. Червоним полум'ям спалахує апостол Петро, засновник римського престолу. Від гніву він навіть починає запинатися, повторювати слова. Одне за одним падають гострі звинувачення. Нинішні папи забули про свої обов'язки перед паствою. Властолюбні та пожадливі, розпалюють вони ворожнечу між гвельфами та гібелінами, продають посади негідним прелатам. Особливу зневагу у святого апостола викликає папа Боніфаций VIII, на якого так нетерпляче чекають у восьмому колі Пекла.

Не забуті і світські володарі. В книгу довічної справедливості записані всі їхні діяння. Не лише рідну поетові Італію, а й всю Європу, охопив вихор кривавих пристрастей. Воюють за владу англійський і шотландський королі, німецький імператор Альбрехт, спустошивши Чехію, від злиднів потерпають підданці короля Франції Філіппа Красивого. І знову лунає гнівний голос Поета. Бринить мідь його слова. І вже перед нами — не християнський пророк, а римський трибун. Саме Римська імперія, знедоленим нащадком якої була сучасна поетові Італія, є для Данте взірцем справедливої держави. Захоплення Давнім Римом змушує Поета назвати, навіть всупереч Священному писанню, Богом обраним народом не іудеїв, а римлян. Поет знову тріумфує над теологом. Данте переносить до Раю не лише імператора Траяна, врятованого молитвами папи Григорія Великого, а й героя Віргілієвої «Енеїди» — справедливого троянця Ріфея. Літературний персонаж, отже, є для автора «Божественної комедії» не менш реальним і гідним райського блаженства, ніж свідомі християнської теології.

Данте залишається собою і в проміннях райського сіяння. В споглядальному світі небесних сфер мали б зникнути всі пристрасті, всі болі земної людини. Однак Поет не забуває нічого: ні кохання, ні жаги земної слави Беатріче, ні Флоренції. Вірність двом своїм музам поет зберігає і в останній частині поеми. Найяскравіше це відчувається в епізоді розмови Данте зі своїм прапрадідом Каччагвідою, який у вигляді живого самоцвіту з'являється перед Поетом на Марсовому небі. Уважно слухає Данте лицаря, відчуваючи себе Енеєм, який шанобливо дослухається до слів старого Анхіза.

(О. Б. Алексєєнко «Божественна комедія» Данте)

Перевірка виконаного завдання.

2. Усне опитування

- Скільки концентричних сфер у Раю? (9)
- Що споглядають душі праведників? (*Велич Творця*)

- Що відрізняє Рай від Чистилища та Пекла? (*Рух і світло*)
- Хто є третім провідником Данте у потойбічному світі? (*Бернар Клервоський*)
- З якими питаннями звертається головний герой до праведників у Раю?
- Як звали прапрадіда Данте? (*Каччагвіда*)

3. Бесіда за прочитаним уривком («Рай», пісня 33)

- Хто і з якими словами звертається до Діви Марії? (*Бернар Клервоський просить за Данте, щоб йому було дозволено побачити Бога. Про це ж благає і Беатріче.*)
- Що побачив Данте у Раю? (*Він побачив сяйво, у якому було видно три кола. Двоє з них були дуже схожі між собою — це були Бог-отець і Бог-син. Третє коло — Бог — Святий Дух — являв собою сяйво, вогонь.*)
- Що відчуває герой поеми у цей час? (*«Відчув я величезне раювання, «Тож розум мій глядів заціпенілий, Піднесений, уважливий, меткий, здивований і з дива спломенілий», «І міць зростала розуму і волі».*)
- Що розуміє герой, побачивши Божество? Що є найголовнішим у Раю? (*«Любов, що водить сонце й зорні стелі»*)
(*Допикується тема уроку*)

IV. Підсумки уроку

- Подумай! Що треба зробити, щоб рай був уже на землі? (Можливе використання прийому «Мозковий штурм».)
- Знайдіть «четверте зайве».
 1. Вовчиця, **тигр**, лев, пантера.
 2. Пекло, **Земля**, Чистилище, Рай.
 3. Улісс, Уголіно, Франческа, **Беатріче**.
 4. **Данте**, Вергілій, Беатріче, Бернар.

Твори Данте в Україні.

В Україні твори Данте відомі з початку XIX століття. Високо цінував поета Тарас Шевченко. До творчості славетного флорентійця звертається і Леся Українка. В 1898 році вона переклала V пісню «Пекла» з «Божественної комедії». Саме відтоді Дантові терцини зазвучали українською мовою. Постійний інтерес до художньої спадщини поета виявляв І. Франко. Ще навчаючись у Дрогобицькій гімназії, він читав твори Данте в німецькому та польському перекладі і робив перші спроби відтворити звучання Дантового вірша рідною мовою. У 80-х роках виник задум здійснити переклад «Божественної комедії», яку І. Франко високо цінував «головне задля недосяжної простоти і грандіозності її стилю». Згадку про це ми знаходимо в листі до М. Драгоманова. В результаті багаторічної праці Франко переклав і прокоментував найбільш важливі уривки з «Божественної комедії». Робота була завершена

1913 року виданням книги «Данте Аліг'єрі. Характеристика середніх віків. Життя поета і вибір із його поезії». Незважаючи на невеличкий обсяг, вона стала першим в Україні цілісним філологічним дослідженням творчості Данте. Розкрити перед українським читачем красу слова італійського поета намагався і В. Самійленко. В останні роки життя над перекладом «Божественної комедії» працював М. Драй-Хмара. Арешт 1935 року не дав йому завершити цю працю. Не зберігся, на жаль, і текст перекладу. Перший повний переклад «Пекла» здійснив П. Карманський. Редагував текст М. Рильський. Редагування, однак, поступово перетворилося на співавторство. Повністю «Божественну комедію» переклав українською мовою Є. Дроб'язко. У 1978 році його переклад отримав премію М. Рильського.

V. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичної атестації.

УРОК № 48

Тема. Тематична атестація № 4

Мета: перевірити якість знань учнів за темою «Середньовічна література»; розвивати творчі здібності; виховувати прагнення досягти високих результатів.

Обладнання: картки із завданнями.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми і мети уроку

II. Ознайомлення із завданнями

I варіант

1 рівень

Теорія літератури (2 бали)

- 1) Дайте визначення газелі.
- 2) Що означає термін *канцона*?

2 рівень

Тест (3 бали)

- 1) Який поет є автором «Пісні про хліб і шовк»?
 - а) Рудакі;
 - б) Лі Бо;
 - в) Ду Фу.

- 2) Хто є засновником жанру рубаї?
 - а) Гафіз;
 - б) Рудакі;
 - в) Хайям.
- 3) Темати творчості провансальських трубадурів були:
 - а) *оспіювання кохання до Прекрасної Дами*;
 - б) ностальгія за Батьківщиною;
 - в) *прославлення* рицарської доблесті.
- 4) Коли починає розвиватися лірика вагантів?
 - а) XII–XIII ст.;
 - б) X–XI ст.;
 - в) XIII–XIV ст.
- 5) Реальний історичний факт, покладений в основу «Пісні про Роланда» — це...
 - а) *військові дії армії Карла Великого в Іспанії 778 р.*;
 - б) засвоєння Іспанії Карлом Великим;
 - в) опір царя Сарагоси Марсілія війську Карла Великого.
- 6) У поемі Данте «Божественна комедія» великого значення надається:
 - а) числу 5;
 - б) числу 3;
 - в) числу 12.

З рівень

Аналіз поетичного тексту

Проаналізуйте будь-який із запропонованих рубаї О. Хайяма.

* * *

Удивленья достойны поступки Творца!
 Переполнены горечью наши сердца,
 Мы уходим из этого мира, не зная,
 Ни начала, ни смысла его, ни конца.

* * *

Этот ценный рубин — из особого здесь рудника;
 Этот жемчуг единственный светит особой печатью.
 И загадка любви непонятной полна благодатью,
 И она для разгадки особого ждет языка.

* * *

Жизнь с крючка сорвалась и бесследно прошла,
 Словно пьяная ночь, беспросветно прошла.
 Жизнь, мгновенье которой равно мирозданию,
 Как меж пальцев песок, незаметно прошла!

* * *

Покоя мало, тягот не забыть,
 Растут заботы, все мрачнее жить...
 Хвала Творцу, что бед у нас хватает.
 Хоть что-то не приходится просить.

4 рівень

Творче завдання (спільне для обох варіантів) (4 бали)

Напишіть твір-мініатюру на одну із тем:

- «Граф Роланд — утілення найкращих рис середньовічного рицаря».
- «Мудрість рубаї Омара Хайяма».
- «Любов, що водить сонце й зорні стелі...» (за поетичними творами Середньовіччя).

II варіант

1 рівень

Теорія літератури

- 1) Дайте визначення рубаї.
- 2) Поясніть значення терміна *сирвента*.

2 рівень

Тести

- 1) Хто є автором поезії «Входжу в річку...»?
 - а) Гафіз;
 - б) Хайям;
 - в) *Лі Бо*.
- 2) Хто зробив найбільший внесок у розвиток жанру рубаї?
 - а) Рудакі;
 - б) *Хайям*;
 - в) Ду Фу.
- 3) Хто з провансальських трубадурів присвятив свою творчість графині Триполітанській?
 - а) Бертран де Борн;
 - б) Турольд;
 - в) *Джауфре Рюдель*.
- 4) Де з'явилася лірика вагантів?
 - а) *У Західній Європі*;
 - б) в Азії;
 - в) у Східній Європі.
- 5) Граф Роланд має такі риси характеру:
 - а) *смеливість, відданість*;
 - б) *гордість, самовпевненість*;
 - в) *покірність, обережність*.

б) Образ лісу в «Божественній комедії» символізує:

- а) шлях до Пекла;
- б) страх героя;
- в) *гріховне життя*.

3 рівень

Аналіз поетичного тексту

Проаналізуйте будь-який із запропонованих рубаї О. Хайяма.

* * *

Не сраженных тобой наповал в мире нет,
 Кто бы разум при том не терял, в мире нет.
 И хоть ты ни к кому не питаешь пристрастья,
 Кто любви бы твоей не желал, в мире нет.

* * *

То облечет судьба меня в шелка,
 То обдерет, как дольку чеснока,
 Но об её капризах долго думать —
 Так превратишься скоро в старика.

* * *

Сперва мой ум по небесам блуждал,
 Скрижаль, калам, и рай, и ад искал.
 Сказал мне Разум: «Рай и ад — с тобою,—
 Все ты несешь в себе, чего алкал».

* * *

Коль можешь, не тужи о времени бегущем,
 Не отягчай души ни прошлым, ни грядущим.
 Скровища свои потрать, пока ты жив:
 Ведь все равно в тот мир предстанешь неимушим.

III. Виконання завдань

IV. Підсумки

V. Домашнє завдання

Підготувати повідомлення про особливості доби Відродження.

ЗЛЕТ ЛЮДСЬКОГО ДУХУ В ЛІТЕРАТУРІ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ

УРОК № 49

Тема. Особливості культури і мистецтва доби європейського Відродження

Мета: ознайомити з основними засадами мистецтва Відродження, представниками мистецтва Ренесансу, їхніми творами; вчити складати опорні конспекти, виступати із повідомленням; розвивати увагу, уміння слухати; виховувати гуманізм.

Обладнання: портрети Сервантеса, Шекспіра, Рафаеля, Леонардо да Вінчі, картини художників-гуманістів.

Тобі дана можливість впасти до рівня тварини, але також і можливість піднятися до рівня істоти богоподібної — лише завдяки особистій внутрішній волі.

Піко делла Мірандола

I. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфом

Учитель читає вислів графа Піко делла Мірандоли.

- Як ви розумієте цей вислів?
- Чи погоджуєтесь ви з ним?

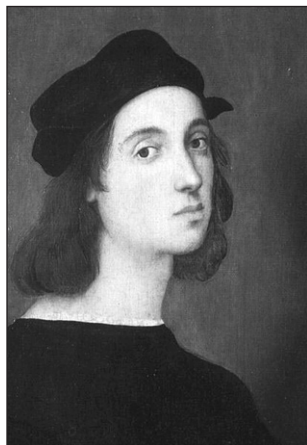
Велика відповідальність — розуміти, що лише від тебе залежатиме твоє майбутнє. І нікому докоряти, що у житті відбувається щось не так, як хотілось би. Такими сміливцями були титани Відродження — нової доби у розвитку людства.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Виступ учня-географа на тему «Географічні відкриття доби Відродження»

2. Виступ учня-літературознавця

Відродження, або Ренесанс (*Renaissance*), — доба в історії культури та мистецтва XIV–XVI ст., що започаткована в Італії.

Худ. Рафаель. Автопортрет

Вперше термін *Ренесанс* вжив історик мистецтва Дж. Вазарі у XVI ст.

Доба Відродження — це доба великих географічних відкриттів, епоха бурхливого розвитку науки, розквіту мистецтв та становлення високих загальнолюдських ідеалів. Вона являє собою перехід від середньовічної культури, для якої характерним є аскетизм із його презирством до усього земного і тілесного, до культури нового часу.

Спочатку діячі Ренесансу бачили своє головне завдання у відродженні ідеалів античності, звідки й виникла назва епохи. Але з часом ідейною основою Відродження став гуманізм — вчення, засноване на визнанні цінності людини як особистості, її права на розвиток і вияв своїх здібностей. Провідною стала ідея людини, чия гідність визначалася не знатністю походження, не званнями чи багатством, а особистою доблестю, благородством у справах та думках.

У середньовічному мистецтві у центрі уваги завжди був Бог, а у мистецтві Відродження центральне місце посідає людина в усій своїй фізич-

Худ. Леонардо да Вінчі.
Автопортрет

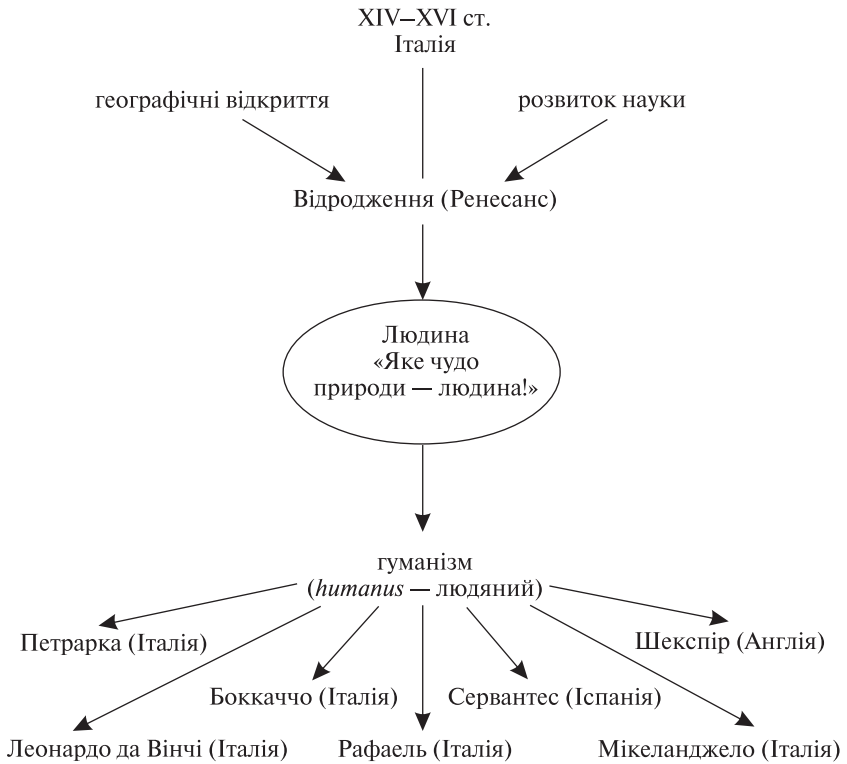

Худ. Леонардо да Вінчі. Портрет
Джиневри деї Бенчі

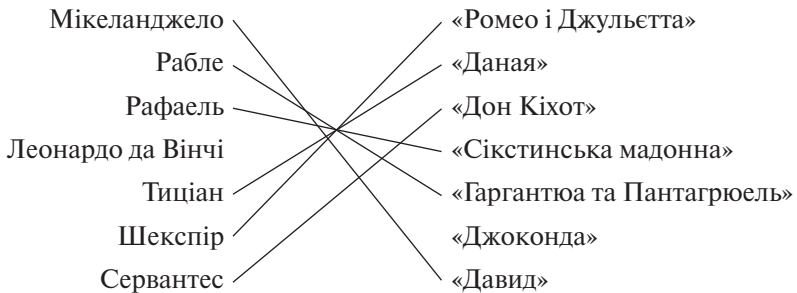
Худ. Рафаель.
Сікстинська мадонна

2. Складання опорного конспекту за виступом учня-літературознавця

3. Знайдіть відповідність

— Поєднайте авторів та назви їх творів.

IV. Домашнє завдання

Повторити вивчений матеріал про добу Відродження, підготувати розповідь за ОК.

УРОК № 50

Тема. Франческо Петрарка — видатний італійський поет-гуманіст. Оспівування кохання в «Книзі пісень»

Мета: ознайомити з біографією Ф. Петрарки; увести у світ поезії митця; вчити аналізувати поетичний текст; засвоїти значення терміна *сонет*; здійснювати міжпредметні зв'язки; розвивати творчі здібності; вчити працювати в групі; виховувати повагу до виявів чужих почуттів.

Обладнання: портрет Ф. Петрарки; збірка «Канцоньєре».

Поет умів поєднати небо і землю.

К. Батюшков

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань**

Розповідь за ОК «Культура і мистецтво доби Відродження».

II. Мотивація навчальної діяльності

— Відгадайте, хто це.

- Він народився і жив в Італії.
- Писав сонети.
- Уславився своєю освіченістю.
- Був увінчаний лавровим вінком.
- Усе життя кохав одну жінку, яку вважав ідеалом та поклонявся їй.

Так, ці факти належать біографії великого Данте. Але не тільки. Усе це також стосується іншого італійського поета — Франческо Петрарки.

Робота з епіграфом

Як ви гадаєте, що означає вислів російського поета К. Батюшкова щодо Франческо Петрарки?

(К. Батюшков хотів сказати, що Петрарка поєднував у своїй поезії та у своєму житті божественне та людське: релігію та пристрасті, чутливість, набожність та ученість...)

III. Вивчення нового матеріалу**1. Складання хронологічної таблиці**

Розповідь учителя

Франческо Петрарка — поет і історик, один із найосвіченіших людей свого часу.

Франческо Петрарка

Його вирізняла особлива любов до класичної давнини, пристрасна віра у відродження Риму та Італії, нечуваний авторитет, який дозволяв йому наставляти пап та імператорів і навіть робити їм суворі догани.

Петрарка був увінчаний лавровим вінком римським сенатом, офіційно визнаний великим поетом, істориком і римським громадянином.

1304 р. — народився в Арещо у сім'ї Петракколо ді Паренцо та Елети Каниджані. Батько-флорентієць; після приходу до влади гібеллінів (у 1302 р.) був вигнаний із Флоренції. Слід зазначити, що Петрарка, на відміну від Данте, не дуже страждав через це.

1316 р. — в університеті Монпельє вивчає право протягом 4-х років.

1326 р. — помирає батько Петрарки. Франческо разом із братом Джерардо обирають духовне поприще. Отримавши сан «світського каноніка», від подальшої церковної кар'єри відмовляється.

1327 р. — у церкві Св. Клари зустрічає Лауру, яку покохав із першого погляду і на все життя. Це кохання буде нещасливим для Франческо, але саме завдяки йому з'являються на світ його поетичні твори народною (італійською) мовою, що отримають назву «канцоньєре», або «Книга пісень».

1340 р. — одночасно надходять пропозиції про увінчання лавровим вінком від Паризького університету та Римського сенату. Петрарка, що мріє про повернення колишньої величі Риму, його відродження, обирає пропозицію Римського сенату. Король Роберт Анжуйський благословляє його вибір та дарує йому пурпурову королівську мантию.

1341 р. — Петрарка увінчаний лавровим вінком на Капітолійському холмі у Римі.

1348 р. — під час епідемії чуми помирає Лаура.

1374 р. — Петрарка помирає в Аркуа.

2. Відомості про «Книгу пісень» Петрарки

«Книга пісень», або «Канцоньєре», — збірка сонетів та віршів, написаних італійською мовою. Роботу над цією книгою Петрарка почав, коли закохався у Лауру, і продовжував протягом усього життя. Сонети народжувалися і тоді, коли двадцятирічної Лаури не стало. Книга має два розділи: «На життя мадонни Лаури» та «На смерть мадонни Лаури». Кохання не залишило поета, воно лише стало просвітленим і трагічним водночас.

3. Засвоєння літературознавчих термінів

Сонет — ліричний вірш, що складається з 14 рядків п'ятистопного або шестистопного ямба, двох чотиривіршів та двох тривіршів.

Як жанр сонет з'явився у XIII ст. в Італії та був розроблений Данте і Петраркою.

4. Читання та аналіз сонетів Петрарки

Робота в групах

Завдання: підготувати виразне читання сонета, пояснити його зміст, тему та ідею, визначити художні засоби, «намалювати» сонет (символи, образи), порівняти словесне пояснення та художнє; довести, що даний вірш — сонет.

На цьому уроці членам груп можуть бути надані певні ролі:

- читець;
- художник;
- керівник;
- літературознавці;
- аналітик.

Учні можуть розподілити ролі усередині групи самостійно або за допомогою «керівника». Таким же чином потім може бути оцінена робота членів групи (залежно від загальної оцінки групи, визначеної учителем).

Група № 1

СОНЕТ № 61

Благословен день, месяц, лето, час
И миг, когда мой взор те очи встретил!
Благословен тот край, и дол тот светел,
Где пленником я стал прекрасных глаз!

Благословенна боль, что в первый раз
Я ощутил, когда и не приметил,
Как глубоко пронзен стрелой, что метил
Мне в сердце бог, тайком разящий нас!

Благословенны жалобы и стоны,
Какими оглашал я сон дубрав,
Будя отзвучья именем Мадонны!

Благословенны вы, что столько слав
Стяжали ей, певучие канцоны,—
Дум золотых о ней, единой, сплав!

(«На жизнь мадонны Лауры»)

Група № 2

СОНЕТ № 312

Ни ясных звезд блуждающие станы,
Ни полные на взморье паруса,
Ни с пестрым зверем темные леса,
Ни всадники в доспехах средь поляны,

Ни гости с вестью про чужие страны,
 Ни рифм любовных сладкая краса,
 Ни милых жен поющих голоса
 Во мгле садов, где шепчутся фонтаны,—

Ничто не тронет сердца моего.
 Все погребло с собой мое светило,
 Что сердцу было зеркалом всего.

Жизнь однозвучна. Зрелище уныло,
 Лишь в смерти вновь увижу то, чего
 Мне лучше б никогда не видеть было.
 (*«На смерть мадонны Лауры»*)

Група № 3

СОНЕТ № 17

Вздыхаю, словно шелестит листвою
 Печальный ветер, слёзы льются градом
 Когда смотрю на вас печальным взглядом,
 Из-за которой в мире я чужой.

Улыбки вашей видя свет благой,
 Я не тоскую по иным уладам,
 И жизнь уже не кажется мне адом,
 Когда люблюсь вашей красотой.

Но стынет кровь, как только вы уйдете,
 Когда, покинут вашими лучами,
 Улыбки роковой не вижу я.

И, грудь открыв любовными ключами,
 Душа освобождается от плоти,
 Чтоб следовать за вами, жизнь моя.
 (*«На жизнь мадонны Лауры»*)

Група № 4

СОНЕТ № 299

Где ясное лицо, чей взгляд мне был приказом? —
 Я следовал за ним всему наперекор.
 Где озаряющий мою дорогу взор,
 Где путевых звезды, подобные алмазам?

Где благочестие, где знания и разум,
 Где сладостная речь и тихий разговор?

Где чудо красоты, чей образ с давних пор
Преследовал, и влек, и удалялся разом?

Где ласковая сень высокого чела,
Дарившая в жару дыхание пролады,
И мысль высокую, и обаянье грез?

Где та, что за руку мою судьбу вела?
Мир бездоленный лишен своей услады,
И взор мой горестный почти слепой от слез.
(«На смерть мадонны Лауры»)

Виступ груп із захистом своєї роботи

IV. Підсумки уроку

Опитування

- Які факти з біографії Петрарки вам запам'яталися найбільше?
- Як називається найвідоміша книга Петрарки?
- Дайте визначення сонета.
- Назвіть головну тему сонетів Петрарки.

V. Домашнє завдання

Вивчити сонет Петрарки напам'ять (за вибором).

УРОК № 51

Тема. Багатство людської душі, краса і щирість людських почуттів у «Книзі пісень» Петрарки

Мета: проаналізувати сонети з «Книги пісень»; працювати над виразним читанням поезій напам'ять; пояснювати вибір сонета; розвивати навички публічного виступу, виховувати критичне ставлення до людських недоліків.

Обладнання: збірка сонетів Петрарки «Канцйонере»; кросворд.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Кросворд «навпаки».

Завдання: придумати запитання до слів у кросворді.

1	М	О	Н	П	Е	Л	Ь	Є		
2	С	О	Н	Е	Т					
3	С	Е	Н	А	Т					
				4	Р	И	М			
			5	Л	А	У	Р	А		
	6	Л	А	В	Р					
		7	А	Р	К	У	А			
				8	А	Р	Е	Ц	Ц	О

Відповіді:

- 1) Місто, у якому вивчав право в університеті Петрарка.
- 2) Ліричний вірш, що складається із 14 рядків: двох чотиривіршів та двох тривіршів.
- 3) Місце, де був увінчаний Петрарка як поет та історик.
- 4) Місто, про відродження якого мріяв поет.
- 5) Жінка, на честь якої були написані вірші Петрарки.
- 6) Яким вінком був увінчаний поет?
- 7) Місто, в якому помер Петрарка.
- 8) Місто, в якому народився поет.

2. Читання учнями сонетів Петрарки напам'ять.

Пояснення вибору саме цієї поезії.

II. Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу

1. Слово вчителя

— Вам уже відомо, що головна тема поезій Петрарки з «Книги пісень» — це оспівування кохання до Лаури. Але, окрім цих поезій, у збірці є ще й інші, присвячені темі патріотизму, поета і поезії, недосконалості людської натури. Ми б збіднили власне уявлення про творчість Петрарки, якби не звернули уваги на інші його сонети.

2. Читання та аналіз сонетів

СОНЕТ № 7

Обжорство, леность мысли, праздный дух
 Погубят в людях доброе начало:
 На свете добродетелей не стало,
 И к голосу природы смертный глух.

На небе свет благих светил потух —
 И жизнь былую форму потеряла,

И среди нас на удивление мало
Таких, в ком песен не скудеет дух.

«Мечтать о лавре? Миру поклоняться?
От философии протянешь ноги!» —
Стяжателей не умолкает хор.

С тобой, мой друг, не многим по дороге:
Тем паче должен ты стези держаться
Достойной, как держался до сих пор.

Запитання:

- Які людські недоліки критикує поет у сонеті?
- Якими словами описує автор недосконалість людського суспільства?
- Що радить своєму другові, читачеві поет?

*(«С тобой, мой друг, не многим по дороге:
Тем паче должен ты стези держаться
Достойной, как держался до сих пор».)*

- А як вважаєте ви?
«Чи варто плекати у собі чесноти, вчитися, працювати над собою, коли інші не поділяють такої точки зору?»

Метод ПРЕС

1. Я вважаю... (позиція).
2. Тому, що... (пояснення).
3. Наприклад,... (докази, аргументи).
4. І тому... (висновок).

СОНЕТ № 1

Вы, внемлющие в звуках строф моих
Томлениям, что сердце мне терзали
В те дни, как отрости юность волновали
И я еще не знал забот иных,—

Пусть пестрый мой, волнующийся стих,
Дитя слепых надежд слепой печали,
Найдет у тех, кто то же испытали,
Дань жалости, а не попреков злых!

Ведь понял я: давно меня народ
За суету обрек на поношенье,
Да я и сам собою устыжен.

Таков итог тщеславья и забот:
 Раскаянье, да стыд, да разуменье,
 Что все соблазны мира — краткий сон.

Запитання:

- В якому віці, на вашу думку, поет написав цей сонет? (*Узрілому віці, бо поет згадує юність, що промайнула.*)
- Якими словами поет згадує свою юність?

*(«Томлениям, что сердце мне терзали
 В те дни, как страсти юность волновали
 И я еще не знал забот иных».)*

- Назвіть художні засоби, які використовує автор для створення образу свого вірша? (*Епітети — «пестрый, волнующийся стих», метафору — «дитя слепых надежд, слепой печали».*)
- Якого висновку доходить поет? (*«Что все соблазны мира — краткий сон».*)
- Чому Петрарка саме цей сонет вирішив зробити першим у збірці «Канцоньєре»? (*Цей сонет — звертання до читачів, в якому автор віддає на розсуд шанувальників його творчості плід своєї багаторічної праці. Поет сподівається, що його вірші знайдуть відгук у душах читачів, свідомо принижує свої достоїнства, демонструючи лише у кінці сонета особисту життєву мудрість.*)

III. Підсумок уроку

«Продовжте речення»

- «Петрарку вважають поетом-гуманістом, тому що...»
- «Головні теми “Книги пісень”» — це...
- «Сонет — це...»

IV. Домашнє завдання

Розпочати читання роману Сервантеса «Дон Кіхот» (I ч.).

УРОК № 52

Тема. Мігель де Сервантес Сааведра — автор роману «Дон Кіхот»

Мета: викликати співчуття до долі письменника та повагу до його мужності; ознайомити з історією створення роману «Дон Кіхот»; учити брати участь в інтерв'ю з «письменником»; виховувати уважність, милосердя.

Обладнання: портрет М. де Сервантеса, різні видання роману «Дон Кіхот».

Десь на небесах Сервантес, творець «Дон Кіхота», з сумною посмішкою очікує на того, хто народиться, щоб зрозуміти його.

Хосе Ортега-і-Гассет

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

«Четверте зайве»

1. Сонет, поема, канцона, **роман**.
2. «Божественна комедія», «Канцоньєре», «Пісня про Роланда», «**Дон Кіхот**».
3. Данте, Петрарка, Джауфре Рюдель, **Сервантес**.
— Ви дізналися, що сьогодні ми будемо говорити про роман «Дон Кіхот» та його автора — Мігеля де Сервантеса Сааведра.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Інтерв'ю з Сервантесом (в ролі Сервантеса — учень)

Журналіст. Шановний Мігелю де Сервантесе, розкажіть, будь ласка, про своє дитинство.

Сервантес. Я народився 29 вересня 1547 р. в місті Алькала-де-Енарес в родині збіднілого ідальго (дворянина). Батько мій був лікарем, але не мав роботи. Наша сім'я часто переїжджала з міста у місто, але батьки завжди дбали про те, щоб усі діти у нашій сім'ї (а нас було семеро) здобули освіту.

Журналіст. Чи правда те, що Ви служили у кардинала Аквавіві?

Сервантес. Так, я навчався у Вальядоліді, а потім вступив на службу до кардинала Аквавіві у Мадриді. Коли кардинал поїхав до Італії, я супроводжував його. П'ять років я провів у Римі, вивчаючи італійську мову, ознайомлюючись з культурою італійського Відродження.

Журналіст. Які наслідки мала для Вас служба в іспанській армії?

Сервантес. 1571 року я вступив до лав іспанської армії і брав участь у знаменитій морській битві з турецьким флотом під

Мігель Сервантес

Лепанто. На батьківщину я вирішив повернутися після важкого поранення в груди та ліву руку, яка назавжди залишилася нерухомою.

Журналіст. Що допомогло вам пережити алжирський полон?

Сервантес. Це були дуже нелегкі часи для мене та мого брата Родріго. У 1575 році на галері «Сонце» ми відпливли до Іспанії, але були захоплені у полон алжирським правителем Гасан-пашею. Рекомендаційні листи, що знайшли при нас, увели в оману піратів: вони подумали, що мають справу з членами багатой та знатної сім'ї, отже, почали вимагати великий викуп. Нашій родині було не просто зібрати потрібну суму. Коли надійшла перша частина грошей, я наполіг на тому, щоб першим визволили мого брата. Згодом був викуплений і я. А допомогли мені пережити ці 5 років у полоні мій брат, віра у визволення та сила духу.

Журналіст. Як склалося Ваше життя після полону?

Сервантес. Повернувшись до Іспанії, я ледве знайшов роботу збирача податків. Не маючи досвіду такої роботи та будучи від природи людиною доброю та наївною, я ускочив у халепу: мене звинуватили в казнокрадстві. Це було неправдою, але все ж я опинився у в'язниці.

Журналіст. Як ви почувалися у в'язниці?

Сервантес. Звичайно, я був страшенно засмучений. Але моє буденне життя, сповнене клопотів та принизливої бідності, теж не приваблювало мене. А одного разу у в'язниці мені примарився образ кумедного довготелесого вершника на ледве живій шкапі. Так з'явився задум роману «Премудрий Дон Кіхот з Ламанчі». У в'язниці я і працював над цим твором. Нарешті я міг трохи відпочити та присвятити свій час улюбленій справі.

Журналіст. Які ще твори належать Вашому перу?

Сервантес. Це роман «Галатея», драма «Нумансія», «Повчальні новели». Але найзнаменитішим став, звичайно, роман про Дон Кіхота.

Журналіст. Щиро дякуємо Вам за розповідь про своє життя.

2. Розповідь учнів-літературознавців про цікаві факти з життя письменника та його знаменитої книги

- У 2002 році, підбиваючи підсумки минулого тисячоліття, Нобелівський комітет зібрав авторитетне журі, до складу якого увійшли 100 відомих письменників з 54 країн світу. Їх попросили визначити найкращий твір світової літератури. «Книгою усіх часів і народів» був названий «Дон Кіхот» Сервантеса.
- Сучасні дослідники припускають, що прототип Дон Кіхота існував насправді: це був родич дружини Сервантеса Алонсо Кіхада, житель Еквіааса, про якого було відомо, що він був великим прихильником лицарських романів і з часом став августинським монахом.
- Розповідають таку історію: одного разу іспанський король Філіпп III побачив з балкона палацу студента, що читав на ходу книгу

та голосно сміявся; король вирішив, що студент або з'їхав з глузду, або читає «Дон Кіхота». Слуги з'ясували це і переконались, що студент і справді читав роман Сервантеса.

- В Іспанії існує будинок-музей Дульсінеї, розташований у містечку Тобосо під Мадридом. Створюючи його, місцева влада віддячила Сервантесу, який, сам того не знаючи, врятував їх місто від безжалюного артилерійського обстрілу. Відбулося це на початку XIX ст., коли наполеонівська армія опинилася на території Іспанії. Військо французького генерала Дюрона підійшло до Тобосо і підготувалося до штурму. Артилеристи зарядили пушки, однак команда «вогнь» так і не прозвучала. Коли генералу Дюпону доповіли, що перед ним те саме Тобосо, де жила кохана Дон Кіхота, він відмовився від обстрілу, не побажавши увійти в історію як воєначальник, що зруйнував рідне місто великої літературної героїні.

3. Слово вчителя

Історія створення роману

— Як ви уже дізналися, робота над романом «Премудрий ідальго Дон Кіхот з Ламанчі» розпочалася ще під час перебування Сервантеса у в'язниці. Перший том роману вийшов друком у 1605 році. Він мав величезний успіх, про що свідчить шість (!) видань книги лише за один рік. Щоправда, це не полегшило життя автора книги: до кінця свого життя він так і не звільнився від бідності.

За рік до смерті Сервантес написав другу частину роману про Дон Кіхота.

Цікаво!

- «Дон Кіхот» за кількістю мов, якими він був перекладений, поступається лише Біблії.
- Роман був задуманий як пародія на середньовічні рицарські романи.
- У творі 660 персонажів.
- У центрі роману — подорож ідальго Дон Кіхота разом зі зброєносцем Санчо Пансою Іспанією XVI століття з метою захисту всіх бідних та знедолених.

Повторення літературознавчих термінів.

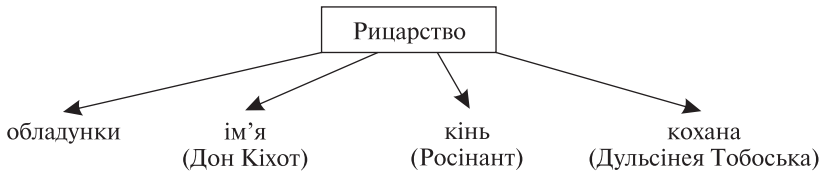
Роман — це великий за обсягом епічний твір, в якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів.

4. Читання першого розділу роману (I частини)

5. Бесіда

- Що найбільше любив робити Алонсо Кіхада? (*Читати рицарські романи*)

- Яка ідея виникла в голові ідальго? (Зробіть мандрівним рицарем.)
- Що вважав за необхідне підготувати Кіхада?

III. Узагальнення та систематизація вивченого

Опитування

- Які факти з біографії Сервантеса вас вразили?
- Про які якості характеру, притаманні письменникові, можна зробити висновок?

«Продовжте речення»

1. Роман «Дон Кіхот» був задуманий як...
2. Роман Сервантеса складається з...
3. У романі «Дон Кіхот» багато персонажів:...
4. «Дон Кіхот» за кількістю мов, якими був перекладений, поступається лише...

IV. Підсумки уроку

Робота з епіграфом

Іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет вважав, що «десь на небесах Сервантес, творець “Дон Кіхота”, із сумною посмішкою очікує на того, хто народиться, щоб зрозуміти його».

Чому, на вашу думку, задум письменника може бути зрозумілим не всім?

(Від самого початку роману автор висловлює своє ставлення до головного героя як до людини схиленої, причому це підкреслюється ним неодноразово. Це дивує читача, тому що головний герой твору, як правило, носій певної авторської ідеї, а не просто божевільним.)

Щоб зрозуміти задум письменника, потрібно продовжити читання роману.

V. Домашнє завдання

Прочитати розділи II–V, підготувати розповідь про подвиги Дон Кіхота.

УРОК № 53

Тема. Мандри Дон Кіхота в пошуках справедливості

Мета: переказати зміст прочитаних розділів у вигляді розповіді про подвиги Дон Кіхота; продовжити читання роману; зробити попередні висновки про основні риси характеру Дон Кіхота; розвивати навички вдумливого читання; виховувати толерантність.

Обладнання: тексти роману, гравюри-ілюстрації Г. Доре до роману «Дон Кіхот».

*Между доспехами и успехами
Дон Кихот выбирает доспехи.*

Ф. Кривін

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань****1. «Що означають ці слова?»**

Поясніть, що означали у житті Сервантеса або його героя Дон Кіхота ці слова.

Ідальго → ... (соціальний статус автора і героя);

Аквавіва → ... (кардинал, в якого служив Сервантес);

Родріго → ... (рідний брат письменника, з яким він потрапив у полон);

в'язниця → ... (місце, де була розпочата робота над романом «Дон Кіхот»);

Біблія → ... (єдина книга, що поступається «Дон Кіхоту» за кількістю мов, якими була перекладена);

дві → ... (частини має роман Сервантеса);

шістсот шістдесят → ... (персонажів у романі);

Росінант → ... (ім'я, яке дав Дон Кіхот своєму коню);

Дульсінея → ... (так називає свою «обраницю» головний герой);

Кіхано → ... (справжнє ім'я Дон Кіхота).

2. Розповідь про подвиги Дон Кіхота

Виразне читання вірша С. Маршака

ДОН КІХОТ

Пора в постель, но спать нам неохота.
Как хорошо читать по вечерам!
Мы в первый раз открыли Дон Кихота,
Блуждаем по долинам и горам.
Нас ветер обдаёт испанской пылью,

Мы слышим, как со скрипом в вышине
 Ворочаются мельничные крылья
 Над рыцарем, сидящим на коне.
 Что будет дальше, знаем по картине:
 Крылом дырявым мельница махнет,
 И будет сбит в неравном поединке
 В неё копьё вонзивший Дон Кихот.
 Но вот опять он скачет по дороге...
 Кого он встретит, с кем затеет бой?
 Последний рыцарь, тощий, длинноногий,
 В наш первый путь ведет нас за собой.
 И с этого торжественного мига
 Навек мы покидаем отчий дом.
 Ведут беседу двое: я и книга.
 И целый мир неведомый кругом.

- Про який подвиг героя йдеться у вірші? (*Бій із вітряками*)
- Розкажіть про вчинки Дон Кіхота, які він вважав подвигами. Чи є вони такими насправді? Аргументуйте свою думку.

II розділ

Дон Кіхот виїжджає у путь, але нічого незвичайного з ним не трапляється. Лише надвечір він потрапляє до корчми, де його поява викликає здивування і сміх.

Дон Кіхот живе у своєму, вигаданому світі. Доведіть це, заповнивши таблицю.

Реальний світ	Уявний світ Дон Кіхота
Корчма гулящі молодчики свинопас корчмар тріска черствий хліб	Замок пишні дами карлик управитель замку форель пшенична булка

III розділ

Прагнучи висвятитися на рицаря, Дон Кіхот усю ніч стереже свої риштунки на жолобі біля колодязя. Спроби погоничів напоїти своїх мулів були сприйняти ним як образа, і почалася бійка. Корчмар, аби запобігти новим жертвам, висвячує героя на рицаря.

— У чому пародійність цього висвячення?

(Корчмар читав не молитву, а щось бурмотів за видатковою книгою, відпустив «рицареві» потиличника, допомагали йому молодчики. Взагалі ніхто з учасників «церемонії» достеменно не знав, як вона повинна відбуватися.)

IV розділ

Дон Кіхот заступається за пастуха Андреса, якого тяжко карає його господар. Андрес страшенно вдячний Дон Кіхотові, але як тільки той залишає господаря і пастуха, все знову стає так, як і було. Довірливий рицар вважав, що чесного слова господаря буде досить. Проте він помилявся.

V розділ

Потрапивши додому, Дон Кіхот розповідає про боротьбу з десятима велетнями. Насправді ж рицар, зустрівши торговців, почав вимагати від них засвідчення, що найпрекраснішою жінкою на землі є Дульсінея Тобоська. Закінчилося все побиттям Дон Кіхота, який так і не зрозумів недоречності своїх вимог.

Худ. Постав Доре.
Дон Кіхот і Санчо Панса

II. Вивчення нового матеріалу

Читання VI розділу

Проблемне запитання

- Чому герої роману — священик та циркульник — сплячуть книжки Дон Кіхота? Чи не варварство це? (*Сплячати книжки — неприпустимо, але герої роману пояснюють собі, що роблять це заради Дон Кіхота, який зовсім з'їхав із глузду. Герої уважно передивляються всі книжки і залишають ті, які справді мають художню цінність.*)

Читання VII розділу.

- Що вплинуло на рішення Санчо Панси супроводжувати Дон Кіхота? (*Бажання стати губернатором острова.*)
- Що незвичайного було у цьому зброєносцеві? (*Він подорожував верхи на віслиюку.*)

Читання VIII розділу.

- Чому Дон Кіхот вирішив битися з вітряками? (*Вважав їх за велетнів.*)
- Що радить йому Санчо Панса? (*Радить отямитися і не плутати вітряки з велетнями.*)

III. Підсумки уроку

- Які риси виявляє Дон Кіхот під час своїх подорожей? (*Сміливість, справедливість, необережність, відірваність від реального життя...*)
- Поясніть думку Ф. Кривіна щодо головного героя роману Сервантеса (за мініатюрою «Доспехи Дон Кихота»).

«Между доспехами и успехами Дон Кихот выбирает доспехи.

Другие выбирают успехи, потому что мода на доспехи давно прошла. Мода на доспехи обычно либо прошла, либо ещё не пришла.

А на успехи — всегда сохраняется».

(Дон Кіхот обирає обладунки, а не успіхи через те, що для нього головне — дія, а не результат. Мода на обладунки не зберігається, тому що бути діяльним та боротися за справедливість важко та небезпечно. Набагато легше прагнути лише успіхів.)

IV. Домашнє завдання

Прочитати XI, XII, XIII, XIX, XXII розділи I частини роману «Дон Кіхот».

УРОК № 54

Тема. Романтизм Дон Кіхота та твереза розсудливість Санчо Панси

Мета: порівняти характери головних героїв роману Сервантеса; зробити висновки про причини їхніх вчинків; встановлювати міжпредметні та міжлітературні зв'язки; розвивати уміння працювати з критичною літературою; виховувати навички дружної роботи у команді.

Обладнання: малюнок Пікассо «Дон Кіхот і Санчо Панса»; тексти I частини роману «Дон Кіхот».

От великого до смешного — один шаг.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Учитель читає мініатюру Ф. Кривіна «Шаг туда и обратно».

«От великого до смешного и от смешного до великого — вот два пути в сфере комического. Потому что юмор способен как возвысить, так и развенчать.

От смешного до великого — и перед нами бессмертный и нестареющий Дон Кихот. От великого до смешного — перед нами щедринские градоначальники.

Вся история человечества — между великим и смешным. Между великим, которое становится смешным, и смешным, которое становится великим».

Сьогодні ми поміркуємо, в який бік роблять кроки наші герої: від великого до смішного чи від смішного до великого.

II. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання (за розділами XI, XII, XIII, XIX, XXII)

Тест

- 1) Чому Дон Кіхот прославляє золотий вік історії людства?
 - а) Люди тоді ні в чому не мали нестатку;
 - б) *люди не знали тоді слів твоє і моє; все було спільним;*
 - в) люди були щасливими у той час.
- 2) Як козопаси поставилися до мандрівників?
 - а) Прогнали їх;
 - б) заспівали їм;
 - в) *пригостили ще й розважили героїв.*
- 3) Через що помер молодий пастух-студент Хризостом?
 - а) Його загриз вовк;
 - б) його вбили грабіжники;
 - в) *через нерозділене кохання.*
- 4) Як звали кохану Хризостома?
 - а) *Марсела;*
 - б) Дульсінея;
 - в) Олалья.
- 5) Як поставився Дон Кіхот до каторжан?
 - а) *Визволив їх;*
 - б) прочитав їм проповідь;
 - в) наказав наглядачам пильно стежити за ними.
- 6) Яким чином відреагували каторжани на прохання Дон Кіхота розповісти цю історію Дульсінеї з Тобосо?
 - а) Подякували рицарю і пообіцяли виконати його прохання;
 - б) вибачилися за те, що не зможуть поїхати до Тобосо;
 - в) *закидали Дон Кіхота і Санчо Пансу камінням.*
- 7) Вогні, схожі на чисельні зірки, навели Санчо Пансу на думку, що це...
 - а) чарівники;
 - б) *привиди;*
 - в) велетні.

Худ. Пабло Пікассо.
Дон Кіхот і Санчо Панса

- 8) Що подумав Дон Кіхот, побачивши похоронну процесію?
- Потрібно помститися за смерть рицаря;*
 - потрібно пропустити процесію;
 - ці люди заслуговують на співчуття.
- 9) Яке ім'я дав Дон Кіхоту Санчо Панса?
- Рицар левів;
 - Алонсо Добрий;
 - Рицар Сумного Образу.*

III. Узагальнення й систематизація вивченого

1. Робота з ілюстративним матеріалом

— Пророчими стали слова Дон Кіхота у 2 розділі I книги: «Щасливим буде той час, коли нарешті побачать світ мої діяння, що гідні бути відбитими у бронзі, висіченими з мармуру та зображеними на полотні на пам'ять майбутнім поколінням».

Образи роману Сервантеса увічнені у мармурі та бронзі, зображені на полотнах всесвітньо відомих художників. Одне з них — вже хрестоматійне — полотно П. Пікассо, на якому зображені Дон Кіхот та його вірний зброєносець Санчо Панса.

Друга ілюстрація до нашого уроку — зображення пам'ятника Сервантесу та його героям у Мадриді.

Роздивіться уважно ці художні твори і дайте відповідь на питання: якими постають перед нами герої роману Сервантеса?

Можлива відповідь

Про героїв роману Сервантеса можна впевнено сказати, що вони різні. Вже з першого погляду впадає у вічі різниця у зовнішньому вигляді героїв: Дон Кіхот високий та худий, верхи на коні, а Санчо Панса — маленький, кругленький, верхи на віслюку. Дон Кіхота зображено у динаміці: він підвів руку, ніби хоче закликати нас до чогось, а у правій руці тримає довжелезного списа. Його зброєносець — спокійний і обережний.

На малюнку Пікассо герої зображені гротесково, пародійно. Усього декілька штрихів — і ми бачимо довготелесого Дон Кіхота на своїй шкапі, товстенького Санчо Пансу та

Пам'ятник Сервантесу та його героям у Мадриді

маленькі-маленькі, порівняно з героями, вітряки. Можливо, вони такі маленькі через віддаленість від героїв, а можливо, це герої набагато сильніші і вищі, ніж усі перешкоди.

Висновок. Художники, слідом за Сервантесом, підкреслюють несхожість Дон Кіхота і Санчо Панси. Чи обмежується вона лише зовнішнім виглядом?

2. Складання характеристик героїв роману «Дон Кіхот»

Дон Кіхот	Санчо Панса
<p>Дон Кіхот — бідний ідальго, який зовсім втратив здоровий глузд, без міри начитавшись низькопробних лицарських романів.</p> <p>Вигадавши нове ім'я собі, своїй шкапі, знайшовши кумедні старі обладунки, він вирушає у мандри Іспанією XVII століття, щоб захищати ображених та пригноблених. Його мета благородна і добра, але герой викликає у співвітчизників лише сміх та нерозуміння. Дон Кіхот живе у своєму вигаданому світі лицарства і не хоче бачити реалії сучасного йому життя. Мабуть, через те його добрі наміри часто-густо не допомагають, а лише шкодять людям і йому самому.</p> <p>Дон Кіхот — добрий і справедливий, діяльний та самовідданий. Він не потребує визнання інших, бо абсолютно переконаний у своїй правоті</p>	<p>Санчо Панса — бідний селянин, «багатий на дітей і бідний на статки», який погодився мандрувати із Дон Кіхотом у ролі зброєносця. Він — протилежність своєму господареві майже в усьому. Санчо Панса погодився на подорож із Дон Кіхотом лише через обіцянку останнього зробити його губернатором острова, тобто з корисливим мотивів, а не заради ідеї. Санчо не вміє читати й писати, проте є втіленням народної мудрості, яка вчить бути обережним і не наражатися на небезпеку без поважної причини. Так, власне кажучи, Санчо Панса і намагається вчиняти, тим більше, що, порівняно із Дон Кіхотом, він досить боязкий, чого не приховує.</p> <p>Ставши «губернатором», Санчо Панса прагне правити справедливо, як навчав його Дон Кіхот</p>
Як впливають герої один на одного?	
<p>Дон Кіхот стає обережнішим, враховує реалії життя, всотує «народну мудрість»</p>	<p>Санчо Панса захоплений ентузіазмом Дон Кіхота, стає менш корисливим, більш сміливим, справедливим</p>

Можна виконати цю роботу в групах:

I група складає характеристику Дон Кіхота;

II група — характеристику Санчо Панси;

III група — вплив героїв один на одного.

3. Робота з уривками літературознавчих статей

«Дон Кіхот і Санчо Панса — досконале вираження контрасту між ідеалізмом і матеріалізмом, альтруїзмом та егоїзмом, які борються у людській душі.

Дон Кіхот і Санча Пансо — втілення вічних поривань людини у вись та її вічної прикутості до землі, вічного контрасту між поетичними захопленнями та прозаїчними буднями людського життя, між великою і безмежною вірою людини та її обмеженою твердістю.

Ф. Бутервек

«Дон Кіхот — символ віри людини у правду і добро, його вічного прагнення до прекрасного та ідеального, його необхідності переважити тверезий практицизм маси, яку втілює у собі образ Санчо Панси».

Г. Гейне

«Сервантес утілив нерозлучну пару: змінюються лише костюми. А якщо відволіктися від цих історичних переодягань, то ми повсюди, як у мистецтві, так і у житті, впізнаємо рицаря Сумного Образу та його зброєносця... Дон Кіхот і Санча Панса повторюються. Особистість, що прагне перемогти обмежене теперішнє,— це завжди Дон Кіхот, тоді як маси, що йдуть за нею, є Санчо Панса».

С. Гречанюк, Ю. Борев (ВЛ № 4, 2004)

Висловіть своє враження від прочитаних уривків. Які з думок критиків здаються вам найцікавішими? Запишіть їх.

Для цього використовуйте методичку «Щоденник подвійних нотаток».

Фраза з тексту	Мої міркування
1.	1.
2.	2.
3.	3.

У лівій колонці запишіть вислови, що вас зацікавили, а у правій опишіть свої міркування щодо цих думок.

IV. Підсумки уроку

1. «Мікрофон»: «Великі чи смішні Дон Кіхот та Санчо Панса?»

2. Читання поезії Юлії Друніної

* * *

Кто говорит, что умер Дон Кихот?
 Вы этому, пожалуйста, не верьте;
 Он не подвластен времени и смерти,
 Он в новый собирается поход.
 А ветряные мельницы скрипят,
 У Санчо Пансы равнодушный взгляд,—
 Ему-то совершенно не с руки
 Большие, как медали, синяки,

И знает он, что испокон веков
На благородстве ловят чудаков,
Что прежде, чем кого-нибудь спасешь,
Разбойничий получишь в спину нож...
К тому ж спокойней дома, чем в седле.
Но рыцари остались на земле!
Кто говорит, что умер Дон Кихот?
Он в новый собирается поход!
Кто говорит, что умер Дон Кихот?..

УРОК № 55

Тема. Дон Кіхот — вічний образ всесвітньої літератури

Мета: підбити підсумки вивчення роману «Дон Кіхот»; ознайомити з поняттями «вічного образу» у мистецтві; вчити працювати з уривками критичних статей; розвивати логічне мислення; виховувати активну життєву позицію, милосердя.

*Кожна людина є трішки
Дон Кіхотом...
В. Г. Белінський*

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Читання мініатюри Ф. Кривіна «Щит і сміх»

«Дон Кихот — это поднятый на смех Иисус Христос, которому нет места внизу, на среднежителейском уровне. То его поднимают на щит, то поднимают на смех, в те редкие удачные времена, когда не поднимают на Голгофу...»

Чи погоджуетесь ви із Ф. Кривіним? Як можна пояснити порівняння Дон Кіхота з Ісусом Христом?

II. Узагальнення й систематизація вивченого

1. Робота з літературознавчими термінами

Образ Дон Кіхота прийнято називати вічним образом, як, наприклад, образи Прометея, Гамлета, Фауста, Дон Жуана.

Що ж таке вічний образ?

Вічним називають такий образ, в якому з надзвичайною глибиною узагальнення відображено вічні риси людської природи, що визначають

характерні почуття, думки, пошуки, конфлікти, які постійно повторюються в історії людства. Образи, що виникли на міфологічній основі чи створені на конкретному історичному й національному ґрунті, виходять за межі своєї епохи і стають засобом філософського осмислення буття. Вічні образи — Прометей, Гамлет, Дон Жуан, Дон Кіхот, Фауст. Кожен із них уособлює певний комплекс вічних людських властивостей. Зберігаючи своє історичне значення, вічні образи набувають і значення загальнолюдської категорії.

2. Знайомство з цитатами великих читачів «Дон Кіхота»

«Обери цитату»

Учні обирають цитату і пояснюють думку її автора в класі.

В. Г. Белінський: «Каждый человек есть немножко Дон Кихот; но более всего бывают Дон Кихотами люди с пламенным воображением, любящею душою, благородным сердцем, даже сильною волею и с умом, но без рассудка и такта действительности».

І. С. Тургенєв: «Что выражает собой Дон Кихот? — Веру, прежде всего; веру в нечто вечное, незыблемое, в истину. Дон Кихот весь проникнут преданностью идеалу, для которого он готов подвергаться всем возможным лишениям, жертвовать жизнью. Самую жизнь он ценит настолько, насколько она может служить средством к воплощению идеала, к водворению истины и справедливости на земле. Жить для себя, заботиться о себе Дон Кихот счёл бы постыдным. Он весь живёт (если можно так выразиться) вне себя, для других, для своих братьев, для противодействия враждебным человечеству силам — волшебникам, то есть притеснителям».

Ф. М. Достоевський: «Самый фантастический из людей, до помешательства уверовавший в самую фантастическую мечту, какую лишь можно вообразить, вдруг впадает в сомнение и недоумение...»

Мігель де Унамуно: «Этот Герой — сын милосердных своих дел, вдохновляемый бессмертной своей любовью ко всему человечеству и, прежде всего, к тому, кто рядом. Рыцарь, чьё слово никогда не расходится с делом, а самое главное, он всегда действует и не боится показаться смешным в своей борьбе за справедливость, в стремлении сделать мир лучше. Он гонит прочь страх, чтобы тот не мешал ему правильно видеть и слышать. И если видит он великанов, то это именно великаны, а никакие не мельницы».

Т. Манн: «Конечно, Дон Кихот безрассуден, увлечение рыцарскими романами сделало его таким; но этот являющийся анахронизмом конёк в то же время служит источником такого подлинного благородства, чистоты, такого изящества, такого внушающего искреннюю симпатию и глубокое уважение достоинства всего его облика, и физического,

и духовного, что к смеху, вызываемому его «печальной», его гротескной фигурой, неизменно примешиваются удивление и почтение, и каждый, кто встречается с ним, ощущает, недоумевая, искреннее влечение к жалкому и вместе с тем величественному, в одном пункте свихнувшемуся, но во всём остальном безупречному дворянину».

3. Робота в групах

Відбиття образу Дон Кіхота в образотворчому мистецтві.

Роман Сервантеса ілюстрували багато художників. Відомі малюнки французького художника Гюстава Доре до роману: їх більше трьохсот. Ілюстрували роман Кукринікси, С. Бродський та інші. А іспанець Х. Пранда проілюстрував кожен фразу роману, він працював над «Дон Кіхотом» понад 40 років.

Кожний художник, як і кожний читач, бачить літературного героя по-своєму.

Завдання групам 1–4:

1. Розглянути ілюстрації (див. завдання-ілюстрації для груп на наступній сторінці).
2. Пояснити, які риси героя хотів підкреслити художник.
3. Висловити своє враження від ілюстрації.

III. Підсумки уроку

Завдяки головному героєві роману Сервантеса у культурі з'явилося таке явище, як «донкіхотство».

«...если положить на весы стремление Дон Кихота приносить людям пользу, делать добро — и нелепость его поступков, реальный вред, который он приносит окружающим, то перевешивает и перевесило — это доказали десятки миллионов читателей — первое. Сервантесоведы со знанием дела доказывают, что писатель не собирался создавать такой образ, который составил основу «высокой» линии донкихотства. Однако их попытки убедить читателей придерживаться в этом вопросе объективной истины, пожалуй что, обречены на провал. Эти попытки — не что иное, как донкихотство, в ином, впрочем, оттенке своего значения. Человечеству был необходим миф о Дон Кихоте, необходим был образ, призванный нести в духовной культуре именно эту функцию, и он будет нести эту функцию, ибо из всех великих мировых образов именно Дон Кихот наиболее для неё подходит...» (В. Е. Багно)

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до написання листа Дон Кіхоту.

Група № 1. Мал. Ф. Шляпіна

Група № 2. Мал. Г. Доре

Група № 3. Мал. С. Бродського

Група № 4. Ф. Шляпін у ролі Дон Кіхота

УРОК № 56

Тема. Розвиток мовлення. Написання листа літературному герою. Лист Дон Кіхоту

Мета: вчити писати твір-лист до літературного героя; розвивати письмове зв'язне мовлення, творчі здібності.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя

— Ми живемо у XXI столітті, в час високих технологій. Усе частіше люди спілкуються за допомогою мобільного зв'язку, мережі Інтернет. SMS та електронні листи суттєво відрізняються від традиційних листів, що писали люди протягом віків і тисячоліть. Тільки такі листи можна зберігати протягом багатьох років як пам'ять про близьку людину, відчувати аромат парфумів від них, перечитувати знову і знову... Тільки такого листа і можна написати благородному, доброму дивакові Дон Кіхоту. Адже ти вже давно хотів поставити йому свої запитання, висловити свою думку про безсмертний роман Сервантеса...

II. Підготовка до написання твору

1. Необхідно дотримуватися всіх вимог до написання листа.
 - Шанобливе привітання;
 - запитання до героя;
 - власна думка про роман;
 - декілька слів про себе;
 - прощальні слова;
 - підпис, ім'я, прізвище.
2. Можливим є використання цитат із попереднього уроку.

III. Написання листа

IV. Перевірка написаного

V. Домашнє завдання

Підготуватися до підсумкового уроку (Відродження; творчість Петrarки; творчість Сервантеса).

УРОК № 57

Тема. Підсумковий урок за темою «Література Відродження»

Мета: узагальнити та систематизувати знання за вивченою темою; перевірити отриманий рівень знань у формі літературної гри; вчити працювати в групі; виховувати інтерес до літератури.

Обладнання: картки із завданнями; папір; фломастери.

ХІД УРОКУ**I. Оголошення теми і мети уроку****Слово вчителя**

— Від уроку до уроку ми відкривали для себе добу в історії людства під назвою Відродження. Яскрава і смілива, створена геніями світового рівня, епоха Відродження завжди буде приваблювати мислячих людей.

Що ж ми знаємо про культуру цієї доби? Які літературні твори є яскравими зразками Відродження? Про це й піде мова сьогодні на уроці.

II. Літературна гра

Учні розподіляються на групи.

1. Вікторина

- 1) Доба Відродження називається так, тому що...
- 2) Хронологічні межі епохи Відродження — ...
- 3) Країна, в якій зародилося мистецтво Відродження, — ...
- 4) Інша назва Відродження — ...
- 5) У центрі уваги мистецтва Ренесансу перебуває...
- 6) Що стало поштовхом для виникнення культури Відродження?
- 7) Назвіть представників Ренесансу у різних країнах.
- 8) Назвіть відомі твори епохи Відродження.

2. «Впізнай героя за описом»

(Можна не лише вгадати героя, але й намалювати його.)

№ 1

Вона прекрасна, як янгол, її очі, як зорі, душа чиста і благородна, вона — взірць для усіх людей. Навіть після її смерті захоплення нею і преклоніння перед нею не зникає. *(Лаура)*

№ 2

Він простий, бідний селянин, у якого багато дітей і мало грошей. Він дуже практичний, в усьому вбачає насамперед вигоду. Далекий від романтичних переживань та ідейних вчинків. Боязкий та обережний,

зовсім не створений для небезпечних пригод. Неграмотний, не вміє читати й писати. (*Санчо Панса*)

№ 3

Вона проста селянка, добра та не дуже щаслива. Здатна викликати до себе якщо не кохання, то принаймні бажання поклонитися їй. (*Дульсінея Тобоська*)

№ 4

Він — загадка для своїх сучасників. Дехто вважає його несповна розуму, інші поважають його за доброту та благородство вчинків. Сам він вбачає мету свого життя у захисті знедолених та скривджених, у «виправленні» кривди життя. (*Дон Кіхот*)

3. «Пригадай пропущене слово»

- 1) Обжорство, леность мысли, праздный дух
Погубят в людях доброе начало:
На свете добродетелей не стало,
И к голосу природы смертный... (*глух*).
- 2) Таков итог тщеславья и забот:
Раскаянье, да стыд, да разуменье,
Что все соблазны мира — ... (*краткий сон*).
- 3) Улыбки вашей видя свет благой,
Я не тоскую по иным уладам,
И жизнь уже не кажется мне адом,
Когда люблюсь... (*вашей красотой*).
- 4) Где ясное лицо, чей взгляд мне был приказом?
Я следовал за ним всему наперекор.
Где озаряющий мою дорогу взор,
Две путевых звезды, подобные... (*алмазам*)?

4. «Знайди четверте зайве» (поясніть чому)

- 1) Цирульник, священник, ключниця, **Дон Кіхот**. (*Були проти рицарських романів*.)
- 2) Катержани, пастух, рицар, **Дульсінея**. (*Цих героїв рятував Дон Кіхот*.)
- 3) Росінант, Дон Кіхот, Дульсінея Тобоська, **Хризостом**. (*У цих героїв — вигадані імена*.)

5. Підготувати рекламний «ролик» до прочитаних творів: сонетів Петрарки, романа «Дон Кіхота» Сервантеса

Мета виступу — продемонструвати особливості книги, заохотити до її читання.

III. Підбиття підсумків гри. Оцінювання учнів

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичної атестації.

УРОК № 58

Тема. Тематична атестація № 5

Мета: перевірити рівень знань за вивченою темою; розвивати письмове зв'язне мовлення; виховувати прагнення досягти найкращих результатів.

Обладнання: картки із завданнями.

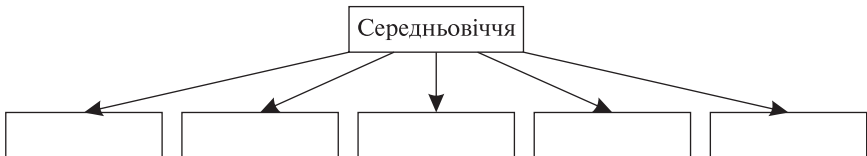
ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми і мети уроку

II. Ознайомлення із завданнями

I варіант

1. Дайте визначення сонета. (2 бали)
2. Випишіть особливості доби Середньовіччя, закінчивши схему.

Радість і краса земного життя; центр Всесвіту — Бог; героїчний епос; гуманізм; міжособні війни; центр Всесвіту — людина; упадок економічного розвитку; нові наукові відкриття; бурхливий економічний розвиток; лицарська лірика. (3 бали)

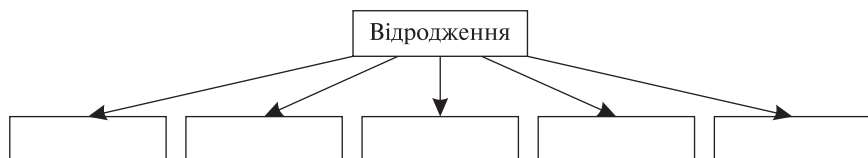
3. Тест.

- 1) Петрарка був не лише поетом, але й...
 - а) істориком;
 - б) художником;
 - в) філософом.
- 2) Роки життя Петрарки:
 - а) 1313–1375 рр.;
 - б) 1265–1321 рр.;
 - в) 1304–1374 рр.

- 3) Найзнаменитіший твір Петрарки:
- «Книга пісень»;
 - «Нове життя»;
 - «Лист до нащадків».
- 4) Які випробування випали на долю Сервантеса?
- Полон;
 - поранення;
 - служба у кардинала.
- 5) Де була розпочата робота над «Дон Кіхотом»?
- В армії;
 - у полоні;
 - у в'язниці.
- 6) За кількістю перекладів роман «Дон Кіхот» поступається лише...
- «Пісні про Роланда»;
 - Біблії;
 - «Божественній комедії».
- (3 бали)
4. Уявіть себе художником. Опишіть обкладинку до роману М. Сервантеса «Дон Кіхот». Поясніть, чому вона має виглядати саме так. (4 бали)

II варіант

- Дайте визначення роману. (2 бали)
- Випишіть особливості доби Відродження, закінчивши схему.

Радість і краса земного життя; центр Всесвіту — Бог; героїчний епос; гуманізм; міжособні війни; центр Всесвіту — людина; упадок економічного розвитку; нові наукові відкриття; бурхливий економічний розвиток; лицарська лірика. (3 бали)

- Тест.
 - Петрарка мріяв про відродження:
 - Флоренції;
 - Риму;
 - Ареццо.
 - Петрарка був увінчаний лавровим вінком:
 - королем Сицилії;
 - Паризьким університетом;
 - Римським сенатом.

- 3) Кому присвячена збірка поезій «Канцоньєре»?
- а) Беатріче;
 - б) *Лаурі*;
 - в) Дульсінеї Тобоській.
- 4) Роки життя Сервантеса:
- а) 1547–1616 рр.;
 - б) 1564–1616 рр.;
 - в) 1313–1375 рр.
- 5) Скільки персонажів у романі «Дон Кіхот»?
- а) 600;
 - б) 450;
 - в) 660.
- 6) Роман «Дон Кіхот» був задуманий як пародія на...
- а) лицарську поезію;
 - б) *лицарські романи*;
 - в) історичні романи.
4. Уявіть себе художником. Опишіть обкладинку до збірки Ф. Петрарки «Книга пісень». Поясніть, чому вона повинна виглядати саме так. (4 бали)

III. Виконання завдань у зошитах

IV. Підсумки уроку

V. Домашнє завдання

Учневі-історикю підготувати повідомлення про театр доби Шекспіра, учневі-літературознавцю — про «шекспірівське питання».

УРОК № 59

Тема. В. Шекспір — геніальний англійський драматург і поет доби Відродження

Мета: ознайомити з особливостями театру шекспірівської доби, з фактами біографії В. Шекспіра, творчим спадком драматурга; з'ясувати суть шекспірівського питання; розвивати вміння складати опорні конспекти, логічне мислення; виховувати допитливість, вміння працювати в парах.

Обладнання: портрети В. Шекспіра, виставка різних видань творів драматурга.

*Totus mundus agit histrionem.***ХІД УРОКУ****I. Оголошення результатів виконання завдань тематичної атестації****II. Мотивація навчальної діяльності**

На театрі, в якому грав та для якого писав п'єси великий Шекспір, було написано латиною: «Totus mundus agit histrionem». Розгадайте криптограму та дізнайтесь, які це слова.

У пригоді вам стане український алфавіт.

24	3	7	22	33		
22	3	12	23			
16	11	27	7	6	12	8

«Увесь світ лицедіє...» Як ви розумієте ці слова? Чому їх було написано на театрі Шекспіра?

III. Вивчення нового матеріалу

Учні роблять записи у зошити з метою створення опорних конспектів.

1. Розповідь учня-історика про театр шекспірівської доби

У 70-х роках XVI ст. у Лондоні з'явилася велика група акторів, що називали себе слугами графа Лестера. Вони починали грати на порогах готелів, як робили це за часів своїх мандрівок.

У 1576 р. столяр Джеймс Бербеда, батько знаменитого драматурга Річарда Бербеда, побудував у передмісті Лондона стаціонарний театр. Протягом недовгого часу з'явився другий. А до кінця століття у Лондоні налічувалося вже 9 театральних споруд. Найбільшим із них був «Глобус», який побудував у 1599 році той же Бербеда. У жодному європейському місті не було такої кількості театрів.

«Глобус» за своєю архітектурою нагадував поріг готелю: великий овальний простір був огорожений високою дерев'яною стіною. Під час вистави двір заповнювався бідняками — платили за вхід усього одне пенні. Вздовж внутрішньої стіни були влаштовані галереї для багатих жителів міста. Дехто міг сидіти прямо на сцені.

Передня частина сцени була розташована просто неба, задня частина — прикрита навісом. Декорацій у сучасному розумінні цього слова не було. За часів Шекспіра іноді навіть писали на папері: «Ліс» або «Площа»; вивішували надписи, щоб глядачі зрозуміли, де відбувається

дія п'єси. Однак дуже багатими були костюми акторів: їх шили з шовку та атласу, прикрашали справжніми перлинами.

Як і за часів давньогрецьких театрів, в англійському театрі усі ролі виконувалися чоловіками. Якщо вистава затримувалася, глядачі жартували: «Королева голиться».

Дуже поважали в театрі «зберігача книг», у якого зберігались рукописи п'єс, і який вів вистави, а також був відповідальним за роботу суфлерів, тому що на підготовку вистави відводилося небагато часу і актори не завжди могли запам'ятати свої слова.

2. Слово вчителя

— Вільям Шекспір, англійський драматург і поет, — одна з найвидатніших постатей доби Відродження. Його п'єси і зараз грають в усіх театрах світу, вивчають у школах і не перестають дивуватися силі генія їх автора.

Народився Вільям Шекспір 23 квітня 1564 року у місті Стретфорд-на-Ейвоні у сім'ї забезпеченого ремісника та комерсанта. Батько Шекспіра навіть був якийсь час міським головою.

Вільям навчався у так званій граматичній школі. У 18 років він одружується із Енн Хетевей, яка була старшою від чоловіка на 8 років. У сім'ї народжується 3 дітей.

Причини переїзду Шекспіра до Лондона достеменно невідомі. Але у 1587 році він залишає сім'ю, рідне місто і влаштовується на роботу у театр. Спочатку Вільям наглядав під час вистав за екіпажами, на яких приїжджали до театру багаті лондонці, потім працював суфлером. Згодом Шекспірові дали невеличку роль, але актором він так і не став. Вільям почав переробляти п'єси для театру, а згодом став створювати власні п'єси. Слава швидко знаходить драматурга. Не змушує чекати і матеріальний добробут: Шекспір стає співвласником театру «Глобус», купує будинок, а з часом отримує для себе та батька спадкове дворянство. На гербі його зображений білий сокіл, що тримає у пазурах золотого списа із срібним вістрям — адже прізвище «Шекспір» (Shakespeare) у перекладі означає «той, хто потрясає списом».

У 1612 році Шекспір залишає театр і повертається до рідного міста. Помер драматург від тяжкої хвороби у віці 52 років у день свого народження 23 квітня.

Творчість Шекспіра поділяють на 3 періоди:

1) 1590–1600 рр. — «оптимістичний».

Були написані комедії, основною темою яких була віра в життя та сили людини.

«Приборкання норвільвої», «Сон літньої ночі», «Багато галасу даремно», «Дванадцята ніч та ін.

Історичні хроніки.

2) 1600–1608 рр. — «трагічний».

Створені шедеври в жанрі трагедії «Гамлет», «Король Лір», «Макбет».

3) 1609–1612 рр. — «романтичний»

Трагікомедії з щасливим фіналом «Зимова казка», «Буря».

Усього написано 37 п'єс, 2 поеми та 154 сонети.

3. Виступ учня-літературознавця

«Шекспірівське питання»

Вам уже знайоме так зване гомерівське питання: чи існував Гомер насправді, чи він був автором безсмертних давньогрецьких поем «Іліада» та «Одіссея»? Таке ж запитання щодо великого Шекспіра ставлять собі протягом чотирьох століть науковці та звичайні читачі. Справа в тому, що збереглося не так багато відомостей про життя самого Шекспіра і ще менше — про його авторство щодо всесвітньо-відомих п'єс.

Що ж викликає сумніви у науковців? Шекспір був не дуже освіченою людиною, а у своїх творах він виявляє різнобічну обізнаність у багатьох галузях знань: про медицину він писав, як лікар, про закони — як юрист, про рослини — як ботанік, про філософські проблеми — як філософ.

Вражає й словниковий запас письменника: 30 тисяч слів, до того ж знання іноземних мов: французької, італійської, грецької, іспанської, латини.

Автор шекспірівських п'єс добре знав греко-римську міфологію, літературу, історію, був знайомий із справжньою Італією: Венецією, Вероною, Міланом, Мантуєю. А Шекспір, як відомо, ніколи не виїжджав за межі своєї Батьківщини.

З'явилася версія, що під ім'ям Шекспіра приховувалася ціла група письменників та вчених, які запропонували авторові за винагороду називати ці твори своїми. Однак ці припущення не отримали підтвердження, оскільки для цього немає достатніх доказів.

«Ретлендбеконсаутгемптоншекспір» — це фантастичне ім'я вигадав англійський письменник Джеймс Джойс. У своєму романі «Улісс» весь 9-й розділ він присвятив проблемі «Загадка Шекспіра».

Як же розшифрувати фантастичне ім'я? Дуже просто: потрібно виділити імена тих людей, яких вважають авторами геніальних п'єс: Ретленд, Бекон, Саутгемптон, Шекспір.

Вільям Шекспір

IV. Узагальнення та систематизація вивченого

Робота в парах

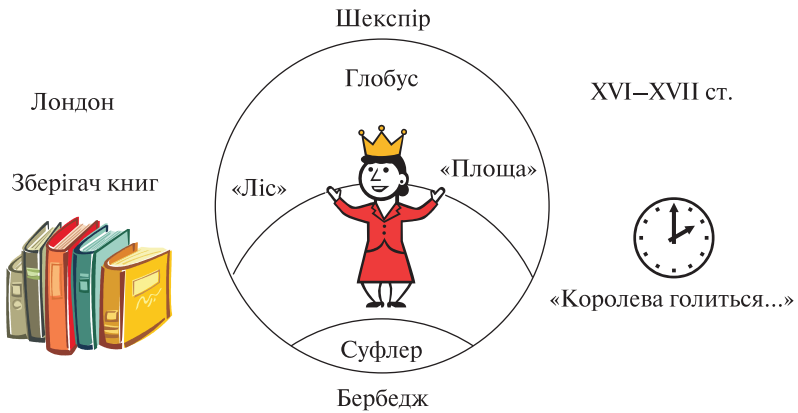
Завдання: складіть опорний конспект прослуханого матеріалу для кращого запам'ятовування та відтворення.

I ряд — «Театр шекспірівської доби»;

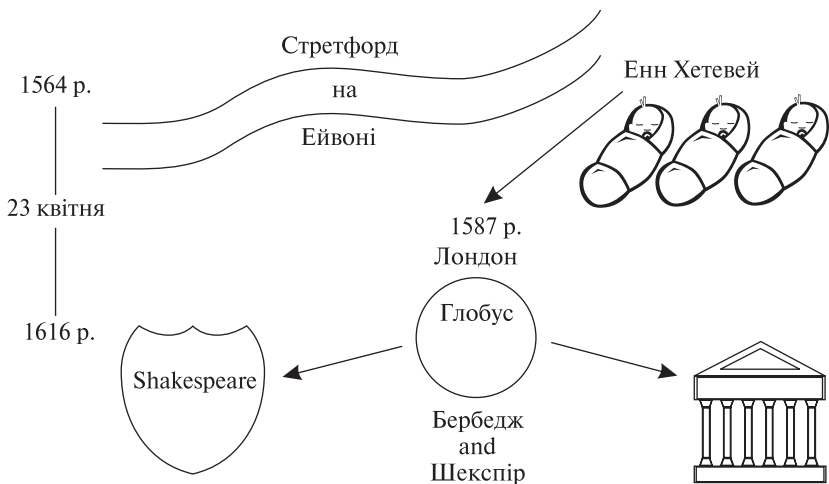
II ряд — «Життя і творчість Шекспіра»;

III ряд — «Шекспірівське питання».

ОК № 1. «Театр шекспірівської доби»

ОК № 2. «Віхи життя В. Шекспіра»

ОК № 3. «Творчий спадок В. Шекспіра»

37 п'єс, 2 поеми, 154 сонети

3 періоди:

- I. «Оптимістичний»
1590–1600 рр.
- Історичні хроніки
 - Комедії
«Приборкання норвільової»
«Сон літньої ночі»
«Багато галасу даремно»
«Дванадцята ніч»

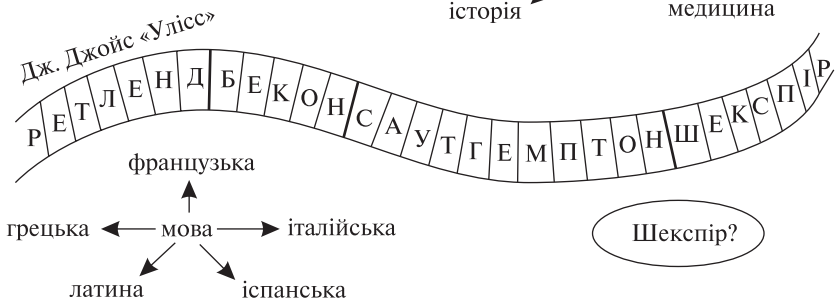
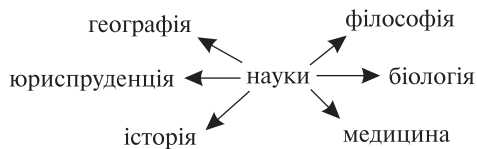
- II. «Трагічний»
- Трагедії
«Гамлет»
«Отелло»
«Король Лір»
«Макбет»

- III. «Романтичний»
1609–1612 рр.
- Трагікомедії
«Зимова казка»
«Буря»

**ОК № 4. «Шекспірівське питання»
(Гомерівське питання)**

30 тисяч слів!

V. Підсумки уроку

VI. Домашнє завдання

Прочитати I дію трагедії «Гамлет», уміти відтворити ОК та розповідати за ним.

УРОК № 60

Тема. Трагедія В. Шекспіра «Гамлет». Історія створення трагедії

Мета: ознайомити з історією створення трагедії «Гамлет»; пригадати визначення трагедії; з'ясувати, ким виступають у п'єсі її герої; вдосконалювати навички роботи з текстом; розвивати усне зв'язне мовлення; виховувати небайдужість до долі героїв твору.

Обладнання: ОК № 1–4, 5 тексти трагедії «Гамлет».

Це прекрасно, як «Гамлет»!

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань****Робота біля дошки**

Учні відтворюють опорні конспекти за темою попереднього уроку, виступають із розповідями.

II. Вивчення нового матеріалу**1. Слово вчителя***Історія створення трагедії «Гамлет»*

У часи Шекспіра п'єси часто створювали на основі вже існуючих. Не була винятком і трагедія «Гамлет». Сюжет її досить давнього походження.

За основу взято скандинавську сагу про датського принца Амлета, який жив у VIII столітті. Легенда про нього була уперше записана датським літописцем Саксоном Грамматиком наприкінці XII століття.

П'єса на цей сюжет була складена одним із сучасників Шекспіра у 1589 році. Ім'я автора невідоме, але припускають, що це був Томас Кід (1558–1594 рр.). В. Шекспір переробив цю п'єсу (1600–1601). Його трагедія мала успіх, і один із сучасників висловився так: «Це прекрасно, як “Гамлет”!»

Необхідно зауважити, що для сучасників Шекспіра ця трагедія була насамперед драмою кровавої помсти, історією про те, як Датський принц помстився за вбивство свого батька Клавдію. Для них це була повість

Бесчеловечных и кровавых дел,
Случайных кар, негданых убийств,
Смертей, в нужде подстроенных лукавством,
И, наконец, коварных козней, павших
На головы зачинщиков.

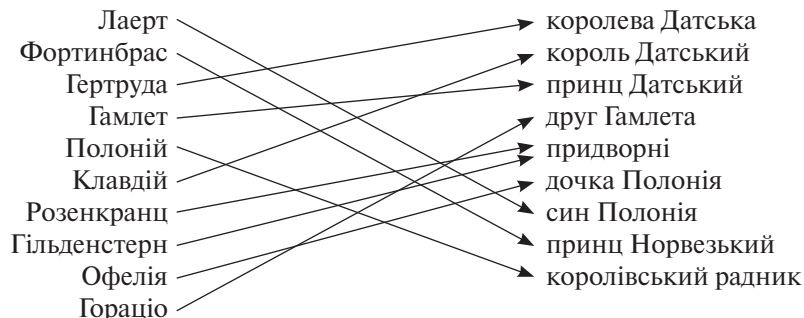
Наприкінці XVIII ст. німецький письменник Й. В. Гете побачив у Гамлеті не мстителя, а мислителя, людину доби Відродження.

2. Засвоєння літературознавчих термінів

Трагедія — це драматичний твір, що втілює непримиренний конфлікт між героями та закінчується смертю одного або декількох героїв.

3. Завдання «Хто є хто?» (Знайомство з героями трагедії.)

Потрібно поєднати стрілками героїв трагедії та їх соціальний статус.

4. Робота з текстом трагедії (I дія)

Бесіда

- Яка подія приголомшила офіцерів королівської варти? (*Поява Привида*)
- Від кого про це дізнався Гамлет? (*Від свого друга Гораціо*)
- Як складаються на цей момент стосунки Гамлета та короля і королеви? Наведіть цитати, прокоментуйте їх.

Читання діалогу Гамлета та короля (сцена 3)

Король

Что ж, в добрый час, Лаэрт; твоим будь время
И трать его по мере лучших сил! —
А ты, мой Гамлет, мой племянник милый...

Гамлет (*в сторону*)

Племянник — пусть; но уж никак не милый.

Король

Ты все еще окутан прежней тучей?

Гамлет

О нет, мне даже слишком много солнца.

Королева

Мой милый Гамлет, сбрось свой черный цвет,
Взгляни как друг на датского владыку.

Нельзя же день за днем, потупя взор,
Почившего отца искать во прахе.
То участь всех: все жившее умрет
И сквозь природу в вечность перейдет.

Гамлет

Да, участь всех.

Королева

Так что ж в его судьбе
Столь необычным кажется тебе?

Гамлет

Мне кажется? Нет, есть. Я не хочу
Того, что кажется. Ни плащ мой темный,
Ни эти мрачные одежды, мать,
Ни бурный стон стесненного дыханья,
Нет, ни очей поток многообильный,
Ни горем удрученные черты
И все обличья, виды, знаки скорби
Не выразят меня; в них только то,
Что кажется и может быть игрою;
То, что во мне, правдивей, чем игра;
А это все — наряд и мишура.

Король

Весьма отрадно и похвально, Гамлет,
Что ты отцу печальный платишь долг;
Но и отец твой потерял отца;
Тот — своего; и переживший призван
Сыновней верностью на некий срок
К надгробной скорби; но являть упорство
В строптивом горе будет нечестивым
Упрямством, так не сетует мужчина;
То признак воли, непокорной небу,
Души нестойкой, буйного ума,
Худого и немудрого рассудка.
Ведь если что-нибудь неотвратимо
И потому случается со всеми,
То можно ль этим в хмуром возмущении
Тревожить сердце? Это грех пред небом,
Грех пред усопшим, грех пред естеством,
Противный разуму, чье наставленье
Есть смерть отцов, чей вековечный клич
От первого покойника донине:
«Так должно быть». Тебя мы просим, брось
Бесплодную печаль, о нас помысли

Как об отце; пусть не забудет мир,
Что ты всех ближе к нашему престолу,
И я, с не меньшей щедростью любви,
Чем сына самый нежный из отцов,
Тебя дарю. Что до твоей заботы
Вернуться для ученья в Виттенберг,
Она с желаньем нашим в расхожденьи.
И я прошу тебя, склонись остаться
Здесь, в ласке и утехе наших взоров,
Наш первый друг, наш родич и наш сын.

Королева

Пусть мать тебя не тщетно просит, Гамлет;
Останься здесь, не ездь в Виттенберг.

Гамлет

Сударыня, я вам во всем послушен.

Король

Вот любящий и милый нам ответ;
Будь здесь, как мы. Сударыня, идемте;
В согласьи принца, вольном и радушном, —
Улыбка сердцу; в знак чего сегодня
На всякий ковш, что Датчанин осушит,
Большая пушка грянет в облака,
И гул небес над королевской чашей
Земным громам откликнется: — Идем.

Королева та король не можуть не помічати туги Гамлета та вмовляють його не сумувати. Клавдій намагається заспокоїти принца розмірковуванням про те, що всі діти рано чи пізно втрачають своїх батьків, що це відповідає існуючому світовлаштуванню. Король і королева відмовляють Гамлета від повернення до Віттенберзького університету. Принц кориться їхній волі.

Читання монологу Гамлета (сцена 3)

О, если б этот плотный сгусток мяса
Растаял, сгинул, изошел росой!
Иль если бы предвечный не оставил
Запрет самоубийству! Боже! Боже!
Каким докучным, тусклым и ненужным
Мне кажется все, что ни есть на свете!
О, мерзость! Это буйный сад, плодящий
Одно лишь семя; дикое и злое
В нем властвует. До этого дойти!

Два месяца, как умер! Меньше даже.
 Такой достойнейший король! Сравнить их —
 Феб и сатир. Он мать мою так нежил,
 Что ветрам неба не дал бы коснуться
 Ее лица, о небо и земля!
 Мне ль вспоминать? Она к нему тянулась,
 Как если б голод только возрастал
 От насыщения. А через месяц —
 Не думать бы об этом! Бренность, ты
 Зовешься: женщина! — и башмаков
 Не износив, в которых шла за гробом,
 Как Ниобея, вся в слезах, она —
 О боже, зверь, лишенный разуменья,
 Скучал бы дольше! — замужем за дядей,
 Который на отца похож не боле,
 Чем я на Геркулеса. Через месяц!
 Еще и соль ее бесчестных слез
 На покрасневших веках не исчезла,
 Как вышла замуж. Гнусная поспешность —
 Так броситься на одр кровосмешенья!
 Нет и не может в этом быть добра. —
 Но смолкни, сердце, скован мой язык!

Монолог дає уявлення про ті сильні почуття, які переживає героїня. Він ненавидить Клавдія та Гертруду за те, що вони одружилися через два місяці по смерті короля Гамлета, швидко забули про нього. Сам Гамлет не може забути батька, який був взірцевим чоловіком, батьком, королем. Принц засуджує матір, що, запліплена пристрастю, не може відрізнити Феба від сатира і тому не сумує за чоловіком, який ніжно кохав її.

Читання за особами діалогу Гамлета і Горацио (сцена 3)

Горацио

Привет вам, принц!

Гамлет

Я очень рад вас видеть,
Горацио? Или я сам не я.

Горацио

Он самый, принц, и бедный ваш слуга.

Гамлет

Мой добрый друг; пусть то взаимно будет,
Но почему же вы не в Виттенберге?
Марцелл?

Марцелл

Мой добрый принц...

Гамлет

Я очень рад вас видеть.
(К Бернардо)
Добрый вечер.
Так почему же вы не в Виттенберге?

Горацио

По склонности к безделью, добрый принц.

Гамлет

Мне этого и враг ваш не сказал бы,
И слух мой не насилуйте и вы,
Чтоб он поверил вашему извету
На самого себя; вы не бездельник.
Но что у вас за дело в Эльсиноре?
Пока вы здесь, мы вас научим пить.

Горацио

Я плыл на похороны короля.

Гамлет

Прошу тебя, без шуток, друг-студент;
Скорей уже — на свадьбу королевы.

Горацио

Да, принц, она последовала быстро.

Гамлет

Расчет, расчет, приятель! От поминок
Холодное пошло на брачный стол.
О, лучше бы мне встретился в раю
Мой злейший враг, чем этот день, Горацио!
Отец!.. Мне кажется, его я вижу.

Горацио

Где, принц?

Гамлет

В очах моей души, Горацио.

У розмові з Горацио Гамлет саркастично зауважує, що похороны короля та весілля королеви відбулися майже одночасно. Принц пояснює

це розрахунком: «от поминок холодное пошло на брачный стол», утрируючи ситуацію, акцентуючи увагу на короткому проміжку часу між цими подіями.

Висновок. Гамлет приголомшений смертю батька та весіллям матері. Він ненавидить дядька та зневажає матір. І в нього є для цього вагомі причини.

Бесіда

- Про що дізнається Гамлет від Привида? (*Гамлет дізнається, що його батько помер не від укусу змії, як було оголошено у королівстві, а від отрути, яку влив у вухо королю Клавдій, коли той спав у саду.*)

*«Так я во сне от братственной руки
Утратил жизнь, венец и королеву...»*

Привид закликає принца до помсти, але просить його пощадити матір, яка не причетна до смерті чоловіка.)

- Що вирішує Гамлет?

*(«Ах, я с таблицы памяти моей
Все суетные записи сотру,
Все книжные слова, все отпечатки,
Что молодость и опыт сберегли;
И в книге мозга моего пребудет
Лишь твой завет...»,
«Век расшатался — и скверней всего,
Что я рожден восстановит его!»)*

- Які стосунки складаються між Гамлетом та Офелією? (*Гамлет та Офелія кохають одне одного. Принц неодноразово освідчувався дівчині, вона відповідає йому взаємністю.*)
- Як реагує на ці стосунки батько Офелії, Полоній? (*Він закликає дочку бути менш довірливою, не вважати закоханість Гамлета за справжнє почуття і забороняє їй зустрічатися з принцом, оскільки у них все одно немає майбутнього: «Принц Гамлет — принц, он вне твоей звезды.»*)
- Що відповіла Офелія Полонієві на ці слова? (*Вона погоджується як слухняна дочка.*)

III. Узагальнення та систематизація знань

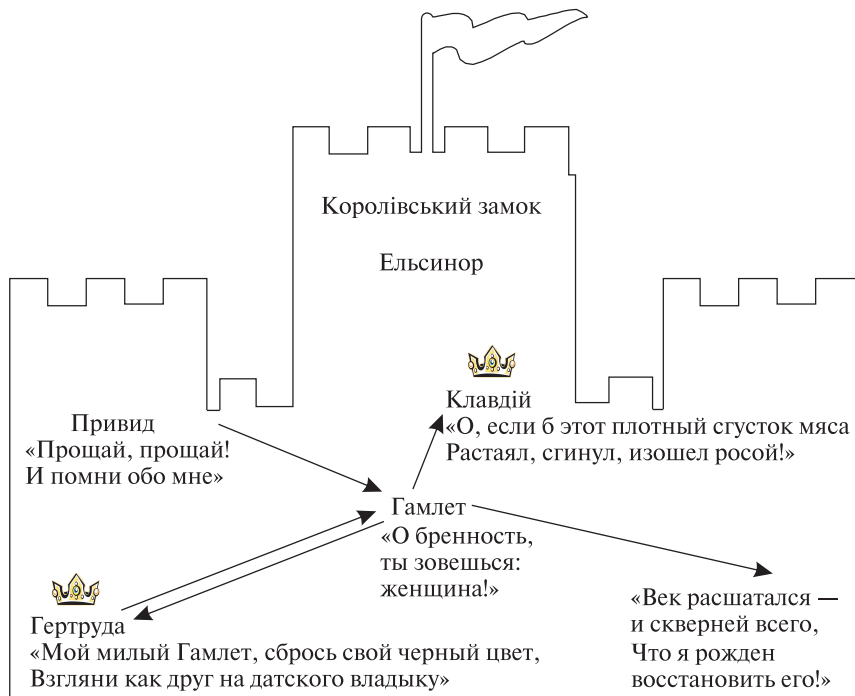
1. Складання опорного конспекту за змістом I дії трагедії

2. Запис афоризмів до «Скарбнички мудрості»

Запишемо:

«Можно жить с улыбкой и с улыбкой быть подлецом; по крайней мере в Дании».

ОК № 5

«Век расшатался — и скверней всего,
Что я рожден восстановить его!»

IV. Домашнє завдання

Прочитати II дію трагедії «Гамлет», підготувати розповідь за ОК № 5.

УРОК № 61

Тема. «Что ему Гекуба, что он Гекубе..?»

Мета: продовжити коментоване читання трагедії «Гамлет», роботу над опорними конспектами; поповнити афоризмами «Скарбничку мудрості»; розвивати усне зв'язне мовлення; виховувати прагнення замислюватися над ситуаціями вибору (проблемними ситуаціями).

Обладнання: ОК № 5, 6; тексти трагедії «Гамлет».

Не дай мне Бог сойти с ума...

О. С. Пушкін

Безумье сильных требует надзора.

В. Шекспір

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Розповідь за ОК № 5

Опитування

- 1) Розкажіть про історію створення трагедії «Гамлет».
- 2) Дайте визначення трагедії.
- 3) Про що дізнався Гамлет від Привида?
— Яку мету має перед собою герой? (*Помститься за смерть батька, тим самим «вилікувати» час, виправити кривду, покарати злочинця.*)

II. Вивчення нового матеріалу

1. Робота з текстом

- Яка звістка схвилювала членів королівської сім'ї? (*Гамлет став несповна розуму.*)
- Назвіть причину божевілля принца на думку Полонія. (*Полоній вважав, що Гамлет збожеволів через кохання до Офелії.*)

Нет, я взялся круто
И так моей девице заявил:
«Принц Гамлет — принц, он вне твоей звезды;
Пусть этого не будет»; и велел ей
Замкнуться от дальнейших посещений,
Не принимать послгов, не брать подарков.
Дочь собрала плоды моих советов;
А он, отвергнутый, — сказать короче —
Впал в скорбь и грусть, потом в недоеданье,
Потом в бессонницу, потом в бессилье,
Потом в рассеянность и, шаг за шагом, —
В безумие, в котором ныне бредит,
Всех нас печалая.

- Навіщо король посилає Розенкранца та Гільденстерна до Гамлета? Чи розуміє це принц? (*Король посилає друзів дитинства Гамлета до нього з метою з'ясувати причини його нинішнього стану. По суті, вони виконують роль шпигунів, служачи королю та зраджуючи Гамлета. Принц здогадується про це. Розенкранц і Гільденстерн не приховують, що діють за наказом Клавдія.*)

- Як Гамлет пояснює зміни у своєму настрої?
(*Монолог Гамлета, сцена 2*)

Гильденстерн

Принц, за нами послали.

Гамлет

Я вам скажу, для чего; таким образом моя предупредительность устранил ваше признание, и ваша тайна перед королем и королевой не обронит ни единого перышка. Последнее время — а почему, я и сам не знаю — я утратил всю свою веселость, забросил все привычные занятия; и, действительно, на душе у меня так тяжело, что эта прекрасная храмина, земля, кажется мне пустынным мысом; этот несравненный полог, воздух, видите ли, эта великолепно раскинутая твердь, эта величественная кровля, выложенная золотым огнем, — все это кажется мне ничем иным, как мутным и чумным скоплением паров. Что за мастерское создание — человек! Как благороден разумом! Как беспределен в своих способностях, обличьях и движениях! Как точен и чудесен в действии! Как он похож на ангела глубоким постижением! Как он похож на некоего бога! Краса вселенной! Венец всего живущего! А что для меня эта квинтэссенция праха? Из людей меня не радует ни один; нет, также и ни одна, хотя вашей улыбкой вы как будто хотите сказать другое.

У минулому	У сьогодні
Прекрасная храмина, земля	Пустынный мыс
Несравненный полог, воздух, великолепно раскинутая твердь, величественная кровля, выложенная золотым огнем	Мутное и чумное скопление паров
Что за мастерское создание — человек! Как благороден разумом! Как беспределен в своих способностях, обличьях и движениях! Как он похож на некоего бога! Краса Вселенной! Венец всего живущего!	А что для меня эта квинтэссенция праха? Из людей меня не радует ни один; нет, также и ни одна

- Про що свідчать виписані цитати? (*Раніше Гамлет був щасливою людиною, яка була у захопленні від навколишнього світу та людей. Але все це у минулому. Глибоке розчарування призвело до радикальних змін у світосприйнятті героя: тепер він бачить світ у чорних тонах, і ніщо не радує його.*)
- Як поставився Гамлет до приїзду акторів у Ельсінор? (*Принц зацікавився цією подією, більш того, він запропонував одному з акторів вивчити монолог, складений ним самим, та вставити його у п'єсу.*)

Читання монологу Гамлета (сцена 2)

Вот я один

О, что за дрянь я, что за жалкий раб!

Не стыдно ли, что этот вот актер

В воображенъ, в вымышленной страсти
Так поднял дух свой до своей мечты,
Что от его работы стал весь бледен;
Увлажен взор, отчаянье в лице,
Надломлен голос, и весь облик вторит
Его мечте. И все из-за чего?
Из-за Гекубы! Что ему Гекуба,
Что он Гекубе, чтоб о ней рыдать?
Что совершил бы он, будь у него
Такой же повод и подсказ для страсти,
Как у меня? Залив слезами сцену,
Он общий слух рассек бы грозной речью,
В безумье вверх бы грешных, чистых — в ужас,
Незнающих — в смятенье и сразил бы
Бессилием и уши и глаза.

А я,
Тупой и вялодушный дурень, мямлю,
Как ротозей, своей же правде чуждый,
И ничего сказать не в силах; даже
За короля, чья жизнь и достоянье
Так гнусно сгублены. Или я трус?
Кто скажет мне: «подлец»? Пробьет башку?
Клок вырвав бороды, швырнет в лицо?
Потянет за нос? Ложь забьет мне в глотку
До самых легких? Кто желает первый?
Ха!

Ей-богу, я бы снес; ведь у меня
И печень голубиная — нет желчи,
Чтоб огорчаться злом; не то давно
Скормил бы я всем коршунам небес
Труп негодяя; хищник и подлец!
Блудливый, вероломный, злой подлец!
О, мщенье!

Ну и осел же я! Как это славно,
Что я, сын умерщвленного отца,
Влекомый к мести небом и геенной,
Как шлюха, отвожу словами душу
И упражняюсь в ругани, как баба,
Как судомойка!

Фу, гадость! К делу, мозг! Гм, я слышал,
Что иногда преступники в театре
Бывали под воздействием игры
Так глубоко потрясены, что тут же
Свои провозглашали злодеянья;
Убийство, хоть и немо, говорит
Чудесным языком. Велю актерам
Представить нечто, в чем бы дядя видел

Смерть Гамлета; вопьюсь в его глаза;
 Проникну до живого; чуть он дрогнет,
 Свой путь я знаю. Дух, представший мне,
 Быть может, был и дьявол; дьявол властен
 Облечься в милый образ; и возможно,
 Что, так как я расслаблен и печален,—
 А над такой душой он очень мощен,—
 Меня он в гибель вводит. Мне нужна
 Верней опора. Зрелище — петля,
 Чтоб заарканить совесть короля.

- За що картає себе Гамлет? (*Гамлет починає монолог різкими й образливими словами щодо себе самого: «что за дрянь я, что за жалкий раб!»; потім називає себе «тупой и вялодушный дурень; мямлю, как ротозей, своей же правде чуждый, и ничего сказать не в силах»; зауважує: «ведь у меня и печень голубиная — нет желчи, чтоб огорчаться злом». Спостерігаючи за актором, що читав монолог про троянську царицю Гекубу, Гамлет помічає, як сильно схвильований актор, як пристрасно він переживає все, що відбувалося багато століть тому. Гамлет вражений небайдужістю актора до події, які трапилися у сиву давнину: «И все из-за чего? Из-за Гекубы! Что ему Гекуба, Что он Гекубе, чтоб о ней рыдать?» Герой розуміє, що якби у цієї людини був такий привід страждати, як у нього, то вона б уже давно дала вихід своїм пристрастям і помстилася б за невинно загубленого батька. Гамлет докоряє собі за те, що він нічого не зробив за заповітом Привіда, а лише розмірковував і говорив: «Слова, слова, слова!» Усвідомлення цього змушує героя страждати.*)
- До яких дій вирішує перейти принц? (*Гамлет вирішив дописати монолог до п'єси, яку будуть ставити актори, щоб подивитися на реакцію Клавдія щодо розіграної ситуації, схожої на ту, що склалася у королівській сім'ї.*)
- Чому для Гамлета важливо побачити реакцію короля? (*Герой не може бути абсолютно впевненим у словах Привіда: а раптом це дух диявола, що спокушає його таким чином. Тому Гамлет хоче перевірити самотужки та переконатися у тому, що Клавдій — убивця:*

Мне нужна
 Верней опора. Зрелище — петля,
 Чтоб заарканить совесть короля.)

III. Узагальнення та систематизація вивченого

«Ваша думка». (З використанням методу ПРЕС)

— Чи був Гамлет божевільним?

«Мікрофон»

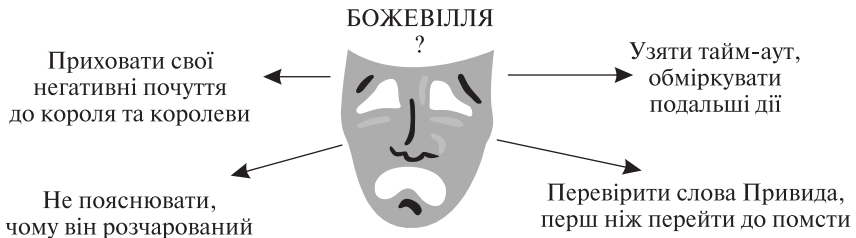
Чи правий був Клавдій, зазначивши: «Безумье сильных требует надзора»?

Коментар учителя

— Поведінка Гамлета свідчила про його божевілья. Але не випадково Клавдій робить висновок щодо принца: «Безумье сильных требует надзора» — й обмірковує його майбутню долю. У божевільних промовах Гамлета багато розумних висловів, до того ж він ретельно приховує причини свого розчарування у навколишньому світі. Монолог Гамлета «Что ему Гекуба?» переконує читача не тільки в щирості героя (він промовляє його на самоті), а й у здатності до розрахунку, розумних планів, за допомогою яких він зможе переконатися у вині або невинності нинішнього короля. Таким чином, автор розкриває для нас загадку божевілья головного героя: божевілья — це маска, за якою може переховуватись Гамлет, не викликаючи підозри у членів королівської сім'ї та вельмож.

«Мікрофон»

— Навіщо Гамлетові потрібно було удавати з себе божевільного?

IV. Домашнє завдання

Прочитати 3 дію трагедії «Гамлет».

УРОК № 62

Тема. «Бути чи не бути?»

Мета: продовжити роботу над текстом трагедії «Гамлет»; вчити розмірковувати над філософськими проблемами, порушеними у творі; пояснювати вчинки героїв; розвивати логічне мислення; виховувати уміння працювати в групі.

Обладнання: схеми; тексти трагедії «Гамлет».

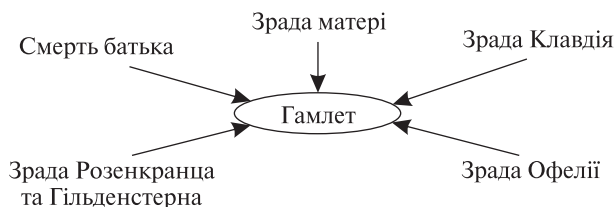
Зрелище — петля,
 Чтoб заарканить совість короля.
 В. Шекспір

ХІД УРОКУ

I. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Опитування

- Чи був Гамлет божевільним?
- Навіщо принц вирішив «одягти» маску божевілля?
- Чи були у Гамлета причини для того, щоб втратити розум? *(Так, на долю молодого принца, що ріс у щасливій сім'ї, навчався у Віттенберзькому університеті, кохав і був коханим, одночасно припало стільки горя, що можна було й справді втратити розум. Спочатку несподівано помирає батько принца король Гамлет, невдовзі відбувається весілля Гертруди та Клавдія. Гамлет дізнається, що в королівській сім'ї скоєний страшний злочин: братовбивство. Довершили цей жмуток бід друзі принца — Розенкранц і Гільденстерн, що почали шпигувати за ним, та Офелія, яка, будучи слухняною дочкою, теж зрадила Гамлета.)*

II. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфом

— Поясніть слова Гамлета, винесені в епіграф уроку. Чому принц розраховує саме на совість короля? *(Доказів убивства короля немає, тому Гамлет сподівається під час вистави зрозуміти за виразом обличчя Клавдія, вбивця він чи ні. Зрозуміло, що дізнатися це можна лише у тому випадку, якщо Клавдій відчує муки совісті за страшний злочин, скоєний ним.)*

III. Вивчення нового матеріалу

1. Читання учителем монологу Гамлета «Бути чи не бути?»

Гамлет

Быть или не быть — таков вопрос;
 Что благородней духом — покоряться

Пращам и стрелам яростной судьбы
 Иль, ополчась на море смут, сразить их
 Противоборством? Умереть, уснуть —
 И только; и сказать, что сном кончаешь
 Тоску и тысячу природных мук,
 Наследье плоти, — как такой развязки
 Не жаждать? Умереть, уснуть. — Уснуть!
 И видеть сны, быть может? Вот в чем трудность;
 Какие сны приснятся в смертном сне,
 Когда мы сбросим этот бранный шум, —
 Вот что сбивает нас; вот где причина
 Того, что бедствия так долговечны;
 Кто снес бы плети и глумленья века,
 Гнет сильного, насмешку гордеца,
 Боль презренной любви, судей медливость,
 Заносчивость властей и оскорбленья,
 Чинимые безропотной заслуге,
 Когда б он сам мог дать себе расчет
 Простым кинжалом? Кто бы плелся с ношей,
 Чтоб охать и потеть под нудной жизнью,
 Когда бы страх чего-то после смерти —
 Безвестный край, откуда нет возврата
 Земным скитальцам, — волю не смущал,
 Внушая нам терпеть невзгоды наши
 И не спешить к другим, от нас сокрытым?
 Так трусами нас делает раздумье,
 И так решимости природный цвет
 Хиреет под налетом мысли бледным,
 И начинанья, взнесшиися мощно,
 Сворачивая в сторону свой ход,
 Теряют имя действия. Но тише!
 Офелия? — В твоих молитвах, нимфа,
 Все, чем я грешен, помяни.

«Вільне письмо»

Записати протягом декількох хвилин свої асоціації, думки щодо прочитаного.

Коментар учителя

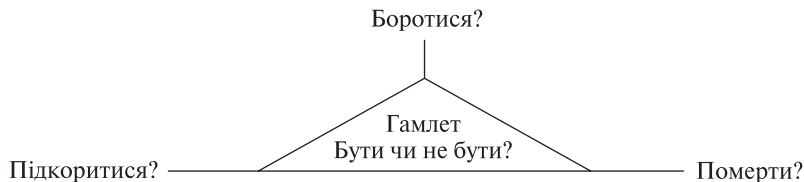
— Герой-мислитель, Гамлет розмірковує над тим, яка життєва позиція людини більш благородна. Який вибір зробити: підкоритися ударам долі чи боротися, захищаючи свою гідність?

Герой не може обрати ні те, ні інше, бо у першому випадку це означає змиритися зі злочинами та жити бік-о-бік з людьми, що не заслуговують на повагу, а в іншому — стати злочинцем самому, бо боротьба у цій ситуації означає помсту. Тому Гамлет замислюється над іншим

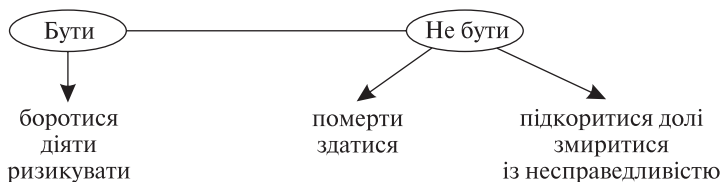
виходом з ситуації: піти з життя. Розчарований герой стверджує, що чимало людей без зайвих розмірковувань залишили б цей світ, сповнений несправедливості, пороків, недосконалостей, якби не страх смерті, а вірніше, того, що очікує людину після смерті.

«Так трусами нас делает раздумье», — робить висновок Гамлет, який так і не вирішив остаточно, як він буде діяти далі.

Складання схеми

- Що означають для Гамлета слова «Бути чи не бути?» (Ці слова можна віднести відповідно до «жити» та «померти». Але просто жити — для героя недостатньо. Гамлет розуміє, що підкоритися долі — це теж для нього означає «не бути». «Бути» означає боротися, ризикувати, діяти.)

2. П'єса у п'єсі: «Мишоловка»

- Як ви гадаєте, чому п'єса, яку ставили у королівському замку, отримала назву «Мишоловка»? (Гамлет розставив сіті для Клавдія і чекав, чи не потрапить він у них, як мишка до мишоловки. Видавши себе, король дав би принцу підстави для помсти.)
- Чи виправдала п'єса свою назву? (Так, бо Клавдій був настільки схвильований виставою, що навіть не зміг подивитися її до кінця і вийшов геть. Сумнівів не залишилося: слова Привида були правдою.)

3. Читання монологу Клавдія (сцена 3)

О, мерзок грех мой, к небу он смердит;
 На нем старейшее из всех проклятий —
 Братоубийство! Не могу молиться,
 Хотя остра и склонность, как и воля;
 Вина сильней, чем сильное желанье,
 И, словно тот, кто призван к двум делам,
 Я медлю и в бездействии колеблюсь.
 Будь эта вот проклятая рука

Плотней самой себя от братской крови,
 Ужели у небес дождя не хватит
 Омыть ее, как снег? На что и милость,
 Как не на то, чтоб стать лицом к вине?
 И что в молитве, как не власть двойная —
 Стеречь наш путь и снискивать прощенье
 Тому, кто пал? Вот, я подьему взор,—
 Вина отпущена. Но что скажу я?
 «Прости мне это гнусное убийство»?
 Тому не быть, раз я владею всем,
 Из-за чего я совершил убийство:
 Венцом, и торжеством, и королевой.
 Как быть прощенным и хранить свой грех?
 В порочном мире золотой рукой
 Неправда отстраняет правосудье
 И часто покупается закон
 Ценой греха; но наверху не так:
 Там кривды нет, там дело предлежит
 Воистине, и мы принуждены
 На очной ставке с нашею виной
 Свидетельствовать. Что же остается?
 Раскаянье? Оно так много может.
 Но что оно тому, кто нераскаян?
 О жалкий жребий! Грудь чернее смерти!
 Увязший дух, который, вырываясь,
 Лишь глубже вязнет! Ангелы, спасите!
 Гнишь, жесткое колено! Жилы сердца!
 Смягчитесь, как у малого младенца!
 Все может быть еще и хорошо.

Бесіда

- Що думає про свій злочин Клавдій?

*(«О, мерзок грех мой, к небу он смердит;
 На нем старейшее из всех проклятий —
 Братоубийство.»)*

- Пригадайте «старейшее из всех проклятий». (Біблійна легенда про Каїна і Авеля)
- Чому Клавдій хоче, але не може молитися? (*Клавдій відчуває страшну провину і хоче очиститися за допомогою молитви, сподівається на прощення, але сам розуміє, що не розкаюся, бо не може відмовитися від того, чим заволодів скоївши вбивство, — влади і королеви.*)

*«Слова летят, мысль остается тут;
 Слова без мысли к небу не дойдут».)*

4. Діалог Гамлета і Гертруди (сцена 4)

Робота в групах

Завдання

Група № 1

Ким і навіщо влаштовується розмова королеви з Гамлетом?

Група № 2

Чому Гамлет убив Полонія?

Група № 3

Як Гамлет порівнює батька і Клавдія?

Група № 4

Опишіть почуття Гертруди під час розмови з сином.

IV. Узагальнення й систематизація вивченого

1. Висновки

- Чому Гамлет у монолозі «Бути чи не бути» не приймає остаточного рішення? (*Він ще не впевнений у провині Клавдія.*)
- Чи змальовує Шекспір Клавдія як злодія? (*Клавдій — убивця, але він відчуває муки совісті, страждає, хоча розкається остаточно не може.*)
- Чи досяг своєї мети Гамлет під час розмови з матір'ю? (*Так, він висловив усі свої почуття до матері, і вона, страждаючи, зрозуміла його:*

*О, довольно, Гамлет;
Ты мне глаза направил прямо в душу,
И в ней я вижу столько черных пятен,
Что их ничем не вывести.)*

2. Робота зі «Скарбничкою мудрості»

Записування афоризмів

- «Быть или не быть — таков вопрос».
- «Безумье сильных требует надзора».
- «Это коротко, мой принц — как женская любовь».
- «Ты мне глаза направил прямо в душу».
- «Из жалости я должен быть жесток».
- «Ведь добродетель в этот жирный век.
Должна просить прощенья у порока».

V. Домашнє завдання

Прочитати IV, V дії трагедії «Гамлет».

УРОК № 63

Тема. «Повість бесчеловечных и кровавых дел...» Трагічний фінал п'єси «Гамлет»

Мета: обговорити фінальні події трагедії «Гамлет»; перевірити знання тексту IV та V дій п'єси; розвивати творчі здібності, логічне мислення; виховувати уміння співпереживати, співчувати.

Обладнання: схема; картки для завдання «Виправ помилку».

*Дыши в суровом мире, чтоб мою
Поведать повесть.
В. Шекспір*

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

«Виправ помилку»

Робота в парах.

- 1) Клавдій відправляє Гамлета до **Норвегії** з листом.
- 2) **Розенкранца** та **Гільденстерна** визволили пірати.
- 3) Офелія втратила розум через смерть батька та **брата**.
- 4) Лаерт повернувся із **Франції**, щоб помститися за смерть **сестри**.
- 5) **Король** підмовляє Лаерта змастити клинка отрутою.
- 6) Клавдій **тричі** організує вбивство Гамлета.
- 7) **Королева** наливає отруту в кубок із вином.
- 8) Гамлет загинув від руки **Клавдія**.

II. Мотивація навчальної діяльності

— Ще тільки починаючи читати знаменитий твір В. Шекспіра, ми знали, чим закінчиться п'єса: загибеллю одного або декількох героїв. Такі правила давнього жанру трагедії. Страждаючи разом із героями трагедії, не можемо не замислитися — чому так? Лише один вірний друг Гамлета Горацио залишається жити за наказом принца.

*«Дыши в суровом мире, чтоб мою
Поведать повесть».*

III. Узагальнення та систематизація знань

1. Бесіда

- Яка справжня причина заслання принца Гамлета до Англії? (*Король боїться Гамлета, розуміючи, що він щось знає про його злочин і здатний на помсту або розголошення правди про нього і брата. Смерть Полонія —*

лише привід для цього, що свідчить про небезпечність «божевільного» Гамлета.)

- Як король вирішив забезпечити себе від племінника? (*Клавдій написав листа, згідно з яким Гамлета повинні були вбити в Англії.*)
- Що врятувало Гамлета? (*Його розум і випадок*)

2. Складання схеми «Ланцюжок загибелі»

- Запишіть імена героїв трагедії, що загинули. (*Гамлет, Королева, Король, Полоній, Офелія, Лаерт, Розенкранц, Гільденстерн*)
- Створіть ланцюжок із імен героїв у хронологічній послідовності.
- Чи правий був Гамлет, коли довго розмірковував, перш ніж зважитися на вбивство? (*Так, бо один злочин обов'язково потягне за собою інші. Смерть батька Гамлета стала початком трагедії з дев'яти смертей.*)

«Мікрофон»

- Як би ви могли урятувати від смерті будь якого з цих героїв? Кого б ви урятували і чому?
- Які пороки втілюють у собі герої трагедії? (*Полоній — підлабузництво, лицемірство; Офелія — інфантильність, неспроможність боротися за своє кохання, слабкість; Розенкранц і Гільденстерн — підлабузництво, «шпигунство», зрадництво; королева — слабкість, легковажність, зрадництво; король — підступність, зрадництво, здатність на вбивство; Лаерт — підступність, запальність.*)

3. Фінал трагедії

Дати письмову розгорнуту відповідь на запитання: «Чи надає нам можливість сподіватись на поліпшення ситуації у королівстві фінал трагедії “Гамлет”?» (*Можна використати прийом «Займи позицію», якщо клас пасивний і потрібно його активізувати.*)

Творче завдання.

Уявіть себе кінорежисером, який знімає фільм за трагедією «Гамлет». Якими ви уявляєте фінальні кадри фільму? Опишіть їх, враховуючи зображення, музику, текст.

IV. Висновки уроку

«Продовжте речення»

Сьогодні на уроці я...

- замислився над...
- дізнався про...
- зробив висновки...

V. Домашнє завдання

Підготувати цитати до характеристики Гамлета.

УРОК № 64

Тема. Гамлет — вічний образ світової літератури

Мета: охарактеризувати образ Гамлета; з'ясувати, чому він став вічним образом світової літератури; проаналізувати стосунки Гамлета й Офелії; встановити міжлітературні зв'язки; розвивати уміння висловлювати власну точку зору; виховувати повагу до мислячої людини.

Обладнання: тексти трагедії «Гамлет»; тексти поезій О. Блока, М. Цвєтаєвої, В. Висоцького.

Я шел спокойно, прямо — в короли.

Я вел себя наследным принцем крови.

Я знал — все будет так, как я хочу.

Я не бывал в накладе и уроне.

В. Висоцький

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Чотири століття тому Шекспір написав безсмертну трагедію «Гамлет». Її називають найзагадковішою з шекспірівських п'єс, поставити

її на сцені вважається великою честю, а відповідати рівню геніальної п'єси — щастям.

Хто ж він, загадковий Гамлет? Чому його доля й досі хвилює читачів і глядачів, а образ його вважається вічним образом світової літератури?

II. Узагальнення та систематизація вивченого

1. Робота над характеристикою Гамлета

Словесне малювання

Опишіть, яким ви уявляєте принца Гамлета.

Творче завдання

— Якби вам довелося створювати скульптуру Гамлета, якою б вона була? (*Поза, погляд...*)

Над загадкою трагедії «Гамлет» упродовж чотирьох століть билися не лише літературознавці. Поети та письменники теж не залишалися байдужими і прагнули дати свою інтерпретацію образів та подій шекспірівської трагедії. Сьогодні на уроці саме їхні твори допоможуть нам глибше осягнути неоднозначний образ Гамлета.

Читання поезії В. Висоцького «Мой Гамлет»

МОЙ ГАМЛЕТ

Я только малость объясню в стихе,
На все я не имею полномочий...
Я был зачат, как нужно, во грехе —
В поту и в нервах первой брачной ночи.
Я знал, что, отрываясь от земли,—
Чем выше мы, тем жестче и суровой;
Я шел спокойно, прямо — в короли.
Я вел себя наследным принцем крови.
Я знал — все будет так, как я хочу,
Я не бывал в накладе и в уроне,
Мои друзья по школе и мечу
Служили мне, как их отцы — короне.
Не думал я над тем, что говорю,
И с легкостью слова бросал на ветер.
Мне верили и так, как главарю,
Все высокопоставленные дети.
Пугались нас ночные сторожа,
Как оспую, болело время нами.
Я спал на кожах, мясо ел с ножа
И злую лошадь мучил стремями.
Я знал, мне будет сказано: «Царуй!» —
Клеймо мне рок на лбу с рожденья выжжет.
И я пьянел среди чеканных сбруй,
Был терпелив к насилью слов и книжек.
Я улыбаться мог одним лишь ртом,

А тайный взгляд, когда он зол и горек,
Умел скрывать, воспитанный шутом.
Шут мертв теперь: «Аминь!» Бедняга Йорик...
Но отказался я от дележа
Наград, добычи, славы, привилегий:
Вдруг стало жаль мне мертвого пажа,
Я объезжал зеленые побеги...
Я позабыл охотничий азарт,
Возненавидел и борзых, и гончих.
Я от подранка гнал коня назад
И плетью бил загонщиков и ловчих.
Я видел — наши игры с каждым днем
Все больше походили на бесчинства.
В проточных водах, по ночам, тайком
Я отмывался от дневного свинства.
Я прозревал, глупея с каждым днем,
Я прозевал домашние интриги.
Не нравились. И я зарылся в книги.
Мой мозг, до знаний жадный, как паук,
Все постигал: недвижность и движенье,
Но толку нет от мыслей и наук,
Когда повсюду — им опроверженье.
С друзьями детства перетерлась нить.
Нить Ариадны оказалась схемой.
Я бился над словами — «быть не быть»,
Как над неразрешимой дилеммой.
Но вечно, вечно плещет море бед.
В него мы стрелы мечем — в сито просо,
Отсеивая призрачный ответ
От вычурного этого вопроса.
Зов предков слыша сквозь затихший гул,
Пошел на зов, — сомненья крались с тылу,
Груз тяжелых дум наверх меня тянул,
А крылья плоти вниз влекли, в могилу.
В непрочный сплав меня спаяли дни —
Едва застыв, он начал расплзаться.
Я пролил кровь, как все. И, как они,
Я не сумел от мести отказаться.
А мой подъем пред смертью — есть провал.
Офелия! Я тленья не приемлю.
Но я себя убийством уравнивал
С тем, с кем я лег в одну и ту же землю.
Я Гамлет, я насилье презирал.
Я наплевал на Датскую корону, —
Но в их глазах — за трон я глотку рвал
И убивал соперника по трону.
Да, гениальный всплеск похож на бред.
В рожденьи смерть проглядывает косо.
А мы все ставим каверзный ответ
И не находим нужного вопроса.

- Знайдіть у поезії «Мій Гамлет» рядки, що співзвучні розповіді про безтурботне життя героя до смерті батька.

*(«Я шел спокойно, прямо — в король.
Я вел себя наследным принцем крови.
Я знал — все будет так, как я хочу,
Я не бывал в накладе и в уроне»...)*

- Як змінюється погляд на життя Гамлета після смерті короля? (*Гамлет переживає велике розчарування в людях, у навколишньому світі. Від слів «Что за мастерское создание человек!» він доходить висновку «Что мне эта квинтэссенция праха...» Переживши зради близьких людей, смерть батька, Гамлет не відчуває бажання жити. Більше ніщо його не тримає у цьому світі. Тільки почуття обов'язку змушує героя думати не лише про особисту помсту, а й про відновлення справедливості, морального очищення суспільства.*)
- Зачитайте рядки з поезії Висоцького, що коментують цей стан героя.

*(«Не правился мне век, и люди в нем не правились»,
«Но толку нет от мыслей и наук,
Когда повсюду — им опровержень»;
«Я бился над словами — «быть не быть»,
Как над неразрешимой дилеммой».)*

- Послухайте уривок з поезії. Визначте, про який час пише поет.

*И в философии царит сомненье,
Погас огонь, осталось только тленье,
Пропали солнце и земля, и где
Тот ум, что нам помочь бы мог в беде;
Распалось все, ни в чем порядка нет.*

(Відповіді учнів.)

— Це вірші сучасника Шекспіра — Джона Донна, що написані 1611 року.

- У яких словах Гамлета втілено таку саму думку?

*(«Век расшатался — и скверней всего,
Что я рожден восстановит его»;
«Дания — тюрьма... И прекрасная,
со множеством темниц и затворов»;
«Подгнило что-то в Датском королевстве».)*

- Порівняйте монологи Клавдія (після вистави) та Гамлета «Бути чи не бути». Про що розмірковують герої? (*Клавдій стривожений через*

*скоєне ним убивство, але не може розкаятися і не хоче втрачати вла-
ду, здобуту страшною ціною. Це — думки правителя цілої держави,
який повинен бути зразком для своїх підданих. Принц же розмірковує
про недоліки суспільного життя, аморальність людей та думає про те,
як це можна змінити.)*

Висновок. Гамлет відчуває відповідальність не лише за свою сім'ю, а й за долю Данського королівства. Однак, щоб «діяти», йому потрібно скоїти вбивство, покарати злочинця. Гамлет, який навчався у Віттенберзькому університеті, осередку прогресивних поглядів, є гуманістом, людиною доби Відродження. Для нього помститися означає самому стати убивцею, злочинцем.

Груз тяжких дум наверх мене тянул,
А крылья плоти вниз влекли, в могилу.

І він вирішив діяти:

Я пролил кровь, как все. И как они,
Я не сумел от мести отказаться.

Але чи простив він собі ці вчинки?

Офелия! Я тленья не приемлю.
Но я себя убийством уравнил
С тем, с кем я лег в одну и ту же землю.

Звідти й не випадкове прохання — вимога до Горацио розповісти історію Гамлета людям. Можливо, принц намагався попередити інших, щоб не йшли його шляхом — шляхом помсти. А може, хотів, щоб зрозуміли:

Я Гамлет, я насилье презирал.
Я наплевал на Датскую корону,—
Но в их глазах — за трон я глотку рвал
И убивал соперника по трону.

Гамлету важливо, щоб нащадки знали: він боровся не за владу, а за справедливість у цьому світі.

Читання поезії О. Блока «Я — Гамлет» підготовленим учнем

Я — Гамлет. Холодеет кровь,
Когда плетет коварство сети,
И в сердце — первая любовь
Жива — к единственной на свете.
Тебя, Офелию мою,
Увел далеко жизни холод,
И гибну, принц, в родном краю,
Клинком отравленным заколот.

— Чи любив Гамлет Офелію? Як вважає О. Блок?

*Читання поезії М. Цветаєвої «Диалог Гамлета с совестью»
за особами підготовленими учнями*

ДИАЛОГ ГАМЛЕТА С СОВЕСТЬЮ

— На дне она, где ил
И водоросли... Спать в них
Ушла, — но сна и там нет!
— Но я ее любил,
Как сорок тысяч братьев любить не могут!
— Гамлет!
На дне она, где ил:
Ил!.. И последний венчик
Всплыл на причерных бревнах...
— Но я ее любил,
Как сорок тысяч...
— Меньше
Все ж, чем один любовник.
На дне она, где ил.
— Но я ее —
любил?

— Порівняйте думки М. Цветаєвої та О. Блока. До якої з цих поезій схиляєтеся ви?

Метод ПРЕС

1. Я вважаю... (позиція).
2. Тому, що... (пояснення).
3. Наприклад,... (докази, аргументи).
4. І тому... (висновок).

Коментар учителя

— За п'єсою Шекспіра, Гамлет любив Офелію, про що неодноразово їй говорив, робив подарунки. Але, розчарувавшись у матері, яка була для нього зразком Жінки, він втрачає довіру й до Офелії, відштовхує її, ображає, прикриваючись маскою божевільного. У такий спосіб він руйнує не лише своє почуття до Офелії, а й віру дівчини у любов. Однак подальші дії Полонія та Офелії переконують Гамлета, що він не помилився: кохана здатна зрадити його, вона занадто інфантильна і слабка, щоб зробити крок назустріч своєму сміливому героєві, вона назавжди залишиться у ворожому для нього таборі. Провина безвольної Офелії в тому, що вона ніколи не стане рішучою Джульеттою.

І все ж, образ Офелії викликає у читача співчуття: вона втрачає кохання, а потім, не витримавши смерті батька, стає божевільною і, зрештою, помирає.

Гамлету не вистачило чуйності? («Из жалости я должен быть жесток»)

2. Проблемне запитання

Образ Гамлета викликає різні оцінки у літературознавстві, іноді навіть полярні.

Наприклад, І. С. Тургенєв вважав, що Гамлет «...весь живе для самого себе, він егоїст, він скептик, і постійно займається і носить із самим собою».

Й. В. Гете, навпаки, переконаний, що Гамлет — «прекрасна, чиста, благородна, високоморальна людина».

Приєм «Займи позицію»

Учні розташовуються у класі залежно від своєї думки щодо проблемного питання:

1 група — «правий Тургенєв»;

2 група — «правий Гете»;

3 група — «не визначився».

Учні по черзі висловлюють свою думку, наводячи докази та аргументи.

III. Підсумки уроку

— У кожного з нас є свій Гамлет, такий, яким ми його бачимо, відчуваємо. Комусь він здається занадто повільним та нерішучим, комусь — відважним і сміливим. Гадаю, що найважливіше — мати власну точку зору і власне рішення. А ще — перед його прийняттям треба добре подумати і лише тоді втілювати у життя свої задуми.

Читання поезії Б. Пастернака «Гамлет»

Гул затих. Я вышел на подмостки.
Прислонясь к дверному косяку,
Я ловлю в далеком отголоске,
Что случится на моем веку.

На меня наставлен сумрак ночи
Тысячью биноклей на оси.
Если только можно, Авва Отче,
Чашу эту мимо пронеси!..

Но продуман распорядок действий
И неотвратим конец пути.
Я один, все тонет в фарисействе.
Жизнь прожить — не поле перейти.

IV. Домашнє завдання

Підготувати інсценування уривків 1-ї сцени з V дії.

УРОК № 65

Тема. Філософська проблематика трагедії Шекспіра «Гамлет»

Мета: визначити філософські проблеми, порушені в трагедії «Гамлет»; проаналізувати інсценовані уривки; встановлювати міжпредметні зв'язки; розвивати творчі здібності; виховувати високі моральні якості.

Обладнання: реквізит для інсценування; тексти трагедії «Гамлет»; репродукція картини Е. Делакруа «Гамлет і Горацио на кладовищі».

Увы, бедный Йорик!

В. Шекспір

ХІД УРОКУ**I. Мотивація навчальної діяльності**

I. Франко так писав про трагедію Шекспіра: «“Гамлет” є не тільки найбільш особистою, але також найбільш філософічною драмою Шекспіра. Герой трагедії — мислитель, а події трагедії підштовхують його думку до розбирання найважливіших, найтяжчих питань про мету існування, про цінність життя, про природу етичних понять та соціального ладу».

Тож і ми сьогодні, слідом за Гамлетом, спробуємо з'ясувати поставлені Шекспіром запитання, і, можливо, знайдемо на них відповіді.

II. Узагальнення й систематизація вивченого**I. Інсценування уривків із 1-ї сцени V дії трагедії**

Уривок перший

«Рука, що ненатруджена, завжди чутливіша...»

Второй могильщик (*копаєт и поєт*)

В дни молодой любви, любви,

Я думал — милей всего

Коротать часы — ох! — с огнем — ух! — в крови,

Я думал — нет ничего.

Гамлет

Или этот молодец не чувствует, чем он занят,
что он поэт, роя могилу?

Горацио

Привычка превратила это для него
в самое простое дело.

Гамлет

Так всегда, рука, которая мало трудится,
всего чувствительнее.

Первый могильщик (*поет*)

Но старость, крадучись, как вор,
Взяла своей рукой
И увезла меня в страну,
Как будто я не был такой.
(*Выбрасывает череп.*)

Гамлет

У этого черепа был язык, и он мог петь когда-то; а этот мужик швыряет его оземь, словно это Каинова челюсть, того, что совершил первое убийство!

Может быть, это башка какого-нибудь политика, которую вот этот осел теперь перехитрил; человек, который готов был провести самого господа бога, — разве нет?

Горацио

Возможно, принц.

Гамлет

Или придворного, который говорил: «Доброе утро, дражайший государь мой! Как вы себя чувствуете, всемиловитевнейший государь мой?» Быть может, что государь мой Такой-то, который хвалил лошадь государя моего Такого-то, рассчитывая ее выпросить, — разве нет?

Горацио

Да, мой принц.

Гамлет

Вот именно; а теперь это — государыня моя Гниль, без чести, и ее стучает по крышке заступ могильщика; вот замечательное превращение, если бы только мы обладали способностью его видеть. Разве так дешево стоило вскормить эти кости, что только и остается играть ими в рюхи? Моим костям больно от такой мысли.

Первый могильщик (*поет*)

Лопата и кирка, кирка,
И саван бел, как снег;
Ах, довольно яма глубока,
Чтоб гостю был ночлег.
(*Выбрасывает еще череп.*)

Гамлет

Вот еще один. Почему бы ему не быть черепом какого-нибудь законоведа? Где теперь его крючки и каверзы, его казусы, его кляузы и тонкости? Почему

теперь он позволяет этому грубому мужику хлопать его грязной лопатой по затылку и не грозитя привлечь его за оскорбление действием? Хм! Быть может, в свое время этот молодец был крупным скупщиком земель, со всякими закладными, обязательствами, купчими, двойными поручительствами и взысканиями; неужели все его купчие и взыскания только к тому и привели, что его землевладельческая башка набита грязной землей? Неужели все его поручительства, даже двойные, только и обеспечили ему из всех его приобретений что длину и ширину двух рукописных крепостей? Даже его земельные акты вряд ли уместились бы в этом ящике; а сам обладатель только это и получил?

Горацио

Ровно столько, мой принц.

Уривок другий

«О, бідний Йорік!»

Гамлет

Сколько времени человек пролежит в земле,
пока не сгниет?

Первый могильщик

Да что ж, если он не сгнил раньше смерти — ведь нынче много таких гнилых покойников, которые и похороны едва выдерживают, — так он вам протянет лет восемь, а то и девять лет; кожевник, тот вам протянет девять лет.

Гамлет

Почему же он дольше остальных?

Первый могильщик

Да шкура у него, сударь, от ремесла такая дубленая, что долго не пропускает воду; а вода, сударь, великий разрушитель для такого собачьего мертвеца. Вот еще череп; этот череп пролежал в земле двадцать лет и три года.

Гамлет

Чей же это?

Первый могильщик

Сумасброда одного собачьего; по-вашему, это чей?

Гамлет

Право, не знаю.

Первый могильщик

Чума его разнеси, шалопая сумасбродного! Он мне однажды бутылку ренского на голову вылил. Вот этот самый череп, сударь, это — череп Йорика, королевского шута.

Гамлет

Этот?

Первый могильщик

Этот самый.

Гамлет

Покажи мне. (*Берет череп.*) Увы, бедный Йорик! Я знал его, Горацио; человек бесконечно остроумный, чудеснейший выдумщик; он тысячу раз носил меня на спине; а теперь — как отвратительно мне это себе представить! У меня к горлу подступает при одной мысли. Здесь были эти губы, которые я целовал сам не знаю сколько раз. Где теперь твои шутки? Твои дурачества? Твои песни? Твои вспышки веселья, от которых всякий раз хохотал весь стол? Ничего не осталось, чтобы подтрунить над собственной ужимкой? Совсем отвисла челюсть? Ступай теперь в комнату к какой-нибудь даме и скажи ей, что, хотя бы она нарасилась на целый дюйм, она все равно кончит таким лицом; посмеши ее этим. — Прошу тебя, Горацио, скажи мне одну вещь.

Горацио

Какую, мой принц?

Гамлет

Как ты думаешь, у Александра был вот такой же вид в земле?

Горацио

Точно такой.

Гамлет

И он так же пахнул? Фу! (*Кладет череп наземь.*)

Горацио

Совершенно так же, мой принц.

Гамлет

На какую низменную потребу можем мы пойти, Горацио! Почему бы воображению не проследить благородный прах Александра, пока оно не найдет его затыкающим бочечную дыру?

Горацио

Рассматривать так — значило бы рассматривать слишком пристально.

Гамлет

Нет, право же, ничуть; это значило бы следовать за ним с должной скромностью и притом руководясь вероятностью; например, так: Александр умер,

Александра похоронили, Александр превращается в прах; прах есть земля; из земли делают глину, и почему этой глиной, в которую он обратился, не могут заткнуть пивную бочку?

Державный Цезарь, обращенный в тлен,
Пошел, быть может, на обмазку стен.
Персть, целый мир страшившая вокруг,
Латает щели против зимних вьюг!
Но тише! Отойдем! Идет король.

2. Бесіда за змістом інсценованих уривків

Уривок перший

- Що вражає Гамлета на кладовищі? (*Те, що копач могил співає під час своєї роботи.*)
- Як, на думку принца, він повинен був поводитися? (*Із повагою до померлих, стримано, без пісень.*)
- Чому копач могил виправданий Гамлетом? (*Він пояснює собі цю поведінку тим, що копач звик до особливостей своєї роботи.*)
- Про що розмірковує Гамлет, побачивши черепа, викопаного з землі? (*Про те, ким могла бути ця людина за життя; висловлює жаль, що після смерті людина втрачає все.*)
- Поясніть назву інсценованого уривка. (*Гамлет виправдовує копача словами: «Рука, що ненатруджена, завжди чутливіша», пояснюючи, що цинізм могильщика пов'язаний із багаторічною працею у таких умовах. А мозолі можуть виникнути не лише на руках, а й на душі, якщо людина живе серед зла або горя. Гамлет чутливий до людського горя і вражений тим, на що перетворюється людина після смерті.*)

Уривок другий

- Поясніть слова копача могил про тих небіжчиків, «які згнили раніше смерті». (*Не вперше в трагедії зустрічаються слова, що означають гнилизну — це прояв вищого ступеня зіпсованості, нездатності жити корисним і радісним життям.*)
- Як характеризує Гамлет Йоріка, королівського блазня? (*Принц згадує час, проведений із Йоріком, зі смутком, пригадує його як веселу, дотепну, творчу людину. Гамлет вражений тим, що тримає у руках його череп — все, що залишилося від Йоріка.*)
- Йорік — лише королівський блазень. Гамлет розмірковує про долю «сильних світу цього». Яких висновків він доходить? (*Гамлет доходить висновків, що і великі, і звичайні люди мають один кінець: після смерті вони перетворюються на прах, землю. І навіть Олександр Великий не виняток, і тепер частина його може знаходитися у бочці з-під вина.*)

3. Філософські проблеми у трагедії Шекспіра

— Трагедію «Гамлет» називають *філософською*, тому що в ній порушені проблеми, що пов'язані з основами людського буття.

Сукупність проблем у творі називають *проблематикою*.

Визначимо, які питання (проблеми) порушує автор трагедії.

Проблема життя та смерті є лейтмотивом усієї п'єси. Більшість героїв твору помирають, майже всі з них розмірковують про смерть та життя. Важливим моментом для усвідомлення швидкоплинності людського життя є сцени на кладовищі.

Проблема боротьби та бездіяльності

Що краще: змиритися чи боротися зі злом? А чи буває добро з кулаками? Чи не перетворюється воно в цей час на зло? Більше питань, ніж відповідей.

Проблема любові та зради

Зрада — поняття, що присутнє у п'єсі майже постійно. На зрадників та шпигунів перетворюються навіть близькі для Гамлета люди. Чому королева зраджує пам'ять батька Гамлета, Офелія — Гамлета, Клавдій — брата, Розенкранц і Гільденстерн — друга?

Зрозумілим є одне: справжня любов і зрада — несумісні.

III. Підсумки уроку

Складіть сенкан на тему «Трагедія “Гамлет”» (I варіант) або «Гамлет» (II варіант).

II варіант

Гамлет,
розумний, шляхетний,
думає, бореться, помирає,
самотній борець зі злом,
мислитель-герой.

IV. Домашнє завдання

Написати твір на тему «У чому трагедія Гамлета?»

Худ. Ежен Делакруа.
Гамлет і Горацио на цвинтарі

Матеріал для написання твору

Твір-роздум відрізняється від інших творів своєю побудовою та змістом.

У вступі потрібно висловити точку зору на питання (тему) — загальноприйнятую або ту, що належить відомій людині.

В основній частині необхідно висловити вашу думку щодо зазначеного питання (погоджуєтесь чи не погоджуєтесь) та навести докази, аргументи, що підтверджують справедливість вашої позиції. У висновку підбиваєте підсумки захисту вашої думки щодо розкриття питання «У чому трагедія Гамлета?»

Цитати для використання у творі (за бажанням учнів)

«“Гамлет” — це художній твір, а не трактат; не повчальна історія, а драма про те, як відкривається людині життя в її найтрагічніших про-
явах». (А. Анікст)

«Трагедія Гамлета є трагедія пізнання людиною зла». (А. Анікст)

«Гамлет не міг розв’язати питання. Велич його полягає у тому, що це питання було ним поставлене». (М. Морозов)

«Велич і трагізм Гамлета породжені розривом між обов’язком мислителя та борця». (С. Нельс)

«Гамлет упевнений, що сумна повість про його життя потрібна людям — як урок, пересторога і заклик... Своєю долею він свідчить про трагічні суперечності історії, важку, але все більш наполегливу її роботу щодо олюднення людини. І доводить особливе значення мужньої індивідуальної жертви за трагічних обставин». (М. Урнов)

«Від природи Гамлет — людина сильна: його жовчна іронія, його миттєві спалахи, його пристрасні витівки у розмові з матір’ю, гордовите презирство і неприхована ненависть до дядька — все це свідчить про енергію та велич душі». (В. Г. Белінський)

«Гамлет — синтетичний портрет гуманістів доби Шекспіра». (М. Морозов)

УРОК № 66

Тема. Синтез гуманістичного та трагічного світосприйняття у сонетах В. Шекспіра

Мета: увести у світ поезії В. Шекспіра; пригадати особливості сонета як ліричного жанра; повідомити історію створення шекспірівських сонетів; продовжити роботу над аналізом поетичного тексту; здійснювати літературні зв’язки мовлення; виховувати високі моральні якості.

Обладнання: тексти сонетів Шекспіра.

*Суровий Дант не презирал сонета,
В нем жанр любви Петрарка изливал,
Игру его любил творец Макбета,
Им скорбну мысль Камоэнс облакал.*
О. С. Пушкін

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфом

Учитель зачитує поетичні рядки О. С. Пушкіна, присвячені сонету.

— Яких відомих поетів, що зробили значний внесок у розвиток жанру сонета, називає Пушкін? (*Данте, який заснував цей жанр; Петрарку, який його розвинув; Шекспіра — автора «Макбета» — та Камоенса, португальського поета.*)

— В. Шекспір вніс до жанру сонета чимало нового. Він справедливо вважається автором найкращих поетичних творів, що написані у цьому жанрі.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Збірка сонетів була створена Шекспіром приблизно у 1593–1600 рр. У 1609 р. вийшло єдине прижиттєве видання його поезій.

Умовно сонети Шекспіра поділяють на 3 частини:

- 1) Сонети 1–126 — присвячені юному другові;
- 2) сонети 127–152 — присвячені смаглявій коханій;
- 3) сонети 153–154 — заключні, їх тема — радість життя.

Вже таке розподілення поезій доводить, що Шекспір зробив свій внесок у розвиток жанру сонета. Адже до нього сонети присвячувалися лише темі кохання й аж ніяк не дружбі.

2. Засвоєння літературознавчих термінів

— Пригадайте, що таке сонет.

Сонет — це вірш, що складається з 14 рядків, написаний п'ятистопним ямбом.

Особливістю італійського сонета є те, що він складається з двох чотиривіршів (катренів) та двох тривіршів (терцин).

Сонети Шекспіра (англійські) мають інший розподіл рядків: три чотиривірші та один двовірш (висновок).

3. Читання сонетів Шекспіра (у пер. С. Я. Маршака)

Читання сонета № 2

Когда твое чело избороздят
Глубокими следами сорок зим,
Кто будет помнить царственный наряд,
Гнушаясь жалким рубищем твоим?

И на вопрос: «Где прячутся сейчас
Остатки красоты веселых лет?» —
Что скажешь ты? На дне угасших глаз?
Но злой насмешкой будет твой ответ.

Достойней прозвучали бы слова:
«Вы посмотрите на моих детей.
Моя былая свежесть в них жива,
В них оправданье старости моей».

Пуškai с годами стынущая кровь
В наследнике твоём пылает вновь!

«Вільне письмо»

Запишіть свої асоціації та думки щодо прочитаного.

Бесіда

- До кого звертається ліричний герой? (*До юного друга*)
- Яку картину він змальовує в своїй уяві? (*Коли його друг постаріє, то не зможе пишатися своєю красою та молодістю.*)
- У якому віці, на думку автора, до його друга прийде старість? (*У сорок років*)

«Ваша думка»

- Чи погоджуєтеся ви з тим, що людина у сорок років є старою і їй вже немає чим пишатися?
(*Відповіді учнів.*)
- Що, на думку автора, здатне принести радість людині навіть у немолодому віці? (*Її діти, нащадки*)

Висновок. Автор сонета закликає свого друга подумати про майбутнє і, щоб молодість не проминула, як сон, залишити після себе нащадків на землі.

Читання сонета № 66

Зову я смерть. Мне видеть невтерпеж
Достоинство, что просит подаянья,
Над простотой глумящуюся ложь,
Ничтожество в роскошном одеянье,

И совершенству ложный приговор,
 И девственность, поруганную грубо,
 И неуместной почести позор,
 И мощь в плену у немощи беззубой,
 И прямоту, что глупостью слывет,
 И глупость в маске мудреца, пророка,
 И вдохновения зажатый рот,
 И праведность на службе у порока.

Все мерзостно, что вижу я вокруг...
 Но как тебя покинуть, милый друг!
 (Пер. С. Я. Маршака)

Бесіда

- Які почуття переповняють ліричного героя? (*Розчарування, бажання померти через неможливість жити у несправедливому, недосконалому світі.*)
- Назвіть алегорії, які використовує автор у сонеті. (*Достоїнство, простота, ложь, совершенство, мощь, немощь, глупость, праведность, порок*)
- Запишіть ці поняття за колонками зі знаком «+» та «-»

«+»	«-»
Достоїнство	Ложь
простота	глупость
совершенство	немощь
мощь	порок
праведность	

- Що ж відбувається у реальному світі ліричного героя? (*Позитивні якості не цінуються, все стало з ніг на голову, тепер справжні цінності нікому не потрібні.*)
- Що змушує героя жити? (*Лише почуття до друга, який є радістю у житті героя і змушує його нести життєвий тягар.*)

*Все мерзостно, что вижу я вокруг...
 Но как тебя покинуть, милый друг!*

Прочитайте мовою оригіналу.

№ 66

Tir'd with all these, for restful death I cry,—
 As, to behold desert a beggar born,
 And needy nothing trimm'd in jollity,
 And purest faith unhappily forsworn,

And gilded honour shamefully misplaced,
And maiden virtue rudely strumpeted,
And right perfection wrongfully disgraced,
And strength by limping sway disabled,

And art made tongue-tied by authority,
And folly (doctor-like) controlling skill,
And simple miscali'd simplicity,
And captive Good attending Captain Ill:

Tir'd with all these, from these would I be gone,
Save that, to die, I leave my love alone.

Порівняйте переклади.

СОНЕТ № 66

Измучась всем, я умереть хочу.
Тоска смотреть, как мается бедняк,
И как шутя живетя богачу,
И доверять, и попадать впросак,
И наблюдать, как наглость лезет в свет,
И честь девичья катится ко дну,
И знать, что ходу совершенствам нет,
И видеть мощь у немощи в плену,
И вспоминать, что мысли замкнут рот,
И разум сносит глупости хулу,
И прямодушье простотой слывет,
И доброта прислуживает злу.
Измучась всем, не стал бы жить и дня,
Да другу трудно будет без меня.

(Переклад Бориса Пастернака)

СОНЕТ № 66

Не раз я кличу смерть, бо нужно бачить в світі,
Як ходить працівник в жебрацькому лахмітті,
А капосне ніщо блищить у пишнім строю,
А вірність щирая, знай, б'ється з клеветою.

Як славу має й честь, огида і облуда,
А чистоту он там сквернить насилля дике,
Як честь ганьбить ось стовпище велике,
А власть над всіма зла, як на очах полуда.

Перед надсилою художество німіє,
А дурень мудрому відмірює права,
І правда спутана, безпомічна дуріє,
А добрий в найми йде, а ледар ужива —

Умер би! Ні, держусь тривогою одною:
 Як я умру, й любов моя умре зі мною.
 (Переклад І. Франка)

СОНЕТ № 66

Я кличу смерть — дивитися набридло
 На жебри і приниження чеснот,
 На безтурботне і вельможне бидло,
 На правоту, що їй затисли рот,

На честь фальшиву, на дівочу вроду
 Поганьблену, на зраду в пишності,
 На правду, що підлоті навдогуду
 В бруд обертає почуття святі,
 І на мистецтво під п'ятою влади,
 І на талант під наглядом шпики,
 І на порядність, що безбожно краде,
 І на добро, що в зла за служника!

А від всього цього помер би нині,
 Та як тебе лишити в самотині?!
 (Переклад Д. Павличка)

— Який із перекладів, на вашу думку, найбільш точно передає зміст оригінала? Який із них вам сподобався більше? Чому?

Порівняння сонета № 66 та монолога Гамлета «Бути чи не бути?»

Обидва герої сповнені розчарування та туги. Відсутність справедливості у злочинному світі наштовхує на думку про самогубство. Гамлета спиняє від цього кроку страх перед тим, що буде після смерті, та розуміння того, що потрібно боротися, а ліричного героя сонетів — любов до друга, якому без нього буде важко й самотньо.

III. Закріплення вивченого

- Що таке сонет?
- Скільки сонетів написав Шекспір?
- На які групи поділяють шекспірівські сонети?
- Що спільного між світосприйняттям Гамлета та ліричного героя сонетів Шекспіра?
- У чому виявляється синтез гуманістичного та трагічного світосприйняття у сонетах Шекспіра?

IV. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять сонет Шекспіра (за вибором).

УРОК № 67

Тема. Заглиблення в людську психологію, поетизація людини та краси її почуттів, оспівування кохання й дружби в сонетах Шекспіра

Мета: продовжити роботу над сонетами Шекспіра; працювати над виразним читанням поетичних творів; здійснювати міжпредметні зв'язки; розвивати образне мислення, творчі здібності; виховувати шанобливе ставлення до почуттів інших людей.

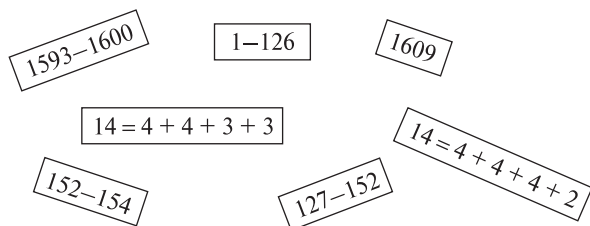
Обладнання: тексти сонетів В. Шекспіра.

Сонети — це ключ, яким Шекспір відмикає своє серце.

В. Вордсворт

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань****«Гра з числами»**

На дошці розташовані аркуші паперу з написаними числами. Необхідно обрати число й пояснити, як воно стосується сонетів Шекспіра.

Читання сонетів Шекспіра напам'ять**II. Мотивація навчальної діяльності**

— Сонети Шекспіра вважають ліричним щоденником автора. І не випадково англійський поет В. Вордсворт писав: «Сонети — це ключ, яким Шекспір відмикає своє серце».

— Як ви розумієте ці слова?

(Відповіді учнів.)

В. Вордсворт у своєму вислові використав яскравий образ: ключ, що відмикає серце поета, розповідає його таємниці. Цей образ нескладно намалювати. Тож пропоную сьогодні не лише дізнатися таємниці душі поета, а й намалювати ті образи, які Шекспір описав словами.

III. Вивчення нового матеріалу

Робота в групах

Група № 1

СОНЕТ № 130

Ее глаза на звезды не похожи,
Нельзя уста кораллами назвать,
Не белоснежна плеч открытых кожа,
И черной проволокой вьется прядь.

С дамасской розой, алой или белой,
Нельзя сравнить оттенок этих щек.
А тело пахнет так, как пахнет тело,
Не как фиалки нежный лепесток.

Ты не найдешь в ней совершенных линий,
Особенного света на челе.
Не знаю я, как шествуют богини,
Но милая ступает по земле.

И все ж она уступит тем едва ли,
Кого в сравненьях пышных оболгали.

Завдання: прочитати сонет, визначити тему, ідею та художні засоби, використані в поезії, спробувати знайти нове у змалюванні героїні сонету, намалювати образи, оспівані в сонеті.

Можлива відповідь

Сонет № 130 присвячений смаглявій коханій ліричного героя. Весь вірш побудований на порівнянні коханої з тим ідеалом, який раніше описувався у сонетах: очі як зорі, вуста як корали; шкіра біла, мов сніг; щоки як троянда; тіло пахне, мов фіалка. Автор упевнено і навіть з викликом описує усю невідповідність коханої загальноприйнятим канонам краси і робить висновок про те, що він ширший у своєму вірші та ставленні до жінки, на відміну від тих поетів, які перебільшували принади своїх дам.

И все ж она уступит тем едва ли,
Кого в сравненьях пышных оболгали.

Група № 2

СОНЕТ № 141

Мои глаза в тебя не влюблены,—
Они твои пороки видят ясно.

А сердце ни одной твоей вины
Не видит и с глазами не согласно.

Ушей твоя не услаждает речь.
Твой голос, взор и рук твоих касанье,
Прельщая, не могли меня увлечь
На праздник слуха, зренья, осязанья.

И все же внешним чувствам не дано —
Ни всем пяти, ни каждому отдельно —
Уверить сердце бедное одно,
Что это рабство для него смертельно.

В своем несчастье одному я рад,
Что ты — мой грех и ты — мой вечный ад.

Завдання: прочитати сонет, визначити тему, ідею, художні засоби, що використані в поезії, спробувати знайти нове у змалюванні героїні сонета, намалювати сонет, його образи.

Можлива відповідь

У сонеті № 141 ліричний герой відверто говорить про розлад серця і розуму, почуття та думки. Він протиставляє реальне бачення своєї коханої, яка не відповідає стандартним канонам краси зовнішньої та внутрішньої, почуттю серця, яке кохає її та приймає такою, яка вона є.

Герой розуміє, що це кохання не принесе йому щастя, про це свідчить негативно забарвлена лексика: «бідне серце», «смертельне рабство», «у своєму нещасті», «ти — мій гріх», «ти — моє вічне пекло». Традиційний мотив любові — страждання ускладнюється розумінням невідповідності коханої ідеалам краси зовнішньої і духовної.

Група № 3

СОNET № 143

Нередко для того, чтобы поймать
Шальную курицу иль петуха,
Ребенка наземь опускает мать,
К его мольбам и жалобам глуха,

И тщетно гонится за беглецом,
Который, шею вытянув вперед
И трепеща перед ее лицом,
Передохнуть хозяйке не дает.

Так ты меня оставила, мой друг,
Гонясь за тем, что убегает прочь.

Я, как дитя, ищу тебя вокруг,
Зову тебя, терзаясь день и ночь.

Скорей мечту крылатую лови
И возвратись к покинутой любви.

Завдання: прочитати сонет, визначити тему, ідею, художні засоби, що використані в поезії, спробувати знайти нове у змалюванні героїні сонету, намалювати сонет, відтворити його образи.

Можлива відповідь

Сонет № 143 присвячений темі кохання. Але для її розкриття використаний незвичайний, як для високої любовної лірики, прийом: кохана та ліричний герой порівнюються з образами простого, «низького» життя, які не описувалися раніше у сонетах, присвячених ідеальній жінці. Так, кохана порівнюється із матір'ю, що прагне наздогнати курку чи півня, у той же час позбавляючи уваги свою дитину. Ліричний герой, що чекає, поки кохана втілить свою мрію та повернеться до нього знову, порівнюється із дитиною, що кличе матір і страждає через розлуку. Він сподівається, що як матір повертається до своєї дитини, так і легковажна кохана згадає про нього та повернеться.

Група № 4

СОНЕТ № 147

Любовь — недуг. Моя душа больна
Томительной, неутолимой жадной.
Того же яда требует она,
Который отравил ее однажды.

Мой разум-врач любовь мою лечил.
Она отвергла травы и коренья,
И бедный лекарь выбился из сил
И нас покинул, потеряв терпенье.

Отныне мой недуг неизлечим.
Душа ни в чем покоя не находит.
Покинутые разумом моим,
И чувства и слова по воле бродят.

И долго мне, лишённому ума,
Казался раем ад, а светом — тьма!

Завдання: прочитати сонет, визначити тему, ідею, художні засоби, що використані в поезії, спробувати знайти нове у змалюванні героїні сонету, намалювати сонет, його образи.

Можлива відповідь

Сонет № 147 присвячений опису любовних страждань ліричного героя. За допомогою яскравих метафор (любовь — недуг, разум — врач) автор передає почуття героя, який відчуває любов як хворобу і не може вилікуватися через те, що душа потребує знову і знову «того же яда...», который отравил ее однажды». Лікує героя розум, але серце з ним у розладі, і «бедный лекарь выбился из сил и нас покинул, потеряв терпенье».

Захоплений фатальною пристрастю, закоханий, якого полишив розум, ще довго буде вважати «раем ад, а светом — тьму!»

Останні слова натякають на те, що кохана ліричного героя має недоліки не лише у зовнішності, але й у своїй душі, що було нетрадиційним для любовного сонета.

Виступ представників груп, презентація малюнків

IV. Підсумок уроку

Сонети В. Шекспіра — одна з найпрекрасніших сторінок інтимної лірики світової літератури. Знавець людської психології, поет оспівує почуття кохання і дружби, захоплюється людиною та красою її почуттів.

В. Шекспір вніс у традиційний сонет чимало нового: він змінив його форму, доповнив тематику, присвятивши окремі вірші дружбі, замість ангелоподібного ідеалу створив образ коханої — реальної жінки, яка теж заслуговує на велике кохання.

V. Домашнє завдання

Прочитати трагедію В. Шекспіра «Ромео та Джульєтта».

УРОК № 68

Тема. Урок позакласного читання. Ствердження величі та краси справжнього кохання у трагедії В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта»

Мета: охарактеризувати героїв п'єси; поміркувати над таємницею вічних образів, різними поглядами на кохання; розвивати акторські здібності; виховувати чуйність, шанобливість до чужих почуттів, гуманізм.

Обладнання: тексти трагедії; елементи костюмів.

*Нет повести печальнее на свете,
Чем повесть о Ромео и Джульетте.
В. Шекспір*

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

— П'єса «Ромео і Джульєтта» — одна з найсвітліших і в той же час найтрагічніших історій про кохання у світовій літературі. Головні герої трагедії, так, як і Дон Кіхот та Гамлет, стали «вічними образами», що уособлюють силу і велич справжнього кохання. Тому в наш час юних закоханих так і називають — Ромео та Джульєтта.

1. Виявлення читацьких вражень учнів

— Які враження виникли у вас під час читання п'єси, над чим ви замислилися? Які епізоди привернули вашу особливу увагу? Чому?

2. Перевірка знання тексту трагедії*Тест*

- 1) У чому полягала причина туги Ромео?
 - а) У коханні до Джульєтти;
 - б) у коханні до Розаліни;
 - в) у ворожнечі двох сімей.
- 2) За кого батьки хотять видати заміж Джульєтту?
 - а) За Тібальта;
 - б) за Бенволіо;
 - в) за Паріса.
- 3) Як познайомилися Ромео і Джульєтта?
 - а) На балу у Капулетті;
 - б) на святі у Монтеккі;
 - в) на площі у Вероні.
- 4) У поєдинку на вулиці Верони був смертельно поранений:
 - а) Ромео;
 - б) Меркуціо;
 - в) Тібальт.
- 5) Чому загинув Тібальт?
 - а) Був заколотий Ромео;
 - б) помер від чуми;
 - в) був убитий Бенволіо.
- 6) Як Ромео був покараний князем?
 - а) Посаджений під домашній арешт;
 - б) посаджений до в'язниці;
 - в) висланий із міста.
- 7) Що радить Ромео брат Лоренцо?
 - а) Розкрити таємницю шлюбу з Джульєттою;
 - б) *перечекати* у Мантуї;
 - в) поїхати з міста.

- 8) Що вирішує зробити Джульєтта, щоб не одружуватися з Парісом?
- Утекти з міста;
 - випити «отруту»;
 - кинутися з башти.
- 9) Чому Ромео отруївся?
- Дізнався про «смерть» Джульєтти;
 - життя не мало сенсу для нього;
 - був винен у смерті інших людей.
- 10) Що було причиною смерті Ромео та Джульєтти?
- Примхи долі;
 - ворожнеча Монтеккі та Капулетті;
 - сильне взаємне кохання.
- 11) Як ведуть себе Монтеккі та Капулетті, дізнавшись про смерть дітей?
- Примиряються;
 - ворогують ще сильніше;
 - не звертають уваги один на одного.
- 12) Що стане пам'яткою про кохання Ромео та Джульєтти у Вероні?
- Трагедія про їхню любов;
 - пам'ятники із золота;
 - любов їхні батьків.

Взаємоперевірка тестових робіт

II. Узагальнення та систематизація знань

1. Інсценування уривка з трагедії (дія I, сцена 2)

2. Бесіда

- Де і коли відбувається дія п'єси? (*Італія, Верона і Мантуя, XVI ст.*)
- Розкажіть про головних героїв п'єси (вік, соціальний статус, риси характеру).
- Які уявлення про любов та сім'ю існують у героїв трагедії? (*Мамка, батьки Джульєтти, Ромео та Джульєтта*)
- Яка з цих думок є ближчою вам? Чому?

3. Робота з текстом

Прочитайте ті рядки про кохання, які сподобалися вам найбільше.

4. Висновки

- У чому причина трагічної гибелі Ромео та Джульєтти?
- Що довели герої своєю смертю?
- Чи є трагедія песимістичною? Чому?

III. Підсумки уроку

«Мікрофон»

Чому трагедія «Ромео та Джульєтта» залишається актуальною і в наші дні? Чому вона викликає інтерес у наших сучасників? (*Це зразок чистого, прекрасного, ідеального кохання*)

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичної атестації № 6.

УРОК № 69

Тема. Тематична атестація № 6

Мета: перевірити рівень знань за вивченою темою; розвивати творчі здібності; виховувати прагнення досягти високих результатів.

Обладнання: картки із завданнями.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку

II. Ознайомлення із завданнями

I варіант

1. Тест (3 бали)

- 1) Про кого сказані ці слова: «Сравнить их — Феб и сатир. Он мать мою так нежил, Что ветрам неба не дал бы коснуться Ее лица»?
 - а) Гораціо, Гамлет;
 - б) *Гамлет, Клавдій*;
 - в) Клавдій, Фортінбрас.
- 2) Хто автор цих слів: «Любая девушка щедра не в меру, Давая на себя взглянуть луне, Для клеветы ничто и добродетель»?
 - а) Полоній;
 - б) Гамлет;
 - в) *Лаерт*.
- 3) Про кого йдеться в репліці: «Зачем? Чего бояться? Мне жизнь моя дешевле, чем булавка; А что он сделает моей душе, Когда она бессмертна, как и он? Меня он снова манит; я иду»?
 - а) *Привид*;
 - б) Клавдій;
 - в) Лаерт.

- 4) Кому присвячені сонети Шекспіра?
 - а) Другу;
 - б) коханій;
 - в) матері.
- 5) У чому новизна шекспірівських сонетів?
 - а) Оспівується кохана;
 - б) жінка — не ідеальна, але кохана;
 - в) описуються любовні страждання героя.
- 6) Як виглядає кохана у сонетах Шекспіра?
 - а) Білявка з ніжною шкірою;
 - б) смаглявка з чорним волоссям;
 - в) руда із очима-зорями.
- 7) Кому належать ці слова: «Две равно уважаемые семьи В Вероне, где встречаются нас события, Ведут междоусобные бои И не хотят унять кровопролитья»?
 - а) Лоренцо;
 - б) хор;
 - в) Меркуціо.
- 8) Про кого говорить герой: «Её сиянье факелы затмило. Она, подобно яркому бериллу В ушах арапки, чересчур светла Для мира безобразия и зла»?
 - а) Розаліна;
 - б) Джульєтта;
 - в) мамка.
- 9) Кому належать ці слова: «Итак, я тут стою в двойном лице — Как обвиняемый и обвинитель, Чтоб осудить себя и оправдать»?
 - а) Ромео;
 - б) Лоренцо;
 - в) князь.

2. Аналіз твору (4 бали)

Як у трагедії «Гамлет» втілюється мотив божевілля?

3. Твір-мініатюра (5 балів) на одну із запропонованих тем

- «Образ коханої в сонетах В. Шекспіра».
- «Бути чи не бути?» (за трагедією «Гамлет»).

II варіант

1. Тест

- 1) Кому присвячені ці слова: «Он человек был, человек во всем; Ему подобных мне уже не встретить»?
 - а) Принцу Гамлету;
 - б) королю Гамлету;
 - в) Горацио.

- 2) Кому надається така порада: «И в память запиши мои заветы: Держи подальше мысль от языка, А необдуманную мысль — от действий»?
- Лаерту*;
 - Полонію;
 - Гамлету.
- 3) Чия це характеристика: «Да, этот блудный зверь, кровосмеситель, Волшбой ума, коварства черным даром — О черный ум и гнусный дар, что властны Так обольщать!..»?
- Фортінбраса;
 - Полонія;
 - Клавдія*.
- 4) Яку форму має англійський сонет?
- $14 = 5 + 4 + 3 + 2$;
 - $14 = 4 + 4 + 4 + 2$;
 - $14 = 4 + 4 + 3 + 3$.
- 5) У чому новизна шекспірівських сонетів?
- Оспівується кохана;
 - описуються любовні страждання;
 - присвячені темі дружби*.
- 6) Які квіти традиційно використовувались у сонетах для опису коханої?
- Троянда, фіалка*;
 - троянда, тюльпани;
 - фіалка, орхідея.
- 7) Кому належать ці слова: «Три раза под влияньем вздорных слов Вы оба, Капулетти и Монтекки, Резней смущали уличный покой»?
- Лоренцо;
 - князеві*;
 - Джюльетті.
- 8) Назвіть ім'я цього героя: «Не смею назвать себя по имени. Оно благодаря тебе мне ненавистно. Когда б оно попало мне в письмо, Я б разорвал бумагу с ним на клочья».
- Паріс;
 - Монтеккі*;
 - Капулетті.
- 9) Кому належать ці слова: «Но повесть о Ромео и Джульетте останется печальнейшей на свете...»?
- Леді Капулетті;
 - Лоренцо;
 - князю Верони*.

2. Аналіз твору

Порівняйте сонет № 66 В. Шекспіра та монолог Гамлета «Бути чи не бути?»

3. Твір-мініатюра на тему

- «Що нового я дізнався про кохання з творів В. Шекспіра?»
- «Гамлет — вічний образ світової літератури».

III. Виконання завдань

IV. Підсумки уроку

V. Домашнє завдання

Підготуватися до підсумкового уроку.

УРОК № 70

Тема. Підсумковий урок. «Гортаючи сторінки прочитаних книг...»

Мета: узагальнити та систематизувати вивчений протягом року матеріал; розвивати увагу і кмітливість, комунікативні навички, уміння працювати в групі; виховувати прагнення пізнавати дедалі більше у світі літератури.

Обладнання: папір, фломастери, картки із завданнями, предмети для чорного ящика.

*Я вглядывался в строки,
как в морщины задумчивости...*

Р. М. Рільке

*Люди собираются в кружок
И тихо рассуждают, каждый слог
Дороже золота цена при этом.*

Р. М. Рільке

ХІД УРОКУ

I. Узагальнення й систематизація знань

1. Слово вчителя

— Ось і настав наш останній урок у цьому навчальному році. Ми подолали довгий шлях — від найдавніших книг до творчості В. Шекспіра, зробили для себе чимало відкриттів, збагатилися знанням людської душі. Давайте пригадаємо, які книги й письменники подарували нам приємні години читання та свій життєвий досвід.

2. Літературна гра

Клас розподілити на 6 груп.

1-й конкурс. Вікторина

- 1) Що означає назва Біблії? (*Біблос — книги*)
- 2) Як з грецької перекладається ім'я Гомер? (*Сліпий*)
- 3) Фантастична істота з поеми Гомера, що відрізнялася силою та жорстокістю. (*Циклон Поліфем*)
- 4) Острів — батьківщина Одиссея. (*Ітака*)
- 5) Кого називали у Давній Греції десятою музою? (*Санфо*)
- 6) Від якого слова утворився термін «лірика»? (*Ліра*)
- 7) Якого з міфологічних героїв уславлює Есхіл? (*Прометей*)
- 8) Які поеми наслідував Вергілій, працюючи над «Енеїдою»? («*Іліада*» та «*Одіссею*»)
- 9) Хто з поетів уперше порівняв творчий доробок митця із пам'ятником? (*Горацій «До Мельпомени»*)
- 10) Найвідоміша поема Овідія, у якій розповідається про перетворення. («*Метаморфози*»)
- 11) Хронологічні межі Середньовіччя. (*V–XV ст.*)
- 12) Засновник жанру рубаї у східній поезії. (*Рудакі*)
- 13) Східний поет, математик, астроном, філософ. (*Омар Хайям*)
- 14) Кому найчастіше присвячувалися твори рицарської поезії? (*Прекрасній Дамі*)
- 15) Хто був сюзереном графа Роланда? (*Карл Великий*)
- 16) З яких частин складається «Божественна комедія»? («*Пекло*», «*Чистилище*», «*Рай*»)
- 17) Італійський поет-гуманіст, автор сонетів. (*Петрарка*)
- 18) Якою мовою були написані вірші зі збірки «Канцоньєре»? (*Народною італійською*)
- 19) Роман «Дон Кіхот» замислювався як... (*пародія на рицарські романи*).
- 20) Де був написаний знаменитий роман Сервантеса? (*У в'язниці*)
- 21) Ким був головний герой роману «Дон Кіхот»? (*Збіднілий ідальго*)
- 22) Яку назву мав лондонський театр, у якому працював Шекспір? («*Глобус*»)
- 23) У якому місті відбуваються події трагедії «Ромео та Джульєтта»? (*Верона*)
- 24) Яку назву має проблема авторства творів англійського драматурга? («*Шекспірівське питання*»)

2-й конкурс. «Устами героїв відомих творів...»

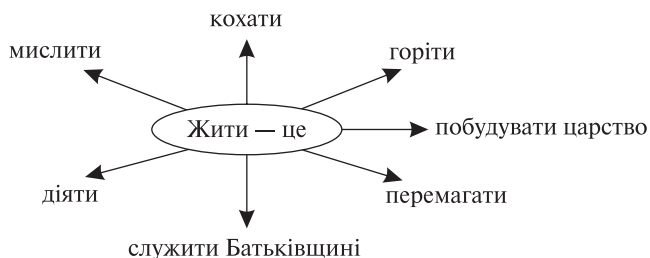
Для кожного з героїв прочитаних творів цінність життя полягає у чомусь своєму, особливому. Чи відчули ви, що для них найголовніше у житті?

Спробуйте від імені літературних героїв продовжити речення: «Жити — це...».

Наприклад:

- 1) Одиссей: «Жити — це побудувати царство».
- 2) Ахілл: «Жити — це перемагати».
- 3) Прометей: «Жити — це горіти».
- 4) Роланд: «Жити — це служити сюзерену і Батьківщині».
- 5) Дон Кіхот: «Жити — це діяти, боротися з несправедливістю».
- 6) Гамлет: «Жити — це мислити».
- 7) Ромео і Джульєтта: «Жити — це кохати».

Запишіть ці вислови на дошці. Вони є гідними уваги та поваги, чи не так?

3-й конкурс «Чорний ящик»

Згадайтеся за описом, який предмет схований у чорному ящику.

- 1) Цей предмет тримав у руках Гамлет і навіть розмовляв із ним. (*Череп*)
- 2) Саме через цей предмет Дон Кіхот втратив розум. (*Рицарський роман*)
- 3) Із кольором цього предмета порівнювалися шоки коханої у сонетах. (*Троянда*)
- 4) Цей предмет є одночасно символом віри та знаряддям тортур. (*Хрест*)
- 5) За допомогою цього предмета Карл Великий дізнався про небезпеку для Роланда. (*Ріг*)
- 6) У назві вірша китайського поета Ду Фу згадуються ці два предмета («Пісня про хліб і шовк»). (*Хліб, шовк*)

4-й конкурс

Кожна група отримує одну з тем, що вивчалися протягом року. Потрібно оформити на папері презентацію своєї теми, обравши для неї символи та записавши авторів книг та їх назви.

Тема 1. Найдавніші книги людства

Тема 2. Безсмертні поеми Гомера

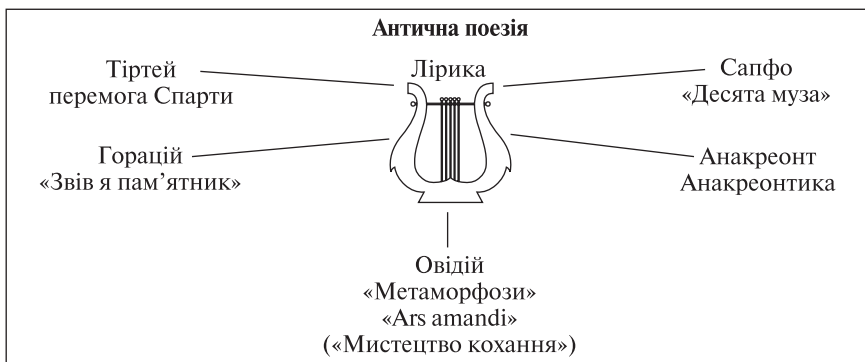
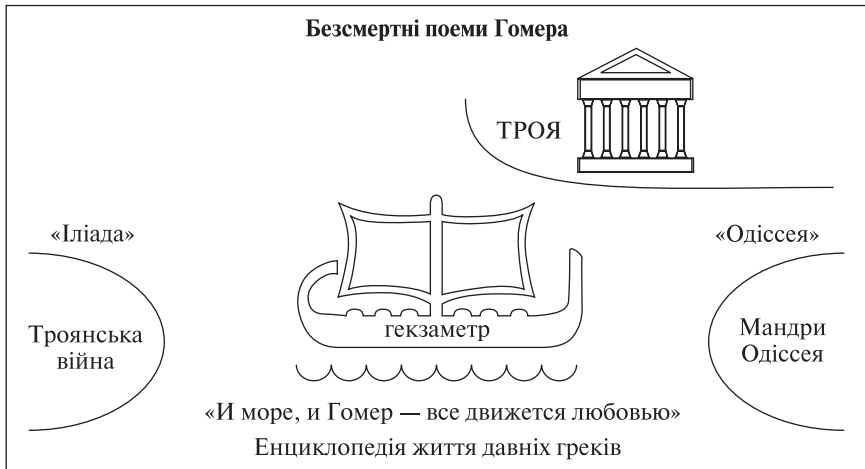
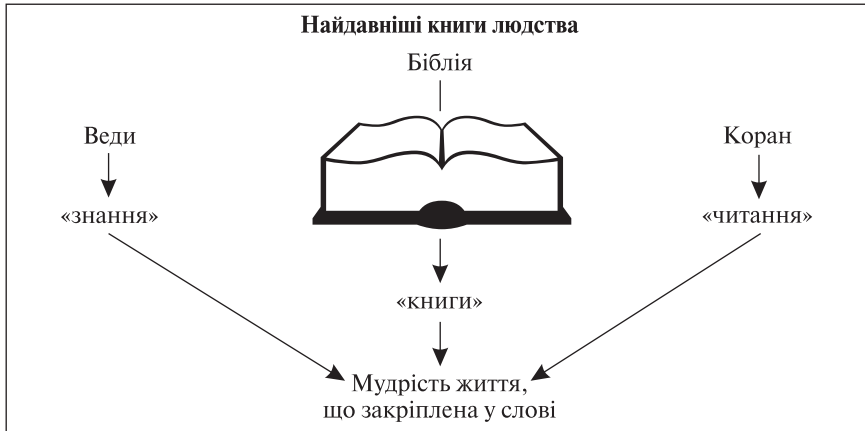
Тема 3. Антична поезія

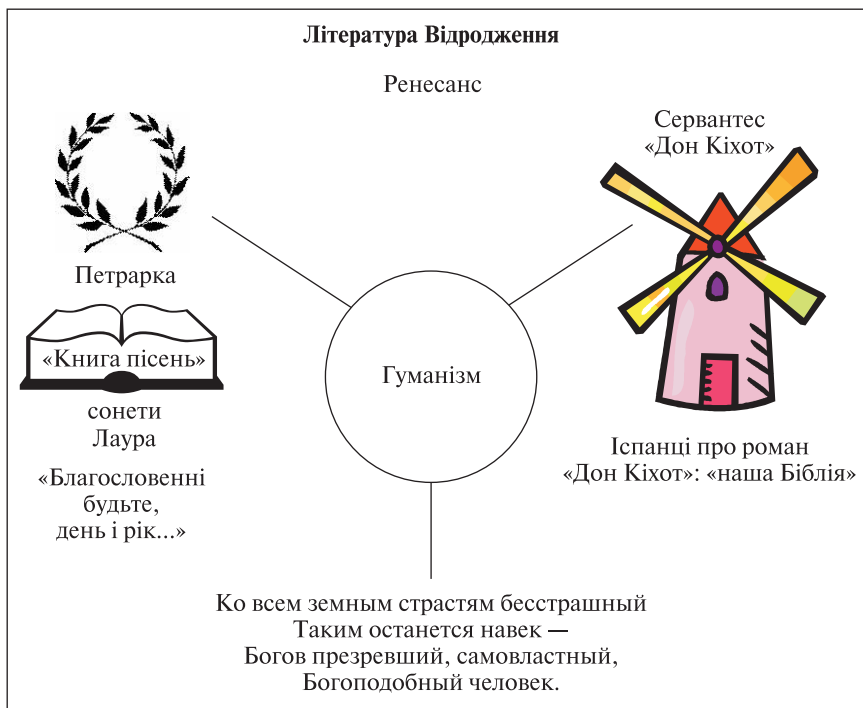
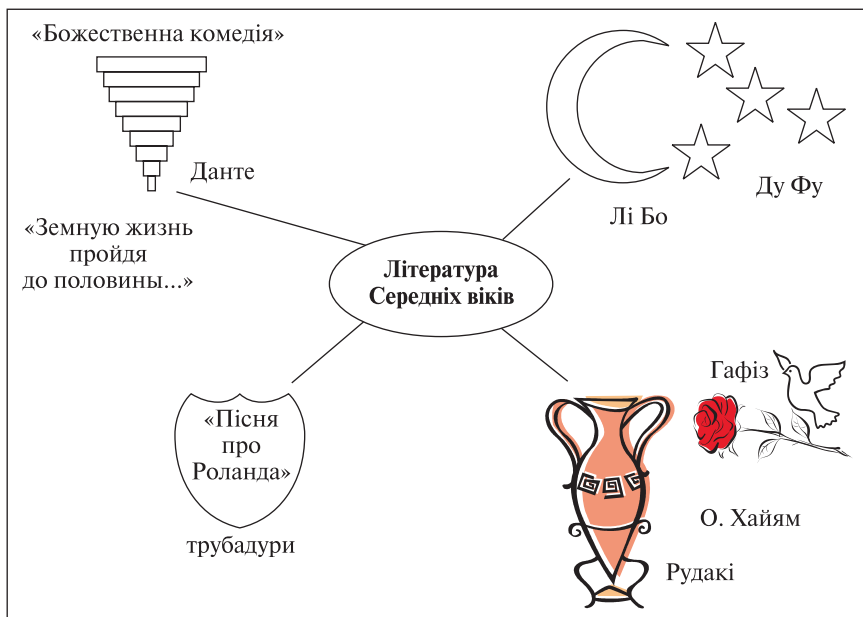
Тема 4. Середньовічна література

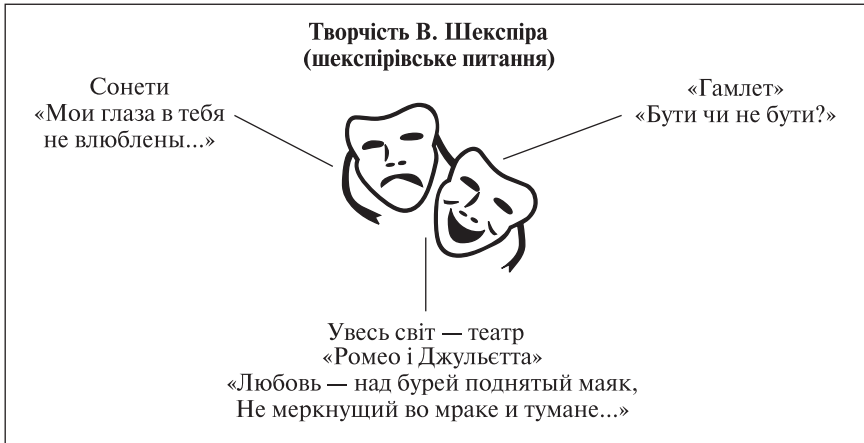
Тема 5. Література Відродження

Тема 6. Творчість Шекспіра

Наприклад:

3. Підсумки гри

II. Підсумки уроку

Читання поезії Р. М. Рільке «За книгою» у пер. Б. Пастернака

ЗА КНИГОЙ

Я зачитался. Я читал давно.
С тех пор, как дождь пошел хлестать в окно.
Весь с головою в чтение уйдя,
не слышал я дождя.

Я вглядывался в строки, как в морщины
задумчивости, и часы подряд
стояло время или шло назад.
Как вдруг я вижу: краскою карминной
в них набрано: закат, закат, закат.

Как нитки ожерелья, строки рвутся,
и буквы катятся, куда хотят.
Я знаю, солнце, покидая сад,
должно еще раз было оглянуться
из-за охваченных зарей оград.

А вот как будто ночь по всем приметам.
Деревья жмутся по краям дорог,
и люди собираются в кружок
и тихо рассуждают, каждый слог
дороже золота цена при этом.

И если я от книги подниму
глаза и за окно уставлюсь взглядом,
как будет близко все, как станет рядом,
сродни и впору сердцу моему!

Но надо глубже вжиться в полутьму
и глаз приноровить к ночным громадам,
и я увижу, что земле мала
околица, она переросла
себя и стала больше небосвода,
и крайняя звезда в конце села —
как свет в последнем домике прихода.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеевко О. Б.* «Божественна комедія» Данте // Данте Аліг'єрі. Божественна комедія.—Х.: Фоліо, 2001.— 607 с.
2. *Андреев М.* Данте и его творчество / Данте А. Божественная комедия и Ад.— М.: Худож. лит., 1986.— 223 с.
3. *Античная литература.* Греция. Антология. Ч. 1 / Сост. Н. А. Федоров.— М., Высш. шк., 1989.— 512 с.
4. *Антична література:* Хрестоматія. 5–9 кл. / Укл. М. Борецький.— Львів: Світ, 1995.— 296 с.
5. *Библейские истории /* Пересказ и послесловие М. Писменного.— М.: Дрофа, 2000.— 288 с.
6. *Біблія,* або Книги Святого письма Старого і Нового Заповіту. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства.— 1988.
7. *Гомер.* Одиссея: Пер. с древнегреч. В. Жуковского.— М.: Правда, 1984.— 320 с.
8. *Дитькова С. Ю.* Уроки зарубежной литературы: Образное постижение художественного текста: Книга для учителя.— Запорожье: Прогрес, 2002.— 160 с.
9. *Женщина, Жизнь и Любовь.* Афоризмы / Сост. М. Шевляков.— М.: ТЕРРА — книжный клуб, 1999.— 528 с.
10. *Затонський Д.* Вічна загадка Вільяма Шекспіра / Шекспір В. Трагедії. Сонети.— К.: Веселка, 1993.— 480 с.
11. *Кельин Ф.* Сервантес // Сервантес Сааведра М. Хитроумный идальго Дон Кихот Ламанчский.— К.: Дніпро, 1988.— 550 с.
12. *Княжицкий А. И.* Притчи.— М.: МИРОС, 1994.— 216 с.
13. *Мартинець А. М.* Сучасний урок зарубіжної літератури.— Х.: ВГ «Основа», 2005.— 176 с.
14. *Ніколенко О. М., Філіна І. О.* Філософія життя у китайській та японській літературах: Посібник для вчителя.— Харків: Веста: Ранок, 2003.— 192 с.
15. *Песнь песней:* Сборник.— Симферополь: Бизнес-Информ, 1997.— 208 с.
16. *Поэты Возрождения.*— М.: Правда, 1989.— 560 с.
17. *Разум сердца:* Мир нравственности в высказываниях и афоризмах / Сост.: В. Н. Назаров, Г. П. Сидоров.— М.: Политиздат, 1990.— 605 с.
18. *Тронский И. М.* История античной литературы.— М.: Высшая школа, 1983.
19. *Интернет-ресурси*
<http://bibliogid.ru/authors/pisateli>
<http://www.boxdesigh.ru/legend>
<http://ru.wikipedia.org/wiki>
www.krasivoe.ru

12-річна школа

Усі уроки зарубіжної літератури. 6 клас
Автор: Хорошилова А. В.
Код: ЗЛ4, 272 с.

Усі уроки зарубіжної літератури. 7 клас
Автор: Чорна О. В.
Код: ЗЛ5, 224 с.

Укр. мова,
формат 21x14 см,
м'яка обкладинка

Запропоновані методичні посібники із зарубіжної літератури містять розробки всіх уроків, передбачених програмою для 6 та 7 класів. Серед них уроки розвитку мовлення, позакласного читання та тематичного контролю знань. У посібниках зроблено глибокий текстологічний аналіз художніх творів, що стане у пригоді вчителю під час підготовки учнів до сприйняття літератури більш високого рівня складності. Кожен учитель знайде в цих посібниках матеріал, який зробить його роботу ефективною та творчою.

Книги замовляйте за тел.: 8 (057) 731-96-33 або за адресою:
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа», «Книга — поштою ЗЛ».

Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа» та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги. Вартість поштової доставки — 4,95 грн.